

Ekonomika odvětví veřejného sektoru

Distanční studijní text

**Jan Nevima, Kamila Turečková, František Varadzin,
Ivona Buryová, Pavel Tuleja**

Karviná 2019

**SLEZSKÁ
UNIVERZITA**
OBCHODNĚ PODNIKATELSKÁ
FAKULTA V KARVINĚ

Obor: Tato distanční studijní opora tematicky spadá do oboru Veřejná ekonomika a správa.

Klíčová slova: veřejný sektor, ekonomika veřejného sektoru, regionální školství, školský zákon, vzdělávací soustava, Akreditační komise pro vyšší odborné školství, Národní akreditační úřad pro vysoké školy, region, regionální politika, regionální rozvoj, Strategie regionální rozvoje, environmentální politika ČR, koncept trvale udržitelného rozvoje, zdravotní politika, zdravotnické služby, zdravotní pojištění, kreativní ekonomika, kreativní průmysl, financování kultury, financování sportu, politika kultury a sportu, věda, výzkum, vývoj, Czech POINT, datové schránky, eGovernment, elektronický podpis, informace, informační politika, informační systémy ve veřejné správě, veřejná infrastruktura, materiálně-technická základna, cíle sociální politiky, nástroje sociální politiky

Anotace: Předložená distanční studijní opora s názvem **Ekonomika odvětví veřejného sektoru** se snaží být základním učebním textem stejnojmenného předmětu zejména pro studenty kombinované formy navazujícího magisterského studia Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné, Slezské univerzitě v Opavě.

Jedná se o nově zpracovanou oporu, která vychází z dlouhodobé výukové praxe a publikační činnosti kolektivu autorů.

Obsahovou náplní této distanční opory je nejprve teoretické vymezení veřejného sektoru do jednotlivých oblastí, které jsou financovány z veřejných zdrojů, příp. kofinancovány ze soukromých zdrojů. Následuje praktický popis každé oblasti, s cílem přiblížit čtenáři základní koncept daného odvětví.

Opora je rozdělena do třinácti kapitol, kde kolektiv autorů usiloval o co nejsrozumitelnější přiblížení poměrně složité problematiky čtenáři. Z tohoto pohledu mohou studijní text využít všichni zájemci o problematiku veřejné ekonomiky a správy.

Autor: **doc. Ing. Jan Nevima, Ph.D.**
Ing. Kamila Turečková, Ph.D. (kap. 4)
prof. PhDr. František Varadzin, CSc. (kap. 9 a 11)
Mgr. Ivona Buryová, Ph.D. (kap. 13)
doc. Ing. Pavel Tuleja, Ph.D. (kap. 3)

Obsah

ÚVODEM.....	8
RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY.....	9
1 VEŘEJNÝ SEKTOR A TEORIE VEŘEJNÉHO SEKTORU.....	10
1.1 Veřejný sektor	11
1.2 Efektivnost veřejného sektoru.....	13
1.2.1 Faktory efektivnosti veřejného sektoru.....	13
1.3 Příčiny selhávání veřejného sektoru.....	14
1.3.1 Tržní selhání.....	14
1.3.2 Státní selhání.....	17
1.4 Členění veřejného sektoru.....	20
1.5 Ekonomie veřejného sektoru (veřejná ekonomie) a ekonomika veřejného sektoru (veřejná ekonomika)	21
1.6 Členění a charakteristika statků.....	22
2 REGIONÁLNÍ ŠKOLSTVÍ.....	26
2.1 Vývoj odborného školství po roce 1989	27
2.1.1 Nezdařené kroky v transformaci školství po roce 1989.....	28
2.2 Současná podoba školství.....	29
2.2.1 Vzdělávací soustava České republiky.....	30
2.3 Řízení v regionálním školství.....	34
2.3.1 Právní formy škol.....	36
2.4 Restrukturalizace středního školství.....	37
2.5 Reforma financování regionálního školství	39
2.6 Příprava hlavních směrů vzdělávací politiky České republiky 2030+	40
3 TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ	44
3.1 Obecný pohled na problematiku terciárního vzdělávání.....	45
3.1.1 Vyšší odborné vzdělávání	47
3.1.2 Vysokoškolské vzdělávání.....	51
3.2 Cíle terciárního vzdělávání.....	54
3.2.1 Cíle vyššího odborného vzdělávání	54
3.2.2 Cíle vysokoškolského vzdělávání	56
3.3 Legislativní rámec terciárního vzdělávání	58
3.3.1 Legislativní rámec vyššího odborného vzdělávání	59

Legislativní rámec vysokoškolského vzdělávání.....	60
3.4 Financování terciárního vzdělávání	62
3.4.1 Financování vyšších odborných škol a konzervatoří	62
3.4.2 Financování vysokých škol.....	65
4 REGIONÁLNÍ POLITIKA	76
4.1 Regionální politika	77
4.2 Teoretické přístupy k regionální politice	81
4.3 Typy regionální politiky.....	83
4.4 Cíle regionální politiky.....	84
4.5 Nositelé regionální politiky (obecné pojetí).....	86
4.6 Nástroje regionální politiky.....	87
4.6.1 Makroekonomické nástroje regionální politiky	88
4.6.2 Mikroekonomické nástroje regionální politiky.....	90
4.7 Regionální politika v České republice	91
4.8 Legislativní rámec regionální politiky v České republice.....	93
4.9 Strategie regionálního rozvoje České republiky	95
4.10 Nositelé regionální politiky v České republice.....	100
5 ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKA	106
5.1 Environmentální politika.....	107
5.2 Teoretické přístupy k environmentální politice	109
5.3 Environmentální politika ČR	110
5.4 Koncept trvale udržitelného rozvoje	111
6 ZDRAVOTNÍ POLITIKA A EKONOMIKA	118
6.1 Vysvětlení pojmů zdravotní politiky.....	118
6.1.1 Subjekty zdravotní politiky.....	119
6.2 Systémy zdravotní péče a úloha státu	119
6.2.1 Formy poskytování zdravotní péče.....	120
6.3 Financování zdravotní péče.....	122
6.4 Financování zdravotní péče v České republice	123
6.4.1 Transformace a reforma zdravotní péče v 90. letech 20. století	124
6.4.2 Zdravotní pojištění v současnosti.....	125
7 KREATIVNÍ EKONOMIKA	130
7.1 Vymezení kreativní ekonomiky	130

7.2	Historicko-teoretický rámec kreativní ekonomiky.....	132
7.3	Stavební bloky kreativní ekonomiky.....	133
7.4	Kreativní třída	134
7.4.1	Znaky kreativní třídy.....	135
7.4.2	Kreativní ekonomika - předpoklady úspěšného rozvoje.....	136
7.5	Měření kreativní ekonomiky	136
7.5.1	3T index kreativity	137
7.5.2	Euro-creativity index	137
7.5.3	Nový kreativní index (NCI)	139
7.5.4	Nový kreativní index v ČR	141
7.6	ČR a kreativní ekonomika (včetně zkušeností ze zahraničí).....	143
8	KULTURA A SPORT	146
8.1	Kultura.....	147
8.2	Členění kulturních činností a jejich charakteristika	147
8.3	Kulturní politika a ekonomické modely řízení kultury	149
8.4	Financování kultury.....	150
8.5	Strategie podpory kultury do roku 2020	151
8.6	Tělesná kultura, sport a jeho přínosy pro společnost	152
8.7	Institucionální zabezpečení sportu	154
8.8	Financování sportu	155
8.8.1	Prostředky z centrálních zdrojů	155
8.8.2	Prostředky z místních zdrojů a financování sportu ve školství.....	158
9	VĚDA, VÝZKUM A INOVACE.....	161
9.1	Vymezení základních pojmů a jejich sociální význam	162
9.1.1	Věda	162
9.1.2	Výzkum.....	163
9.1.3	Inovace	165
9.2	Vztah člověk – věda – technika a jeho vývoj.....	167
9.3	Náčrt dějin vědy	168
9.4	Systém věd	171
9.5	Organizace vědy a výzkumu	172
9.6	Organizace vědy a výzkumu v ČR.....	174
10	INFORMAČNÍ SYSTÉMY VE VEŘEJNÉM SEKTORU.....	180

10.1	Základy teorie informací	181
10.2	Informační politika ČR.....	182
10.3	Právo na informace ve veřejné správě.....	183
10.4	Informační systémy veřejné správy.....	184
10.4.1	Resortní informační systémy	185
10.4.2	Elektronizace veřejné správy	186
10.4.3	Datové schránky.....	187
10.4.4	Czech POINT.....	187
10.4.5	Elektronický podpis	188
10.4.6	Veřejné rejstříky.....	188
10.4.7	Základní registry veřejné správy.....	189
11	VEŘEJNÁ INFRASTRUKTURA.....	193
11.1	Role materiálně technické základny	194
11.2	Vývoj materiálně technické základny.....	196
11.3	Ekonomické aspekty fungování veřejné infrastruktury.....	198
11.4	Formy infrastruktury.....	200
12	POLITIKA BYDLENÍ.....	206
12.1	Bydlení.....	206
12.2	Trh bydlení a typy bydlení.....	207
12.3	Vývoj bydlení	208
12.4	Státní fond rozvoje bydlení.....	209
12.5	Nástroje na podporu bydlení v ČR	210
12.6	Financování bydlení	211
12.7	Koncepce bydlení ČR do roku 2020.....	212
13	SOCIÁLNÍ POLITIKA A EKONOMIKA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	216
13.1	Oblasti, subjekty a objekty sociální politiky	217
13.1.1	Oblasti sociální politiky	218
13.1.2	Objekty, subjekty a cíle sociální politiky.....	219
13.1.3	Předmět, úroveň a nástroje sociální politiky.....	222
13.1.4	Nástroje sociální politiky	224
13.2	Sociální systémy a typy sociální politiky	227
13.3	Funkce sociální politiky.....	230
13.4	Principy sociální politiky.....	233

13.5	Vymezení pojmu sociálního zabezpečení.....	236
13.6	Sociální zabezpečení v České republice	238
13.6.1	Sociální pojištění.....	240
13.6.2	Státní sociální podpora.....	252
13.6.3	Sociální pomoc.....	258
13.7	Sociální služby.....	264
LITERATURA		276
SHRNUTÍ STUDIJNÍ OPORY		282
PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON.....		285

ÚVODEM

Předložená studijní opora si klade za cíl v hlavních bodech seznámit čtenáře s vybranými oblastmi odvětví veřejného sektoru, v rámci kterých veřejný sektor usiluje naplnění společensko-ekonomických cílů. V tomto smyslu je potřeba upozornit, že rozsah a struktura veřejného sektoru se mění v závislosti na společenské poptávce po jeho službách.

Konkrétně je tato distanční opora určena studentům předmětu Ekonomika odvětví veřejného sektoru vyučovaného v kombinované formě studia na Obchodně podnikatelské fakultě v Karviné, Slezské univerzitě v Opavě, příp. dalším zájemcům o tuto problematiku.

Opora je rozdělena do 13 obsahově výjimečných celků, které korespondují s probíranými oblastmi vyučovaného předmětu a jsou totožně koncipovány. Je potřeba čtenáře upozornit, že s ohledem na široký záběr problematiky veřejného sektoru nebylo možné detailně postihnout veškeré momenty, které se vážou k této oblasti. K tomu primárně slouží přednášky a konzultace v rámci dílčích tutoriálů.

Studijní opora usiluje o multiperspektivní náhled do dílčích odvětví veřejného sektoru a ukazuje čtenáři rovněž potenciál jejich dalšího rozvoje. Čtenář je také upozorněn na mnoha úskalí, jež jsou spojena s financováním rozsahu poskytovaných veřejných služeb. V této souvislosti je možné odvodit, zda tento rozsah bude společensky efektivní či nikoliv.

Věřím, že Vám tato opora bude užitečným zdrojem informací a za celý autorský kolektiv Vám přeji mnoho úspěchů při studiu.

doc. Ing. Jan Nevima, Ph.D.

Karviná, červen 2019

RYCHLÝ NÁHLED STUDIJNÍ OPORY

Vlastní studijní text distanční opory pro navazující magisterské studium je rozdělen do 13 samostatných kapitol, které odpovídají studijním týdnům standardního vysokoškolského semestru. Tyto kapitoly lze seskupit do 8 obsahově podobných bloků odpovídajícím sylabu předmětu.

První blok tvoří vymezení veřejného sektoru (1. kapitola), na který následně navazuje blok věnovaný informačním systémům ve veřejném sektoru (10. kapitola). Druhý blok integruje podobu veřejného školství. Je v něm zahrnuto regionální školství spolu s terciárním vzděláváním (2. a 3. kapitola). Třetí blok obsahuje syntézu regionální a environmentální politiky, které je v mnoha ohledech prolíná (4. a 5. kapitola). Čtvrtý blok je věnován systému sociálního zabezpečení a také ekonomice zdravotnictví, blok podrobně popisuje výčet dávek sociální podpory a sociální péče včetně druhů a financování zdravotní péče (6. a 13. kapitola). Pátý blok zahrnuje péči o občana v podobě politiky bydlení, kultury a sportu (8. a 12. kapitola). Zvláštní kategorií v systému veřejného sektoru je potom role kreativní ekonomiky (7. kapitola), která klade důraz zejména na rozvoj talentu. Sedmý blok popisuje koncept vědní politiky, výzkumný a inovační potenciál, který veřejný sektor pomáhá rozvíjet (9. kapitola). Osmý blok zastřešuje veřejná infrastruktura - její úloha a ekonomické aspekty pro rozvoj občana ve společnosti (11. kapitola).

1 VEŘEJNÝ SEKTOR A TEORIE VEŘEJNÉHO SEKTORU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V první kapitole si představíme veřejný sektor, který je součástí národního hospodářství. Nejprve si budeme charakterizovat znaky veřejného sektoru. Poté přejdeme k faktorům, které mají vliv na velikost a strukturu veřejného sektoru. Zmíníme se také o funkcích veřejného sektoru. Následně přejdeme na oblast efektivnosti ve veřejném sektoru, kde si popíšeme faktory, které tuto oblast významně ovlivňují. Zjistíme, proč veřejný sektor selhává. Budeme se věnovat tržnímu a státnímu selhání, u každého z nich si uvedeme příčiny jeho vzniku. Podíváme se na to, jak je národní hospodářství rozděleno a jak můžeme členit veřejný sektor. Vysvětlíme si rozdíl mezi veřejnou ekonomikou a veřejnou ekonomikou. Nakonec se podíváme na oblast statků a rozebereme si je z několika hledisek.

CÍLE KAPITOLY

- charakterizovat veřejný sektor
- zjistit, jaké faktory ovlivňují veřejný sektor
- popsat tržní a státní selhání
- rozlišit ekonomii a ekonomiku veřejného sektoru
- klasifikovat statky podle několika kritérií

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Veřejný sektor, ekonomie veřejného sektoru, ekonomika veřejného sektoru, statky, tržní selhání, státní selhání, faktory efektivnosti veřejného sektoru, příčiny selhávání veřejného sektoru.

1.1 Veřejný sektor

K ZAPAMATOVÁNÍ

Veřejný sektor je součástí národního hospodářství smíšené ekonomiky. Pro veřejný sektor jsou typické následující charakteristiky:

- je to neziskový sektor, z čehož vyplývá, že zisk není základním kritériem rozhodování a hodnocení jeho úspěšnosti; cílem je dosáhnout maximální užitek, který plyne z veřejných služeb poskytovaných veřejným sektorem,
- jedná se o netržní sektor a to znamená, že za produkci není požadována tržní cena (dána střetem nabídky a poptávky), ale cena statku bývá buďto nulová nebo je upravena na nízký poplatek,
- veřejná správa (státní správa a samospráva) veřejný sektor řídí a spravuje,
- tento sektor je financován z veřejných financí, což jsou veřejné rozpočty (státní rozpočet, územní rozpočty); podstatnou část příjmů veřejných rozpočtů tvoří daně na základě principů nedobrovolnosti, nenávratnosti a neekvivalence,
- rozhodování ve veřejném sektoru se uskutečňuje pomocí veřejné volby (tzv. kolektivní rozhodování) přímou formou nebo přes zastupitele (poměrné nebo většinové zastoupení), používá se například pravidlo většiny nebo jednomyslného kompromisu,
- veřejnost disponuje právem i povinností kontrolovat veřejnou volbu a její dopady v rámci veřejné kontroly, která může probíhat přímo nebo zprostředkovaně (buď se jedná o vlastní občanskou kontrolu, nebo o kontrolu volenými zastupiteli); (Tetřevová, 2008).

Pro zajištění činnosti veřejného sektoru a organizaci veřejné správy je veřejný sektor strukturován podle institucí (neziskových organizací). V České republice se jedná o organizační složky a příspěvkové organizace. Na veřejný sektor lze také nahlížet z hlediska procesů, které v něm probíhají. Zde hovoříme o rozhodovacích procesech a veřejné volbě.

Do veřejného sektoru řadíme zdravotnictví, vědu a výzkum, tělesnou kulturu a sport, školství, kulturu a památkovou péči, sociální služby, sociální bydlení, policii, armádu, justici, vodní hospodářství, ochranu životního prostředí, spoje, veřejnou hromadnou dopravu, informační systémy, masmédiá, atd.

Na veřejný sektor (jeho strukturu a velikost) působí ekonomické, historické a geopolitické, demografické, kulturně-náboženské a politické faktory.

Mezi ekonomické faktory patří fáze hospodářského cyklu - pokud je období hospodářského růstu, pak je veřejný sektor ve svém rozkvětu; v opačném případě by docházelo k tendencím omezovat výkon a tím i rozsah veřejného sektoru. Příkladem dalšího ekonomického faktoru je vysoká míra nezaměstnanosti, která společně s nízkou podporou v nezaměstnanosti vede k bariéře spotřeby ve formě nízké individuální poptávky. Dalšími ekonomickými faktory jsou přerozdělovací procesy (pomocí veřejných financí), výkonnost ekonomiky, velikost disponibilních finančních zdrojů, bariéry výkonnosti (omezení pro přerozdělování částí finančních zdrojů). Na to, jakým způsobem se bude veřejný sektor vyvíjet, má vliv tradice ve využívání principu solidarity a rovnosti (historické a geopolitické faktory). V některých zemích je upřednostňován státní paternalismus, jiné země jsou charakteristické tím, že zdůrazňují roli jedince, který má na jedné straně svobodu, ale zároveň se musí vždy postarat sám o sebe. Z hlediska rozsahu a růstu veřejného sektoru mají demografické faktory zásadní roli. Jak již vyplývá z názvu, týkají se růstu populace a jejích změn ve věkové a sociální struktuře. V případě, kdy dojde ke změnám ve věkové a sociální struktuře, promítnou se tyto změny do poptávky po veřejných statcích. Jestliže se tedy změní struktura obyvatelstva - například nízká porodnost a současně stárnutí obyvatel - změní se požadavky na veřejné služby a tím i na veřejný sektor. Slabé populační ročníky se postupem času promítnou do všech typů školství a vyšší počet starších obyvatel bude poptávat statky v oblasti sociální péče či zdravotnictví. Kulturně-náboženské faktory mají vliv na sociální cítění. Projevují se charitativním charakterem sociální péče a podpory. Existuje zde podpora nejhudších skupin obyvatelstva pomocí vytváření pracovních příležitostí či vzdělávání lidského potenciálu. Veřejný sektor je v neposlední řadě ovlivňován také politickými faktory. Politické strany za účelem získání většího počtu hlasů voličů zařazují do svých volebních programů takové body, které se týkají kvantity a kvality veřejných statků, které zabezpečuje veřejný sektor. Obecně platí, že se vláda před volbami snaží prosazovat takové návrhy, které mají zaručit maximalizaci voličských hlasů - navýšení sociálních transferů či větší rozsah určitých veřejných statků. Naopak nepopulární opatření se realizují až po volbách (například úsporná opatření nebo projekty, které jsou náročné na financování).

Veřejný sektor plní několik funkcí (zde je nutno poznamenat, že vymezení funkcí není jednotné): ekonomickou, sociální a politickou. **Ekonomická funkce** zahrnuje především zajišťování veřejných statků, popřípadě odstraňování důsledků negativních externalit (důvodem je selhání trhu). Veřejný sektor rovněž umožňuje vznik pracovních příležitostí, čímž ovlivňuje míru nezaměstnanosti. **Sociální funkce** se týká například oblasti sociální péče nebo neziskových organizací, které ve veřejném sektoru zabezpečují služby pro sociálně potřebné. Veřejný sektor je využíván v procesu veřejné volby (politická funkce) a jeho činnost je ovlivňována hospodářskou politikou. Dílčí politiky mají vliv na jednotlivé resorty veřejného sektoru (například bytová, kulturní, dopravní, bezpečnostní politika, atp. (Peková, Pilný a Jetmar, 2008).

1.2 Efektivnost veřejného sektoru

Veřejný sektor se potýká s problémem dosáhnout efektivity při vynakládání veřejných zdrojů (získaných zejména z daní) na financování potřeb tohoto sektoru. Sklon k neefektivnosti ve veřejném sektoru je zásadním projevem selhání veřejného sektoru, veřejné správy i vlády (Peková, Pilný a Jetmar, 2008).

1.2.1 FAKTORY EFEKTIVNOSTI VEŘEJNÉHO SEKTORU

Podle Pekové, Pilného a Jetmara (2008) mají na efektivnost veřejného sektoru vliv následující faktory:

- jakým způsobem je společnost uspořádána, záleží na demokratizaci dané společnosti, neboť je s tím spojeno veřejné rozhodování (jak se bude veřejný sektor financovat, jak bude strukturován, jaká bude jeho velikost) a v neposlední řadě jaká bude úroveň občanské a veřejné kontroly,
- veřejnému sektoru v některých oblastech konkuruje fungování tržního systému (příkladem je existence soukromého zdravotnictví nebo školství), který tímto způsobem nutí veřejný sektor k vyšší kvalitě a efektivnosti, aby nedošlo k poklesu poptávky po jeho výstupech a v konečné fázi ke zrušení dané organizace; podmínkou efektivní konkurence jsou kvalitní Zákony a právní prostředí,
- jestliže je uvnitř veřejného sektoru konkurenční prostředí, může ve veřejném sektoru dojít k dosažení větší efektivnosti a to především v situaci, kdy je tento sektor financován podle svých výkonů a užitků (pokud jsou měřitelné); tvorbu konkurenčního prostředí - pouze tam, kde to lze a je to účelné - má za úkol veřejná správa (řídí veřejný sektor),
- omezenost příjmů rozpočtové soustavy určených pro financování veřejného sektoru - je nutné nalézt vhodná kritéria efektivní alokace veřejných zdrojů pro jednotlivé resorty veřejného sektoru (využívají se například: výkonové ukazatele, normativy),
- na efektivnost veřejného sektoru má vliv systém řízení veřejného sektoru a profesionalizace a kvalifikace pracovníků ve veřejné správě; pracovníci veřejného sektoru bývají demotivováni nižším příjmem a mnohdy odcházejí do soukromého sektoru z důvodu vyššího finančního ohodnocení,
- při řízení i při produkci veřejného sektoru jsou uplatňovány poznatky z oblasti vědy a techniky - příkladem může být využívání zdokonalených přístrojů či léčebných postupů, digitalizace ve veřejné správě a používání nových informačních technologií, atd.

1.3 Příčiny selhávání veřejného sektoru

Ve veřejném sektoru může dojít k nesprávné alokaci veřejných zdrojů. Příčinou nesprávné alokace je veřejná volba, resp. to, co může veřejnou volbu ovlivňovat - například kolektivní zodpovědnost, skupinové zájmy, atd. Veřejné finance tedy nejsou přerozděleny vhodným způsobem do resortů veřejného sektoru tak, aby bylo dosaženo co největšího užítku. Kromě toho ani postup při uspokojování potřeb nemusí být zvolen správně a nepřinese tak nejvyšší užitek. Následně dochází k tomu, že spotřebitelé nespoteblovávají vyprodukované statky a služby z různých důvodů, například nadhodnocení potřeby.

Menší tendence k inovačním aktivitám jsou způsobeny nízkým tlakem na snižování nákladů a růst užítku. Nejsou vyhledávány nové postupy k uspokojování služeb, díky kterým by se užitek při stejných (nebo při snížených) nákladech zvyšoval anebo by se při stejném užítku snižovaly náklady. Pro veřejný sektor je charakteristický princip, který se nazývá „natažená ruka“, jde o tlak na zvýšení příjmů z veřejných financí, přestože se neprokazuje vyšší získaný užitek.

Směrování k neefektivnosti je spojeno s tendencí k byrokratizaci. Jejím projevem je těžkopádnost procesů a subjektů veřejného sektoru. Vzhledem k tomu, že nemůže dojít k okamžitému bankrotu (důvodem je pomalý zánik subjektů veřejného sektoru a pomalé odstraňování procesů), potlačují se některé faktory, například časový faktor je upozadován (Strečková et al., 1998).

1.3.1 TRŽNÍ SELHÁNÍ

Trh selhává na základě situací, které mu brání v dosažení efektivity, spravedlnosti a stability. Základní rozdělení příčin tržního selhání je na mikroekonomické, makroekonomické a mimoekonomické. **Mikroekonomické příčiny** selhání trhu jsou: nedostatek informací, externality, nedokonalá konkurence, kolektivní statky a nekomplexní trhy.

Producenti a spotřebitelé se potýkají s nedostatkem informací. Spotřebitelům chybí dostatek kvalitních informací, které by jim umožnily efektivní rozhodování o tom, na co by měli vynaložit svůj omezený důchod a co mají spotřebovat. Producentům zase schází cenné informace, na jejichž základě by mohli rozhodovat o tom, co produkovat, v jakém množství a kvalitě. Mezi spotřebitelem a producentem může nastat asymetrie informací. Převahu informací pak jeden subjekt využívá na úkor druhého ve svůj prospěch. Asymetrie informací se neprojevuje před spotřebou, ale v průběhu nebo po ukončení spotřeby (například zdravotnický výkon, osobní služby). Následkem tohoto selhání trhu je finanční ztráta nebo neefektivní alokace zdrojů. Stát zde nastupuje jako regulátor nebo poskytovatel informací - vydává právní normy. V České republice je to například Zákon o ochraně spotřebitele, nový Občanský zákoník nebo Zákon o obchodních korporacích. Kromě toho stát zřizuje různé instituce jako je například Státní

zemědělská a potravinářská inspekce, Česká obchodní inspekce, celní úřady, živnostenské úřady, atd.

Externalitami chápeme vedlejší efekty konkrétních činností. Tyto postranní efekty způsobují ekonomickým subjektům finanční zvýhodnění nebo znevýhodnění. Může dojít k tomu, že na jeden subjekt bude přenesen užitek, za který nemusí platit. V tom případě se jedná o pozitivní externalitu, jejímž typickým příkladem je vztah sadař - včelař. Včelař vlastní včelstvo, vzniká pozitivní externalita pro sadaře, kterému včely opylují sad a tím zprostředkovávají produkci. Opakem je negativní externalita, kdy jeden subjekt způsobí škodu druhému subjektu, kterému daná újma není nahrazena. Negativní externalitou je znečištění z továrny, která například nemá filtry a do ovzduší vypouští škodlivé látky, ekonomickým subjektům pak mohou vznikat náklady na zdravotní péči. Trh selhává v tom, že není schopen zajistit produkci dostatečného množství pozitivních externalit a na druhé straně nezabrání nadměrnému vzniku negativních externalit. Stát disponuje takovými pravomocemi, které mu umožňují podporovat produkci pozitivních externalit (například Pigouovské dotace, jednorázová finanční podpora, vlastní činnost vlády) anebo předcházet vzniku a odstraňovat externality negativní (Pigouovskými daněmi, státními nebo mezinárodními regulacemi, zákazy a příkazy, jednorázovou finanční podporou).

Trh je efektivní pouze v případě dokonalé konkurence. Existence monopolu, oligopolu nebo monopolistické konkurence je projevem nedokonalé konkurence. Firmy se různými způsoby snaží o upevnění svého postavení na trhu a tím dochází k ohrožení hospodářské soutěže. Jestliže má některý ze subjektů na trhu určitý stupeň kontroly nad cenou nebo výrobním rozhodnutím, dochází ke zneužití dominantního postavení na trhu. Příkladem je monopol (jeden producent v odvětví), který svou dominantní pozici zneužívá tím, že určí nepřiměřené cenové nebo jiné podmínky, dochází k diskriminaci, vázaným obchodům nebo tzv. predátorským cenám (cena je nižší než průměrné variabilní náklady). Hospodářskou soutěž ohrožují i kartelové dohody, kterých je celá řada: dohoda o omezení výroby, o cenách, o rozdělení trhu, atd. Stát se snaží eliminovat tyto tendence za pomoci orgánů na ochranu hospodářské soutěže (v ČR se jedná o Úřad pro ochranu hospodářské soutěže).

Trh selhává u zabezpečování statků, u nichž je spotřeba kolektivní. Jedná se o čisté a smíšené kolektivní statky. Jejich produkci a distribuci zajišťuje stát, protože trh je buďto nedokáže zajistit vůbec anebo pouze nedostatečně.

O problematice nekomplexních trhů hovoříme v souvislosti selhávání trhu při zabezpečování statků, jako jsou pojištění či půjčky. Pokud by měly být tyto statky zajišťovány na tržním principu, mohla by nastat situace, že by si je část občanů nemohla dovolit nebo by oproti ostatním byli znevýhodněni ti, kteří tyto statky spotřebovávají ve větším množství. Stát proto garantuje všeobecné pojišťovací systémy, které fungují na principu solidarity (zaměstnaný a nezaměstnaný, zdravý a nemocný).

Mezi **makroekonomické příčiny** selhání trhu řadíme: potřebu zajistit stabilitu makroekonomických agregátů a nedostačující využívání zdrojů (včetně lidského

potenciálu). Stát věnuje pozornost makroekonomickým agregátům - cenové stabilitě, vysoké zaměstnanosti, hospodářskému růstu a vnější rovnováze ekonomiky. Uplatňuje různé nástroje hospodářské politiky - fiskální, monetární, vnější obchodní, měnové, důchodové.

Často dochází k tomu, že ekonomika v dostatečné míře nevyužívá výrobní faktory, které má k dispozici (půdu, práci, kapitál a technologie). Veřejný sektor má podporovat rozvoj jejich využití včetně jejich úrovně. Důležitým prvkem je lidský potenciál, což jsou podmínky člověka k činnostem, které uskutečňuje ve svých rolích jako spotřebitel, pracovník, občan nebo vlastník. Lidský potenciál je tvořen: hodnotami, které člověk přijal za své a hodnotami společnosti; psychickým a fyzickým zdravím člověka; schopností nalézat lepší způsoby uspokojování potřeb; teoretickými znalostmi a praktickými dovednostmi; ochotou podílet se na řešení úkolů a problémů a v neposlední řadě schopností člověka ovládat sám sebe.

Mimoekonomickými příčinami rozumíme: lidskou důstojnost, institucionální hodnoty (normy), (ne)rovnost mezi občany, zvyšování kvality lidského potenciálu a trvale udržitelný způsob života. Když jednotlivec vstupuje na trh, musí mít něco, co nabídne ke směně. V případě, že může nabídnout jen málo, resp. nemá vůbec co nabídnout, tak má velice omezenou možnost vstupu nebo na trh vůbec vstoupit nemůže. Problematika respektování lidské důstojnosti se dotýká mentálně nebo fyzicky postižených osob, osamělých matek, dětí, které pocházejí z chudších rodin a bezdomovců. Je nutné zabezpečit, aby společnost dodržovala a respektovala konkrétní hodnoty a normy.

Trh má tendenci k rozdělování bohatství a chudoby a je pro něj typické takové rozdělování důchodů, které se může ekonomickým subjektům jevit jako nespravedlivé. Aby bylo dosaženo větší spravedlnosti v rozdělování, vyžadují zásahy ze strany státu. Stát pomocí redistribuce zakročí tak, aby eliminoval ekonomické, sociální a politické následky nerovností mezi občany. Bohatý jedinec mívá tendence k nadměrnému plýtvání a také ke koncentraci kapitálu. Kromě toho majetní občané disponují prostředky k tomu, aby mohli ve svůj prospěch ovlivnit politickou oblast. Obvykle odmítají solidaritu s chudými. Nemajetný člověk má často sklony k sociálnímu neklidu (nepokoje a stávky) a lze jej poměrně lehce zmanipulovat. Řešení problematiky polarizace chudoby a bohatství se může opírat o tyto postupy: (1) zlikvidovat tržní mechanismus a založit fungování ekonomiky na tzv. společenském vlastnictví, to ale ve svém důsledku povede k rovnostářství a k nespravedlivému systému; (2) redistribuovat část bohatství chudým (i těm, kteří nepracují nebo nejsou moc výkonní), což je ale nespravedlivé, protože není vytvořen tlak na výkonnost a aktivitu občanů; (3) redistribuovat část bohatství chudým takovým způsobem, aby se chudoba odstranila - podmínky by měly být nastaveny tak, aby se podporovala výkonnost jedince - zaměření se na vzdělávání, spravedlivé odměňování, vytváření pracovních příležitostí (pozor ale na past chudoby, jelikož progresivní zdanění příjmů je důvodem, proč se při zvýšení příjmů životní úroveň snižuje, resp. jen o něco málo zvyšuje).

Selhání trhu vzhledem ke zdokonalování lidského potenciálu se projevuje v oblasti vzdělávání a zdravotnictví. Ekonomický růst i kvalita lidského života stojí na úrovni kvalifikace lidí. V rámci státu je zabezpečeno vzdělávání občanů buď v institucích veřejného sektoru anebo v organizacích soukromého sektoru, na které stát finančně přispívá. Další z příčin je potřeba zamezení zanedbávání budoucnosti a zabezpečení trvale udržitelného způsobu života. Trh se primárně orientuje na bezprostřední zájem a hlavním cílem subjektů na trhu je co nejrychlejší maximalizace zisku. Málokdy se zaměřují na následky svého chování, ať už z hlediska prospěchu pro lidskou společnost nebo pro faunu a flóru. Opět zde nastupuje stát, aby zakročil vůči ekonomickým subjektům a přiměl je k šetrnějšímu chování vůči okolí. K tomu může využít Zákonné normy, například normy na znečištění vody či ovzduší, ekologické daně a další (Tetřevová, 2008).

1.3.2 STÁTNÍ SELHÁNÍ

V praxi dochází k tržnímu selhání, na což reaguje stát vytvořením veřejného sektoru, který by zasahoval tam, kde trh nefunguje. Zásahy státu do ekonomiky se ale bohužel také potýkají s různými problémy nebo nedostatky, které se projeví jako státní selhání.

Mezi spravedlností ve společnosti a efektivností platí nepřímá úměra. Jakýkoliv krok, jehož cílem bude zvýšit spravedlnost, bude mít za následek snížení efektivnosti. Stát se totiž při intervenci nevyhne administrativním a transakčním nákladům. Kromě toho je redistribuce spojena s demotivací (například občané substituují práci volným časem). Je vhodné usilovat o kompromis, který zabezpečí, že nebude příliš preferována ani spravedlnost (vede k pomalejšímu ekonomickému růstu), ale ani efektivnost (způsobí sociální nestabilitu).

Státní zásahy lze charakterizovat vzájemnou provázaností a složitostí. Z těchto důvodů nelze jednoduše předvídat následky konkrétních státních intervencí. Soukromý sektor nějakým způsobem reaguje na každý zásah ze strany státu. Jestliže stát pochybí v ohodnocení určité ekonomické situace, pak hrozí selhání státní intervence, resp. její dílčí realizace.

Proces realizace státního zásahu je omezeně kontrolován. Stát rozhodne o uskutečnění určitého zásahu, ale jeho provedení má na starosti byrokratický aparát. **Ke státnímu selhání dojde v případě, že stát nepřesně definuje daný záměr nebo nedokáže zabránit zneužití či nedůslednosti v rámci jeho prosazování.** Vláda nemá k dispozici veškeré informace, které by potřebovala ke zcela správnému rozhodnutí. Dokonale nezná ani teoretický základ, ani skutečnost. Podstatnou roli má tzv. časové zpoždění. Než se vláda dozví o konkrétní skutečnosti, situace se změní a vláda v té chvíli nezareaguje na to, co teď právě je, ale na to, co už bylo. Kromě omezených informací se zde projevuje omezenost kontroly nad byrokracií. Zavádění legislativy do praktického života je spleťtým procesem. Podléhá celé řadě kritérií a současně se zde projevuje vliv byrokratického aparátu a veřejného sektoru (mohou být ovlivněni subjektivními zájmy).

Byrokracie je tvořena úředníky, jejichž úkolem je zabezpečit veřejně zajišťované statky. Povinností byrokratického aparátu je: (1) poskytnout politikům podklady (informace) pro rozhodování; (2) uvést rozhodnutí politiků do praktického života; (3) vykonat kontrolu v oblasti zabezpečovaných statků. Plnění těchto povinností je ohroženo překážkami, z nichž si několik nyní uvedeme: úředníci nejsou zodpovědní občanům (ti reálně platí jejich výkony), ale politikům; úředníci mohou ovlivňovat kvalitu a kvantitu informací, které předají politikům pro jejich rozhodování; v byrokratickém aparátu není jednoduché vyjádření vztahu: vynaložená snaha - dosažený výsledek; také nelze jednoduše zhodnotit užitek, plynoucí z činnosti byrokratického aparátu; v rámci financování úřadů se aplikují specifické postupy, jako jsou například fixní dotace a chybí zde vazba na vykonané množství práce; jednání úředníků neohrožuje žádná konkurence a kontrolu byrokratického aparátu provádí opět byrokracie.

Dalším problémem mohou být zvolené ukazatele. Státní intervence se totiž neřídí pouze ekonomickými efekty, ale také efekty mimoekonomickými, které se obtížně vyjadřují. Když se zvolí nevhodný ukazatel, může to v konečném důsledku vést až k selhání státu. Nesmí se opomenout, že je nezbytné vzít v potaz i takové faktory, jako jsou například změny v demografii nebo vliv inflace.

Odlišnost v názorech je patrná jak u ekonomů, tak u politiků. Uvádějí se tři oblasti nesouhlasu: (1) neshoda v tom, jaké budou následky státních intervencí; (2) rozdílné názory na chování a fungování ekonomiky; (3) spory ohledně hodnot. Když přece jen dojde ke shodě, například ohledně důsledku nějakého opatření, nemusí se už dohodnout na tom, jestli je onen důsledek pozitivní nebo negativní. Obecně lze konstatovat, že každý zásah do ekonomiky je svými zastánci a odpůrci odlišně posuzován.

Kolektivní rozhodování a politické procesy jsou další oblastí selhávání státních zásahů. Záleží tedy na chování politiků, na existenci nátlakových skupin nebo na problematice přímé demokracie. Hlavním cílem politiků je maximalizovat počet hlasů svých voličů a získat různé výhody, ať už se jedná o moc, prestiž nebo peněžní příjem. V rozhodování se zaměřují na krátkodobý časový horizont, protože jsou voleni na krátké funkční období. **Politický cyklus ukazuje, že před volbami jsou realizována taková opatření, která politikům zabezpečí znovuzvolení. Naproti tomu po volbách se provádějí nepopulární kroky.** Kromě politického cyklu existuje tzv. **politický hospodářský cyklus**. Ten poukazuje na to, že oblíbenost vlády včetně výsledků voleb závisí na makroekonomických ukazatelích (míra inflace, nezaměstnanosti, atd.). U politiků se projevuje tendence zastupovat zájem menší zájmové skupiny osob nebo lidí s většími finančními prostředky. Chování politiků, popřípadě i úředníků se snaží ovlivnit zájmové (nátlakové) skupiny. Jedná se o organizované skupiny osob, jejichž cílem je přimět politiky, aby vykonali to, co od nich zájmová skupina požaduje. K přesvědčování využívají různé způsoby, například: přemlouvání, zastrasování, podplácení nebo vydírání. Za výhodu existence nátlakových skupin lze považovat šíření informací; nebezpečím je, že informace nemusí být vždy objektivní. Nevýhodou je jednání v prospěch pouze malé skupiny lidí, kdy se nebere žádný ohled na většinu. Přímá demokracie je forma vlády, kdy

se občané přímo podílejí na rozhodování, se potýká s těmito problémy: (1) uskutečnění přímé demokracie klade vysoké požadavky na organizaci, čas a finance; (2) pokud se rozhoduje pomocí referenda, je nutné, aby daná otázka byla jednoduchá, srozumitelná a současně musí obsahovat vše podstatné, neboť v případě, že tomu tak nebude, může dojít k výsledku, který se nebude shodovat se skutečným přáním občanů.

Ke státnímu selhání může dojít na základě delegování pravomocí a zodpovědnosti na nižší složky (decentralizace). V rámci decentralizace může být ohrožen veřejný zájem, protože se mohou uplatňovat jiné zájmy než zájmy společnosti. Veřejný zájem nakonec není naplněn. Nižší decentralizované orgány mají právo rozhodovat v oblasti veřejných příjmů a výdajů, včetně daní (tzv. fiskální externalita). Zde se může projevit sklon k ignorování potíží, které se týkají centrální úrovně. Decentralizovaná soustava selhává také v tom případě, kdy je u rozhodované záležitosti více zúčastněných. Vyjednává se, je nezbytná koordinace a rostou náklady z důvodu delšího trvání celého procesu rozhodování.

PRO ZÁJEMCE

V dřívějších centrálně plánovaných ekonomikách v rámci transformačního procesu docházelo ke státnímu selhání v podobě **nevyužití politického kapitálu**. Vláda má k dispozici politický kapitál, který je omezený časem. Když ve společnosti dojde ke zvratu, vláda má omezený čas na zabezpečení základního rámce pro nadcházející změnu přechodu centrálně plánované ekonomiky na tržní. Pro toto období je typická shoda ve společnosti v oblasti probíhajících změn a zároveň ještě nevznikla opozice nebo zájmové skupiny. Nevyužití politického kapitálu se zabrání tím, že realizace transformačních kroků bude co možná nejrychlejší (Tetřevová, 2008).

PRO ZÁJEMCE

Členění národního hospodářství (podle CZ - NACE)

TABULKA 1: VEŠKERÉ EKONOMICKÉ ČINNOSTI JSOU ROZČLENĚNY NÁSLEDOVNĚ

Sekce	CZ - NACE
A	zemědělství, lesnictví, rybářství
B	těžba a dobývání
C	zpracovatelský průmysl
D	výroba a rozvod elektřiny, plynu, tepla a klimatizovaného vzduchu

<i>E</i>	<i>zásobování vodou; činnosti související s odpadními vodami, odpady a sanacemi</i>
<i>F</i>	<i>stavebnictví</i>
<i>G</i>	<i>velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel</i>
<i>H</i>	<i>doprava a skladování</i>
<i>I</i>	<i>ubytování, stravování a pohostinství</i>
<i>J</i>	<i>informační a komunikační činnosti</i>
<i>K</i>	<i>peněžnictví a pojišťovnictví</i>
<i>L</i>	<i>činnosti v oblasti nemovitostí</i>
<i>M</i>	<i>profesní, vědecké a technické činnosti</i>
<i>N</i>	<i>administrativní a podpůrné činnosti</i>
<i>O</i>	<i>veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení</i>
<i>P</i>	<i>vzdělávání</i>
<i>Q</i>	<i>zdravotní a sociální péče</i>
<i>R</i>	<i>kulturní, zábavní a rekreační činnosti</i>
<i>S</i>	<i>ostatní činnosti</i>
<i>T</i>	<i>činnosti domácností jako zaměstnavatelů; činnosti domácností produkujících blíže neurčené výrobky a služby pro vlastní potřebu</i>
<i>U</i>	<i>činnosti exteritoriálních organizací a orgánů</i>

Zdroj: Webový portál Český statistický úřad [online] [vid. 21. března 2019]. Dostupné z <http://apl.czso.cz/iSMS/klasstru.jsp?kocdcis=80004>, vlastní úprava

1.4 Členění veřejného sektoru

Veřejný sektor můžeme rozčlenit z několika hledisek. Rektořík et al (2007) používá následující rozdělení:

- kritérium finančních toků rozlišuje toky k obyvatelstvu nebo k institucím,
- na základě kritéria funkcí je rozlišována sociální, ekonomická, etická a politická funkce,
- hledisko charakteru statků lze dále členit například na spotřební a kapitálové statky nebo lokální, regionální a národní statky, apod.
- podle zakladatele na subjekt státní správy, obce nebo ze zákona,
- z hlediska podílu vlastnictví majetku na státní, soukromé a obecní,

- podle kritéria potřeb je veřejný sektor rozdělen do šesti bloků (viz tabulka č. 2)

TABULKA 2: ROZDĚLENÍ VEŘEJNÉHO SEKTORU PODLE KRITÉRIA POTŘEB

1. blok: odvětví společenských potřeb	veřejná správa, policie, justice, armáda
2. blok: odvětví rozvoje člověka	školení, kultura, tělesná kultura, zdravotnictví, sociální služby
3. blok: odvětví poznání a informací	věda a výzkum, informace, masmédiá
4. blok: odvětví technické infrastruktury	doprava, energetika, spoje, vodní hospodářství, odpadové hospodářství
5. blok: odvětví privátních statků podporovaných z veřejných rozpočtů	bydlení, zemědělství, lesnictví, rybolov
6. blok: existenční jistoty	zaměstnanost, sociální zabezpečení, životní prostředí

Zdroj: Rektořík et al. (2007, s. 19-20), vlastní úprava

1.5 Ekonomie veřejného sektoru (veřejná ekonomie) a ekonomika veřejného sektoru (veřejná ekonomika)

Veřejná ekonomie je teoretickým základem aplikovaných vědních disciplín, mezi které patří ekonomika veřejného sektoru, ekonomika neziskových organizací nebo veřejné finance. Stejně jako obecná ekonomie i veřejná ekonomie hledá odpovědi na základní ekonomické otázky - co, jak a pro koho produkovat, a jak mají být přijímána rozhodnutí o produkci. Rozdíl je v tom, že veřejná ekonomie tyto otázky pokládá ve veřejném sektoru (Tetřevová, 2008).

DEFINICE

Veřejnou ekonomii rozumíme: “vědní disciplínu, která zkoumá příčiny existence, strukturu, principy fungování a efektivnost neziskového sektoru, tedy té části národního hospodářství, která má neziskový charakter a ve které nepůsobí zákonitosti trhu“ (Tetřevová 2008, s. 12).

Aplikovanou vědní disciplínou, která je úzce navázána na poznatky veřejné ekonomie, je ekonomika veřejného sektoru. Jejím cílem je prozkoumávat struktury a fungování všech odvětví ve veřejném sektoru (zdravotnictví, bydlení, kultura, atd.). Kromě toho se věnuje vzájemným vztahům a procesům, které probíhají mezi institucemi a organizacemi v rámci samotného veřejného sektoru a zabývá se i těmi vztahy, které vznikají mezi veřejným sektorem a dalšími subjekty národního hospodářství, např. soukromé neziskové organizace, domácnosti (Tetřevová, 2008).

1.6 Členění a charakteristika statků

Za statek obecně považujeme zboží nebo službu, která má uspokojit lidské potřeby. Nyní si budeme klasifikovat statky podle několika kritérií. Nejprve si statky rozdělíme podle jejich původu na **volné** a **ekonomické**. Tržní cena volných statků je nulová a jsou často bez omezení a volně přístupné (sluneční svit nebo lesní plody). Oproti nim stojí ekonomické statky, které jsou produktem činností člověka, platí se za ně, jsou nedostatkové a vzácné a jsou objektem produkčního, alokačního nebo distribučního rozhodování.

Z pohledu ekonomické teorie lze ekonomické statky rozčlenit z následujících hledisek: podle vzájemného vztahu, podle spotřeby, podle způsobu rozhodování o statcích (včetně jejich financování), z geografického, institucionálního a ekonomického hlediska.

Kritérium spotřeby rozděluje ekonomické statky na **spotřební** a **kapitálové**. Se spotřebními statky se setkáváme v každodenním životě, protože slouží ke krátkodobé nebo dlouhodobé přímé spotřebě - jsou to potraviny, stůl, židle, sporák, televize, atd. Kapitálové statky jsou určeny pro následnou výrobu. Může to být například tovární hala nebo různé stroje.

Podle způsobu rozhodování o statcích a jejich financování lze statky rozčlenit na **veřejné** a **soukromé**. Financování veřejných statků se uskutečňuje z veřejných rozpočtů (státní rozpočet, rozpočty krajů a obcí). Veřejnou volbou se rozhoduje o produkci a spotřebě veřejných statků. Cílem veřejně poskytovaných statků je uspokojovat potřeby konkrétní společnosti a nezáleží na tom, zda je jedinci chtějí nebo nechtějí spotřebovat (veřejné osvětlení). U soukromých statků platí, že rozhodování o jejich produkci nebo spotřebě záleží na soukromých ekonomických subjektech (na výrobcích, resp. poskytovatelích služeb a na spotřebitelích). Producenti se snaží maximalizovat zisk a spotřebitelé mají za cíl maximalizovat svůj individuální užitek. Rozhodování subjektů se uskutečňuje na základě osobních preferencí a současně berou v úvahu jak vlastní rozpočtové omezení, tak tržní cenu. Příkladem privátního statku může být koupě mobilního telefonu.

Z geografického hlediska rozlišujeme ekonomické statky na **lokální**, **regionální** a **národní**. Lokálním statkem je například mateřská škola, je to tedy takový statek, který je využíván obyvateli konkrétní lokality. Statky, které jsou využívány obyvateli daného

regionu, jsou tzv. regionální (hasičský záchranný sbor). Příkladem národního statku je pak armáda, což je statek, který využívají všichni obyvatelé státu.

Institucionální členění nám sděluje, která instituce o statcích rozhoduje. U tohoto kritéria je důležitá tržní cena (alokační mechanismus) a politické rozhodování (jak bude statek poskytnut). Rozlišujeme tři typy: čisté tržní, polotržní a čisté netržní statky. Čistý tržní statek lze pořídit za tržní cenu nákupem na trhu - koupě hmotného statku (například nábytku) nebo služby (služba kadeřníka). Státní zásahy zde žádné nejsou. Polotržní statky sice trhem procházejí, ale jejich cena, která je ujednaná na trhu, podléhá intervenci státu. Stát může například určit maximální cenu nebo subvence k ceně (elektrická energie). Čisté netržní statky neprocházejí trhem a jejich cena je ve formě uživatelského poplatku nebo je nulová. O produkci a o alokaci těchto statků rozhoduje stát (léky, které jsou vydávány na základě lékařského předpisu).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Členění statků z ekonomického hlediska je následující: čisté veřejné (kolektivní) statky, čisté soukromé statky a smíšené veřejné (kolektivní) statky.

Z čistých veřejných statků plyne všem spotřebitelům (konkrétní obce, regionu nebo státu) společný užitek. Tyto statky jsou charakteristické nedělitelnou (není možno zjistit podíl jedince na spotřebě statku) a nerivalitní (spotřebitelé si navzájem nekonkurují) spotřebou. Nedělitelnost se týká také kvality statku. Jestliže dojde k nadměrné spotřebě, pak se může kvalita statku snížit a to všem spotřebitelům. **Veřejné statky jsou typické dvěma základními vlastnostmi: nevylučitelností a nezmenšitelností** (když jeden spotřebitel využije veřejný statek, nijak se tím nesníží užitek druhého spotřebitele z téhož statku). Individuálního spotřebitele tedy nelze ze spotřeby vyloučit, neboť je to velmi nákladné anebo to vůbec nelze provést. Pro čisté veřejné statky platí, že mezní náklady jejich spotřeby jsou nulové pro každého dalšího uživatele. To neplatí u mezních nákladů na produkci. Znakem čistých veřejných statků je automatická spotřeba. Mezi příklady lze uvést světelně řízenou křižovatku, služby hasičského záchranného sboru, policie, atd.

O produkci a spotřebě čistých soukromých statků rozhodují jednotlivci. Spotřebu lze mezi jednotlivce přesně rozdělit (tzn. je dělitelná). Platí, že užitek je vždycky individuální. Spotřebitelé si mezi sebou konkurují, neboť množství statku, které spotřebuje jeden ekonomický subjekt, zmenší druhému subjektu množství statku, které je mu k dispozici, proto spotřebu nazýváme rivalitní. Typická je možnost vylučitelnosti ze spotřeby za pomoci cenového mechanismu. Soukromým statkem je oblečení, obuv či potraviny (Tetřevová, 2008).

Smíšené veřejné statky jsou takové, které disponují vlastnostmi čistých veřejných a soukromých statků. Typickými statky, které splňují tuto podmínku, jsou zdravotnictví a

vzdělání. U obou lze nalézt užitek jak ze soukromé spotřeby, tak i z veřejné spotřeby, resp. externality, kterou následně pocítují ostatní lidé. Vezměme si jako příklad jedince, který je naočkován proti vysoce nakažlivému onemocnění. Očkováním získal svůj soukromý užitek. Zároveň dochází ke snížení pravděpodobnosti nákazy u osob, které se pohybují v jeho blízkosti (Jackson a Brown, 2003). U smíšených statků je dělitelná spotřeba, tzn. lze ji ohodnotit uživatelským poplatkem, protože je možné stanovit, nakolik se jedinec podílí na spotřebě daného statku. Z toho plyne další znak smíšených statků a tím je vyloučitelnost ze spotřeby. Existuje několik možností: (1) ekonomický subjekt není ochoten uhradit uživatelský poplatek a je ze spotřeby vyloučen; (2) vyloučení konkrétního subjektu ze spotřeby by bylo možné, ale je velmi nákladné; (3) vyloučení ze spotřeby je možné, ale z důvodu nulových mezních nákladů spotřeby to není žádoucí. Příkladem smíšených veřejných statků je městská hromadná doprava, návštěva parku, muzea nebo divadla. Spotřeba těchto statků může být buď fakultativní, nebo přikázaná státem. Základem fakultativní spotřeby je osobní preference (student má více možností, jak se dostat do školy - může využít MHD, jít pěšky, jet na kole, atd.). Stát disponuje pravomocemi, které mu v určitých případech umožňují regulovat (příkaz, omezení, zákaz) spotřebu statků. V rámci ochrany důležitých hodnot, jako je zdraví, život nebo demokracie může stát nařídít například: povinné očkování, používání bezpečnostních pásů při jízdě v autě nebo zákaz řízení auta pod vlivem alkoholu (Tetřevová, 2008).

OTÁZKY

1. Jaké znaky jsou typické pro veřejný sektor?
2. Jak členíme statky podle ekonomického hlediska?
3. Platí, že je veřejná ekonomika teoretickým základem veřejné ekonomie?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili se základními poznatky z oblasti veřejného sektoru. Úvod byl věnován charakteristickým rysům veřejného sektoru, který je součástí národní ekonomiky smíšeného typu. Fungování veřejného sektoru je ovlivňováno několika skupinami faktorů, mezi které řadíme faktory ekonomické, historické a geopolitické, demografické, kulturně-náboženské a politické. V části efektivnosti veřejného sektoru byly popsány faktory, které ji ovlivňují, tedy uspořádání společnosti, fungování tržního systému, konkurenční prostředí ve veřejném sektoru, financování a systém řízení veřejného sektoru a poznatky vědy a techniky.

Trh selhává ve třech oblastech, a to v mikroekonomické, makroekonomické a mimoekonomické oblasti. Když selže trh, nastupuje stát, který ale také může selhat, a to v

oblasti spravedlnosti a efektivnosti, státních intervencí, informací, kontroly nad byrokracií, decentralizaci, v kolektivním rozhodování, atp. Dále byly objasněny pojmy ekonomie veřejného sektoru a ekonomika veřejného sektoru. V závěru kapitoly byly charakterizovány statky z hledisek vzájemného vztahu, spotřeby, způsobu rozhodování a financování, geografie a podle ekonomických a institucionálních kritérií.

ODPOVĚDI

1. Veřejný sektor je neziskový a netržní, poskytuje veřejné služby, řídí jej veřejná správa, je financován veřejnými financemi, rozhoduje se v něm veřejnou volbou a je kontrolován veřejnou kontrolou.
 2. Členíme je na čisté veřejné, smíšené veřejné a čisté soukromé statky.
 3. Ne, veřejná ekonomie je teoretickým základem veřejné ekonomiky.
-

2 REGIONÁLNÍ ŠKOLSTVÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Ve druhé kapitole se budeme věnovat oblasti regionálního školství. Na začátek se podíváme do nedaleké historie, jak vypadalo školství za minulého režimu, které druhy škol existovaly a které nově vznikaly. Podíváme se i na to, co se během transformace školství nepodařilo. Následně přejdeme k současné podobě školství, kde si popíšeme vzdělávací soustavu České republiky. Budeme se rovněž věnovat řízení v regionálním školství, zaměříme se na jednotlivé orgány, které řízení škol vykonávají. Popíšeme si právní formy škol. Zjistíme, čeho se týká reforma financování regionálního školství. Nakonec se podíváme na návrhy hlavních směrů vzdělávací politiky České republiky 2030+.

CÍLE KAPITOLY

- popsat vývoj odborného školství po roce 1989
- charakterizovat současnou podobu školství
- popsat řízení v oblasti regionálního školství
- věnovat se restrukturalizaci středního školství
- definovat znaky dosavadního i nového systému financování regionálního školství
- uvést návrhy hlavních směrů vzdělávací politiky ČR 2030+

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Regionální školství, školský Zákon, vzdělávací soustava, rámcový vzdělávací program, předškolní vzdělávání, povinná školní docházka, střední všeobecné vzdělávání, střední odborné vzdělávání, vyšší odborné vzdělávání, školská zařízení, řízení regionálního školství, restrukturalizace středního školství, reforma financování regionálního školství, hlavní směry vzdělávací politiky České republiky 2030+.

2.1 Vývoj odborného školství po roce 1989

Události listopadu roku 1989 nepřinesly změny výhradně na politické scéně nebo v oblasti ekonomiky, ale podstatně se změnil i systém vzdělávání. Tzv. transformace školství a vzdělávání byly nepřetržité přeměny, které se dotýkaly sektoru odborného vzdělávání a to na všech jeho úrovních. Základem pro transformaci byla nová školská legislativa.

PRO ZÁJEMCE

Nejprve byl přijat Zákon České národní rady č. 564/1990 Sb., ze dne 13. prosince 1990, o státní správě a samosprávě ve školství. Poté následoval Zákon č. 171/1990 Sb., kterým byl novelizován starší Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, později s dalšími novelizacemi a doplňky.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Legislativní úpravy, které se vztahovaly k odbornému vzdělávání, dospěly posléze až k současně platnému Zákonu č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších úprav. Jedná se o tzv. školský zákon, který je účinný od roku 2005.

Tyto zákony a nařízení vlády definovaly změny v odborném vzdělávání a to zejména v těchto dvou oblastech:

- v uspořádání odborného školství (byly zavedeny nové druhy škol a nové obory vzdělávání)
- v kurikulu odborných škol (tj. cíle a obsah vzdělávání)

Z období před rokem 1990 nadále pokračovala **střední odborná učiliště (SOU)**. Působí v profesní přípravě zpravidla v tříletých programech, v některých případech se jedná o dvouleté programy. Toto střední vzdělání je zakončené získáním výučního listu. Kromě této možnosti vzdělávání pokračoval i čtyřletý program středních odborných učilišť, který se ukončoval maturitní zkouškou. Po roce 1989 bylo možné v rámci středních odborných učilišť získat kvalifikaci v přibližně 320 oborech. Obsah vzdělávání je z 28 % celkového času zaměřen na všeobecné vzdělávání, zbylá část kurikula je věnována teoretickým a praktickým odborným předmětům.

Střední odborné školy (SOŠ) byly dalším druhem škol, které po roce 1989 dále pokračovaly. Jedná se o čtyřleté programy studia, které vedou k závěrečné maturitní zkoušce. Po jejím absolvování lze nastoupit na vysokou školu nebo do praxe. Kromě čtyřletých programů středních odborných škol existovaly a v současnosti ještě stále

existují odborné školy s dvouletými nebo tříletými programy. Jsou bez maturitní zkoušky. Jedná se o přípravu pro praktické profese, které mají menší odbornou náročnost. Ve středních odborných školách bylo nabízeno přibližně 230 studijních oborů. Co se týče obsahu vzdělávání, přibližně 40 - 45 % z celkového času je věnován všeobecnému vzdělávání. Obsah odborného vzdělávání - teoretické předměty a praktický výcvik - se liší podle jednotlivých oborů. Praktický výcvik je uskutečňován například v dílnách a ve školních laboratořích, v rámci vyšších ročníků může probíhat i jako stáž nebo praxe v podnicích.

Po roce 1989 došlo k zavedení nových institucí pro odborné vzdělávání. Vznikla lycea, dále integrované střední školy a vyšší odborné školy. Fungují dodnes, nicméně jejich rozšíření se odlišuje jednak v jednotlivých krajích České republiky, jednak dle oborů odborného vzdělávání.

Lycea vznikala nově po roce 1989 jako typ vyšší sekundární školy. Co se týče jejich postavení mezi ostatními druhy škol, lze je z hlediska jejich obsahu zařadit mezi gymnázia a střední odborné školy. Pro lycea je typické, že mají oproti středním odborným školám s maturitními obory vyšší podíl všeobecně vzdělávacích předmětů, ale na druhé straně od gymnázií se odlišují tím, že mají v kurikulu zahrnuty odborné předměty rozmanitého zaměření. Studium trvá čtyři roky a je zakončeno maturitní zkouškou, která umožňuje přístup na vysokou školu. Ačkoliv student absolvuje odborné předměty, nezískává profesní kvalifikaci anebo výuční list. Lycea mohou být ekonomická, zdravotnická, přírodovědná, pedagogická, technická, existuje rovněž vojenské lyceum či alternativní lyceum waldorfské.

2.1.1 NEZDAŘENÉ KROKY V TRANSFORMACI ŠKOLSTVÍ PO ROCE 1989

Kromě pozitivních změn, k nimž došlo po roce 1989 v rámci transformace školství a vzdělávání a to jak v obsahu různých předmětů anebo ve struktuře školství, došlo bohužel i k některým nerozumným zásahům, které vedly k negativním následkům.

Zřejmě nejzávažnějším problémem je fakt, že nedošlo k obnově zodpovědnosti podniků za praktickou přípravu učňů. Po pádu komunistického režimu se celá řada podniků zbavila svých učilišť, internátů, dílen a jejich majetek byl obvykle nerozvážně rozprodán. Starost o přípravu učňů byla přenechána výhradně státu. Z tohoto důvodu byli žáci v odborné přípravě označováni jako „státní učni“. To byl jeden z faktorů, proč klesal zájem mladých lidí o učňovskou přípravu. V současnosti zaznívají požadavky, aby se podniky opět začaly ve větší míře podílet na přípravě učňů.

Dalším problémem ve vzdělávací politice je to, že byl z učebního plánu pro základní školy odstraněn předmět pracovní výchova. Obsahem pracovní výchovy byla základní příprava na technické a zemědělské vzdělávání (například práce na školním pozemku). K realizaci praktických aktivit měly školy k dispozici zahradu, resp. vyhrazenou část na školním pozemku (například místo určené pro pěstování plodin na záhonech); dále dílny

nebo jiné pozemky. Chybějící výuka pracovní výchovy se v současné době nepříznivě projevuje v mnoha ohledech. Je škoda, že pracovní výchova musela zcela ustoupit ve prospěch výuky výpočetní techniky. Vzhledem ke snižování zájmu o polytechnické obory se zjišťuje, že absolventi základních škol nejsou dostatečně manuálně zruční a nemají zájem o řemesla či technické obory. Pokud by se podařilo do základních škol opětovně zavést pracovní výchovu, mohlo by to vést ke zvýšení zájmu žáků o technické obory. Základní školy by mohly využívat pomoc, kterou nabízejí některé střední odborné školy - ať už se jedná o kvalifikované vyučující nebo vybavené dílny. Povinný předmět pracovní výchovy lze nalézt ve vyspělých zemích jako je Německo, Finsko nebo Švédsko (Průcha, 2019). Řešení musí spočívat ve vyšší hodinové dotaci na předmětu, jinak bude výchova k technickému vzdělávání zaostávat

2.2 Současná podoba školství

Součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod. Základní principy poskytování vzdělávání v České republice jsou uvedeny v článku 33 Listiny základních práv a svobod. Tento článek uvádí: „Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.“ A dále: „Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách.“ (Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod).

Školství a vzdělávání je legislativně upraveno v následujících Zákonech:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon) v platném znění
- Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách (viz 3. kapitola - Terciární vzdělávání)
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních v platném znění
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících v platném znění
- Zákon č. 306/1999 Sb., o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením v platném znění
- Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání v platném znění

Dílčí úrovně vzdělávání v České republice odpovídají členění vzdělávání podle mezinárodní klasifikace ISCED a lze je tedy do ní zařadit (viz tabulka č. 3). Klasifikace International Standard Classification of Education byla vytvořena organizací UNESCO. Jejím cílem je umožnit mezinárodní srovnání vzdělávacích systémů. Klasifikace ISCED 2011 je rozdělena do devíti kategorií a v zásadě odpovídá úrovním Evropského rámce kvalifikací (EQF - European Qualifications Framework).

TABULKA 3: ÚROVNĚ VZDĚLÁNÍ PODLE KLASIFIKACE ISCED 2011

Úroveň ISCED 2011	Typ vzdělávání	V České republice:
ISCED 0	vzdělávání v raném dětství	mateřská škola
ISCED 1	primární vzdělávání	první stupeň základní školy
ISCED 2	nižší sekundární vzdělávání	druhý stupeň základní školy
ISCED 3	vyšší sekundární vzdělávání	střední škola, konzervatoř
ISCED 4	postsekundární neterciární vzdělávání	nástavbové studium, zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem nebo maturitní zkouškou (realizováno na střední škole)
ISCED 5	krátký cyklus terciárního vzdělávání	vyšší odborné vzdělání na vyšší odborné škole
ISCED 6	bakalářská nebo jí odpovídající úroveň	bakalářský program vysoké školy
ISCED 7	magisterská nebo jí odpovídající úroveň	magisterský program vysoké školy
ISCED 8	doktorská nebo jí odpovídající úroveň	doktorský program vysoké školy

Zdroj: Český statistický úřad [online] [vid. 24. května 2019]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/23169548/zarazeni_ceskych_vzdelavacich_programu_do_klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011.pdf/6e3c69a3-7a1b-4bda-8dfb-81251b04cf90?version=1.1; vlastní úprava

2.2.1 VZDĚLÁVACÍ SOUSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY

V České republice je vzdělávací soustava tvořena školami a školskými zařízeními. Do vzdělávací soustavy se řadí: předškolní vzdělávání, povinná školní docházka, střední vzdělávání, vyšší odborné vzdělávání, vysoké školství (viz také 3. kapitola - Terciární vzdělávání) a školy, které nejsou zařazeny v klasifikaci ISCED a školská zařízení.

Předškolní vzdělávání se uskutečňuje v mateřských školách. Obvykle je určeno pro děti ve věku od tří do šesti let. Cílem předškolního vzdělávání je podpořit rozvoj rozumové, citové, fyzické a osobnostní stránky u dítěte. Kromě toho by mělo sloužit k vyrovnání rozdílů ve vývoji dětí ještě před začátkem povinné školní docházky. Do předškolního vzdělávání jsou přednostně přijaty děti, které mají před sebou poslední rok před nástupem do povinné školní docházky. Platí, že v tomto posledním roce je docházka do mateřské školy bezplatná a je umožněna všem dětem.

Mateřské školy upravuje školský zákon a kromě něj Vyhláška ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání. Ve vyhlášce lze nalézt

informace týkající se například úplaty za předškolní vzdělávání, organizace mateřské školy, počtu přijatých dětí ve třídách, stravování dětí a další. Vzdělávání se řídí tzv. Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Tento dokument definuje cíle, podmínky a další záležitosti ohledně institucionálního vzdělávání dětí v předškolním věku.

Nejčastěji je zřizovatelem mateřské školy obec, nicméně může jím být i kraj, soukromá nebo jiná právnická osoba či církev. Získání statutu mateřské školy je podmíněno zápisem do školského rejstříku. Tímto zápisem zřizovatel získá nárok na finanční prostředky ze státního rozpočtu.

Další institucí, jejímž účelem je péče o děti předškolního věku, jsou **jesle**. Na rozdíl od mateřské školy se jesle mezi školy neřadí. Jsou určeny pro děti od šesti měsíců do tří let. Provozovatelem jeslí byla dříve zdravotnická zařízení, která patří do působnosti ministerstva zdravotnictví. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování uvádí, že jesle již nepatří mezi zdravotnická zařízení.

V České republice je **povinná školní docházka devět let** (dáno školským Zákonem), avšak maximálně do konce školního roku, v němž žák dosáhne 17 let. Povinnost nastoupit do základní školy se počítá od počátku školního roku, který následuje po šestých narozeninách dítěte. V některých případech lze například zažádat o dřívější nastoupení nebo naopak o odklad povinné školní docházky. Zákonný zástupce dítěte je povinen dítě přihlásit k povinné školní docházce. Žák může povinnou školní docházku splnit následujícími způsoby:

- v základní škole,
- část povinné docházky lze splnit i na střední škole (jedná se o konzervatoře nebo víceletá gymnázia),
- v zahraničí,
- v zahraniční škole, která se nachází na území České republiky.

Ředitel školy, na níž byl žák přijat, může žákovi na žádost Zákonného zástupce povolit individuální vzdělávání. Jedná se o typ vzdělávání, který nezahrnuje pravidelnou účast na vyučování v rámci školy. V České republice je nazýváno jako domácí škola nebo domácí vzdělávání. V současnosti je individuální vzdělávání umožněno výhradně žákům prvního stupně základní školy. Pokud je žák vzděláván formou domácího vzdělávání, musí ve škole, do které byl přijat, každé pololetí skládat zkoušky, které mají kontrolní funkci.

Základní školu tvoří devět ročníků, první až pátý ročník tvoří první stupeň a do druhého stupně patří šestý až devátý ročník. Základní vzdělání je splněno dokončením povinné školní docházky anebo zdárným zakončením kurzu pro získání základního vzdělání. Ve speciální základní škole jsou vzděláváni žáci, kteří trpí autismem, těžkým mentálním postižením nebo více vadami. Základy vzdělání tak získají zakončením tohoto vzdělávacího programu.

Legislativní úpravu poskytování základního vzdělání lze nalézt ve školském zákoně a ve vyhláškách ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Jedná se o: Vyhlášku č. 48/2005 Sb., o základním vzdělání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky; Vyhlášku č. 16/2005 Sb., o organizaci školního roku a popřípadě o vyhlášku č. 71/2005 Sb., o základním uměleckém vzdělávání.

Vyučování na základních školách se řídí **Rámcovým vzdělávacím programem** pro základní vzdělávání. Program stanovuje cíle a hlavní kompetence, kterými mají být žáci základním vzděláním vybaveni. Dále definuje vzdělávací oblasti či průřezová témata, věnuje se rovněž vzdělávání nadaných žáků nebo žáků, kteří mají speciální vzdělávací potřeby, vymezuje rámcový vzdělávací plán.

Obce jsou nejčastějšími zřizovateli základních škol. Kromě nich mohou být základní školy zřizovány kraji, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, soukromými právníckými osobami nebo církvemi. Základní vzdělání je podle Listiny základních práv a svobod bezplatné. V případě soukromých nebo církevních škol může být vybíráno školné.

Střední vzdělávání (tj. vyšší sekundární vzdělávání podle klasifikace ISCED 2011) se člení na:

- všeobecné vzdělávání (poskytují ho gymnázia nebo gymnázia se sportovní přípravou),
- odborné vzdělávání.

Do středního vzdělávání patří kromě oborů, které poskytují buďto všeobecné nebo střední odborné vzdělání, ještě i obory, které jsou realizovány na lyceích. Lycea umožňují obecně odbornou přípravu. Pro obecně odbornou přípravu je charakteristické, že v ní převládá všeobecné vzdělávání, které je doplněno o vzdělání odborné.

Školský zákon upravuje střední vzdělávání. Tento typ vzdělávání se realizuje na středních školách a v případě úspěšného zakončení absolvent docílí jednoho z těchto stupňů:

- středního vzdělání,
- středního vzdělání s výučním listem,
- středního vzdělání s maturitní zkouškou.

Vzdělávací programy, které vedou ke střednímu vzdělání, probíhají v denní formě studia a trvají jeden nebo dva roky. Střední vzdělání s výučním listem žák získá, jestliže úspěšně dokončí vzdělávací program v trvání dvou nebo tří let (opět se jedná o denní formu vzdělávání) nebo absolvuje zkrácené studium pro získání středního vzdělání s výučním listem. Pokud žák absolvuje vzdělávací program šestiletého nebo osmiletého gymnázia, vzdělávací program v délce čtyř let v denní formě studia, nástavbové studium

v délce dvou let anebo zkrácené studium, pak dosáhne středního vzdělání s maturitní zkouškou.

Střední školy, které poskytují střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou, mají možnost organizovat nástavbové studium určené absolventům vzdělávacích programů s výučním listem (musí se jednat o příbuzný obor). Délka nástavbového studia je dva roky a na zakončení je nutno zvládnout maturitní zkoušku. Mimoto mohou uchazečům, kteří už mají maturitní zkoušku v jiném oboru vzdělávání, nabízet zkrácené studium se získáním středního vzdělání s maturitou. To trvá jeden až dva roky. Analogicky mohou střední školy, které poskytují střední vzdělání s výučním listem, nabízet uchazečům s maturitní zkouškou zkrácené studium za účelem získání středního vzdělání s výučním listem. Studium probíhá denní formou během jednoho až jednoho a půl roku. Tyto typy studia (zkrácené a nástavbové) se řadí do postsekundárního neterciárního vzdělávání.

Konzervatoř je dalším typem školy, která poskytuje střední vzdělání. Úspěšné zakončení vzdělávacího programu konzervatoře vede v prvním případě k získání středního vzdělání s maturitní zkouškou nebo v druhém případě k vyššímu odbornému vzdělání v konzervatoři. Absolvent v tomto případě získá titul diplomovaného specialisty (DiS.). Druhý případ již nespadá do regionálního školství, ale do terciárního vzdělávání, kterému je věnována třetí kapitola této opory.

Střední školství je legislativně upraveno školským zákonem a vyhláškami Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, například Vyhláškou č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, Vyhláškou č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, Vyhláškou č. 47/2005 Sb., o ukončování vzdělávání ve středních školách závěrečnou zkouškou a o ukončování vzdělávání v konzervatoři absolutoriem. V Rámcových vzdělávacích programech jsou upraveny obsahy vzdělávání pro jednotlivé druhy středních škol. Existuje Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání, pro gymnázia nebo gymnázia se sportovní přípravou.

Zřizovatelem středních škol bývají nejčastěji kraje, soukromé právnické osoby, církve, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, popř. jiné ministerstvo. Ze zákona je občanům zajištěno bezplatné střední vzdělávání. Školné mohou vybírat soukromé a církevní střední školy.

Vyšší odborné vzdělávání je sice součástí vzdělávání terciárního, co se ale týče legislativy, upravuje ho školský zákon, díky kterému se zařazuje do regionálního školství. Kromě školského zákona je vyšší odborné vzdělávání formulováno ve Vyhláске Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č. 10/2005 Sb., o vyšším odborném vzdělávání. Akreditaci pro vzdělávací programy, které se realizují v rámci vyšších odborných škol, uděluje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, resp. Ministerstvo zdravotnictví nebo Ministerstvo vnitra České republiky.

Vyšší odborné školy, na nichž se vyšší odborné vzdělávání uskutečňuje, byly zavedeny po vzniku České republiky jako nová vzdělávací instituce. Na vyšší odbornou školu může nastoupit ten, kdo úspěšně absolvoval maturitní zkoušku. Vyšší odborné vzdělávání trvá tři roky, v případě zdravotnický zaměřených oborů až tři a půl roku. Vzdělávání obsahuje jak teoretickou, tak praktickou přípravu. Absolvent vyšší odborné školy získá titul diplomovaný specialista (DiS.). Zřizovatel vyšší odborné školy může být veřejný (kraje), státní, církevní nebo soukromý. Obvykle vznikají při středních odborných školách a tvoří s nimi jeden právní subjekt. Vzdělávání na vyšší odborné škole podléhá úplatě. Výši úplaty určí ředitel školy.

Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky a základní umělecké školy nespádají do klasifikace ISCED. Oba typy vzdělávání upravuje školský zákon. Základy vzdělání v uměleckých oborech poskytují základní umělecké školy. Přípravují žáky na následné vzdělání jednak v konzervatořích, jednak na středních nebo vysokých školách uměleckého nebo pedagogického zaměření. Jazykové školy, které mají právo státní jazykové zkoušky, umožňují jazykové vzdělání v cizích jazycích. Vzdělání se zakončuje vykonáním státní jazykové zkoušky (je buďto základní, všeobecná anebo speciální). Státní jazykovou je možné vykonat i v případě, že dotyčný neabsolvoval vzdělávání v této škole.

Výchovně vzdělávací soustavu tvoří pouze školy, ale i školská zařízení. Školská zařízení jsou poskytovateli takových služeb a vzdělávání, které slouží jako podpora nebo doplněk ke vzdělávání poskytovanému školami. Mohou zabezpečovat preventivně ochrannou péči nebo ústavní a ochrannou výchovu. Mezi školská zařízení patří:

- zařízení školního stravování,
- školská poradenská zařízení,
- školská zařízení pro zájmové vzdělávání,
- zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků,
- školská účelová zařízení,
- školská výchovná a ubytovací zařízení.

2.3 Řízení v regionálním školství

Oblast regionálního školství je legislativně upravena Zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (tzv. školský zákon). V regionálním školství jsou tedy zařazeny veškeré typy vzdělávání - od předškolního až po terciární vzdělávání ve vyšších odborných školách - kromě vysokého školství.

Správu, resp. řízení regionálního školství lze rozlišit na státní správu a samosprávu. Státní správa je vykonávána Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT ČR), Českou školní inspekcí a krajskými úřady v rámci přenesené

působnosti. Samosprávu vykonávají obce a kraje, krajské úřady v rámci samostatné působnosti.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Regionální školství České republiky má následující charakteristiky:

- vysoká míra decentralizace,
- velká autonomie škol.

Státní instituce mohou jednat pouze v mezích zákona. Nejdůležitější státní institucí v oblasti regionálního školství je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, kterému školský zákon nařizuje řídit výkon státní správy ve školství a klade mu zodpovědnost za stav, koncepci a rozvíjení české vzdělávací soustavy. K plnění výše uvedených úkolů poskytuje školský zákon ministerstvu tyto nástroje:

- rozdělování finančních prostředků,
- školský rejstřík (je veden ministerstvem),
- úřad Česká školní inspekce (ministerstvo jmenuje ústředního inspektora),
- tvorba právních předpisů - zákony, nařízení, vyhlášky,
- utvářet rámcové vzdělávací programy, dlouhodobé záměry vzdělávání či rozvoj vzdělávací soustavy.

Úloha krajských úřadů (v přenesené působnosti) je podobná funkcím ministerstva na centrální úrovni. Krajský úřad redistribuuje finance školám na území kraje, vede část školského rejstříku nebo tvoří dlouhodobý záměr vzdělávání. Kromě krajských úřadů jsou v pozici orgánů státní správy na nižší úrovni také obecní úřady obcí s rozšířenou působností, úřady městských částí nebo ředitelé jednotlivých škol (v souladu se školským zákonem rozhodují o právech a povinnostech, příkladem může být přijetí žáka do školy).

V regionálním školství vykonávají samosprávu územně samosprávné celky (obce a kraje). Disponují velmi důležitými pravomocemi. Obce zabezpečují dětem s trvalým bydlištěm na území obce podmínky pro splnění jak povinné školní docházky, tak i předškolního vzdělávání, které musí být splněno v posledním roce před začátkem povinné školní docházky. Mezi další funkce obce patří zřizování škol, z čehož vyplývají různé kompetence ve vztahu k jednotlivým školám včetně jejich ředitelům. Obec sice nemá vliv na vzdělávací proces, obsah vzdělávání či vzdělávací nabídku škol, současně ale má pravomoc jmenovat nebo odvolat ředitele mateřské či základní školy. Zástupci obce jsou také členy školské rady.

Vyšší územně samosprávné celky (kraje) zřizují střední školy a vyšší odborné školy. Kraje ve vztahu k nim disponují podobnými kompetencemi jako v případě výše

popsaných obcí. Dále nesou zodpovědnost za základní umělecké, zájmové a jazykové vzdělávání, za výkon ústavní výchovy a vzdělávání dětí se zdravotním postižením.

Školská rada a ředitel školy vykonávají samosprávu na úrovni jednotlivých škol. Školská rada je povinně zřizovaný orgán (od roku 2005, kdy nabyl školský zákon účinnosti) u základních, středních a vyšších odborných škol. Pravomoce školské rady definuje taktéž školský zákon. Patří mezi ně například schvalování školního řádu a výroční zprávy dané školy či zprávy o činnosti, návrh na odvolání ředitele, projednávání návrhu rozpočtu na následující rok, atd. Školskou radu tvoří (vždy třetinu členů) zástupci pedagogických pracovníků, zástupci jmenovaní zřizovatelem a volení zástupci nezletilých žáků, resp. zletilí studenti. Přestože má školská rada ze zákona poměrně velké množství kompetencí, obvykle plní jen formální činnost.

Ředitel školy je zodpovědný za řízení a svěřený majetek školy. Pravomoce ředitele jsou vymezeny ve školském zákoně. Zákon řediteli přiděluje vysokou mírou autonomie, čili lze konstatovat, že ředitel nad sebou nemá žádného nadřízeného. Disponuje rozhodovacími pravomocemi v mnoha případech, za které je ale ze své funkce přímo zodpovědný.

2.3.1 PRÁVNÍ FORMY ŠKOL

Jestliže je zřizovatelem školy ministerstvo, kraj nebo obec, pak může být právní forma školy **příspěvková organizace** anebo školská právnická osoba. Příspěvková organizace je nejčastější právní formou školy. Pokud má škola tuto právní formu, pak je pro ni typické, že:

- škola spravuje majetek, který jí svěřil její zřizovatel,
- má neziskový charakter.

Školská právnická osoba je vymezena ve školském zákoně. Podle zákona je její činnost omezena na oblast vzdělávání. Tuto právní formu používají i ty školy, které jsou zřízeny církvemi, a může být využita také soukromými školami.

V případě, kdy je škola zřízena ministerstvem obrany, spravedlnosti nebo vnitra, má právní formu tzv. organizační složka státu. Pro soukromé školy jsou typické právní formy, jako je například akciová společnost, společnost s ručením omezeným nebo veřejná obchodní společnost. Rovněž mohou použít formu školské právnické osoby.

Pro všechny školy platí, že musí být zapsány ve školském rejstříku. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vede školský rejstřík, který tvoří rejstřík škol a školských zařízení a rejstřík školských právnických osob (Svoboda et al., 2017).

2.4 Restrukturalizace středního školství

Restrukturalizace středního školství zasahuje do několika rovin. První, která spadá do kompetencí zřizovatele, se týká tvorby vzdělávací nabídky středních škol, regulování jejich sítě a jejich profilace takovým způsobem, aby nedošlo ke snížení nabídky a využití potenciálu. Regulace je ale limitována, protože jednání účastníků je autonomní. V první řadě se jedná o používání forem nepřímého řízení, například rozšířit nabídku studijních oborů či zvýšit její atraktivitu, uzpůsobit se individuální poptávce. Využití existujícího potenciálu může být zvýšeno tím, že se rozšíří nabídka vzdělávání mimo oblast středního školství, což zčásti zahrnuje i terciární vzdělávání. Tím by byla úzce vydefinovaná funkce školy rozšířena na vzdělávací centrum. K tomuto cíli nepostačí pouze upravit vzdělávací systém, ale pro reálné využívání záleží na motivaci a snaze žáků a rodičů či zaměstnanců (tj. uživatelé) a kromě nich i na zaměstnavatelích (na jejich požadavcích a chování). Z hlediska podpory poptávky a zapojení zaměstnavatelů zastávají kraje důležitou roli. Nad úrovní krajů je poslední rovina a ta je z pozice státu. Aby došlo ke zvýšení poptávky po dalším vzdělávání, musí na státní úrovni dojít k propojení jednotlivých politik:

- vzdělávací politiky,
- politiky zaměstnanosti,
- sociální politiky.

Ve středním vzdělávání dochází ke změnám například v nabídce vzdělávacích institucí, v zaměření či v obsahu vzdělávacího programu. Všeobecné vzdělávání se prolíná s odborným vzděláváním. Ovlivňuje to několik faktorů, například důraz na cizí jazyky, požadavky na flexibilitu, snadné změny ve kvalifikaci, informační a komunikační technologie, kladení důrazu na profesní kompetence. Dochází k rozšiřování podílu obecně odborného a všeobecného vzdělávání, všeobecné se diverzifikuje (rozvoj lyceí, profilace gymnázií pomocí disponibilní a fakultativní složky vzdělávacích programů). Zvyšuje se prostupnost mezi školami a obory, dochází k omezování tzv. slepých uliček ve školství a lze zvolit zkrácené nebo nástavbové studium pro dosažení druhé kvalifikace.

Kraj z pozice zřizovatele může nabídku vzdělávání přímo regulovat - může stanovit kapacitu školy či nabídku oborů, přestože jsou jeho možnosti omezené mimo jiné soukromými školami, které se na trhu uplatňují. Optimalizace sítě středních škol umožňuje jednak **sdružení příbuzných oborů a sloučení menších škol**, jednak sloučení odlišných oborů a typů škol do škol integrovaných (bývají také nazývány jako víceoborové nebo polyfunkční). Takto se zajistí rozmanitá a zároveň dostupná nabídka vzdělávání. Kromě toho se ulehčí změna ve vzdělávání a finální volba se posouvá do vyšších ročníků. Zredukované přebývajících kapacity lze využít na jiné účely.

V rámci návrhů optimalizace musí zůstat zachována jak široká, tak i dostupná vzdělávací nabídka, která by měla uspokojit vzdělávací potřeby různých zájemců. Vzdělávací potřeby se u každého odlišují, záleží na zájmu, nadání, motivaci či snaze, způsobu poznávání a stylu učení. Přestože se všeobecné vzdělávání rozšiřuje a narůstá

jeho náročnost, měl by být zachován určitý podíl příležitostí odborného vzdělávání, který odpovídá potřebám celého spektra vzdělávaných. Změny v oblasti středního vzdělávání mají zvýšit dlouhodobou zaměstnatelnost a omezit sociální exkluzi (omezit neúspěch či předčasné ukončení, zvýšit motivaci ke studiu, apod.).

Zvláštní pozornost potřebují jak talentovaní a nadaní, kteří vyžadují náročnější cíle, tak i ti, kteří nejsou motivováni, jsou ohroženi školním neúspěchem. Navíc přibývá žáků, kteří nechtějí pokračovat ve studiu na střední škole. U druhé skupiny je vhodné snížit předčasný odchod ze školy a zvýšit atraktivitu vzdělávání. Motivací může být například to, že nabízené vzdělávání se individuálním možností či zájmům přizpůsobí ve větší míře. Měl by se také rozšiřovat rozsah nepovinných a volitelných předmětů. Ve změnách vzdělávací nabídky lze dále pokračovat, například by se v rámci víceoborových škol uplatňovaly větvené programy; bylo by možné díky změnám v oborové struktuře získat kvalifikaci ve dvou oborech anebo by bylo za účelem zavedení mistrovské zkoušky možné získat vyšší úroveň řemeslné nebo dělnické kvalifikace. Nejpodstatnější změna týkající se vzdělávací nabídky na úrovni středního školství je propojení s dalšími (vyššími) stupni vzdělávání.

Změny obsahu středního vzdělávání jsou spojeny se změnami, které se odehrávají na úrovni terciárního vzdělávání (diverzifikace, růst podílu profesního zaměření - týká se vyšších odborných škol a některých bakalářských programů). Odborné vzdělávání se tak částečně posouvá až na terciární úroveň, resp. na postsekundární vzdělávání. Postsekundární vzdělávání poskytuje krátké programy, jejichž účelem je zajistit určitou odbornou kvalifikaci, resp. inovování původní kvalifikace nebo rekvalifikace. Vzdělávací centra, která by v krajích vznikala na bázi středních škol, by mohla napomoci v získání kvalifikace (i dospělým zájemcům). Z pohledu využívání dosavadní infrastruktury (personální, materiální) a nižšího počtu žáků má větší smysl rozšířit vzdělávací nabídku na středních školách tak, aby byly nabízeny programy, o které mají zájem rozličné skupiny uživatelů v závislosti na svých vlastních potřebách. Z pohledu strany nabídky (školy) se sice potýkají s různými obtížemi, ale na straně poptávky leží jeden velký problém - osoby, které jsou nejméně kvalifikované a vzdělávání by potřebovaly ze všech skupin nejvíce, tak o něj nejeví zájem, resp. jen v malé míře.

Podpora poptávky, resp. zvýšení motivace ke vzdělávání záleží na pozitivním a velmi silném vztahu ke vzdělávání, na realizaci celoživotního učení nebo na žebříčku hodnot. Jaké je řešení? V prvé řadě se na řešení musejí podílet všichni dotčení. Základní podmínkou je zabezpečení kvalitních a dostačujících informací týkajících se kariérové a vzdělávací nabídky a také odborné pomoci při volbě a rozhodnutí. Základní školy zastávají důležitou roli ve volbě budoucího zaměstnání a ve výběru střední školy. Žáci by měli být seznámeni s informacemi týkajících se jednotlivých možnostech. Měli by mít možnost nahlédnout do světa práce, do oblasti techniky a rozvíjet veškeré druhy dovedností a nadání (nemělo by se zapomínat na manuální dovednosti!). V méně žádaných oborech může být poptávka cíleně zvyšována následujícími způsoby:

- účelová stipendia a finanční pobídky,
- odborná příprava v reálném prostředí (včetně moderního vybavení),
- pracovní perspektiva, výhodné pracovní příležitosti, kariérový postup, další benefity.

Zde uvedené možnosti už ale nejsou v kompetenci zřizovatelů, nýbrž zaměstnavatelů a do určité míry také státu. Zaměstnavatelé by se měli účastnit na profesním vzdělávání, které by tímto propojením získalo větší kvalitu a také atraktivnost. Jednak by se rozvíjela kvalifikace u pracovníků v podniku, jednak by se mohla změnit odborná příprava na středních školách (její rozsah a charakter). Školy by nabízely široce profilované odborné vzdělání nebo jen všeobecné vzdělání a absolventi by zdokonalovali nebo získávali odbornost až v podniku. V podpoře větší účasti zaměstnavatelů má nezastupitelnou roli stát, zejména v opatřeních, jako je poskytování daňových úlev, atd. Dalším úkolem je provázat jednotlivé politiky - vzdělávací, sociální a zaměstnanosti - s nástroji aktivní politiky zaměstnanosti a sociálními dávkami, například navázat podporu v nezaměstnanosti na rekvalifikaci. Úplné využití lidského potenciálu závisí na vyšší motivaci a snaze celé populace (tedy i znevýhodněných obyvatel) se vzdělávat. To je úkol hlavně základních a mateřských škol, protože mohou pomoci s vyrovnáním se například s nevhodným rodinným prostředím nebo s překonáním určitého znevýhodnění (sociálního, kulturního) a kromě toho se v těchto typech škol utváří vztah ke vzdělávání (Koucký, Kovařovic a Ryška, 2008).

2.5 Reforma financování regionálního školství

Reforma financování regionálního školství se týká oblasti financování těch škol a školských zařízení, které zřizuje kraj, obec, popř. svazek obcí. Nyní si srovnáme současný a nový systém financování regionálního školství. Současný systém financování regionálního školství se potýká s mnoha nedostatky. Předpoklad pro spuštění nového systému financování regionálního školství je od roku 2020.

- Dosavadní systém nezohledňuje objektivní specifika regionálního školství v jednotlivých krajích, příkladem může být odlišná oborová struktura středního a vyššího odborného školství, rozdílná velikostní struktura základních a mateřských škol nebo různé procentní zastoupení žáků v zájmovém vzdělávání.
- Celý systém stojí na principu tzv. financování na žáka, přičemž se nebere v potaz žádné jiné kritérium.
- Existují značné rozdíly ve výši krajských normativů, což znamená rozdíl ve výši „státní“ finanční podpory, určené na vzdělávání žáka v tomtéž oboru vzdělání mezi jednotlivými kraji. Výši normativů nelze dlouhodobě předvídat.
- Nejsou zohledňovány rozdílné úrovně nárokových složek v platech pedagogů v konkrétních školách (tarifní platové stupně, které se odvíjejí od délky vykonávané praxe). Školy, ve kterých pracují „starší“ pedagogové, pak nemají dostatek financí na nenárokové složky.

- Co se týče financování nepedagogické práce, současný systém neopodstatněně upřednostňuje školu, která má vyšší naplněnost tříd na rozdíl od školy, která je shodně organizovaná a má tedy stejný počet tříd, pouze s jejich nižší naplněností.
- Změny, které se týkají počtu žáků na škole, mají pro školu zásadní dopad na odměňování zaměstnanců školy.
- Nynější systém financování negativně působí na kvalitu a ekonomickou efektivnost ve středním vzdělávání, které je ukončeno maturitní zkouškou. Školy mají zájem na získání většího počtu žáků a tím si zajistit finanční prostředky ze státního rozpočtu. Z tohoto důvodu dochází ke snižování nároků na kvalitu „na vstupu“ do vzdělávání a zároveň se projevuje tendence udržet ve vzdělávání co možná nejdéle i ty žáky, u kterých je nízká pravděpodobnost úspěšného zakončení studia.

A jaký by měl být nový systém financování regionálního školství? Měl by mít níže uvedené charakteristiky:

- Financování regionálního školství územních samosprávných celků bude založeno na větší míře centralizace (části systému současných republikových a krajských normativů budou nahrazeny systémem normativů, které budou stanoveny na centrální úrovni - MŠMT ČR). Bude zabezpečena rovnost v oblasti financování v případech, kdy docházelo k nedůvodným rozdílům.
- Bude zaveden naprosto jiný systém normativního financování pedagogické práce v určitých typech škol (mateřské a základní školy, střední školy a konzervatoře) a školských zařízení (školní družiny), které jsou zřizovány územními samosprávnými celky. Právní předpisy pro ně určí například maximální možný rozsah přímé pedagogické činnosti, který bude hrazen ze státního rozpočtu či maximální možný rozsah vzdělávání. Bude možné financovat širší okruh předmětů s dělenými hodinami.
- Bude se klást velký důraz na správnost, úplnost a pravdivost vykazovaných informací. Tyto údaje pak přímo poslouží pro stanovení části rozpočtu školy, resp. školského zařízení.
- Nový je rovněž způsob stanovování počtu nepedagogických pracovníků. Financování nepedagogické práce je směřováno na školu, na počet pracovišť a na počet tříd a nikoliv na počet žáků jako doposud.
- Základními atributy nového systému financování jsou – předvídatelnost, transparentnost, účelovost a rovnost.

2.6 Příprava hlavních směrů vzdělávací politiky České republiky 2030+

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky pověřilo skupinu odborníků úkolem vypracovat materiál s názvem Hlavní směry vzdělávací politiky České

republiky do roku 2030+. Tento dokument následně poslouží ministerstvu jako podklad pro **Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+**. Odborný tým nevytváří konkrétní strategii pro vzdělávací politiku, ale vytváří návrhy a strukturu témat, která by měla být ve Strategii vzdělávací politiky rozpracována.

Nejdříve je nutné vymezit pojmy strategické cíle a strategické linie. Strategický cíl je to, čeho je potřeba dosáhnout. Strategické linie lze charakterizovat jako nástroje nebo způsoby, pomocí kterých se dosáhne vytyčených cílů. Jestliže jsou známy cíle, ke kterým se směřuje, pak má smysl diskuse o konkrétních opatřeních. Hlavní je uvědomit si, které cíle jsou prioritou. Cíle mají být srozumitelné, navzájem konzistentní a je vhodné, když jich není mnoho. Odborníci stanovili dva strategické cíle:

- směřovat vzdělávání větší měrou na získání kompetencí, které jsou nezbytné pro osobní, občanský a profesní život,
- redukovat vzdělanostní nerovnosti a zvýšit spravedlnost v problematice přístupu ke vzdělání.

První strategický cíl reaguje na to, co si vzdělávané osoby z procesu vzdělávání odnášejí. Na celý vzdělávací systém se snáší kritika za produkci takových absolventů, kteří nedisponují potřebnými kompetencemi. Vyvstávají otázky, co a jakým způsobem vyučovat nebo co má absolvent na jednotlivých úrovních vzdělávání ovládat. Na to obvykle nestačí pouhé probrání látky, ale je zapotřebí například procvičování či vyhodnocování, apod. Ve škole by měly být rozvíjeny schopnosti, kompetence a potenciál studenta pro jeho lepší profesní, osobní a občanský život. Druhý cíl je zaměřen na redukcí vzdělanostních nerovností. Obsahovala ho i předchozí Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020, nicméně k podstatnému zlepšení situace nedošlo. Bohužel dochází spíše ke zvyšování závislosti výsledků ve vzdělávání na socioekonomickém zázemí v rodině a diferenciaci kvality v oblasti školství. Zvyšují se i neodůvodněné rozdíly mezi školami a také mezi jednotlivými kraji.

Strategické linie zahrnují následující čtyři prostředky:

1. změny ve způsobu a obsahu vzdělávání,
2. podporovat vyučující, ředitele a ostatní pracovníky ve vzdělávání,
3. zvýšit odborné kapacity, vzájemnou spolupráci a důvěru,
4. zlepšit a posílit financování a zabezpečit jeho stabilitu.

První linie se vztahuje především k prvnímu strategickému cíli. Strategie vzdělávání nebude určovat, jaké pedagogické techniky mají vyučující realizovat, to patří do kompetencí každého z vyučujících. Jedná se o to, že by strategie měla nabídnout způsob efektivního učení a odstranění případných bariér, například: jestliže vyučující nestíhají dostatečně probrat látku a nelze zajistit vyšší časovou dotaci předmětu, tak je potřeba přistoupit v rámcovém vzdělávacím programu k redukcí učiva a zaměřit se na jádrové učivo. Jsou i další způsoby, jak tuto strategickou linii zlepšit, například upravit způsob

ověrování znalostí, nastavit lepší provázanost mezi vzdělávacími stupni, vylepšit kariérové poradenství či efektivněji používat neformální způsoby vzdělávání.

Na Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020 navazuje druhá linie. Z hodnocení Strategie 2020 vyplývá, že podpora pedagogických pracovníků ve školách není v současné době postačující. Řešení této problematiky nespočívá výhradně ve vyšším platu pro vyučující, ale jedná se například o nižší administrativní zátěž. Dalšími vhodnými kroky je upravit systém dalšího vzdělávání nebo posílit pedagogické kolektivy o odborníky. Nemělo by se zapomínat na ředitele škol, podstatná je jejich podpora a rozvoj. Ve školství pracují i nepedagogičtí pracovníci, kteří mají také své místo v rámci chodu celé školy a v procesu vzdělávání mají velmi důležitou podpůrnou a obslužnou funkci.

Největší množství problémů se řadí do třetí linie. Jedna z hlavních potíží je nedostačující komunikace a nedostatečná důvěra mezi účastníky (centrum - ministerstvo školství, kraje, obce, školy, výzkumné organizace, rodiče, aj.). Strategie 2020 měla za cíl zlepšit řízení vzdělávací soustavy z centra, ale zjišťuje se, že schází střední článek řízení. Malé obce nedisponují dostatečnými personálními a odbornými kapacitami k řízení školství. S tím dále souvisí tzv. odbřemenění ředitelů. Systém řízení by měl být nastaven takovým způsobem, aby se ředitelé mohli věnovat pedagogickému leadershipu. Je potřeba zlepšit relevanci a kvalitu výzkumu ve vzdělávání a také zlepšit dostupnost a využitelnost dat.

Čtvrtá strategická linie se týká financování. V České republice je bohužel vzdělávání podfinancované. V důsledku podfinancování zaostávají platy vyučujících na všech úrovních vzdělávání, a kromě toho má učitelská profese stále velmi nízkou atraktivitu. Problémem je i alokace finančních prostředků. V neposlední řadě je vhodné zabývat se otázkou udržitelnosti financování, protože školství je zčásti financováno prostředky z EU a dá se předpokládat, že v budoucnosti dojde k poklesu jejich objemu (MŠMT ČR, 2019).

OTÁZKY

1. Který zákon je nejdůležitější pro oblast regionálního školství?
2. Uveďte dvě charakteristiky regionálního školství v České republice.
3. Patří všechny z uvedených škol do regionálního školství? Lyceum, jesle, vysoká škola, střední odborná škola, mateřská škola.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili s regionálním školstvím. V úvodní části jsme zjistili, že z období před rokem 1990 pokračují dodnes střední odborná učiliště a střední odborné školy. Po roce 1989 nově vznikly integrované střední školy, lycea a vyšší odborné školy. Co se týče negativ transformace školství, české školství utrpělo tím, že se podniky vymanily ze své zodpovědnosti za přípravu učňů. Kromě toho byl zlikvidován základ (tj. pracovní výchova) pro jakékoliv manuální práce. V další části jsme se věnovali současné podobě školství. Ukázali jsme si mezinárodní klasifikaci vzdělávání ISCED 2011 a následně jsme přešli k samotné vzdělávací soustavě České republiky. Ta je tvořena předškolním a základním vzděláváním, středním, vyšším odborným a vysokým vzděláváním, dalšími typy škol jako jsou jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky či základní umělecké školy a školskými zařízeními.

Regionální školství je řízeno státní správou a samosprávou. Státní správu vykonává ministerstvo školství, Česká školní inspekce či krajské úřady (přenesená působnost) a samospráva patří obci nebo kraji (samostatná působnost). Dále jsme si uvedli právní formy škol. Následně jsme si objasnili restrukturalizaci středního školství. Porovnali jsme současný a nový systém financování regionálního školství. Závěr kapitoly byl věnován dokumentu Hlavní směry vzdělávací politiky České republiky 2030+, který MŠMT nabízí cenné náměty pro Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+.

ODPOVĚDI

1. Školský zákon.
 2. Velká autonomie škol a vysoká míra decentralizace.
 3. Ne, vysoká škola do regionálního školství nepatří.
-

3 TERCIÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V rámci třetí kapitoly se seznámíme s terciárním vzděláváním, tj. vzděláváním, které umožňuje realizovat vzdělávací aktivity ve specializovaných studijních oborech, přičemž v této činnosti navazuje na vzdělávání sekundární. Postupně si objasníme, jak se sektor terciárního vzdělávání člení a v rámci tohoto členění si jasně nadefinujeme pojmy vyšší odborné a vysokoškolské vzdělávání. Ukážeme si, že zatímco vyšší odborné vzdělání je v České republice možno získat buďto na konzervatořích, nebo na vyšších odborných školách, vysokoškolské vzdělání poskytují pouze vysoké školy, které se člení na veřejné, státní a soukromé. Poté, co si obecně popíšeme tyto dvě větve terciárního vzdělávání, zaměříme svou pozornost na jeho cíle, a to jak v oblasti vyššího odborného vzdělávání, tak vzdělávání vysokoškolského. K tomu, abychom dobře pochopili fungování terciárního vzdělávání, je nezbytné znát také jeho legislativní rámce. Z tohoto důvodu se v třetí části této kapitoly budeme této problematice věnovat poněkud podrobněji. V samotném závěru se pak zaměříme na oblast financování terciárního vzdělávání v České republice, přičemž podobně jako v předchozích částech, také zde popíšeme jak specifika financování vyšších odborných škol a konzervatoří, tak specifika financování vysokých škol.

CÍLE KAPITOLY

- definovat terciární vzdělávání
- zjistit, jak se člení terciární sektor vzdělávání
- odlišit od sebe pojmy vyšší odborné vzdělání a vzdělání vysokoškolské
- stanovit cíle terciárního vzdělávání
- popsat legislativní rámec fungování terciárního vzdělávání v České republice
- představit principy financování terciárního vzdělávání v České republice

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Akreditační komise pro vyšší odborné školství, bakalářské studijní programy, Dlouhodobý záměr ČR, Dlouhodobý záměr pro oblast vysokých škol, doktorské studijní programy, Klasifikace vzdělávání, konzervatoř, magisterské studijní programy, Národní akreditační úřad pro vysoké školy, normativní financování, Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací, přijímací řízení, rejstřík škol a školských zařízení, rejstřík školských

právníků osob, rozpočtový okruh, státní zkouška, školský zákon, terciární vzdělávání, titul, vysoká škola, vysokoškolské vzdělávání, vyšší odborná škola, vyšší odborné vzdělávání, Zákon o vysokých školách.

3.1 Obecný pohled na problematiku terciárního vzdělávání

Terciární vzdělávání obecně chápeme jako vzdělávání, které umožňuje realizovat vzdělávací aktivity ve specializovaných studijních oborech, přičemž v této činnosti navazuje na vzdělávání sekundární, které v rámci vzdělávacího systému buduje u lidských jedinců základy pro jejich celoživotní učení a rozvoj. Jinými slovy řečeno, terciární vzdělávání se primárně zaměřuje na výukový proces, v němž je kladen značný důraz na vysokou úroveň složitosti a odbornosti probíraných tematických celků, z čehož vyplývá, že obsah zde realizovaných studijních programů musí být komplexnější a pokročilejší, než je tomu v případě vzdělávání sekundárního. Na základě výše uvedeného by se tedy dalo očekávat, že terciární vzdělávání bude zahrnovat pouze vzdělávání akademické. Tento pohled na věc, by však byl poměrně výrazným zjednodušením, neboť za součást terciárního vzdělávání je považováno také další odborné a profesní vzdělávání.

DEFINICE

Terciární vzdělávání je vzděláváním, které umožňuje realizovat vzdělávací aktivity ve specializovaných studijních oborech, přičemž v této činnosti plynne navazuje na vzdělávání sekundární.

Samotné terciární vzdělávání pak členíme do dvou základních **stupňů**, a to na vzdělávání:

- **prvního stupně**, které nesměřuje přímo k dosažení vědecké kvalifikace a samotné se dále člení na:
 - **nižší terciární vzdělávání**, jehož součástí jsou zejména programy krátkého cyklu terciárního vzdělávání a bakalářské studijní programy, popř. studijní programy, které jim odpovídají svou úrovní
 - a **vyšší terciární vzdělávání**, které zahrnuje magisterské studijní programy nebo programy jim odpovídající úrovně,

- **druhého stupně**, které směřuje přímo k dosažení vědecké kvalifikace a jehož součástí jsou doktorské studijní programy a programy, jejichž úroveň doktorským studijním programům odpovídá.

Studijní programy však nemusíme členit pouze podle stupňů vzdělávání, ale také pomocí **Klasifikace vzdělávání** (CZ-ISCED 2011), která byla v České republice zavedena od 1. ledna 2014. V tomto případě pak rozlišujeme mezi studijními programy:

- krátkého cyklu terciárního vzdělávání (ISCED 5),
- bakalářskými, resp. studijními programy, které jim odpovídají svou úrovní (ISCED 6),
- magisterskými, resp. studijními programy, které jim odpovídají svou úrovní (ISCED 7)
- a doktorskými, resp. studijními programy, které jim odpovídají svou úrovní (ISCED 8).

PRO ZÁJEMCE

Návrh na zavedení studijních programů krátkého cyklu terciárního vzdělávání na vysokých školách v České republice byl v minulosti odmítnut reprezentací vysokých škol při jednáních o podobě novely Zákona o vysokých školách. Z tohoto důvodu se o krátkém cyklu terciárního vzdělávání hovoří pouze v případě poslední fáze vzdělávacího procesu realizovaného na konzervatořích. Jinými slovy řečeno, za program krátkého cyklu terciárního vzdělávání jsou považovány pouze poslední dva ročníky šestiletého, resp. osmiletého studijního programu v oblasti uměleckého vzdělávání.

Dle **typu studia** pak můžeme terciární vzdělávání rozdělit na vzdělávání:

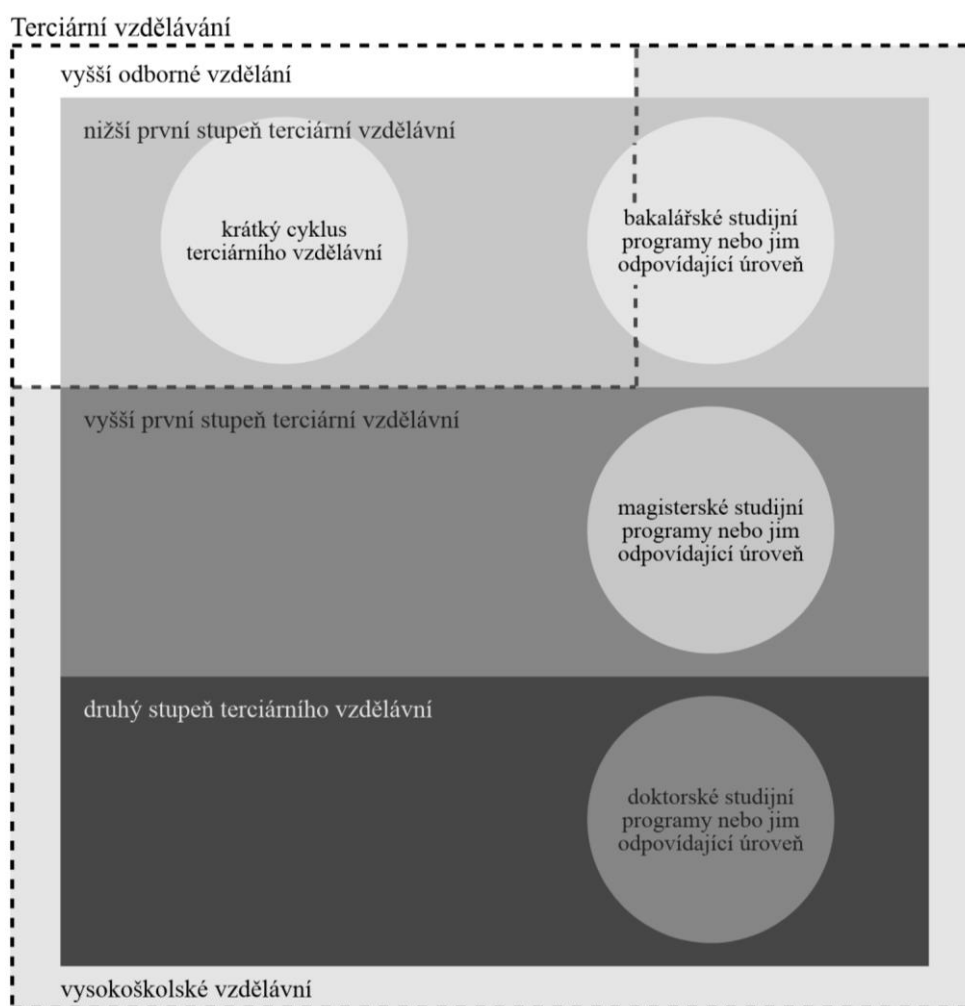
- **vyšší odborné**, jehož součástí je vyšší odborné vzdělání na konzervatoři (ISCED 554) a vyšší odborné vzdělání (ISCED 655), jež je zpravidla realizováno na vyšších odborných školách,
- a **vysokoškolské**, zahrnující bakalářské studijní programy (ISCED 645), nestrukturované magisterské studijní programy (ISCED 746), navazující magisterské studijní programy (ISCED 747) a doktorské studijní programy (ISCED 844), což jsou programy, které jsou realizovány na vysokých školách.

Propojíme-li výše uvedené způsoby členění terciárního vzdělávání do jednoho celku, pak získáme přehledné schéma, které je zachyceno na obrázku 1 a jež zobrazuje členění terciárního vzdělávání v České republice.

3.1.1 VYŠŠÍ ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Vyšší odborné vzdělávání je vzděláváním, které je v případě České republiky možno získat buďto na **konzervatořích**, nebo na **vyšších odborných školách**. Zatímco v případě konzervatoří se získává vyšší odborné vzdělání ve vzdělávacím programu ISCED 554, na vyšších odborných školách je tento typ vzdělání získáván ve vzdělávacím programu ISCED 655, přičemž v obou případech absolventi těchto programů získávají označení „diplomovaný specialista“ se zkratkou DiS.

OBRÁZEK 1: ČLENĚNÍ TERCIÁRNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Zdroj: vlastní zpracování

Zřizovatelem jak konzervatoře, tak vyšší odborné školy může být státní správa ve školství či jiný ústřední orgán státní správy, privátní sektor, církev nebo kraj, což znamená, že tyto školy mohou mít charakter školy **církevní, soukromé, státní** či

veřejné, přičemž všechny tyto formy jsou v České republice využívány. Počty konzervatoří a vyšších odborných škol v ČR rozčleněných dle jejich zřizovatele naleznete v tabulce 4.

Základní podmínkou, jež musí být splněna k tomu, aby škola získala právo poskytovat vzdělání a vydávat o tom doklady stanovené školským zákonem je její zápis do **školského rejstříku**. Tento rejstřík má dvě součásti, a to:

- **rejstřík škol a školských zařízení**, v němž jsou zapsány všechny školy, kterým jsou přidělovány finanční prostředky z veřejných rozpočtů
- a **rejstřík školských právnických osob**, který eviduje právnické osoby, jež vykonávají činnost školy.

TABULKA 4: POČTY KONZERVATOŘÍ A VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL DLE JEJICH ZŘIZOVATELE V ČR V ROCE 2019

zřizovatel	konzervatoř	vyšší odborná škola
státní správa ve školství	1	0
obec	0	0
jiný ústřední orgán státní správy	0	4
privátní sektor	3	46
církev	2	12
kraj	12	113
suma	18	175

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat Rejstříku škol a školských zařízení ke dni 13. 4. 2019

PRO ZÁJEMCE

V České republice téměř tři čtvrtiny vyšších odborných škol vznikly při středních odborných školách, s nimiž následně tvoří jeden právní subjekt. Jinými slovy řečeno, jako samostatné právní subjekty působí nejvýše jedna čtvrtina vyšších odborných škol.

Na **konzervatoři** získá student vyšší odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 554) úspěšným ukončením šestiletého, popř. osmiletého vzdělávacího programu. Tyto programy pak mají podobu souvislého studia, jehož součástí je také sekundární úroveň vzdělávání, z čehož vyplývá, že v tomto případě mají studenti daných programů možnost získat jak vyšší odborné vzdělání, tak i střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 354).

DEFINICE

Df

Konzervatoř je střední odbornou školou, která poskytuje umělecké vzdělávání v šesti a osmiletých programech zaměřených na hudbu, zpěv, hudebně dramatické umění či tanec. Studenti konzervatoře získají po úspěšném ukončení svého studia buďto odborné vzdělání v konzervatoři (ISCED 554) nebo střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 354) a jsou připraveni k výkonu uměleckých, popř. umělecko-pedagogických činností.

Na **vyšší odborné škole** mohou studenti získat vyšší odborné vzdělání (ISCED 655), a to úspěšným ukončením tří, popř. tří a půl letého studijního programu. Tento typ vzdělávacích programů mohou absolvovat pouze studenti, kteří již získali střední vzdělání s maturitní zkouškou (ISCED 354, popř. ISCED 344) a současně splnili požadavky, jež na ně příslušná škola kladla v rámci přijímacího řízení.

DEFINICE

Df

Vyšší odborná škola (VOŠ) je vzdělávacím zařízením, které absolventům se středním vzděláním s maturitou (ISCED 344 či ISCED 354) poskytuje následné vzdělání, které je připraví pro kvalifikovaný výkon odborných činností a je ukončeno absolutoriem. Cílem těchto škol je tak poskytovat středoškolsky vzdělaným studentům profesně orientované terciární vzdělávání neuniverzitního charakteru.

Jak jsme již uvedli výše, k tomu, aby byl uchazeč o studium přijat na vyšší odbornou školu, je nezbytné, aby splnil dvě základní podmínky. Tou první je splnění požadavků, které na něj VOŠ kladla v rámci přijímacího řízení a tou druhou získané střední vzdělání s maturitou. Součástí **přijímacího řízení** může, avšak nemusí být **přijímací zkouška**, přičemž podrobnosti tohoto řízení stanovuje ředitel příslušné školy.

Samotný vzdělávací proces pak obsahuje, v souladu s výše definovaným cílem VOŠ, teoretickou i praktickou přípravu studenta a může být realizován formou:

- **denního studia**, s pravidelným vyučováním v průběhu pětidenního vyučovacího týdne,
- **večerního studia**, s pravidelným vyučováním několikrát v týdnu, a to v rozsahu 10 až 18 hodin týdně,
- **dálkového studia**, s vyučováním ve formě konzultačních hodin, a to v rozsahu 200 až 220 hodin v rámci daného školního roku,

- **distančního studia**, které je postaveno na samostatném studiu, jež je převážně realizováno prostřednictvím individuálních konzultací a informačních technologií
- a formu **kombinovaného studia**, v jehož rámci se denní forma studia střídá s některou ze tří výše uvedených forem, tj. formou večerní, dálkovou nebo distanční.

Vzdělávací program, jenž je na vyšší odborné škole realizován, musí mít akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, přičemž ministerstvo tuto akreditaci uděluje pouze na základě kladného stanoviska **Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání**.

DEFINICE

Akreditační komise pro vyšší odborné vzdělávání (AKVOV) je institucí, která v rámci řízení o akreditaci posuzuje z obsahového a odborného hlediska vzdělávací programy vyššího odborného vzdělávání a svá následná stanoviska k těmto programům předkládá věcně příslušnému odboru Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Mimo tuto činnost AKVOV také dává MŠMT podněty a návrhy řešení problémů, s nimiž se vyšší odborné vzdělávání v ČR potýká.

Studium na vyšší odborné škole je ukončeno **absolutoriem**, jež se skládá ze:

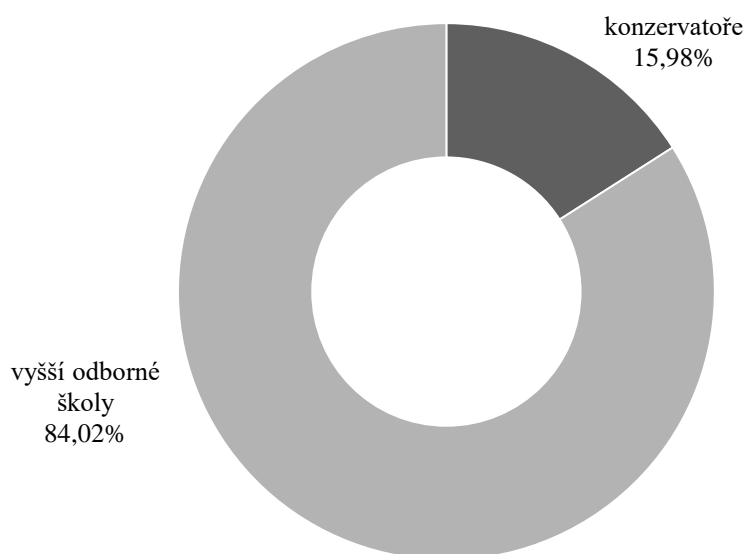
- zkoušky z odborných předmětů,
- zkoušky z cizího jazyka,
- a obhajoby absolventské práce.

Pokud student při tomto absolutoriu uspěje, pak získává vysvědčení o absolutoriu, diplom absolventa a právo užívat označení „**diplomový specialista**“ se zkratkou **DiS**. Tento typ vzdělání pak absolventům umožňuje nastoupit pouze do bakalářského (ISCED 645) nebo nestrukturovaného magisterského studijního programu (ISCED 746). Přístup do navazujícího magisterského studijního programu (ISCED 747) v případě těchto absolventů není možný. Některé z vysokých škol pak absolventům VOŠ po přijetí do bakalářských studijních programů nabízejí možnost uznání předmětů, jež tito studenti absolvovali v rámci programu vyššího odborného vzdělání na vyšší odborné škole, díky čemuž tito studenti mohou ukončit své bakalářské studium v kratší době, než je pro daný studijní program běžné.

Vydeme-li z údajů o školním roce 2017/2018, pak zjistíme, že na konci tohoto roku studovalo v České republice na konzervatořích 3,8 tis. studentů a na vyšších odborných školách 19,9 tis. studentů. Podíl jednotlivých typů škol na celkovém počtu studentů zachycuje obrázek 2. Z tohoto počtu studovalo v denním studiu 16,4 tis. studentů, tj.

69,3 % a v ostatních formách studia 7,3 tis. studentů (30,71 %). V případě konzervatoří byl tento poměr 92,4 ku 7,6 % ve prospěch denního studia a na VOŠ 64,9 ku 35,1 %, přičemž také v tomto případě převažovalo studium denní. Největší zastoupení mezi studenty vyšších odborných škol měli studenti v Praze, a to 5,2 tis. (25,9 %), Moravskoslezském (2,2 tis. a 11,0 %) a Jihomoravském kraji (2,1 tis. a 10,4 %). Naopak nejmenší počet studentů studoval na VOŠ v Libereckém (0,3 tis. a 1,3 %), Karlovarském (0,3 tis. a 1,6 %) a Královéhradeckém kraji (0,7 tis. a 3,4 %).

OBRÁZEK 2: PODÍL KONZERVATOŘÍ A VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL NA CELKOVÉM POČTU STUDENTŮ V ČR V ROCE 2019

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

3.1.2 VYSOKOŠKOLSKÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Vysokoškolské vzdělání je vzděláním, které je možno získat na **vysokých školách**, jež tak můžeme označit za nejvyšší článek vzdělávací soustavy. V České republice má vysokoškolské vzdělání **třístupňovou strukturu**, v níž jsou zastoupeny:

- **bakalářské studijní programy (ISCED 645)**, s tří až čtyřletou délkou studia,
- **magisterské studijní programy**, které dále členíme na:
 - **nestrukturované magisterské studijní programy (ISCED 746)**, v jejichž případě se délka studia pohybuje od 4 do 6 let,

- a **navazující** magisterské studijní programy (**ISCED 747**) s délkou studia 1 až 3 roky.
- a **doktorské studijní programy (ISCED 844)**, kde se délka studia pohybuje v rozmezí od 3 do 4 let.

DEFINICE

Vysoká škola (VŠ) je vrcholným centrem vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti, která hraje klíčovou roli v rozvoji společnosti, a to jak v oblasti vědecké, kulturní a sociální, tak ekonomické. Cílem vysoké školy je tedy uchovávat a rozšiřovat dosažené poznání, umožňovat zájemcům o studium přístup k vysokoškolskému vzdělání, poskytovat další formy vzdělávání, hrát aktivní roli ve veřejné diskusi nejen o společenských, ale také o etických otázkách, přispívat k rozvoji na národní a regionální úrovni a rozvíjet mezinárodní spolupráci.

Vysoké školy jsou zřízeny buďto zákonem, nebo na základě státního souhlasu, v důsledku čehož tyto instituce dále členíme na vysoké školy:

- **veřejné**, tj. vysoké školy, které jsou zřízeny zákonem, přičemž zákon je může také zrušit,
- **státní**, jimiž jsou vojenské a policejní vysoké školy
- a **soukromé**, kterou jsou právníckými osobami, jež dostaly státní souhlas působit na území České republiky jako soukromá vysoká škola.

Kromě výše uvedeného členění, můžeme vysoké školy také členit na vysoké školy:

- **neuniverzitní**, které zpravidla uskutečňují bakalářské (ISCED 645), popř. nestrukturované (ISCED 476) či navazující magisterské studijní programy (ISCED 747) a s nimi související vědeckou a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost. Tyto vysoké školy se nečlení na fakulty.
- **univerzitní**, jež uskutečňují všechny typy studijních programů a s nimi související vědeckou a výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou nebo další tvůrčí činnost.

TABULKA 5: POČTY VYSOKÝCH ŠKOL V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2019

typ školy	univerzitní	neuniverzitní
veřejná	24	2
státní	2	0
soukromá	3	33
celkem	29	35

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT ke dni 13. 4. 2019

V České republice působilo v roce 2019 celkem **80 vysokých škol**, přičemž **16** z nich byly **zahraniční vysoké školy či jejich pobočky**. Z těchto šestnácti škol bylo 12 evropských a 4 mimoevropské. Zbývajících **64 vysokých škol** byly školy tuzemské, které zde působily buďto na základě státního souhlasu, nebo byly zřízeny Zákonem. Počty vysokých škol dle jejich jednotlivých typů pak podrobněji zachycuje tabulka 5.

Podobně jako v případě vyšších odborných škol, také u vysokých škol je k přijetí uchazeče o studium nezbytné, aby tento nejen splnil požadavky, které na něj vysoká škola klade v rámci přijímacího řízení, ale aby také dosáhl středního vzdělání s maturitou. Detaily **přijímacího řízení** si vysoká škola stanoví sama, přičemž jeho součástí bývá zpravidla také **přijímací zkouška**.

Samotné studium pak na vysoké škole bývá realizováno formou **denního, distančního** nebo **kombinovaného studia**, přičemž v posledním případě se, zcela logicky, jedná o kombinaci denní a distanční formy studia. V případě denního a distančního studia jsou pak podmínky tohoto studia totožné s těmi, jež jsme u daných forem uvedli v rámci subkapitoly věnované problematice vyššího odborného vzdělávání.

Studium na vysoké škole je realizováno v souladu se studijním plánem, který je součástí příslušného **akreditovaného studijního programu**. Akreditaci těchto studijních programů pak vysokým školám uděluje **Národní akreditační úřad pro vysoké školství**.

DEFINICE

Národní akreditační úřad pro vysoké školství (NAÚ) je nezávislým úřadem, jenž rozhoduje o akreditacích studijních programů, institucionálních akreditacích pro oblasti vzdělávání a akreditacích habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem, vykonává kontrolu zaměřenou na dodržování právních předpisů při uskutečňování činností, pro něž vysoká škola získala akreditaci a realizuje vnější hodnocení všech činností této vysoké školy.

Ukončení studia na vysoké škole se liší podle typu studijního programu, který daný student absolvoval. Vzhledem k tomu, že v České republice máme tříступňovou strukturu vysokoškolského vzdělání, pak můžeme říci, že zde máme také tři způsoby **ukončení studia**, a to v případě:

- bakalářských studijních programů **státní závěrečnou zkouškou**, jejíž součástí je zpravidla obhajoba bakalářské práce, přičemž úspěšný absolvent následně

získává titul „**bakalář**“ se zkratkou Bc., propř. „**bakalář umění**“ se zkratkou BcA., pokud absolvoval své studium v oblasti umění,

- magisterských studijních programů **státní závěrečnou zkouškou**, jejíž součástí je obhajoba diplomové práce. V tomto případě úspěšný absolvent nejčastěji získává titul „**magistr**“ se zkratkou Mgr. nebo „**inženýr**“ se zkratkou Ing. Mezi další tituly, jež může absolvent magisterského studia získat, patří tituly „**inženýr architekt**“ se zkratkou Ing. arch., „**doktor medicíny**“ se zkratkou MUDr., „**doktor zubního lékařství**“ se zkratkou MDDr., „**doktor veterinární medicíny**“ se zkratkou MVDr. či „**magistr umění**“ se zkratkou MgA. Absolventi magisterských studijních programů, kteří získali titul „magistr“ mohou následně vykonat **státní rigorózní zkoušku**, jejíž součástí je také obhajoba rigorózní práce a po jejím úspěšném absolvování mohou obdržet titul „**doktor práv**“ se zkratkou JUDr., „**doktor filozofie**“ se zkratkou PhDr., „**doktor přírodních věd**“ se zkratkou RNDr., „**doktor farmacie**“ se zkratkou PharmDr., „**licenciát teologie**“ se zkratkou ThLic. nebo „**doktor teologie**“ se zkratkou ThDr.
- doktorských studijních programu, **státní doktorskou zkouškou a obhajobou disertační práce**, přičemž úspěšný absolvent následně získává titul „**doktor**“ se zkratkou Ph.D.

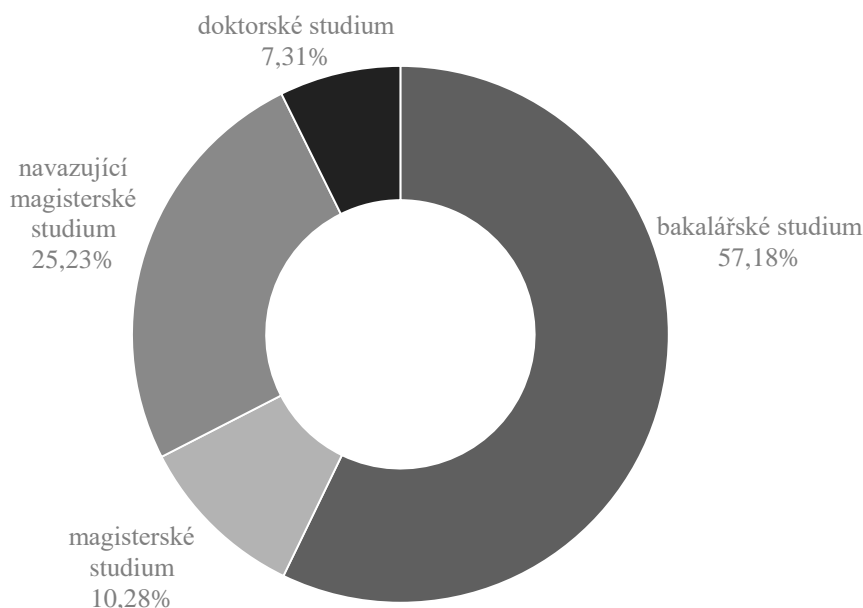
Dle údajů dostupných k 13. 4. 2019 studovalo na vysokých školách v České republice, vyjma zahraničních škol a jejich poboček, celkem 308 tis. studentů. Z tohoto počtu studovalo na veřejných vysokých školách 274 tis. studentů (89,0 %), státních vysokých školách 4 tis. studentů (1,4 %) a na soukromých vysokých školách 30 tis. studentů, tj. 9,6 %. Na neuniverzitních vysokých školách studovalo 26 tis. studentů (8,3 %) a na univerzitních zbývajících 282 tis. studentů, tj. 91,7 %. V bakalářském studiu bylo zapsáno 176 tis. studentů, v nestrukturovaném magisterském studiu 32 tis., v navazujícím magisterském studiu 78 tis. a v doktorském studiu 22 tis. studentů. Podíl jednotlivých typů studijních programů na celkovém počtu studentů zachycuje obrázek 3.

3.2 Cíle terciárního vzdělávání

3.2.1 CÍLE VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Jak je i z výše uvedeného zřejmé, **cílem vyššího odborného vzdělávání** jakožto primárně profesního vzdělávání je poskytovat studentům nejen všeobecné a odborné vzdělání, ale také praktickou přípravu na výkon náročných činností, a to cestou rozvíjení a prohlubování znalostí a dovedností, které tito studenti získali v průběhu sekundárního vzdělávání, tj. na středních školách.

**OBRÁZEK 3: PODÍL JEDNOTLIVÝCH TYPŮ STUDIJNÍCH PROGRAMŮ NA
CELKOVÉM POČTU STUDENTŮ V ČR V ROCE 2019**

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

Při realizaci těchto cílů vycházejí konzervatoře a vyšší odborné školy zejména z **Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky** (dále také Dlouhodobý záměr ČR), jehož aktuální podoba je zpracována pro roky 2015 - 2020. Tento materiál je ministerstvem zpracováván v souladu se školským zákonem a pro ministerstvo samotné představuje významný nástroj, s jehož pomocí MŠMT formuje samotnou vzdělávací soustavu a současně také komunikuje s jednotlivými kraji České republiky. V tomto záměru jsou tak ukotveny plány, cíle a kritéria vzdělávací politiky, je zde stanoven rámec dlouhodobých záměrů jednotlivých krajů a v neposlední řadě také sjednocen přístup krajů a státu v oblasti nastavení jednotlivých parametrů vzdělávací soustavy. Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy je deklarováno, že Dlouhodobý záměr ČR je zpracován pro celý systém regionálního školství, tj. bez ohledu na to, kdo je zřizovatelem příslušné vzdělávací instituce. Současně s výše uvedeným je zapotřebí také poznamenat, že vzhledem k tomu, že se tento záměr primárně věnuje regionálnímu školství, není v něm řešena problematika vzdělávání na vysokých školách.

Problematika vyššího odborného vzdělávání je v rámci Dlouhodobého záměru ČR řešena zejména v kapitola 2 „Strategie rozvoje regionálního školství“, části D „Vyšší odborné vzdělávání“ a části E.2, kde jsou v bodě 3 navržena opatření, která jsou zahrnuta

do Dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy jednotlivých krajů od roku 2016 pro střední a vyšší odborné vzdělávání. V rámci této části je stručně shrnut vývoj v oblasti vyššího odborného vzdělávání a následně jsou definovány úkoly zejména pro roky 2015 až 2020. K těmto úkolům patří především projednání alternativ dalšího vývoje vyššího odborného vzdělávání s akademickou obcí a propojení činnosti AKVOV s řízením o zápisu akreditovaného oboru do školského rejstříku. K hlavním opatřením, jež jsou obsažena v Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky pro roky 2015 - 2020 patří:

- projednání alternativy dalšího vývoje vyššího odborného vzdělávání ve školském systému se zástupci akademické obce, příprava konsenzuálního návrhu koncepce nového systémového zakotvení tohoto vzdělávání a s tím spojená úprava odpovídajících právních předpisů,
- inovace pravidel pro posuzování žádostí v AKVOV,
- umožnění prostupu do profesně orientovaného terciárního vzdělávání osobám s mistrovskou zkouškou,
- a propojení činnosti AKVOV s řízením o zápise akreditovaného oboru vzdělání do školského rejstříku.

PRO ZÁJEMCE

Kompletní znění Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice na období 2015-2020 naleznete na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, a to v sekci Vzdělání, pod odkazy Školství v ČR a Strategické a koncepční dokumenty. Odkaz na daný dokument je uveden [zde](#).

3.2.2 CÍLE VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Vysoké školy jsme definovali jako vrcholná centra vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti, která hrají klíčovou roli v rozvoji společnosti, a to v oblasti vědecké, kulturní, sociální a ekonomické. Následně jsme také uvedli, že **cílem** vysokých škol a tím pádem také **vysokoškolského vzdělávání** je uchovávat a rozšiřovat dosažené poznání, umožňovat zájemcům o studium přístup k vysokoškolskému vzdělání, poskytovat další formy vzdělávání, hrát aktivní roli ve veřejné diskusi nejen o společenských, ale také o etických otázkách, přispívat k rozvoji na národní a regionální úrovni a rozvíjet mezinárodní spolupráci. Těchto svých cílů, pak vysoké školy dosahují díky těsnému spojení vzdělávacího procesu s procesem tvůrčím, tj. s vědeckou, výzkumnou, vývojovou, inovační, uměleckou a další tvůrčí činností.

Podobě jako konzervatoře a vyšší odborné školy, také vysoké školy vycházejí při realizaci svých cílů především z dlouhodobého záměru, jímž je v tomto případě

Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol (dále také Dlouhodobý záměr pro oblast vysokých škol), jenž je v případě vysokých škol zpracován pro roky 2016–2020. Vzhledem k tomu, že tento dokument vymezuje jak priority, tak hlavní opatření, jenž plánuje MŠMT realizovat v příslušném období v oblasti vysokoškolské politiky, můžeme jej označit za klíčový strategický dokument ovlivňující podobu druhého stupně terciárního vzdělávání. Dlouhodobý záměr pro oblast vysokého školství navazuje na řadu koncepčních materiálů a dokumentů, z nichž za nejdůležitější můžeme označit dokument **Strategie vzdělávací politiky České republiky 2020**, jehož cílovým rokem je v současné době rok 2020. Kromě tohoto strategického dokumentu, pak dlouhodobý záměr vychází také z řady dalších materiálů, mezi něž můžeme zařadit:

- Rámec rozvoje vysokého školství,
- Strategii mezinárodní konkurenceschopnosti,
- dokument Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání, jenž je znám pod označením Boloňská deklarace,
- dokument Strategie Evropa 2020,
- Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě,
- standardy a směrnice pro zajištění kvality v Evropském prostoru terciárního vzdělávání,
- High Level Group on the Modernisation of Higher Education: Report to the European,
- Commission on Improving the Quality of Teaching and Learning in Europe's Higher Education Institutions,
- Eurydice: Modernisation of Higher Education in Europe – Access, Retention and Employability,
- Country Specific Recommendations pro Českou republiku,
- zjištění a doporučení realizovaných individuálních projektů národních, zejména Q-RAM, KVALITA, KREDO, EFIN a EF-TRANS,
- a výběrová šetření mezi studenty a absolventy českých vysokých škol, zejména EUROSTUDENT a REFLEX.

Samotný dlouhodobý záměr je pak zaměřen na prioritní cíle, které mají průřezový charakter, přičemž jejich naplňování vyžaduje koordinaci různých opatření, a to jak ve střední, tak dlouhodobé perspektivě. Na tento záměr, pak každoročně navazují **Aktualizace dlouhodobého záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol**, jejichž cílem je nejen rozpracovat plán realizace klíčových opatření Dlouhodobého záměru pro oblast vysokých škol, ale také rozšířit seznam priorit o úkoly, které nejsou tak komplexní, aby byly do dlouhodobého záměru zahrnuty a reagovat na poslední vývojové trendy jak v oblasti vysokého školství, tak ve společnosti jako takové. Mezi **základní prioritní cíle vysokého školství** pro roky 2016 a 2020 pak byly Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy zařazeny následující cíle:

- vysoké školy budou hrát zásadní roli v zajišťování kvality svých činností,
- vysoké školy budou nabízet široký a diverzifikovaný přístup ke kvalitnímu vzdělávání,
- výuka a tvůrčí činnost vysokých škol budou mít zřetelný a mezinárodní charakter,
- vysoké školy budou ve své činnosti reflektovat aktuální společenský vývoj, nejnovější vědecké poznatky a potřeby partnerů,
- výsledky výzkumu a vývoje na vysokých školách budou mezinárodně relevantní a efektivně přenášeny do aplikační sféry,
- řízení vysokoškolské politiky i samotných vysokých škol bude koncepční, transparentní a založené na datech
- a financování vysokých škol bude stabilní, transparentní a efektivní.

Součástí záměru je také plán opatření, v němž je u jednotlivých prioritních dílů jasně definován způsob financování, doporučení pro vysoké školy, vliv na proces akreditací a tok informací. V samotném závěru jsou také uvedeny indikátory naplnění cílů Dlouhodobého záměru pro oblast vysokých škol.

PRO ZÁJEMCE

Kompletní znění Dlouhodobého záměru vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol na období 2016-2020 naleznete na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, a to v sekci Vzdělání, pod odkazy Vysoké školství a Strategické materiály. Odkaz na daný dokument je uveden [zde](#).

3.3 Legislativní rámec terciárního vzdělávání

Terciární vzdělávání je v České republice upraveno zejména dvěma Zákony, jimiž jsou:

- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (**školský zákon**) ze dne 24. září 2004
- a Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (**Zákon o vysokých školách**) ze dne 22. dubna 1998.

Kromě těchto zákonů tvoří legislativní rámec terciárního vzdělávání také **nařízení vlády**, jejichž úplné znění je k dispozici [na stránkách MŠMT](#), **vyhlášky ke školskému Zákonu**, jež naleznete [zde](#), **směrnice MŠMT**, jejichž aktuální znění je k dispozici [zde](#) a **prováděcí předpisy Zákonu o vysokých školách**, které jsou k dispozici [zde](#).

3.3.1 LEGISLATIVNÍ RÁMEC VYŠŠÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Legislativní rámec vyššího odborného vzdělávání tvoří **školský zákon**, resp. ty jeho pasáže, které se přímo dotýkají problematiky vzdělávání na konzervatořích a vyšších odborných školách. Jak je i z jeho plného názvu zřejmé, tento Zákon upravuje předškolní, základní, střední, vyšší odborné a některé jiné vzdělávání, stanoví podmínky, za nichž je toto vzdělávání uskutečňováno, vymezuje práva a povinnosti jak fyzických, tak právnických osob, které do tohoto procesu vstupují, a stanovuje působnost orgánů, které ve školství vykonávají buďto státní správu, nebo samosprávu. Mimo jiné také definuje cíle a zásady vzdělávání a zaměřuje se např. na vzdělávací programy, vzdělávací soustavou, školy a školská zařízení, dlouhodobé záměry a výroční zprávy, hodnocení škol, školských zařízení a vzdělávací soustavy, vyučovací jazyky či vzdělávání dětí, žáků a studentů se specifickými vzdělávacími potřebami či s nadáním.

Problematicke konzervatoří se pak věnuje pátá část tohoto zákona, která se nazývá „**Vzdělávání v konzervatoři**“. V rámci této části zákona jsou v paragrafech 86 až 91 definovány především cíle vzdělávání v konzervatoři, jejich stupně, způsob přijímání, resp. ukončování této formy vzdělávání, a to včetně absolutoria.

Podrobnosti ohledně vzdělávání v konzervatořích jsou zachyceny ve **Vyhláске č. 13/2005 Sb. o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři** ze dne 29. prosince 2004, kde jsou v části druhé stanoveny minimální počty žáků konzervatoře, nejvyšší počty žáků oddělení, které je zde také zcela jednoznačně definováno či je zde definována podoba komise pro závěrečnou komisionální zkoušku.

Vyššímu odbornému vzdělávání je pak věnována část šestá školského zákona, nesoucí název „**Vyšší odborné vzdělávání**“. Tato část se člení do dvou hlav, jež zahrnují celkem šestnáct paragrafů, které jsou věnovány cílům a stupňům vyššího odborného vzdělávání, přijímání ke vzdělávání, organizaci, průběhu a ukončování této formy vzdělávání a samotné akreditaci vzdělávacích programů.

Podobně jako v případě konzervatoří, také u vyšších odborných škol jsou podrobnosti týkající se samotného vzdělávacího procesu upřesněny ve **Vyhláске č. 10/2005 Sb. o vyšším odborném vzdělávání** ze dne 27. prosince 2004. V rámci této vyhlásky je řešena problematika přijímání do prvních ročníků, organizace vzdělávání, hodnocení výsledků vzdělávání, absolutoria, žádosti o akreditaci vzdělávacího programu či úplaty za vzdělávání.

Soustava oborů poskytujících vzdělávání v konzervatoři a vyšší odborné vzdělání je pak definována v **Nařízení vlády č. 211/2010 Sb. o soustavě oborů vzdělávání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání** ze dne 31. května 2010, a to v oddílech E a F.

LEGISLATIVNÍ RÁMEC VYSOKOŠKOLSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

V případě vysokoškolského vzdělávání tvoří základ jeho legislativního rámce **Zákon o vysokých školách**, jenž ve své první části nazvané „Základní ustanovení“ definuje pojem vysoká škola, popisuje její roli ve společnosti, hovoří o členění vysokých škol na univerzitní a neuniverzitní, resp. na veřejné, soukromé a státní. Dále definuje pojem akademická obec vysoké školy a taxativně vyjmenovává akademické svobody a akademická práva, jež jsou na vysoké škole zaručeny. V následující části je v zákoně věnována pozornost veřejným vysokým školám a jejich součástí. A to zejména problematice zřízení veřejné vysoké školy, jejich orgánů, vnitřních předpisů, rozpočtu a střednědobému výhledu, poskytování příspěvku, majetku, hospodaření a v neposlední řadě také členění veřejné vysoké školy. Třetí část je věnována soukromým vysokým školám, a to zejména státnímu souhlasu, financování, vnitřním předpisům a působnosti MŠMT. Další části Zákona o vysokých školách se zaměřují na studijní programy a oblasti vzdělávání, studium na vysoké škole, studenty, akademické pracovníky, hodnocení vysokých škol, akreditace, státní správu, tj. zejména na působnost ministerstva a popis matrik a registrů, stipendia, reprezentaci vysokých škol, fakultní nemocnice, poskytovatele zahraničního vysokoškolského vzdělávání a území České republiky, přestupky a státní vysoké školy. Zákon také obsahuje dvě přílohy, v nichž jsou jmenovitě uvedeny jednotlivé veřejné a státní vysoké školy a jednu přílohu, která taxativně vyjmenovává oblasti vzdělávání.

S vysokoškolským vzděláváním pak, kromě výše uvedeného stěžejního předpisu, přímo souvisí také další čtyři zákony, a to:

- Zákon č. 404/2000 Sb. o zřízení Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně ze dne 19. října 2000,
- Zákon č. 214/2004 Sb. o zřízení Univerzity obrany ze dne 2. dubna 2004,
- Zákon č. 375/2004 Sb. o zřízení Vysoké školy polytechnické v Jihlavě ze dne 3. června 2004
- a Zákon č. 162/2006 Sb. o zřízení Vysoké školy technické a ekonomické v Českých Budějovicích ze dne 17. března 2006.

Se Zákonem o vysokých školách přímo souvisí také jednotlivé **prováděcí předpisy**, jimiž jsou nařízení a vyhlášky. Konkrétně se jedná o:

- **Nařízení vlády č. 274/2016 Sb. o standardech pro akreditaci vysokého školství** ze dne 24. srpna 2016,
- **Nařízení vlády č. 275/2016 Sb. o oblastech vzdělávání ve vysokém školství** ze dne 24. srpna 2016,
- **Vyhláška č. 276/2016 Sb. o předávání údajů do registru docentů, profesorů a mimořádných profesorů** ze dne 18. srpna 2016,
- **Vyhláška č. 277/2016 Sb. o předávání statistických údajů vysokými školami** ze dne 18. srpna 2016,

- **Vyhláška č. 278/2016 Sb. o předávání údajů do registru řízení o žádostech o uznání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace** ze dne 18. srpna 2016,
- a **Vyhláška č. 343/2002 Sb. o průběhu přijímacího řízení na vysokých školách** ze dne 11. července 2002.

Organizaci a činnost vysokých škol, resp. postavení členů akademické obce pak, kromě samotného Zákona o vysokých školách a výše uvedených nařízení a vyhlášek, upravují také **vnitřní předpisy** vysoké školy, mezi něž patří:

- statut veřejné vysoké školy,
- volební řád akademického senátu veřejné vysoké školy,
- jednací řád akademického senátu veřejné vysoké školy,
- vnitřní mzdový předpis,
- jednací řád vědecké rady veřejné vysoké školy,
- řád výběrového řízení pro obsazování míst akademických pracovníků,
- studijní a zkušební řád,
- stipendijní řád,
- disciplinární řád pro studenty,
- pravidla systému zajišťování kvality vzdělávací, tvůrčí a s nimi souvisejících činností a vnitřního hodnocení kvality vzdělávací, tvůrčí a s nimi souvisejících činností veřejné vysoké školy,
- popřípadě další předpisy, které veřejné vysoké škole stanoví její statut,
- vnitřní předpisy soukromé vysoké školy, jež stanoví, které orgány vykonávají na dané škole působnost podle čtvrté až jedenácté části Zákona o vysokých školách.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Na státních vysokých školách je struktura vnitřních předpisů totožná s jejich strukturou na vysokých školách veřejných, a to s výjimkou, kterou je **vnitřní mzdový předpis**, jenž není součástí vnitřních předpisů státních vysokých škol.

Všechny výše uvedené vnitřní předpisy podléhají registraci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, a to s výjimkou vnitřních předpisů státních vysokých škol, jejichž registraci provádí příslušná rezortní ministerstva, tj. Ministerstvo obrany České republiky a Ministerstvo vnitra České republiky. Platnosti tak tyto předpisy nabývají teprve po své registraci. Takto registrované vnitřní předpisy jsou vysoké školy povinny zveřejnit na veřejné části svých internetových stránek, a to včetně údajů o době jejich platnosti a účinnosti.

PRO ZÁJEMCE

Vnitřní předpisy Slezské univerzity v Opavě naleznete na jejím webu, a to v části O univerzitě – Úřední deska a povinně zveřejňované informace – Informace – [Vnitřní předpisy](#).

3.4 Financování terciárního vzdělávání

3.4.1 FINANCOVÁNÍ VYŠŠÍCH ODBORNÝCH ŠKOL A KONZERVATOŘÍ

Jak konzervatoře, tak vyšší odborné školy jsou v České republice financovány nejen ze **státního rozpočtu**, ale také z **rozpočtů územních samosprávných celků**, tj. krajů, popř. obcí. V případě vyšších odborných škol studenti také hradí **úplatu za vzdělávání**, jejíž výše je omezena, již výše zmiňovanou Vyhláškou č. 10/2005 Sb., kde jsou také uvedeny podmínky snížení této úplaty a její splatnosti.

PRO ZÁJEMCE

Nejvyšší možná úplata za vyšší odborné vzdělávání v jednotlivých oborech vzdělávání či jinak řečeno nejvyšší možné školné je v České republice stanoveno Vyhláškou č. 10/2005 Sb. o vyšším odborném vzdělávání ze dne 27. prosince 2004, a to v její třetí části nazvané „Úplata za vzdělání“. Stávající výše těchto úplat je shrnuta v tabulce 6.

Finanční prostředky pak konzervatoře i vyšší odborné školy využívají na dva typy výdajů, jimiž jsou **výdaje investiční**, které bývají také označovány jako **výdaje kapitálové**, a **výdaje neinvestiční**, které se skládají z přímých nákladů na vzdělávání a provozních výdajů. Zatímco do skupiny **přímých nákladů na vzdělávání** zahrnujeme:

- platy a mzdy, resp. jejich náhrady,
- výdaje související s platy a mzdami a jejich náhradami, tj. zejména odvody na sociální a zdravotní pojištění či ostatní náklady vyplývající z pracovněprávních vztahů,
- náhrady platů a mezd, které jsou určeny pro členy a předsedy zkušebních komisí pro závěrečné a maturitní zkoušky,
- výdaje na učební pomůcky, školní potřeby a učebnice, a to pouze v případě, že tyto jsou poskytovány bezplatně

- a další výdaje, které souvisí s procesem vzdělávání, tj. náklady spojené s dalším vzděláváním pedagogických pracovníků, s volnočasovými a zájmovými aktivitami žáků, s poradenskými službami, se stravováním a ubytováním a výdaje související se samotným rozvojem škol a kvalitou vzdělávání.

Jako **provozní výdaje**, jsou pak označovány ostatní neinvestiční výdaje, tj. výdaje, jež nelze zahrnout do jedné z pěti výše uvedených kategorií.

TABULKA 6: VÝŠE ŠKOLNÉHO PRO JEDNOTLIVÉ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY ZA VYŠŠÍ ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

vzdělávací programy ve skupinách oborů vzdělávání	úplata za vzdělávání
82 – umění a užité umění	5.000 Kč
41 – zemědělství a lesnictví	4.000 Kč
43 – veterinářství a veterinární prevence	
65 – gastronomie, hotelnictví a turismus	
68 – právo, právní a veřejnosprávní činnost	2.500 Kč
72 – publicistika, knihovnictví a informatika	
ostatní	3.000 Kč

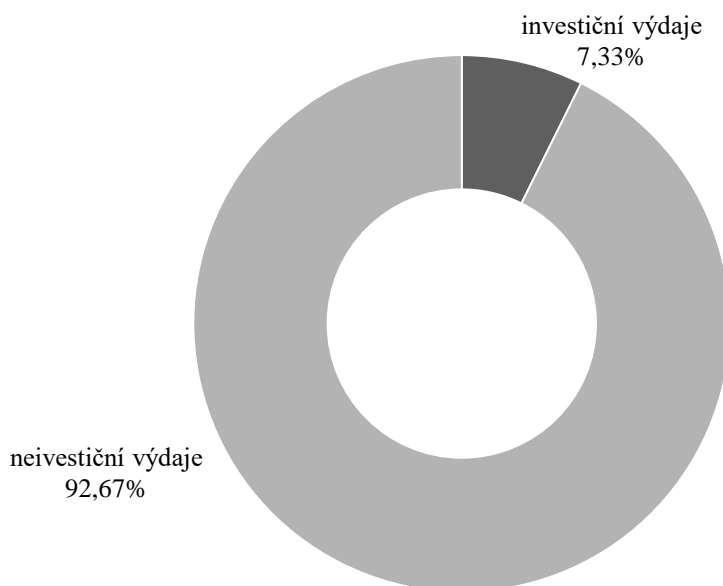
Zdroj: vlastní zpracování na základě Vyhlášky č. 10/2005 Sb. o vyšším odborném vzdělávání ke dni 9. 5. 2019

Zatímco přímé náklady na vzdělávání jsou hrazeny z rozpočtu kapitoly MŠMT, tj. přímo ze **státního rozpočtu**, provozní a investiční výdaje jsou vždy hrazeny **řizovatelem školy**, tj. krajem, církví nebo soukromou osobou.

Stávající způsob financování vyšších odborných škol byl v České republice nastaven v roce 1992, kdy se odešlo od financování na instituci k **financování normativnímu**, v jehož rámci školy získávají finanční prostředky na studenta, přičemž základ pro výpočet této částky tvoří **republikový normativ škol a školských zařízení zřizovaných územními samosprávnými celky**, jenž v souladu s ustanovením § 161 odstavce 1 Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů stanovuje pro příslušný rok Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Od roku 2003 byly do tohoto systému zapojeny také kraje, které stanovují **krajské normativy pro rozpis přímých výdajů regionálního školství a normativy pro obory středních škol**. Zatímco normativní financování je v této oblasti terciárního vzdělávání využíváno k financování převažující části neinvestičních výdajů, investiční výdaje těchto vzdělávacích institucí jsou **financovány pouze nenormativně**. K zásadní změně ve způsobu financování terciárního vzdělávání pak v České republice dojde od počátku školního roku 2019/2020, kdy bude normativ na žáka nahrazen **normativem na jednoho pedagogického pracovníka**,

z čehož vyplývá, že školy již nebudou financovány podle počtu svých studentů, ale dle počtu odučených hodin. Maximální počet odučených hodin pro jednotlivé typy škol bude, dle velikosti tříd, určovat MŠMT.

**OBRÁZEK 4: PODÍL JEDNOTLIVÝCH TYPŮ VÝDAJŮ NA CELKOVÉM
OBJEMU VÝDAJŮ NA KONZERVATOŘE V ČR V LETECH 2007-2017
(PRŮMĚR)**

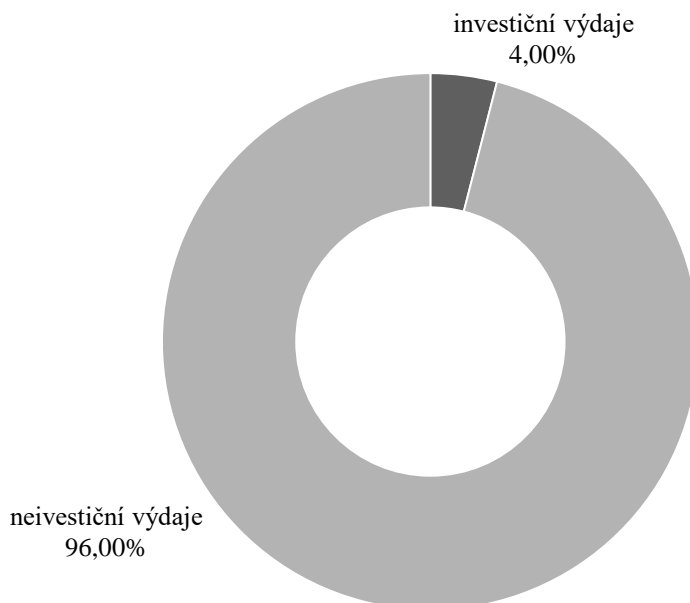

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

Dotaci na financování neinvestičních výdajů, které souvisí s výchovou a vzděláváním a dotaci na běžné provozní neinvestiční výdaje získávají ze státního rozpočtu prostřednictvím krajů také **soukromé školy a školská zařízení**. Tyto dotace jsou krajskými úřady těmto subjektům poskytovány na základě smlouvy, která je uzavírá vždy na příslušný školní rok. Kromě těchto dotací pak tyto vzdělávací instituce vybírají také **školné**.

Na základě stejných normativů jako soukromé školy a školská zařízení, získávají dotace na financování neinvestičních výdajů, které souvisí s výchovou a vzděláváním a běžnými provozními neinvestičními výdaji, také **církevní školy a školská zařízení**, přičemž v tomto případě jsou tyto finanční prostředky vypláceny přímo ze zdrojů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

**OBRÁZEK 5: PODÍL JEDNOTLIVÝCH TYPŮ VÝDAJŮ NA CELKOVÉM
OBJEMU VÝDAJŮ NA VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY V ČR V LETECH 2003-2017
(PRŮMĚR)**

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

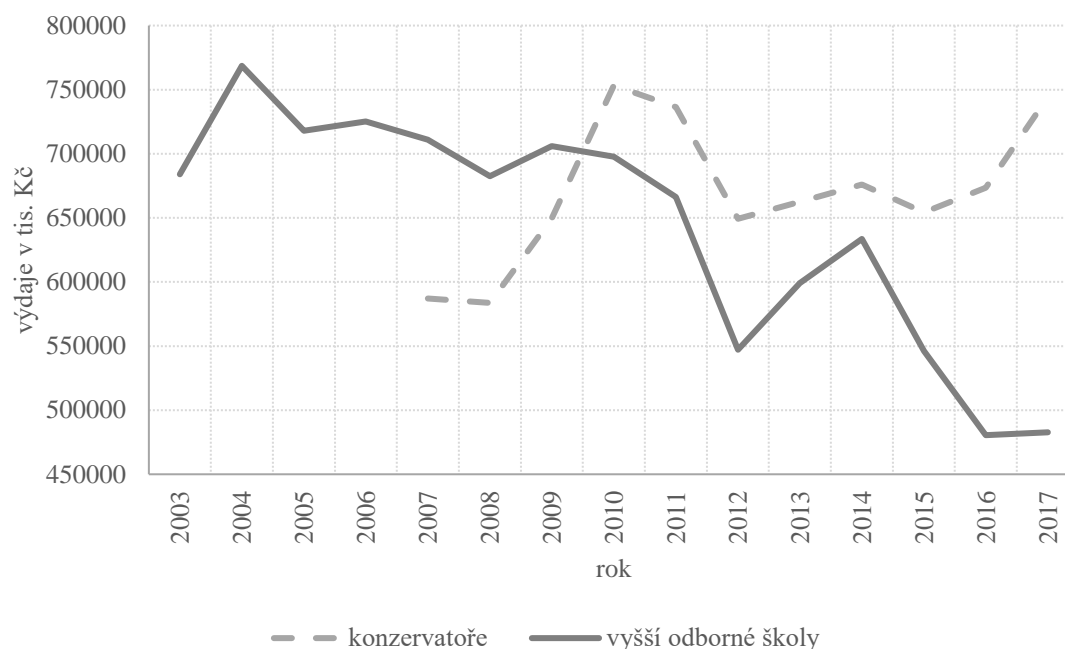
3.4.2 FINANCOVÁNÍ VYSOKÝCH ŠKOL

V případě vysokoškolského vzdělávání platí, že v České republice existuje poměrně výrazný rozdíl mezi způsobem financování vzdělávací a tvůrčí činnosti na veřejných a státních vysokých školách na straně jedné a na vysokých škol soukromých na straně druhé. V čem se způsob získávání finančních prostředků liší? Při hledání odpovědi na tuto otázku se nejprve zaměříme na soukromé vysoké školy.

Vydeme-li z platného Zákona o vysokých školách, pak zjistíme, že **soukromé vysoké školy** mají, jako právnické osoby, jež získaly oprávnění v této oblasti působit, **povinnost zajistit finanční prostředky pro vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost**, přičemž MŠMT může soukromé vysoké škole poskytnout pouze **dotaci na stipendia**. Výše této dotace je stanovena na základě strategického záměru příslušné soukromé vysoké školy, resp. jejího každoročního plánu realizace, strategického záměru MŠMT, typu a finanční náročnosti akreditovaných studijních programů, počtu studentů a náročnosti a výsledků dosažených jak v oblasti vzdělávací, tak tvůrčí činnosti. V případě **výzkumu a vývoje** se pak samotné poskytování

dotací těmto školám řídí zvláštními právními předpisy, které upravují podporu výzkumu a vývoje.

**OBRÁZEK 6: VÝDAJE NA KONZERVATOŘE A VYŠŠÍ ODBORNÉ ŠKOLY
Z ROZPOČTU KAPITOLY 333 - MŠMT A ROZPOČTU KAPITOLY 700 -
DOBROVOLNÉ SDRUŽENÍ OBCÍ, OBCE, KRAJSKÝ ÚŘAD V ČR V LETECH
2003-2017**

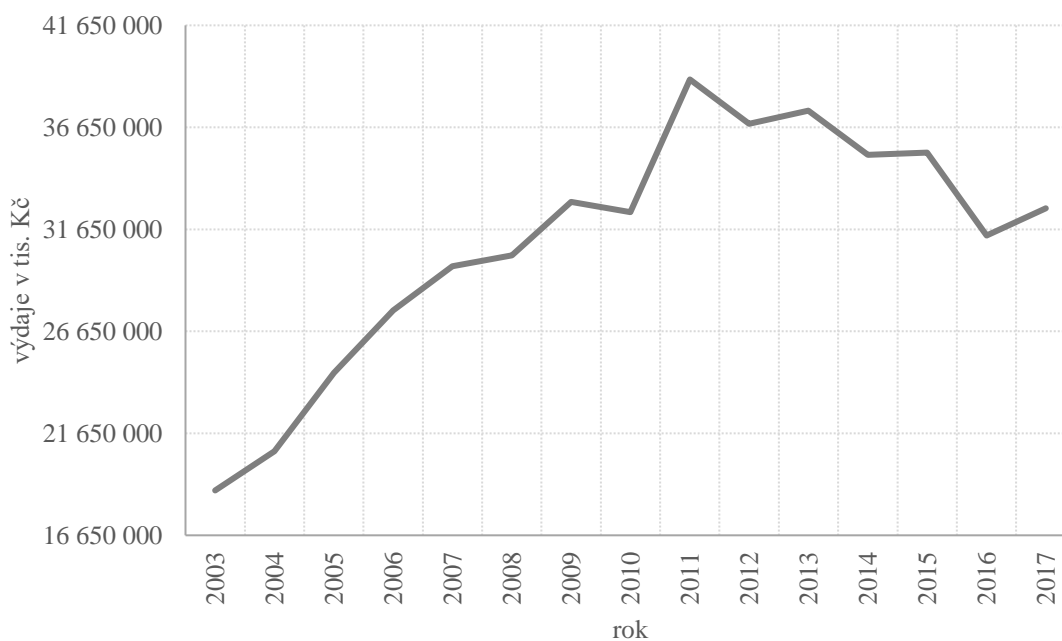
Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

V případě **veřejných vysokých škol** jsou jejich příjmy mnohem více diverzifikovány, když je tvoří:

- příspěvek ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost,
- podpora výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků,
- dotace ze státního rozpočtu,
- výnosy z majetku,
- příjmy nebo příspěvky ze státního rozpočtu, ze státních fondů, z Národního fondu či z rozpočtů obcí a krajů, jež není možno zahrnout mezi příspěvky ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost,
- výnosy z doplňkové činnosti
- a příjmy z darů a dědictví.

Veřejná vysoká škola (VVŠ) pak má nárok zejména na **příspěvek ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost**, přičemž také při stanovení jeho výše bere MŠMT ze zákona v potaz typ a finanční náročnost akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, počet studentů a náročnost a dosažené výsledky ve vzdělávací a tvůrčí činnosti. Podobně jako u dotací soukromým vysokým školám, také v tomto případě je pro výši daného příspěvku rozhodující obsah strategického záměru příslušné veřejné vysoké školy a strategického záměru MŠMT a jejich každoroční plány realizace. O vlastní výši příspěvku pak rozhoduje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, a to na základě žádosti, kterou mu předloží veřejná vysoká škola. Veřejná vysoká škola má také ze zákona nárok na **dotaci na rozvoj vysoké školy**, resp. může jí být poskytnuta zejména **dotace na ubytování a stravování studentů**.

OBRÁZEK 7: VÝDAJE NA VYSOKÉ ŠKOLY Z ROPOČTU KAPITOLY 333 - MŠMT V ČR V LETECH 2003-2017

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

Zatímco veřejné vysoké školy jsou zpravidla financovány zejména z kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, **státní vysoké školy** jsou jako organizační složky státu financovány zejména z kapitol příslušných ministerstev. V případě Univerzity obrany, jakožto vojenské vysoké školy se tak jedná o kapitolu Ministerstva obrany a v případě Policejní akademie České republiky zase o kapitolu Ministerstva vnitra. Státní vysoké škole mohou být poskytnuty finanční prostředky v podobě:

- příspěvku ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost,
- podpory výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných prostředků,
- dotace na rozvoj,
- dotace na ubytování a stravování studentů
- a dotace na stipendia přiznaná v případě hodných zřetele, resp. na stipendia přiznaná studentům, jež mají nárok na přídavek na dítě podle zvláštního právního předpisu, přičemž tito studenti musí studovat studijní programy v oblasti bezpečnostních studií a současně nesmí být vojáky v činné službě.

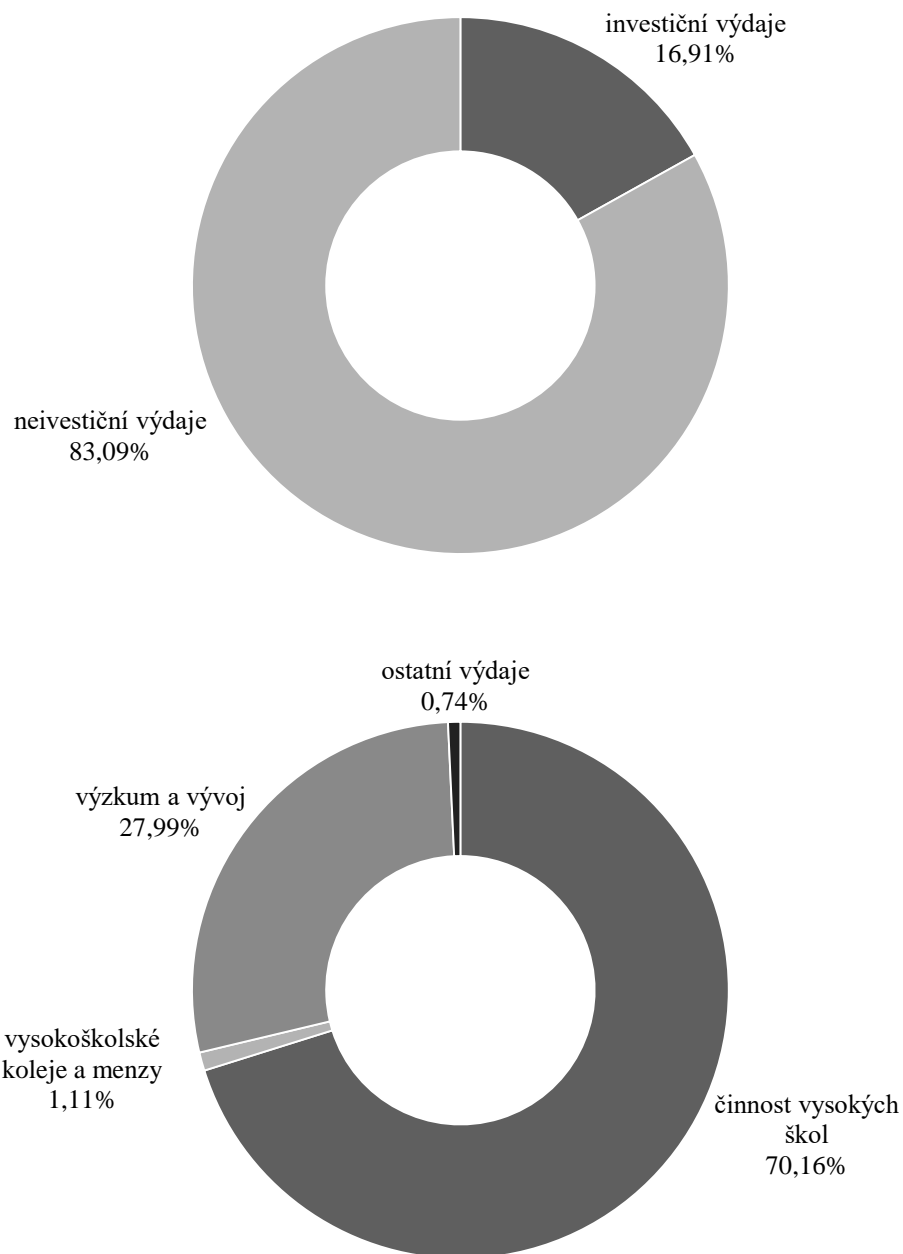
PRAVIDLA PRO POSKYTOVÁNÍ PŘÍSPĚVKU A DOTACÍ VEŘEJNÝM VYSOKÝM ŠKOLÁM

Vzhledem k tomu, že téměř tři čtvrtiny příjmu veřejných vysokých škol tvoří příjmy z příspěvku ze státního rozpočtu na vzdělávací a vědeckou nebo výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost a dotace ze státního rozpočtu, zaměříme v následující části tohoto textu svou pozornost na pravidla, dle nichž jsou tyto finanční zdroje mezi VVŠ rozdělovány.

Jak již bylo uvedeno výše, veřejné vysoké školy na počátku příslušného fiskálního roku zpracují **žádost o poskytnutí příspěvku a dotací**, již následně předloží Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy, přičemž základní náležitosti této žádosti stanoví rozpočtová pravidla. Tato žádost musí být podána v písemné podobě a musí být podepsána rektorem příslušné veřejné vysoké školy. Při stanovování **výše příspěvku** jsou na straně MŠMT brány v potaz následující faktory:

- typ a finanční náročnost studijních programů, které jsou na příslušné VVŠ akreditovány, a to včetně studijních programů, které škola uskutečňuje v rámci těch oblastí vzdělávání, pro něž má institucionální akreditaci, a programů celoživotního vzdělávání,
- počet studentů,
- výsledky dosažené jak ve vzdělávací, tak ve vědecké a výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti,
- náročnost vzdělávací a vědecké a výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti,
- strategický záměr vzdělávací a vědecké a výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti a jeho každoroční plán realizace
- a strategický záměr vzdělávací a tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol vypracovaný MŠMT a jeho každoroční plán realizace.

**OBRÁZEK 8: PODÍL JEDNOTLIVÝCH TYPŮ VÝDAJŮ NA CELKOVÉM
OBJEMU VÝDAJŮ NA VYSOKÉ ŠKOLY V ČR V LETECH 2003-2017
(PRŮMĚR)**

Zdroj: vlastní zpracování na základě dat MŠMT

Na základě výše uvedené žádosti ministerstvo vyhotoví buďto **Rozhodnutí o poskytnutí příspěvku** nebo **Rozhodnutí o poskytnutí dotace** a následně veřejné vysoké škole tento příspěvek či dotaci poskytne, a to způsobem, jenž je popsán v „**Pravidlech pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy**“. Ministerstvo také následně kontroluje nejen hospodaření VVŠ s příspěvkem a s dotacemi, ale také jejich vyúčtování.

Bilance příspěvku a dotací poskytovaných veřejným vysokým školám, jenž je také označována jako **rozpočet vysokého školství**, je ve svém základu členěna na následující okruhy a ukazatele:

- **rozpočtový okruh I**, který je zaměřen na institucionální financování veřejných vysokých škol a jenž se dále člení na část fixní, výkonovou a část společenské poptávky,
- **rozpočtový okruh II**, jenž je tvořen ukazateli, které zachycují podporu studentů ve formě stipendií či dotací,
- **rozpočtový okruh III**, jehož součástí jsou nástroje, které umožňují podporu rozvoje veřejných vysokých škol
- a **rozpočtový okruh IV**, v němž jsou zahrnuty jak ukazatele zaměřené na mezinárodní spolupráci, tak ostatní výdaje, k nimž řadíme především Fond vzdělávací politiky.

Institucionální financování, nebo-li rozpočtový okruh I, je odvozeno jak od rozsahu ekonomické náročnosti výkonů příslušné vysoké školy, tak o kvantitě a kvalitě výstupu její činnosti. Součástí této formy financování jsou také finanční prostředky, které slouží k podpoře těch oblastí vzdělávání, po nichž je společenská poptávka. Tyto finanční prostředky jsou veřejným vysokým školám vždy poskytovány formou **příspěvku**. Jak již bylo uvedeno výše, rozpočtový okruh I se v současné době člení na fixní a výkonovou část, přičemž jejich procentní podíl na celku je vždy pro daný fiskální rok stanoven v Pravidlech pro poskytování příspěvku a dotací. **Fixní část** rozpočtového okruhu I je ministerstvem považována za základní stabilizační prvek rozpočtů jednotlivých VVŠ, v důsledku čehož jsou finanční prostředky zahrnuté do tohoto ukazatele stanoveny na základě počtu studentů a finanční náročnosti akreditovaných studijních programů. Na rozdíl od fixní stabilizační části, **výkonová část** má za úkol kvantifikovat výkony a kvalitu veřejných vysokých škol, a to se zaměřením na výsledky, jichž tyto školy dosáhly jak v oblasti vzdělávání, tak v oblasti vědecké a výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti. Pro lepší porovnání kvality a výkonů jsou v tomto případě veřejné vysoké školy rozděleny do **čtyř** následujících **segmentů**:

- segmentu 1, jenž tvoří umělecké vysoké školy (AMU, AVU, JAMU, VŠUP),
- segmentu 2, který je tvořen neuniverzitními veřejnými vysokými školami (VŠPJ a VŠTE),

- segmentu 3, jehož součástí jsou veřejné vysoké školy nezařazené do segmentů 1, 2 a 4 (JČU, UJEP, VFU, OU, UHK, SU, VŠCHT, ZČU, TUL, UPAR, VŠB-TUO, UTB, VŠE, ČZU, MENDELu)
- a segmentu 4, jenž tvoří velké vysoké školy, které se vyznačují odpovídajícími výkony ve výzkumu a vývoji (UK, MU, UPOL, ČVUT, VUT).

Výkon a kvalita veřejných vysokých škol je pak v rámci této části hodnocena pomocí přesně definovaných ukazatelů. V roce 2019 bylo pro rozdělení příslušného objemu finančních prostředků v rámci této části rozpočtového okruhu I použito následujících **osm ukazatelů**:

- **graduation rate**, jenž se vypočte jako podíl počtu fyzických osob, které se zapsaly do daného typu studia na celkovém počtu absolventů sníženém o počet fyzických osob, které k danému datu přerušily své studium,
- **mezinárodní mobility** zachycujících počty pobytů studentů, kteří přijíždějí ze zahraničí, resp. vyjíždějí do zahraničí v rámci mobility programů,
- **zaměstnanost absolventů**, což je ukazatel, jehož hodnotu vypočteme jako součin počtu absolventů české státní příslušnosti za příslušné období, standardizované míry zaměstnanosti absolventů, průměrného váženého koeficientu ekonomické náročnosti studijních programů (KEN), v nichž tito absolventi studovali a koeficientu za absolvování v jednotlivých typech studia,
- **věda a výzkum** je ukazatel, jenž je složen ze dvou dílčích indikátorů, a to:
 - podílu veřejných vysokých škol na bodové hodnotě výsledků výzkumu, vývoje a inovací evidovaných v Rejstříku informací o výsledcích (RIV)
 - a podílu veřejných vysokých škol na výsledcích hodnocení všech VVŠ v segmentu dle Metodiky hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací, jež byla schválena usnesením vlády ČR ze dne 8. února 2017 (Metodika 2017+),
- **Registr uměleckých výstupů**, jenž zahrnuje podíl veřejných vysokých škol na bodové hodnotě výsledků umělecké činnosti evidované v Registru uměleckých výstupů (RUV),
- **externí příjmy**, které zahrnují:
 - účelovou neinvestiční podporu výzkumu, vývoje a inovací, tj. výši účelových neinvestičních prostředků, a to včetně zahraničních, určených pro výzkum a vývoj, a to kromě prostředků získaných z programů strukturálních fondů EU a prostředků získaných v rámci Národních programů udržitelnosti MŠMT,
 - příjmy z celoživotního vzdělávání
 - a výnosy z transferu znalostí,
- **samoplátci**, což je ukazatel zachycující počet studentů s cizím státním občanstvím, kteří plně hradí své studium z vlastních prostředků

- a **cizinci**, kam zahrnujeme všechny zahraniční akademické pracovníky podílející se na vzdělávací nebo vědecké a výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti a zahraniční vědecké pracovníky.

Poslední část institucionálního financování, tj. **část společenské poptávky** zachycuje finanční prostředky, které jsou určeny k zajištění podpory konkrétních oblastí vzdělávací a vědecké a výzkumné, vývojové a inovační, umělecké nebo další tvůrčí činnosti. Rozhodnutí o těchto oblastech zpravidla vychází z usnesení Vlády ČR a je spojeno s řešením společenských priorit, které veřejné vysoké školy nejsou schopny vyřešit v rámci své samosprávné působnosti.

V rámci **rozpočtového okruhu II**, jenž je zaměřen na podporu studentů, jsou poskytovány finanční prostředky na **stipendia pro studenty doktorských studijních programů, dotace na ubytování, sociální stipendia a ubytovací stipendia**.

Rozpočtový okruh III zahrnuje rozvojové programy MŠMT, tj. dotace na realizaci projektů, které byly úspěšné v rámci výběrového řízení, které Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vyhlásilo na **centralizované rozvojové projekty a příspěvky na schválené institucionální plány**.

Součástí **rozpočtového okruhu IV** je pak **příspěvek na podporu mezinárodní spolupráce**, z něhož část slouží na poskytování stipendií na stipendijních místech, které byly v minulosti sjednány v rámci realizace mezinárodní smlouvy „Agreement Concerning the Central European Exchange Programme for University Studies (CEEPUS III)“. Kromě výše uvedeného příspěvku jsou součástí rozpočtového okruhu IV také prostředky **Fondu vzdělávací politiky**, jehož cílem je podporovat ty aktivity veřejných vysokých škol, které mají systémový charakter a vytvořit rezervu pro situace, v nichž by došlo k neočekávaným a mimořádným událostem. Součástí daného fondu jsou pak dvě oblasti, a to oblast:

- **podpory rozvoje systému vysokého školství**, v jejímž rámci jsou podporovány aktivity, které jsou v souladu se strategickými záměry MŠMT a podporují rozvoj systému vysokého školství jako celku,
- **podpory reagující na neočekávané a mimořádné události**, mezi něž můžeme zařadit zavedení nových právních předpisů, živelné pohromy apod.

PRO ZÁJEMCE

Konkrétní informace o financování vysokého školství od roku 2003 naleznete na webu MŠMT, a to v části Vzdělávání – Vysoké školství – [Financování vysokých škol](#).

OTÁZKY

1. Jak byste definovali terciární vzdělávání?
2. Do kolika stupňů terciární vzdělávání členíme?
3. Co chápeme pod pojmem program krátkého cyklu terciárního vzdělávání?
4. Na jakých vzdělávacích institucích je možno získat vyšší odborné vzdělání?
5. Co je cílem vyšších odborných škol?
6. Z čeho se skládá absolutorium?
7. Jak členíme vysoké školy?
8. Který vnitřní předpis není součástí vnitřních předpisů státních vysokých škol?
9. Do kolika segmentů jsou členěny veřejné vysoké školy pro potřeby rozdělování finančních prostředků v rámci výkonové části rozpočtového okruhu I a součástí kterého z těchto segmentů je Slezská univerzita?
10. Definujte pojem graduation rate.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V rámci této kapitoly jste se seznámili s problematikou terciárního vzdělávání, které obecně chápeme jako vzdělávání, které umožňuje realizovat vzdělávací aktivity ve specializovaných studijních oborech, přičemž v této činnosti navazuje na vzdělávání sekundární. V její úvodní části, která byla věnována obecnému pohledu na problematiku terciárního vzdělávání, jste se tak dozvěděli, že samotné terciární vzdělávání členíme do dvou základních stupňů, v jejichž rámci je realizováno buďto vyšší odborné vzdělávání nebo vzdělávání vysokoškolské. Získali jste informace o tom, že vyšší odborné vzdělávání je v České republice možno získat na konzervatořích a vyšších odborných školách a vzdělání vysokoškolské je dostupné pouze na školách vysokých. V rámci této subkapitoly jste také získali informace o tom, kdo je zřizovatelem příslušných institucí, za jakých podmínek mohou být studenti na tyto školy přijati, v jaké formě je studium realizováno a jaký titul může student za úspěšné absolvování studia získat.

Na první obecnou část navázala část druhá, v níž jste se dozvěděli, jaké jsou cíle terciárního vzdělávání. Podobně jako v předchozí subkapitole, také zde byly nejprve rozebrány cíle vyššího odborného vzdělávání a následně cíle vzdělávání vysokoškolského. V průběhu vašeho studia, jste tak zjistili, že při realizaci svých cílů

vycházejí jednotlivé vzdělávací instituce buďto z Dlouhodobého záměru ČR nebo z Dlouhodobého záměru pro oblast vysokých škol, což jsou zásadní dokumenty, které pro zpravidla pětileté období zpracovává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Na informace o cílech terciárního vzdělávání pak navázala část věnovaná jeho legislativnímu rámci, jehož základ tvoří zejména školský zákon a Zákon o vysokých školách. Současně jste se však také dozvěděli, že kromě těchto dvou zákonů tvoří legislativní rámce terciárního vzdělávání také nařízení vlády, vyhlášky ke školskému zákonu, směrnice MŠMT a prováděcí předpisy Zákona o vysokých školách.

V samotném závěru jsme se pak zaměřili na problematiku financování terciárního vzdělávání. V části věnované financování vyšších odborných škol a konzervatoří jsme popsali roli státního rozpočtu a rozpočtů územních samosprávných celků při financování této formy vzdělávání. Popsali jsme také jednotlivé typy výdajů, které konzervatoře a vyšší odborné školy využívají a neopomněli jsme ani problematiku normativního a nenormativního financování. V případě vysokých škol jste pak zjistili, že existuje poměrně výrazný rozdíl mezi způsobem financování vzdělávací a tvůrčí činnosti na veřejných a státních vysokých školách a školách soukromých a získali jste přehled o pravidlech, na jejichž základě jsou poskytovány příspěvek a dotace veřejným vysokým školám.

ODPOVĚDI

1. Terciární vzdělávání je vzdělávání, které umožňuje realizovat vzdělávací aktivity ve specializovaných studijních oborech, přičemž v této činnosti plynně navazuje na vzdělávání sekundární.
2. Terciární vzdělávání se člení do dvou základních stupňů, přičemž první stupeň dále členíme do dvou dílčích stupňů, a to na nižší a vyšší terciární vzdělávání.
3. Za program krátkého cyklu terciárního vzdělávání jsou považovány poslední dva ročníky šestiletého, resp. osmiletého studijního programu v oblasti uměleckého vzdělávání.
4. Vyšší odborné vzdělání je možno získat na konzervatořích nebo vyšších odborných školách.
5. Cílem vyšších odborných škol je poskytovat středoškolsky vzdělaným studentům profesně orientované terciární vzdělávání neuniverzitního charakteru.
6. Absolutorium se skládá ze zkoušek z odborných předmětů a cizího jazyka a z obhajoby absolventské práce.

7. V případě vysokých škol je využíváno dvojí členění. V první případě tyto školy členíme na veřejné, státní a soukromé a v druhém případě na neuniverzitní a univerzitní.
8. Součástí vnitřních předpisů státních vysokých škol není vnitřní mzdový předpis.
9. Veřejné vysoké školy jsou v rámci výkonové části rozpočtového okruhu I rozčleněny do 4 segmentů, přičemž Slezská univerzita je součástí segmentu 3.
10. Graduation rate je jedním z ukazatelů výkonové části rozpočtového okruhu I a zachycuje podíl počtu fyzických osob, které se zapsaly do daného typu studia na celkovém počtu absolventů sníženém o počet fyzických osob, které k danému datu přerušily své studium.

4 REGIONÁLNÍ POLITIKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Ve čtvrté kapitole si představíme regionální politiku jako dílčí část politiky hospodářské, která se orientuje na aktivity zaměřené na rozvoj regionů a na zlepšení socioekonomické úrovně spravovaného území. Objasníme si teoretické přístupy k regionální politice, jejichž paralelu lze najít v typech regionální politiky, která může mít podobu tradiční regionální politiky nebo současné regionální politiky postavené na endogenních základech. Dále budou definovány cíle regionální politiky, obecně představeni nositelé regionální politiky a nástroje, které se v rámci regionální politiky používají k naplňování vytýčených cílů. Volba konkrétních nástrojů je podmíněna typem regionální politiky a strukturou a vyspělostí dané ekonomiky. My budeme kategorizovat nástroje z makroekonomického a mikroekonomického hlediska. Makroekonomické nástroje regionální politiky jsou dále pak členěny na nástroje fiskální politiky, monetární politiky a nástroje vnější hospodářské politiky. Mikroekonomické nástroje jsou zacíleny na nástroje realokace pracovních sil a realokace kapitálu. V poslední části kapitoly se budeme věnovat konkrétně regionální politice, která se uplatňuje v naší zemi. Detailněji se zmíníme o Zákonu č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který je nejdůležitější právní normou u nás, o Strategii regionálního rozvoje České republiky a o nositelích regionální politiky v České republice.

CÍLE KAPITOLY

- definovat regionální politiku a rozlišit důvody existence regionální politiky
- zjistit, jaký vliv má na koncepci regionální politiky zvolený teoretický přístup k regionální politice
- představit obecně nositele regionální politiky (aktéry v regionálním rozvoji)
- vysvětlit základní kompetence státu, krajů a obcí v aktivitách spojených s rozvojem svého území
- pochopit podstatu nástrojů regionální politiky
- kategorizovat nástroje na makroekonomické a mikroekonomické
- vymežit vývoj regionální politiky v České republice
- představit Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a Strategii regionálního rozvoje České republiky
- vymežit aktéry v regionálním rozvoji v České republice v čele s Ministerstvem pro místní rozvoj

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Cíle regionální politiky, Česká republika, fiskální nástroje, kapitál, keynesiánské pojetí regionální politiky, kraj, makroekonomické nástroje regionální politiky, mikroekonomické nástroje regionální politiky, Ministerstvo pro místní rozvoj, monetární nástroje, nástroje regionální politiky, nástroje vnější hospodářské politiky, obec, nositelé (aktéři) regionální politiky, region, regionální politika, regionální rozvoj, Strategie regionálního rozvoje, Strategie rozvoje územního obvodu kraje, vláda České republiky, Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

4.1 Regionální politika

Regionální politika představuje tu část hospodářské politiky, která se týká vybraných ekonomických i mimoekonomických aktivit směřovaných přímo do regionu. Třebaže se regionální politika začala formovat již ve 30. letech 20. století, neexistuje doposud žádná její ucelená a jednotná definice. Je tomu tak proto, že svým obsahem je regionální politika značně rozsáhlá, její pojetí odráží specifické charakteristiky daného státu i doby a je úzce propojena s dalšími důležitými a samostatně definovanými oblastmi, kterým se věnují také další dílčí politiky, jako například politika environmentální, sociální, politika zaměstnanosti a další.

Regionální politika je zde chápána jako politika uplatňující se na národní úrovni, kterou realizuje stát při prosazování svých zájmů a záměrů v prostorové struktuře národní ekonomiky prostřednictvím svých institucí a nástrojů. Regionální politiku lze také provádět na úrovni nadnárodní a regionální. V případě České republiky je nadnárodní regionální politika uskutečňována Evropskou unií, která prosazuje své principy a zájmy v politice hospodářské a sociální soudržnosti. Regionální politika realizovaná přímo na regionální úrovni je důsledkem demokratizace a decentralizace ekonomicko-spoločenských procesů.

Regionální politika je tedy součástí státní politiky ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických nástrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Zahrnuje ekonomická i neekonomická opatření týkající se veřejného i soukromého sektoru, které řeší meziregionální nerovnováhy a disproporce mezi, i uvnitř, regionu. Regionální politika představuje všechny přímé i nepřímé intervence institucí veřejného sektoru (státní správy i samosprávy) směřující ke zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů v prostorovém rozložení území státu.

Regionální politika se snaží pozitivně ovlivňovat rozvoj určených geografických celků, jeho dynamiku a strukturu, a to v úzké součinnosti s jinými odvětvovými politikami, zejména s politikou strukturální a urbanistickou, které rozšiřuje o regionální rozměr. Obecně a univerzálně lze definovat regionální politiku jako soubor cílů, opatření a nástrojů vedoucích ke zmírňování nežádoucích rozdílů v socioekonomické úrovni a ekonomickém rozvoji dílčích regionů. Z makroekonomického hlediska představuje regionální politika koncepční a výkonnou činnost státu směřovanou na území regionů. Ve strategii regionálního rozvoje České republiky 2014–2020 je regionální politika definovaná jako soubor intervencí, které ovlivňují rozložení ekonomických aktivit v území, k rozvoji infrastruktury a ke snížení nerovnováhy v sociálním rozvoji.

DEFINICE

Regionální politika je cílevědomá činnost institucí veřejné správy směřující ke zlepšení socioekonomické úrovně na spravovaném území jednotlivých regionů.

Chceme-li přistoupit k regionální politice jako ke konkrétnímu projevu úsilí společnosti o změnu velikosti regionálních rozdílů a o posílení socioekonomického rozvoje území, musí jednak existovat politická vůle se regionálními problémy zabývat a řešit je, a současně toto musí být proveditelné v rámci dostupných ekonomických možností země.

Základní systémový, legislativní a institucionální rámec regionální politiky je v každé ekonomice dán souborem zákonů, například souvisejících s územním uspořádáním státu, podporou regionálního rozvoje, vymezením pravomocí obcí atd. a dalšími dokumenty na nadnárodní, národní (celostátní, vládní) i místní úrovni.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Mezi předpoklady realizace regionální politiky patří: (1) existence meziregionálních rozdílů a regionálních problémů, (2) politická vůle meziregionální rozdíly a problémy řešit a (3) ekonomické možnosti země řešení problémů a disparit financovat.

Důvodů, proč regionální politiku realizovat, je několik. Všechny mají paralelu v existenci nežádoucích regionálních rozdílů, které mají vliv na ekonomické bohatství regionů. Ekonomická úroveň významným způsobem určuje sociální podmínky a kvalitu života v regionech a má tak také politický rozsah. Důvody existence regionální politiky tak můžeme členit na ekonomické, sociální, ekologické a politické.

Ekonomické faktory jsou považovány za nejvýznamnější. Ekonomický rozvoj regionů je potřeba neustále podporovat, zejména v kontextu plného využití všech dostupných výrobních faktorů. Zaostalé regiony disponují nevyužitelnou pracovní i kapitálovou kapacitou (vysoká nezaměstnanost, nevyužité výrobní kapacity, infrastruktura apod.), jejichž využití lze podpořit veřejnými investicemi a aktivitami a zvýšit tak rozvojový potenciál jednotlivých regionů i hospodářský růst. Zde je potřeba zdůraznit negativní důsledky problému vysoké nezaměstnanosti, kterými jsou sociální problémy, kriminalita, vystěhovávání se aj. Není možné, aby ekonomický růst byl stejný ve všech regionech, protože každý region je charakteristický odlišnou odvětvovou strukturou, přírodními podmínkami a skladbou pracovní kvalifikace občanů. Regionální politika by se měla v této souvislosti soustředit právě na ty aktivity a činnosti, které umožní regionu být konkurenceschopným a eliminovat tržní omezení, které regionu brání v rozvoji. Regionální politika by tak měla pružně a pohotově reagovat na změny v odvětvové struktuře a eliminovat škody způsobené upadajícími odvětvími tím, že vhodně nastaví a bude koordinovat proces restrukturalizace a transformace regionální ekonomiky.

PRO ZÁJEMCE

V dřívějším období se uplatňovala politika realokace pracovní síly z míst s vysokou mírou nezaměstnanosti do lokalit s nedostatkem pracovní síly. Dnes se upřednostňuje podpora takových aktivit, které motivují pohyb pracovních příležitostí (podnikatelských subjektů) za pracovníky.

Dalším důležitým ekonomickým motivem podporujícím existenci regionální politiky je požadavek na vhodné rozmístění podnikatelských subjektů v územní struktuře regionů. Je potřeba respektovat omezení vyplývající z ochrany přírody, urbanistických záměrů a územních plánů, kapacity technické i netechnické infrastruktury apod. Regionální politika je pak tím, co hledá kompromis mezi veřejným a soukromým zájmem.

Další problematickou oblastí, kterou řeší regionální politika, jsou náklady přelidnění, které vznikají v regionech s nadprůměrnou koncentrací ekonomických činností. Některé regiony nejsou po technické i netechnické (environmentální, urbanistické,...) stránce připraveny optimálně absorbovat nárůst velkého počtu obyvatel (a nákladů na osobu), který je doprovodným jevem koncentrace výrobních aktivit. Regionální politika by měla v souvislosti s tzv. náklady přelidnění hledat mechanismy, které usměrní růst měst a lidských sídel a zamezí nežádoucí suburbanizaci území.

Spolu s tím souvisí regionální nerovnováha mezi nabídkou a poptávkou promítající se do inflace. Nákladová inflace opírající se o růst mezd vzniká v regionech s vysokou koncentrací ekonomických činností (nedostatečný počet pracovníků vytváří tlak na růst

mezd), zatímco poptávková inflace je způsobena požadavkem občanů na vysokou životní úroveň napříč rozvinutými i zaostalými regiony. Regionální politika může v součinnosti s dalšími národohospodářskými politikami selektivně aplikovat nástroje, které mohou regionální inflaci a faktory, které ji způsobují, upravit. Jedná se například o dotace, slevy, pobídky, regionální diferencovaná úvěrová a úroková omezení apod.).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ekonomické faktory podněcující existenci regionální politiky jsou spojeny s plným využitím výrobních faktorů, úsilím o rovnovážný ekonomický růst, požadavkem na optimální rozmístění firem a minimalizací negativních efektů spojených s náklady přelidnění, regionální nerovnováhou a místní inflací.

Sociální motivy existence regionální politiky nejsou dnes již tak aktuální, jako tomu bylo dříve. Jednalo se o požadavek vysoké (plné) zaměstnanosti, zabezpečení rovnoměrného rozložení příjmů či úvahy o zajištění totožné úrovně obecného blaha a stejných životních podmínek pro obyvatele ve všech regionech (v oblasti bydlení, kultury, zdravotnictví, vzdělávání, dopravy, využití volného času apod.). Vzhledem však k odlišné odvětvové struktuře, situaci na trhu, geografickým i klimatickým podmínkám, environmentálním požadavkům, kulturním odlišnostem a dalším regionálním specifickým dnes víme, že dosáhnout tohoto napříč všemi regiony není možné. Cílem proto je, zajistit určitý životní standard pro všechny obyvatele ve smyslu zajištění požadované úrovně vybavenosti regionů zařízeními sociální infrastruktury.

Ekologické motivy začaly nabývat na významu počátkem 70. let 20. století a týkají se jednak zaostalých regionů, ale i regionů hospodářsky vyspělých, ve kterých se koncertují ekonomické činnosti. Environmentální efekty mají povahu se přelévát a neznají hranice mezi regiony (ochrana vodních zdrojů, kůrovcové kalamity, topení neekologickými palivy atd.), proto je regionální politika prováděna nejen v zájmu obyvatel méně rozvinutých oblastí, ale také obyvatel žijících v přelidněných aglomeracích.

Aktivní či pasivní přístup regionální politiky má také politické dopady, kdy odlišné volební výsledky reflektují zřejmé regionální rozdíly v životní úrovni a kvalitě života voličů. Jinak řečeno lidé v méně rozvinutých regionech jsou si vědomi této skutečnosti (nespravedlivého rozdílu v sociálním statutu) a obvykle volí jiným způsobem než voliči v regionech vyspělých. Z toho důvodu lze zájem národohospodářských autorit o regionální politiku vnímat v kontextu volebního cyklu, kdy se před volbami o regionální politiky zájem zvyšuje, zatímco jindy se jí věnuje minimální pozornost.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Důvody existence regionální politiky jsou ekonomické, sociální, ekologické a politické.

Doplňme ještě, že regionální politika je politika veřejná, která může legitimně v souladu s ústavou a platnými zákony ovlivňovat chování a jednání soukromých subjektů v souladu s politickými prioritami. Regionální politika tak představuje vztah mezi veřejnými institucemi a soukromými subjekty. Realizace regionální politiky obvykle vychází z vnímání regionálních problémů, pro které pak regionální politika hledá řešení.

4.2 Teoretické přístupy k regionální politice

Způsoby, jakým přistupovat k regionální politice, korelují s nastavenou hospodářskou politikou a jsou zaměřeny v určité době směrem k nastolování všeobecné rovnováhy, jindy pak k podpoře ekonomického růstu či hospodářského rozvoje. Teoretické přístupy k regionální politice tak mají paralelu v keynesiánských teoriích, neoklasických teoriích či teoriích endogenního růstu.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Harmonický rozvoj regionů je teoreticky uplatňován na pozadí regionální politiky opírající se o keynesiánské přístupy, neoklasické přístupy či přístupy vycházející z teorie endogenního růstu.

Keynesiánské pojetí regionální politiky je poptávkově orientované, usilující o narovnávání tržních sil a regionálních rozdílů v ekonomické úrovni redistribucí veřejných finančních zdrojů, tj. prostřednictvím zásahů státu, zejména v usměrňování agregátní poptávky (zejména skrze vládní investice). Cílem regionální politiky v keynesiánském pojetí je zajištění rovnoměrnějšího rozdělení příjmů a stejné životní úrovně v regionech. Toho je dosaženo díky (nedobrovolné) solidaritě rozvinutých regionů. Regionální politika se současně snaží aktivně realokovat výrobu a výrobní zdroje s cílem přerozdělit pracovní příležitosti mezi regiony. Značným problémem této finanční a zdrojové redistribuce se může jevit riziko neefektivnosti alokace těchto extenzivních transferů a oslabení aktivní role regionální a místní samosprávy.

PRO ZÁJEMCE

Keynesiánský typ regionální politiky se ve své vyhraněné (extrémně centralizované) podobě uplatňoval i v některých bývalých socialistických zemích. Například u nás v Československé socialistické republice bylo dosaženo vyrovnání regionálních disparit v ekonomické úrovni regionů na úkor efektivnosti celé ekonomiky a došlo k absurdní deformaci ekonomického prostředí celého státu.

Také v rámci regionální politiky uplatňované v rámci neoklasické teorie jde o vyrovnávání regionálních disparit efektivnějšími procesy při využívání zdrojů. Regionální nerovnosti závisí na dostupnosti a mobilitě výrobních faktorů. Pružnost cen a mezd zaručuje plné využití výrobních faktorů v regionu. Kapitál jde za levnou pracovní silou a migrace pracovníků umožňuje zmírnit nebo odstranit nezaměstnanost v problémových regionech a zvýšit tak životní úroveň jednotlivců i celé společnosti. Regionální politika orientovaná neoklasickým způsobem se snaží zvyšovat výnosnost investic v méně rozvinutých regionech programy podporující podnikatelskou aktivitu a migraci obyvatel. Čistě teoreticky by měl kapitál směřovat do těch regionů, kde je cena práce srovnatelně nízká a návratnost investovaného kapitálu srovnatelně vysoká.

Na neoklasické teorie navázaly teorie endogenního růstu, kdy se dlouhodobý ekonomický růst opírá o internalizaci vnějších faktorů, zejména lidského a znalostního kapitálu a technologií. Akumulační proces rozvoje je položen na základech soukromých i společenských investic do fyzického i lidského kapitálu (dovednosti, zkušenosti, znalosti, invenční myšlení), technického a technologického pokroku. Ekonomický rozvoj (regionu) se odvíjí od aktivizace vnitřního disponibilního rozvojového potenciálu (regionu). Regionální politika v kontextu principů teorií endogenního růstu uplatňuje programy zaměřené na rozšiřování a intenzifikaci vzdělávání a zvyšování kompetencí obyvatel, na zvýšení flexibility pracovních sil, podporu investic do inovací, vědy, vývoje a výzkumu či technologií, zakládání klastrů a technologických center či platforem apod.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Endogenní přístup k regionální politice věnuje pozornost zejména opatřením a nástrojům prohlubujícím inovační schopnosti firem nebo přilákání těchto podniků do regionu. Obecně jsou podporovány veřejnoprávní subjekty vědy a výzkumu (vysoké školy), technologicko-inovativní uskupení soukromého a veřejného sektoru (technologické parky, inkubátory, klastry, tzv. Business Innovation Centres (BIC) aj.) a podporován je také rozvoj informačních a komunikačních technologií.

4.3 Typy regionální politiky

Úzce s teoretickými východisky regionální politiky souvisí dva typy regionální politiky, které rozlišujeme. Jedná se o tradiční regionální politiku (všeobecně uplatňovanou přibližně do poloviny 70. let 20. století) a současnou (moderní) regionální politiku (od poloviny 70. let 20. století). Někdy se také označují termíny exogenní a endogenní regionální politika.

DEFINICE

Obecně rozlišujeme dva typy regionální politiky. Tradiční regionální politika se vyznačuje meziregionální přerozdělováním, orientací na kapitál a suroviny a je charakteristická centralizací organizačních forem. Naproti tomu současná regionální politika je typická svým liberalistickým přístupem, vnitřním řešením regionálních problémů, aktivizací regionálních samospráv a podporou vzniku euroregionů a meziregionálních uskupení.

Tradiční (exogenní) regionální politika je založena na státním intervencionalismu a centralizovanosti rozhodovacích procesů (těžiště regionální politiky se nachází mimo samotné regiony), kdy dochází k vyrovnávání socioekonomické úrovně mezi regiony (rozvinutými a zaostávajícími) přerozdělovacími procesy, přičemž stát koncentruje ve svých rukách základní nástroje regulace rozvoje problémových regionů. Typickým příkladem je transformace agrárních oblastí na oblasti industrializované, a to vlivem řady rozličných státních podpor, pobídek a vládních investic. U tradiční regionální politiky je tak důraz kladen na přímou i nepřímou podporu kapitálu v problémových regionech, klade se důraz na surovinovou základnu, vznikají zde státní podniky a významně se podporuje migrace obyvatel do těchto oblastí.

Základní charakteristiky obou typů regionální politiky shrnuje Tabulka 7.

TABULKA 7: DVA TYPY REGIONÁLNÍ POLITIKY

aspekt	tradiční regionální politika	současná regionální politika
regiony	relativně stálé, problémové či rozvinuté (dichotomní přístup)	relativně rychle se měnící regionální struktury (mnohostranný přístup)
strategie	regionální růst	regionální inovace
organizační forma	centralizovaná, internacionalistická	decentralizovaná, založená na regionální komunitě
dominující mechanismus	meziregionální přerozdělování	mobilizace endogenních regionálních zdrojů
nástroje pro	meziregionální přerozdělování	mobilizaci vnitřních zdrojů

orientace na	kapitál, suroviny, výrobu projekty, velké firmy	informace, technologie, inovace, služby, flexibilitu, programy, malé a střední firmy
dynamika	geograficky stabilní problémové regiony, pevná množina (plánovaných) růstových center	rychle se měnící problémová území, spontánní mobilizace místních – vnitřních zdrojů

Zdroj: Hall (1992), Hučka (2001), vlastní úprava

Současný (endogenní) typ regionální politiky se aktuálně uplatňuje ve většině vyspělých zemí. Přejít na tento typ regionální politiky byl doprovázen rozsáhlou vlnou deregulace, demonopolizace, opuštěním státního intervencionismu a paternalismu a prosazováním všeobecné decentralizace hospodářského života. Moderní regionální politika stimuluje rozvoj autonomních tržních mechanismů cestou aktivizace soukromého podnikání (malého a středního), sféry vědeckotechnologického rozvoje, managementu a služeb nejvyššího řádu. Pozornost je plně věnována mobilizaci vnitřních (i finančních) zdrojů a rozvoji vnitřního potenciálu. V důsledku strukturálních změn v ekonomice tak dochází k rychlejšímu geografickému pohybu regionálních problémů, prohlubuje se aktivita regionálních samospráv (krajských, místních), čímž se těžiště regionálních problémů přesouvá z centra na jednotlivé regiony. Kompetence řízení regionů se přesouvají na nižší regionální úroveň správy. Začínají se projevovat tendence k oslabování národních hranic z hlediska pohybu pracovních sil, zboží, služeb i kapitálu (např. v rámci Evropské unie). Vznikají euroregiony, dobrovolná sdružení obcí, měst či regionů uvnitř i přes hranice států, a dochází tak k propojení nadnárodní i lokální úrovně.

4.4 Cíle regionální politiky

Jak již bylo řečeno výše v textu regionální politika je součástí souboru dílčích národohospodářských politik (ekonomických, sociálních, ekologických), pomocí nichž se stát snaží zajistit dlouhodobý ekonomický růst, udržitelný rozvoj, kvalitní životní prostředí, sociální a politickou stabilitu, rovnost šancí obyvatel, relativně spravedlivé rozdělování příjmů (zlepšení sociálního rozdělování) aj. V obecné rovině je tak hlavním cílem regionální politiky zvyšování blahobytu, růst životní úrovně a zlepšování kvality života obyvatel dané země.

Současné jsou rozdílné geografické, geologické a přírodní podmínky, rozsah a kvalita sociálně-ekonomického potenciálu regionů, technická i netechnická infrastruktura, historická a kulturní vyspělost aj. odrazem toho, že ve struktuře národních ekonomik se nacházejí regiony, které jsou charakteristické rozdílnými ekonomickými, sociálními a environmentálními podmínkami. Toto spektrum daných či získaných proměnných, které přímo ovlivňují ekonomické bohatství regionů není rozmístěno na území státu stejně, a právě tato disproporcita rozvojových podmínek je zdrojem regionálních rozdílů.

Snižování nežádoucích regionálních disparit je pak dalším z hlavních cílů regionální politiky.

Prohlubující se regionální disparity a značné regionální diference se mohou transformovat do vážných regionálních problémů (které mohou mít různou povahu), vždy však vedou ke společenské nestabilitě, sociálním problémům, nepokojům až politickým konfliktům.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Hlavní cíle regionální politiky jsou: (1) snižování regionálních rozdílů, (2) podpora ekonomického růstu a (3) zlepšování životních podmínek obyvatel, a to při současném respektování místních zvláštností, přírodních hodnot území a požadavků na ochranu životního prostředí.

Jinak řečeno, čistě ekonomickým cílem regionální politiky je na geografické úrovni zabezpečit nejlepší možné využívání disponibilních zdrojů, a to za předpokladu optimálního poměru mezi celkovými společenskými náklady a celkovým společenským přínosem. Cílem regionální politiky je tak efektivní a vyvážený rozvoj všech částí území státu a aktivizace nedostatečně využívaného potenciálu. Dnes k tomu ještě přidejme dodatek, že by se tak mělo dít také z důvodů zvýšení konkurenceschopnosti regionů.

Prostřednictvím regionální politiky dochází k ovlivňování hospodářských procesů v územních částech státu zejména skrze veřejný sektor (veřejnými intervencemi). Regionální politika se také snaží posílením pozitivních externalit či externalitních efektů a omezením jejich negativních forem podpořit atraktivitu regionů jako hospodářské lokality, čímž dochází ke zvýšení přílivu ekonomických aktivit a zvýšení regionální produktové (hmotné i nehmotné) kapacity a výkonnosti. Spolu s tím se regionální politika snaží podpořit vznik takového prostorového uspořádání ekonomicko-sociální struktury regionů, které by se „samo“ dokázalo flexibilně a aktivně adaptovat na probíhající změny ve vnitřním nebo vnějším prostředí.

Dílními cíli regionální politiky, které podporují cíle hlavní i samotný význam regionální politiky jsou například: podpora podnikatelských aktivit v regionu, podpora optimálního rozmístění firem v regionu, zlepšení spojení regionu s ostatními oblastmi, zlepšení technické infrastruktury, hledání procesů posílení rovnoměrného rozdělení příjmů napříč regiony, povzbuzení bytové výstavby atd., a to vše v rámci zkvalitňování environmentálního prostředí a s ohledem na jedinečnost každého regionu.

4.5 Nositelé regionální politiky (obecné pojetí)

Stejně jako regionální politika, která je zaměřená na ovlivňování rozvoje regionů na státní, regionální i lokální úrovni, tak i nositele, resp. aktéry, regionální politiky lze rozdělit podle působnosti na úroveň státní, regionální a místní. K tomuto členění přidejme ještě úroveň nadnárodní reprezentovanou v našem případě Evropskou unií a jejími institucemi. Současně můžeme aktéry v regionálním rozvoji rozdělit do dvou skupin, a to na aktéry formální a neformální.

Formální aktéři jsou hlavními účastníky regionální politiky a jsou to ty subjekty a instituce, které přímo ovlivňují regionální rozvoj. Typické je pro ně, že jejich kompetence vycházejí ze zákonů a norem a jejich činnost je zaměřená především na plnění stanovených úkolů a monitorování důsledků jejich rozhodnutí. Klasickým formální aktérem v ČR je například Ministerstvo pro místní rozvoj či krajské úřady jednotlivých krajů.

Neformální nositelé regionální politiky se podílejí na procesech v regionálním rozvoji neformálně (bez pověření) a jejich aktivity nejsou povinné. Zájmy neformálních aktérů by měly být nekonfliktní a v souladu se společným (společenským) zájmem formálních aktérů.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Nositelé regionální politiky obecně členíme dle úrovní, na kterých působí, a to na aktéry činné na národní, regionální a místní úrovni včetně aktérů z nadnárodní úrovně. Současně nositele regionální politiky rozlišujeme na formální a neformální.

Realizace regionální politiky je zajištěna celou řadou subjektů a institucí, což vyžaduje permanentní komunikaci, efektivní koordinaci a úzkou spolupráci při realizaci cílů regionální politiky. Efektivní a žádoucí regionální politika by měla být prováděna na pozadí spolupráce založené na partnerstvích mezi jednotlivými úrovněmi realizujícími regionální politiku, stejně jako na její koordinaci v rámci partnerství v jednotlivých sektorech (jak horizontálně, tak vertikálně – mezi jinými dílčími politikami). Tato spolupráce a koordinace činností by se měla projevovat v institucionálních vztazích jak na mezinárodní úrovni, tak také ve vztahu center k nižším článkům veřejné právy.

Na národní úrovni je úloha státu jako aktéra regionálního rozvoje a regionální politiky nezastupitelná. Jeho úloha spočívá především v oblasti vytvoření podmínek pro rozvoj regionů (institucionální, legislativní, finanční, systémové a jiné), dále při určování strategie regionální politiky či vytváření dalších koncepčních rozvojových dlouhodobých a střednědobých dokumentů, vytváření podmínek pro naplňování cílů těchto koncepcí a dokumentů a také vytváření podmínek pro činnost ostatních aktérů, aby mohly i ony zabezpečovat regionální rozvoj v požadované míře a na různých úrovních.

Na státní úrovni se regionální politikou zabývají zákonodárné složky státu (Poslanecká sněmovna a Senát Parlamentu ČR), výkonné složky státu – vláda, ústřední správní úřady (ústřední orgány státní správy), zejména vybraná ministerstva, a jimi zřízené organizace. Řadu úloh státu také přebírají polostátní případně soukromé subjekty, jako jsou různé fondy podpory rozvoje, rozvojové agentury, poradenské a technologické instituce aj. Ty však mohou působit i na regionální úrovni.

Aktéři regionální politiky na regionální úrovni jsou zastoupeni ve vyšším počtu a odlišují se svými kompetencemi i možnostmi, jak ovlivňovat regionální rozvoj. Jedná se buď o instituce veřejného sektoru, subjekty soukromého sektoru nebo tzv. instituce PPP (Public Private Partnership). Hlavními nositeli regionální politiky jsou regionální samosprávy (orgány územní samosprávy – kraje), Regionální rady (u regionů soudržnosti), regionální (rozvojové) agentury, poradní a koordinační orgány (Řídící a koordinační výbor), Výbory regionálního rozvoje, rozvojové agentury s celostátní nebo regionální působností, Hospodářské a agrární komory, dobrovolné svazky obcí (MASky či mikroregiony, které tvoří mezičlánek mezi regionální a místní samosprávou), zájmová sdružení, zaměstnanecké a zaměstnavatelské organizace atd.

Kraje jako administrativní jednotky mají velké množství pravomocí, prostřednictvím nichž mohou provádět, usměrňovat a kontrolovat procesy v regionálním rozvoji. Formalizace regionální politiky na úrovni krajů má podobu Strategie rozvoje kraje a Programu rozvoje kraje, které mají podobu komplexní koncepce. Krajské samosprávy jsou schopny definovat regionální strategie, priority rozvoje regionů, využívat institucionální kapacity a orientovat se na zvyšování regionální konkurenceschopnosti a kvality života svých občanů. Úlohou regionálních krajů je také vytvářet institucionální zdroje na podporu regionálního rozvoje, svéprávně spolupracovat na celostátních úlohách podpory regionálního rozvoje, kontrolovat a monitorovat plnění záměrů rozvoje regionů a modifikovat aplikované nástroje v případě zjištění jejich neefektivnosti. Jejich úlohou je také aplikovat principy partnerství, subsidiarity a spolupráce na regionální úrovni a koordinovat záměry obcí a mikroregionů v oblastech lokálního, regionálního i nadregionálního významu.

Místní aktéry regionální politiky tvoří lokální municipality, tj. orgány místní samosprávy na obecní úrovni. I zde vystupuje řada dalších subjektů, soukromých či veřejných, kteří na té nejnižší územní úrovni přispívají k regionálnímu rozvoji. Obce jako nejnižší úroveň v institucionálním zabezpečení regionální politiky může konkrétně řešit problémy ve svém katastrálním území, iniciovat a stimulovat své aktivity i aktivity dalších místních aktérů či participovat na realizaci regionálních programů.

4.6 Nástroje regionální politiky

Nástroje regionální politiky jsou prostředkem, který využívá k naplňování svých cílů. Rozsah, typy a užití nástrojů regionální politiky závisí na decentralizačních procesech na území státu a přesunu většího vlivu rozhodovacích aktivit na regionální a lokální úroveň.

Vliv nástrojů výrazně stoupá s přesunem činností regionální politiky na místní úroveň. Místní státní správa a samospráva a partnerská uskupení veřejné správy a soukromé sféry mají značný vliv na rozvoji infrastruktury, výrobní sféry, využitelnosti dostupných nemovitostí, rozvoji cestovního ruchu či poskytování kvalitních služeb, formování regionálních a lokálních klastrů apod. A právě k naplnění těchto regionálních priorit využívá regionální politika svých nástrojů.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Nástroje regionální politiky jsou odvozené od cílů regionální politiky a od typu regionální politiky uplatňované na daném území. Dle zaměření se nástroje nejobecněji dělí na nástroje zaměřené na kapitál a na pracovní sílu.

Centrální instituce regionální politiky se nejvíce soustřeďují na zajištění prostředků na investice do technické infrastruktury. Obecně jsou pak nástroje regionální politiky zaměřeny na přilákání kapitálu a podnikatelských aktivit do regionů, stimulaci využití vnitřních rozvojových zdrojů, stabilizaci obyvatelstva a zajištění požadované pracovní síly (dosídlení) apod. Nástroje regionální politiky můžeme členit z mnoha hledisek. Pro naše účely budeme nástroje regionální politiky členit dle úrovně působení na makroekonomické a mikroekonomické.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Makroekonomické nástroje regionální politiky členíme na nástroje fiskální politiky, nástroje monetární politiky a nástroje vnější hospodářské politiky. Mikroekonomické nástroje regionální politiky jsou pak nástroje realokace pracovních sil a nástroje realokace kapitálu.

4.6.1 MAKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE REGIONÁLNÍ POLITIKY

Použití makroekonomických nástrojů k řešení problémů regionů a k eliminaci nežádoucích regionálních rozdílů je značně limitováno snahou o dosažení jiných celonárodních hospodářských cílů. Je zřejmé, že tyto nástroje z regionálního úhlu pohledu mohou místní instituce ovlivnit jen nepatrně, nebo vůbec. Jejich realizace je uplatňována na národní úrovni a jejich užití na vybraném nižším územním celku může vést k tendenčnímu chování ekonomických subjektů (přesídlování osob či firem), např. snížení sazby daní v podporovaných regionech (je porušen princip jednotnosti daní a odvodů).

Nástroje fiskální politiky se týkají oblasti příjmů (daně a odvody) a výdajů (vládní výdaje a transfery, případně subvence) ze státního rozpočtu, které slouží k meziregionálnímu přerozdělování, a to jak z pohledu jejich výše, tak z pohledu jejich struktury. Obecně platí, že bohaté a vysoce příjmové regiony přispívají do státního rozpočtu větším objemem finančních prostředků než regiony zaostalé, problémové a nízkopříjmové.

V kontextu regionálních diferenciací a regionálně adresných výdajů lze zmínit termín regionalizace fiskální politiky, resp. **regionalizace daní a odvodů**, kdy se se centrální autority hospodářské politiky snaží ovlivňovat celkovou poptávku v jednotlivých regionech (snižují daňové sazby v regionech, které trpí nízkou úrovní poptávky a opačně. Regionalizace fiskální politiky je spíše teoretickým konceptem, který je však prakticky neproveditelný (politická neprůchodnost, podvázání ekonomické prosperity, zpomalení ekonomického růstu apod. Výjimku tvoří snížená sazba daní v podporovaných oblastech, která je přiznávána na časově přechodnou dobu. K podpoře vybraných regionů, naproti tomu, může stát využívat své úlohy odběratele zboží a služeb, které jsou hrazeny prostřednictvím výdajové stránky státního rozpočtu ve formě vládních výdajů (v makroekonomii zkráceně označujeme „G“). Při respektování různých hledisek (např. kvality produkce, původu materiálu aj.) může stát přednostně zadávat zakázky firmám ve vybraných regionech, a tím podporovat jejich rozvoj.

Nástroje monetární politiky jsou dnes řešeny tržní nabídkou a regionalizace monetární politiky není dnes uplatňována. V podstatě se jedná o usnadnění přístupu k úvěrům ve vybraných regionech úpravou (dostupností, stanovením) požadovaného objemu poskytovaných úvěrů, výše úrokové míry nebo lhůt splatnosti. Její vliv na regionální politiku není jednoznačný, protože část takto získaných prostředků odchází do ostatních regionů prostřednictvím meziregionálních vazeb. Monetární nástroje regionální politiky jsou však účinné a reálné v případě významných projektů, na kterých se podílí stát (například u přidělení významné dotace na aktivity, které patří k prioritám vlády).

Nástroje vnější hospodářské politiky mají formu rozličných protekcionistických opatření, zejména výrobkově orientovaných. Tyto nástroje mají značný regionální vliv a jejich významnost se zvyšuje spolu s rostoucí prostorovou koncentrací ochraňovaných druhů zboží. Regionalizace protekcionistických opatření se týká uvalení dovozních kvót, cel či jiných opatření na produkty, jejichž výroba je koncertována mimo podporovaný region. Smyslem je podpořit místní, tuzemskou produkci. Podniky v systému protekcionismu mohou požívat určité ochrany, která jim přináší příležitosti, aby zvýšily produktivitu práce, snížily náklady, zlepšily kvalitu aj, tak aby obnovily konkurenceschopnost svých produktů. Pokud je tato cesta nereálná, musí být poskytnuté časové období využito na změnu výrobního programu a rekvalifikace pracovních sil. Stejně jako jiné nástroje, které se využívají na podporu regionálního rozvoje, je i protekcionismus spojen s určitými náklady a ztrátami. Ty plynou z toho, že obdobná opatření přijímá i země (region), která je primárně diskriminována a také z toho, že se

snižuje možnost realizace komparativních výhod plynoucích ze specializace země (regionu) a zapojení do mezinárodního obchodu.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Protekcionalismus neboli ochranářství je ekonomický termín, vyjadřující upřednostňování a ochranu vlastních výrobků, služeb a pracovníků před zahraniční (mimoregionální) konkurencí. Jedná se o státní ovlivňování dovozu prostřednictvím dovozních limitů, předpisů a cel s cílem orientovat domácí poptávku na tuzemskou (místní) produkci.

4.6.2 MIKROEKONOMICKÉ NÁSTROJE REGIONÁLNÍ POLITIKY

Mikroekonomické nástroje regionální politiky se týkají cíleného ovlivňování jednotlivých ekonomických subjektů při jejich rozhodování o prostorové lokalizaci. Jejich smyslem je ovlivňování regionálních trhů skrze práci nebo kapitál. Z toho pohledu rozdělujeme mikroekonomické nástroje regionální politiky na nástroje ovlivňující pohyb pracovních sil a nástroje ovlivňující pohyb kapitálu. Tyto nástroje mají finanční formu a jsou účelově poskytované.

První skupinou mikroekonomických nástrojů jsou nástroje realokace pracovních sil, které tvoří ekonomické nástroje zaměřující se na částečnou úhradu nákladů spojených s migrací obyvatelstva, na nástroje podporující rekvalifikaci pracovníků a na nástroje, které skrze obyvatelstvo způsobí příliv kapitálu do problémových oblastí.

PRO ZÁJEMCE

Mezi konkrétní nástroje realokace pracovních sil spojených s migrací obyvatel patří: úplná či částečná úhrada nákladů spojených se stěhováním, přepravou osob a majetku, výkup nemovitostí, podpora koupě nového domu či bytu atd.

Druhou skupinu tvoří nástroje realokace kapitálu, které mají ovlivňovat tvorbu nových pracovních míst prostřednictvím rozšiřování stávajících podniků nebo získáním nových domácích i zahraničních investorů pro vznik podniků zcela nových. Jde zejména o podporu všeobecně známých přímých zahraničních investic, a to mnoha způsoby, například systémem investičních pobídek, zlevněnými úvěry, daňovými zvýhodněními, subvencemi apod., které zabezpečují pověřené státní a veřejnosprávní instituce. Na nižší regionální úrovni se může jednat o nabídku průmyslových zón a ploch včetně

infrastruktury, nabídku nemovitostí k podnikání a administrativní a institucionální soubory nástrojů. Pod administrativními nástroji najdeme různá opatření, která mají dočasný charakter. Institucionální nástroje jsou více používané, nejvíce v podobě regionálních rozvojových agentur. Jejich hlavní náplní bývá zabezpečení tvorby regionálních programů a plánů, poskytování služeb pro podnikatelské subjekty a pro regionální a místní orgány veřejné správy, prezentace regionu a obcí, vzdělávací a školicí aktivity a také se zapojují do přípravy a realizace programu Evropské unie.

4.7 Regionální politika v České republice

Moderní přístup k regionální politice se na našem území prosadil až po roce 1989, třebaže regionální politice nebyla věnována přílišná pozornost, snad proto, že otázky prostorových aspektů ekonomiky nebyly považovány jako naléhavé. Společnost se soustředila na bezesporu významné geopolitické, společenské a ekonomické změny spojené s transformačními problémy, které probíhaly v celém východoevropském regionu. Regionální politika se tak až po vzniku samostatné České republiky zařadila mezi vládní politiky a nástroje, které měly přispívat k vyváženému rozvoji území a zajišťovat regionální soudržnost.

Během let 1993–1997 se začínají objevovat regionální problémy, např. útlum těžby v ostravsko-karvinském černouhelném revíru, či ojedinělá rozhodnutí vlády o podpoře čtyř okresů s tehdy nejvyšší mírou nezaměstnanosti. Vláda přesto nepřistupovala aktivně ke komplexnímu řešení regionálních diskrepancí a neřešila koordinaci činností odvětvových ministerstev, protože předpokládala, že probíhající privatizace tyto problémy vyřeší. Nestalo se tak a naše země naopak ztratila konkurenční výhody v přílivu zahraničních a tvorbě domácích investic (oproti Polsku či Maďarsku). Současně nebyla vládou věnována pozornost regionální politice dostala na popředí dílčích hospodářských politik zejména kvůli aspektu přípravy vstupu České republiky do Evropské unie.

1. 1. 1996 vzniká Ministerstvo pro místní rozvoj, které se stává odpovědným za regionální politiku na centrální úrovni a současně dochází k postupné aktivizaci aktivní regionální politiky. Upravuje se institucionální zajištění regionální politiky také na úrovni místní, kdy jsou o rok později legislativním aktem schváleny vyšší územně samosprávné celky (kraje), jež se staly střední (regionální) úrovní pro českou regionální politiku. V roce 1998 jsou také přijaty usnesení vlády Zásady regionální politiky, které zohledňují principy regionální politiky Evropské unie (cílená regionální politika centrálně koncipovaná a realizovaná v praxi nižšími články veřejné správy). Regionální politika je tak definována jako koncepční činnost státu, regionálních a místních orgánů, jejímž cílem je efektivní a vyvážený rozvoj všech částí republiky. Probíhá také příprava a vzniká návrh Zákona o podpoře regionálního rozvoje, je vypracována řada strategických a programových dokumentů mající prozatím přípravný charakter. Obecně lze konstatovat, že zvyšující se socioekonomická polarizace regionů, prohlubující se meziregionální disparity, decentralizace rozhodovacích procesů a příprava vstupu do EU včetně přípravy

na čerpání finančních prostředků ze strukturálních fondů tak vedlo v tomto období k zásadnímu obratu v pojetí a fungování regionální politiky ČR. Rok 1998 je tak významným předělem pro českou regionální politiku.

V období let 1999-2000 byly dále rozpracovány vládní zásady do potřebných výstupů v legislativní, strategické a programové rovině zohledňující národní dimenzi uplatňované regionální politiky a současně umožňující nezbytné kroky v přípravě na vstup do Evropské unie. A právě v souvislosti s přípravou našeho vstupu do EU a prohlubujícími se meziregionálními rozdíly se začala zvyšovat pozornost na i samotné regionální politiky. Poprvé vyčleněny prostředky ze státního rozpočtu na rozvojové programy pro nejvíce postižené regiony. Poprvé se prezentuje **Strategie regionální rozvoje** (zásadní strategický dokument regionální politiky ČR), jehož pravidelná inovace se předpokládá ve zhruba tříletém cyklu. Na tento dokument navazují Programy rozvoje krajů ČR vypracováváné na úrovni krajů – regionů NUTS 3 a z nich následně odvozeny operační programy na úrovni regionů NUTS 2. V tomto období také započala příprava první verze Národního rozvojového plánu pro programovací období 2000-2006.

PRO ZÁJEMCE

Národní rozvojový plán představuje základní strategický dokument pro programovací období, popisuje strategii členského státu EU pro získání podpory z evropských fondů, vyhodnocuje stav a vývoj země v hospodářské, sociální a politické oblasti a její cíle v následujících letech. Česká republika měla zpracován Národní rozvojový plán pro období let 2004-2006 a 2007-2013. Pro období 2014-2020 jsou stanoveny **Národní rozvojové priority**, kterými jsou: (1) zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky, které zahrnuje: rozvoj podnikání, podnikavosti a využívání inovací, (2) fungující trh práce, (3) rozvoj vzdělávání, (4) podpora prosazování inovací a výzkumu a vývoje, (5) rozvoj páteří infrastruktury, (6) zvyšování kvality a efektivity veřejné správy, (7) podpora sociálního začleňování, boje s chudobou a systému péče o zdraví a (8) integrovaný rozvoj území.

Rok 2000 je klíčový z hlediska vydání zásadních zákonů a nařízení vlády. Na základě Zákona č. 129/2000 Sb. byla Česká republika rozdělena na 14 krajů (NUTS 3). Také je vydán Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, který vytváří rámec pro regionální politiku ČR (poprvé je tak regionální rozvoj upraven zákonem). Doposud byla regionální politika prováděna pouze na základě usnesení vlády. Česká republika se tak přiřadila k vyspělým státům, jež mají legislativně upravenou tuto oblast veřejné správy (provádění regionální politiky příslušnými orgány státní správy a územní samosprávy) a mají vymezeny odpovídající právní podmínky pro získávání pomoci ze strukturálních fondů EU. Od roku 2000 je tak regionální politika České republiky zaměřena na rozvoj podnikání, rozvoj lidských zdrojů, výzkum a technologický vývoj, rozvoj cestovního

ruchu, zlepšování regionální infrastruktury, rozvoj občanské vybavenosti, rozvoj služeb sociální a zdravotní péče, opatření k ochraně životního prostředí.

V dalším období je již regionální politika integrovanou aktivní složkou hospodářské politiky České republiky, jež se ve svém jednání a konání snaží reflektovat současný vývoj v regionech a mezi nimi. Zmíňme ještě rok 2006, kdy byla schválena Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2007-2013, která definovala zaměření regionální politiky s ohledem na vývoj v regionech a určovala orientaci politiky regionálního rozvoje ČR pro dané období a ve vztahu k EU. O sedm let později, v roce 2013, byla schválena nová Strategie regionálního rozvoje ČR pro období 2014-2020. Více o Strategiích regionálního rozvoje v subkapitole.

4.8 Legislativní rámec regionální politiky v České republice

Základní systémový, legislativní a institucionální rámec regionální politiky v ČR byl vytvořen v roce 2000 souborem zákonů, přijatých v souvislosti se zaváděním krajského zřízení v ČR. Jednalo se o:

- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení),
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení),
- Zákon č. 132/2000 Sb., o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se Zákonem o krajích, Zákonem o obcích, Zákonem o okresních úřadech a Zákonem o hlavním městě Praze,
- Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Nejdůležitější normou týkající se regionální politiky v České republice je Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje.

Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, specifikuje postavení krajů, způsoby jejich fungování, definuje orgány kraje a jejich kompetence, vymezuje spolupráci s jinými subjekty, ministerstvy a vládou České republiky a konkretizuje samostatnou a přenesenou působnost kraje. Kraj je územním společenstvím občanů, které má právo na samosprávu. Kraj je veřejnoprávní korporací, která má vlastní majetek a vlastní příjmy vymezené Zákonem a hospodaří za podmínek stanovených Zákonem podle vlastního rozpočtu. Kraj pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a při výkonu samostatné působnosti a přenesené působnosti chrání veřejný zájem. Kraj vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývající. Kraj je samostatně spravován zastupitelstvem kraje (dále jen "zastupitelstvo"); dalšími orgány kraje jsou rada kraje (dále jen "rada"), hejtman kraje (dále jen "hejtman") a krajský úřad.

Krajskou regionální politiku lze vnímat jako komplexní rozvojovou politiku s konkrétními reakcemi na různé územní dopady národních sektorových politik. Kraj v kontextu regionální politiky formalizuje její tvorbu ve Strategii rozvoje kraje a v Programu rozvoje kraje. Mezi další dokumenty na krajské úrovni dále patří hlavní sektorové koncepce, dílčí sektorové koncepce (např. Strategie rozvoje hospodářství, dopravní koncepce, Koncepce zdravotnictví atd.) a další odborné studie aj.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), taktéž stejně jako v případě kraje, specifikuje postavení obcí, způsoby jejich fungování, definuje orgány obce a jejich kompetence, vymezuje spolupráci s jinými subjekty (spolupráce mezi obcemi, dobrovolné svazky obcí, spolupráce s obcemi jiných států, spolupráce s právníckými a fyzickými osobami), krajem a ministerstvy a konkretizuje samostatnou a přenesenou působnost obce.

Podle Zákona o obcích je obec základním územním samosprávným společenstvím občanů; tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Každá část území České republiky je součástí území některé obce, nestanoví-li zvláštní zákon jinak. Obec má jedno nebo více katastrálních území. Obec je veřejnoprávní korporací, má vlastní majetek. Obec vystupuje v právních vztazích svým jménem a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývajících. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů; při plnění svých úkolů chrání též veřejný zájem. Obec zabezpečuje veřejný pořádek a čistotu veřejných prostranství, ochranu bezpečnosti, zdraví a majetku.

Nejdůležitější zákon spojený s regionální politikou České republiky je Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje. Tento zákon upravuje podmínky pro (1) poskytování podpory regionálnímu rozvoji a s tím související působnost ústředních správních úřadů, krajů a obcí, (2) koordinaci a realizaci podpory hospodářské, sociální a územní soudržnosti a (3) činnost evropského seskupení pro územní spolupráci v návaznosti na přímo použitelný předpis Evropské unie.

Cílem podpory regionálního rozvoje je, dle Zákona 248/2000 Sb., zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro zvýšení hospodářské a sociální úrovně jednotlivých regionů. Tyto oblasti podpory regionálního rozvoje na úrovni České republiky jsou podrobněji vymezeny ve Strategii regionálního rozvoje (viz další subkapitola) a na úrovni kraje ve strategii rozvoje územního obvodu kraje. Tyto strategie jsou zpracovávány s platností pro programové období Evropské unie. Zákon o podpoře regionálního rozvoje mimo podporu regionálního rozvoje definuje Strategii regionálního rozvoje, působnost správních úřadů, krajů a obcí při podpoře regionálního rozvoje, specifikuje koordinaci podpory hospodářské, sociální a územní soudržnosti, upravuje evropské seskupení pro územní spolupráci aj.

4.9 Strategie regionálního rozvoje České republiky

Formování regionální politiky v podmínkách České republiky se opíralo a v současné době opírá o jeden základní dokument zpracovaný Ministerstvem pro místní rozvoj. Jedná se o Strategii regionálního rozvoje, pro kterou je dnes typická její pravidelná inovace ve zhruba sedmiletém cyklu.

DEFINICE

Strategie regionálního rozvoje určuje zaměření a cíle regionálního rozvoje, zejména s ohledem na dynamický a vyvážený rozvoj státu a jeho jednotlivých regionů, a stanoví základní podmínky pro naplňování těchto cílů (Zákon č. 248/2000 Sb.).

Strategie regionálního rozvoje je klíčovým koncepčním dokumentem v oblasti regionálního rozvoje. Strategie regionálního rozvoje je nástrojem k realizaci regionální politiky a současně slouží ke koordinaci působení jiných veřejných politik na regionální rozvoj, kdy mimo jiné, propojuje odvětvová hlediska s územními aspekty. V současné době je aktuální Strategie regionálního rozvoje na období 2014–2020, která navázala na Strategii regionálního rozvoje České republiky 2007–2013 a ta dříve na Strategii udržitelného rozvoje, Strategii hospodářského růstu ČR a Národní strategický referenční rámec.

PRO ZÁJEMCE

Strategie rozvoje územního obvodu kraje určuje ve stanoveném období zaměření a cíle rozvoje kraje zejména s ohledem na dynamický a vyvážený rozvoj kraje a jednotlivých částí jeho území a stanoví základní podmínky pro naplňování těchto cílů. Strategie rozvoje územního obvodu kraje zejména:

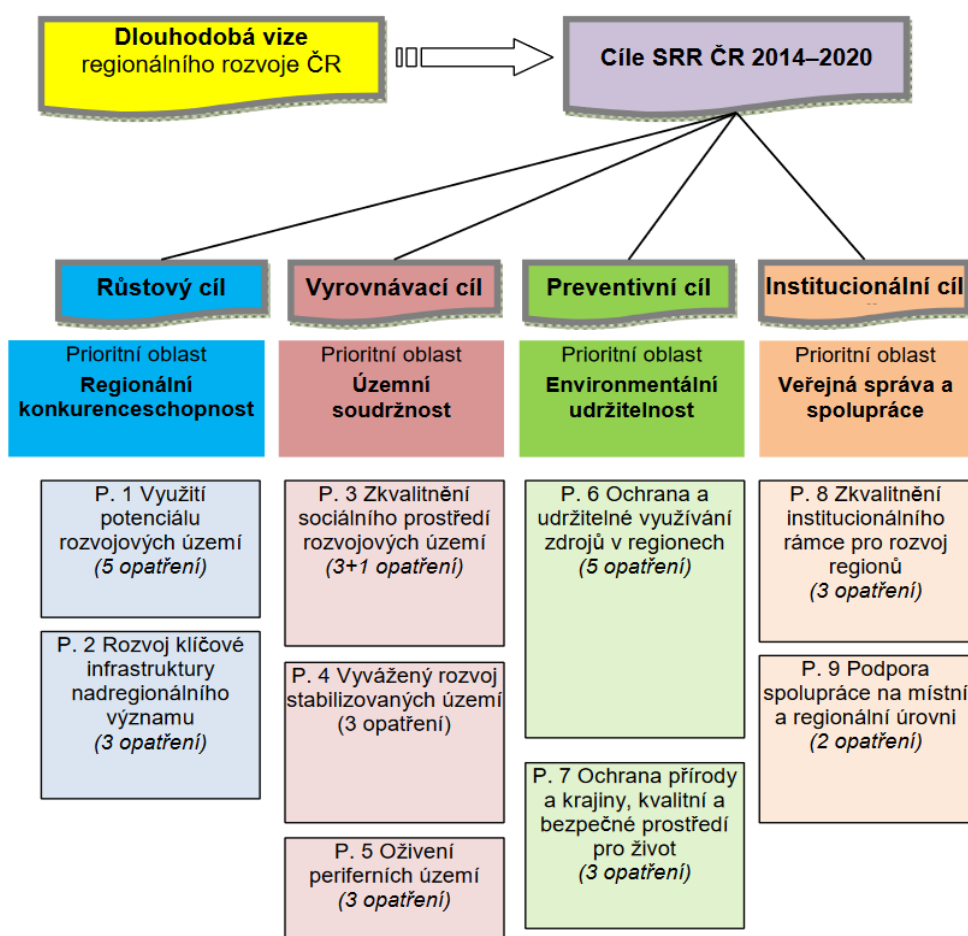
- analyzuje současný stav a očekávaný vývoj územního obvodu kraje,
- stanoví strategické cíle a priority rozvoje kraje a nástroje regionální politiky pro zajištění dynamického a vyváženého rozvoje územního obvodu kraje a částí jeho území,
- vymezuje krajem podporované části jeho území.

Převzato ze *Zákona č. 248/2000 Sb.*

Obsahem Strategie regionálního rozvoje je: (1) analýza stavu regionálního rozvoje ČR v uplynutém období, hodnocení dosavadních odvětvových opatření resortů a přístupů regionů, (2) stanoví republikové priority a strategické cíle regionální politiky pro zajištění dynamického a vyváženého rozvoje území, (3) stanoví podklady pro vymezení priorit

podpory regionálního rozvoje prostřednictvím fondů Evropské unie, (4) stanoví podmínky pro vymezení státem podporovaných regionů, (5) vymezuje nástroje k realizaci stanovených priorit a cílů, (6) stanoví zaměření programu regionálního rozvoje Ministerstva pro místní rozvoj a vymezuje úkoly ostatních dotčených ústředních správních úřadů k zabezpečení realizace stanovených priorit a cílů, (7) stanoví způsob sledování a vyhodnocování účinnosti Strategie regionálního rozvoje a (8) obsahuje doporučení krajům pro zaměření jejich rozvoje.

OBRÁZEK 9: STRUKTURA STRATEGIE REGIONÁLNÍHO ROZVOJE ČR 2014–2020

Zdroj: Strategie regionální rozvoje ČR na období 2014-2020

Hlavním cílem Strategie regionálního rozvoje na období 2014–2020 odrážejí základní funkce regionální politiky a vycházejí z analytických závěrů a vývojových tendencí v oblasti regionálního rozvoje. Tzv. globálním cílem je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití

místního potenciálu pro posílení konkurenceschopnosti jednotlivých územně správních celků (územních jednotek). Globální cíl je rozveden ve čtyřech základních cílech (hierarchicky rovnocenných) regionální politiky korespondujících s prioritními oblastmi Strategie. Těmito čtyřmi základními cíli (viz Obrázek č. 9) jsou:

1. Podpořit zvyšování konkurenceschopnosti a využití ekonomického potenciálu regionů (růstový cíl); důraz je kladen zejména na zlepšení podmínek pro využití ekonomického potenciálu jednotlivých dílčích území.
2. Zmírnit prohlubování negativních regionálních rozdílů (vyrovnávací cíl); cílem je odpovídajícím způsobem reagovat na prohlubující se socioekonomické nerovnosti a krizové situace s důrazem na nejvíce postižené regiony ČR.
3. Posílit environmentální udržitelnost (preventivní cíl); akcentování environmentálního pilíře udržitelného rozvoje, ve kterém je žádoucí, aby docházelo ke sladění socioekonomického rozvoje s limity a možnostmi životního prostředí v daných územích.
4. Optimalizovat institucionální rámec pro rozvoj regionů (institucionální cíl); kvalitní veřejná správa a její vzájemná spolupráce včetně nastavení transparentního a funkčního legislativně administrativního prostředí umožní na jedné straně zlepšení podmínek pro podnikatelský sektor i veřejnost obecně, na straně druhé dostatečné a adekvátní zajištění veřejných služeb. Celý proces musí být také rámován kvalitním strategickým plánováním a řízením se zapojením všech relevantních partnerů.

DEFINICE

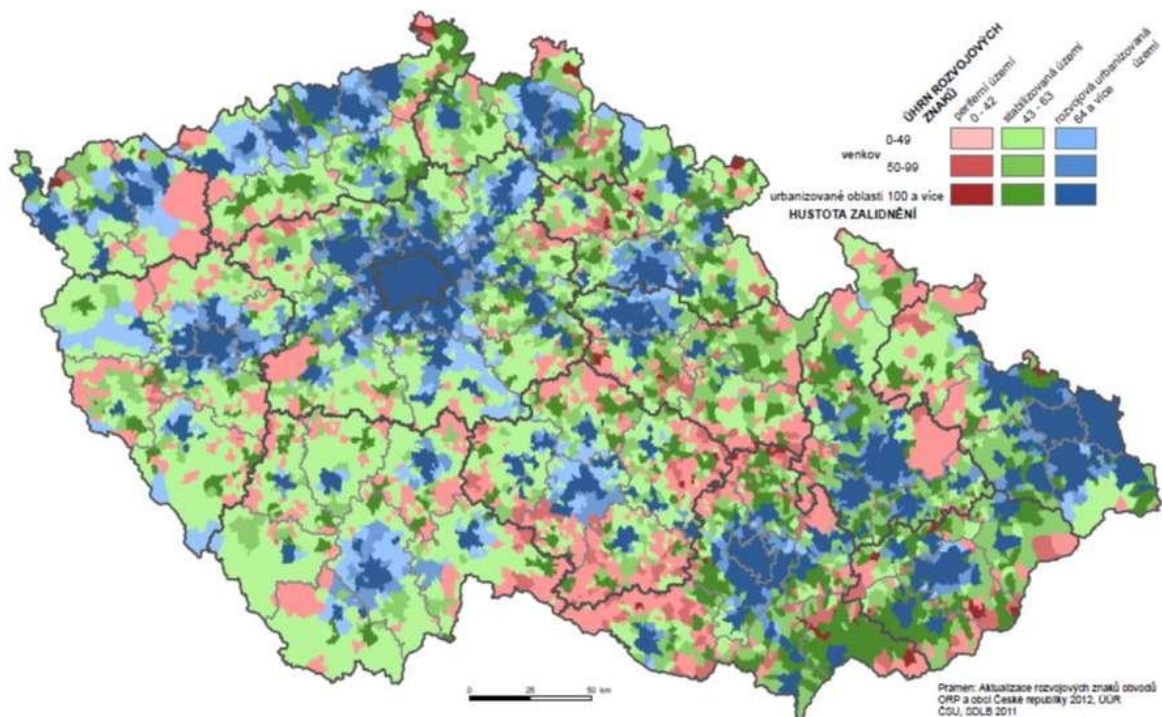
Df

Globálním cílem regionální politiky dle Strategie regionálního rozvoje je zajistit dynamický a vyvážený rozvoj území České republiky se zřetelem na kvalitu života a životního prostředí, přispět ke snižování regionálních rozdílů a zároveň umožnit využití místního potenciálu pro posílení konkurenceschopnosti jednotlivých územně správních celků.

Strategie je postavena na upravené typologii území České republiky, která ho člení podle socioekonomických ukazatelů a polohového potenciálu do tří základních typů: (1) rozvojová, (2) stabilizovaná a (3) periferní území. Podle tohoto členění pak Strategie navrhuje specifické zaměření podpory, která má zohledňovat regionální potřeby a současně plnit hlavní cíle regionální politiky v České republice. Jak je uvedeno ve Strategii regionálního rozvoje pak lze jednotlivé typy území charakterizovat obecně takto:

- Rozvojová území jsou území, kde jsou koncentrovány funkce nejvyššího řádu (administrativa, finanční sektor, věda a výzkum, vysoké školství, infrastruktura, manažerské struktury). Výrazným trendem ve vývoji jejich prostorové struktury je intenzivní suburbanizace, ovšem s řadou negativních důsledků, ovlivňujících jejich celkový vývoj. Daná území jsou se svým zázemím poměrně intenzivně propojena hospodářsky, infrastrukturně, dojížděnou za prací a službami. Na druhé straně jsou zde u většiny sídelních aglomerací patrné výraznější rozdíly mezi jejich centry a zázemím. Charakteristická je vyšší koncentrace obyvatel, větší počet podnikatelských subjektů. Jejich jádra často představují v daném regionu dominantní centra zaměstnanosti.
- Stabilizovaná území se nacházejí mimo aglomerace a regionální centra a jejich zázemí a zároveň tvoří periferní území. Jde spíše o mikroregionální centra – ekonomická a sídelní střediska s omezeným regionálním významem, která tvoří se svým zázemím relativně funkční oblasti. Jedná se o území, která v dlouhodobém hledisku nevykazují významné negativní socioekonomické charakteristiky (např. nezaměstnanost, vylidňování, environmentální zátěže nebo nedostatečná vybavenost), ale zároveň nejsou „hybatelem“ socioekonomického rozvoje v regionu, což předurčuje skutečnost, že část místního obyvatelstva musí vyjíždět za prací a do škol mimo tyto funkční oblasti.

OBRÁZEK 10: TYPOLOGIE ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj

- Periferní území geograficky odlehlá a dlouhodobě se potýkající s kumulací problémů (např. příhraniční oblasti, horské oblasti, vnitřní periferie nebo území se specifickými problémy). Jedná se o území, ve kterých se kumulují negativní charakteristiky, které spočívají například v nedostatečné vybavenosti území, v často velmi špatné dopravní dostupnosti či vysoké nezaměstnanosti. Hlavním znakem pro tato území je většinová vyjížďka místních obyvatel za prací a do škol mimo tato území a nezřídka i pokračující vylidňování.

Mimo tuto typologii území jsou podle Zákona č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje, definovány i státem podporované regiony, které procházejí napříč jednotlivými typy území. Státem takto identifikované regiony ve svém sociálně ekonomickém rozvoji významně zaostávají za ostatními územními celky. Jedná se o (1) hospodářsky problémové regiony a (2) ostatní regiony, které se dále člení na (2a) sociálně znevýhodněné oblasti a (2b) současné a bývalé vojenské újezdy.

Hospodářsky problémové regiony vykazují v rámci republikového srovnání z hlediska vybraných hospodářských a sociálních ukazatelů podstatně nižší úroveň, než je průměrná úroveň v ČR. Takto identifikované regiony jsou charakterizované především nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti, dále nízkou životní úrovní, nízkým stupněm ekonomické výkonnosti, nízkým průměrným příjmem obyvatel a nepříznivým demografickým vývojem.

Mezi sociálně znevýhodněné oblastí jsou řazeny ORP vykazující dlouhodobou nezaměstnanost a výskyt sociálně vyloučených lokalit a lokalit ohrožených sociálním vyloučením. Toto je spojeno mimo jiné s potenciálním sociálním napětím a s vyšším výskytem sociálně-patologických jevů (drogy, lichva, gamblerství).

Vojenské újezdy byly zřízeny, jako zvlášť vyčleněná území pro potřeby obrany státu, na základě Zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, ve znění Zákona č. 425/1990 Sb. Od roku 1991, v souvislosti s redukcí počtů příslušníků Armády České republiky, dochází k utlumování vojskové činnosti a některé vojenské újezdy a jejich části se jeví z hlediska výcvikových potřeb armády jako nadbytečné. Byly tak zrušeny vojenské újezdy Ralsko, Dobrá Voda a Mladá, čímž došlo ke snížení počtu vojenských újezdů na území České republiky z původních 8 na současných 5. Tato vyčleněná území byla řešena v uplynulých letech a byla navrácena k civilnímu využití. Přesto nadále zůstávají nedořešeny dílčí problémy.

4.10 Nositelé regionální politiky v České republice

Nositeli regionální politiky jsou všichni aktéři, kteří přímo či nepřímo ovlivňují regionální rozvoj. Klíčovým subjektem v regionálním rozvoji České republiky je Ministerstvo pro místní rozvoj, dále krajské a obecní úřady (orgány územní samosprávy), obecně pak zákonodárné (Poslanecká sněmovna a Senát Parlamentu ČR) a výkonné (vláda a ústřední správní úřady a jimi zřízené organizace) složky státu, rozvojové agentury, instituce veřejného sektoru, soukromé subjekty a další.

Gestorem regionální politiky v České republice je Ministerstvo pro místní rozvoj, které vypracovává klíčové dokumenty regionálního rozvoje, je garantem rozvojových strategií na regionální, národní a nadnárodní úrovni a vytváří programy na podporu rozvoje regionů. Ministerstvo je ústředním orgánem státní správy ve věcech regionální politiky, politiky bydlení a dalších vymezených úsecích správy, a vykonává řídicí, realizační, koordinační a kontrolní aktivity. Ministerstvo bylo zřízeno s účinností od 1. listopadu 1996 Zákonem č. 272/1996 Sb., kterým byl změněn Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky. Tento kompetenční zákon (ve znění pozdějších předpisů) vymezuje základní působnost ministerstva.

K ZAPAMATOVÁNÍ

V oblasti regionální politiky Ministerstvo pro místní rozvoj vypracovává a uvádí do praxe koncepční dokumenty a strategie, poskytuje pomoc prostřednictvím podpůrných programů a po živelních a jiných pohromách mimořádného rozsahu připravuje strategie obnovy postižených území.

Podle Zákona 248/2000 Sb., Ministerstvo pro místní rozvoj sleduje a vyhodnocuje činnost správních úřadů, krajů a obcí při podpoře regionálního rozvoje a doporučuje ve vztahu k jejich působnostem opatření pro realizaci priorit a cílů obsažených ve Strategii regionálního rozvoje, koordinuje na celostátní úrovni mezinárodní spolupráci v oblasti podpory regionálního rozvoje a územní spolupráce a napomáhá zapojování územních samosprávných celků do evropských regionálních struktur. Ministerstvo dále spravuje finanční prostředky určené k zabezpečování regionální politiky státu, koordinuje činnosti ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy při zabezpečování regionální politiky státu, včetně koordinace financování těchto činností, pokud tyto prostředky přímo nespravuje nebo zabezpečuje informační metodickou pomoc vyšším územním samosprávným celkům, městům, obcím a jejich sdružením.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ministerstvo pro místní rozvoj působí v oblasti regionální politiky prostřednictvím (1) návrhů legislativních opatření, přípravou a realizací strategických a dalších dokumentů sledujících naplňování cílů regionální politiky, (2) programováním a implementací rozvojových aktivit na národní úrovni, (3) koordinací rozvojových aktivit se sektorovým zaměřením, které mají významné regionální dopady a (4) vyhodnocováním regionálních dopadů realizace rozvojových aktivit prostřednictvím monitorovacích a hodnotících mechanismů.

Současně ministerstvo nese celkovou odpovědnost za řízení a realizaci Strategie regionálního rozvoje v souladu s výše uvedenými zákony jako ústřední orgán státní správy ve věcech regionální politiky a koordinátor činnosti dotčených správních úřadů, jenž zabezpečuje mj. i mezinárodní spolupráci na úseku podpory regionálního rozvoje a spolupráci s Evropskou unií v oblasti hospodářské, sociální a územní soudržnosti. Zároveň ministerstvo koordinuje věcné náplně nástrojů pomoci a související vypracování programových dokumentů, realizaci programů a vyhodnocování průběhu jejich plnění.

Dalšími subjekty regionální politiky jsou orgány územní samosprávy, a to na krajské a obecní úrovni.

Kraj analyzuje a hodnotí úroveň rozvoje svého územního obvodu, schvaluje a realizuje strategii rozvoje územního obvodu kraje a sleduje a hodnotí její plnění, podporuje rozvoj regionů vymezených ve strategii rozvoje územního obvodu kraje, doporučuje ve vztahu k působnostem správních úřadů a obcí patření pro realizaci priorit a cílů obsažených ve strategii rozvoje územního obvodu kraje a koordinuje ve svém územním obvodu spolupráci v oblasti regionálního rozvoje.

Obec spolupracuje s krajem, na jehož území se nachází, při přípravě a realizaci strategie rozvoje územního obvodu kraje, v souladu s místními podmínkami a rozvojovými dokumenty samostatně nebo ve spolupráci s jinými obcemi zabezpečuje nebo podporuje aktivity zaměřené na rozvoj územního obvodu obce. Obecní úřad obce s rozšířenou působností v přenesené působnosti spolupracuje s krajem při přípravě a hodnocení realizace strategie rozvoje územního obvodu kraje a s ministerstvem při přípravě a hodnocení realizace Strategie regionálního rozvoje.

Dalším formálním aktérem regionálního rozvoje jsou Regionální rady regionů soudržnosti, které vznikly v roce 2006 novelizací Zákona č. 248/2000 Sb. jež fungují pouze za účelem realizace operačních programů. Rady mají tři orgány, které zajišťují jejich činnost: je jím předseda Regionální rady, výbor Regionální rady a úřad Regionální rady. Regionální rada je jako řídicí orgán odpovědná za řízení a provádění operačního programu. V souladu se zásadou řádného finančního řízení je také zodpovědná zejména

za transparentní výběr projektů, monitorování projektů, zajištění spolufinancování z veřejných zdrojů, řízení činnosti monitorovacího výboru, poskytování informací a zpráv, zajištění publicity atd.

Zmiňme také rozvojové agentury s regionální a s celostátní působností, které mají své nezastupitelné místo při podpoře regionálního rozvoje v České republice. Regionální rozvojové agentury jsou instituce zaměřené na podporu a koordinaci hospodářského a sociálního rozvoje území. Agentury se orientují na poskytování odborných konzultačních a poradenských služeb veřejným, soukromým a neziskovým subjektům stejně jako realizaci vlastních rozvojových projektů. Svými aktivitami se snaží přispívat k zavedení standardního podnikatelského a občanského prostředí a mobilizaci zdrojů, které podněcují a podporují systematický rozvoj území.

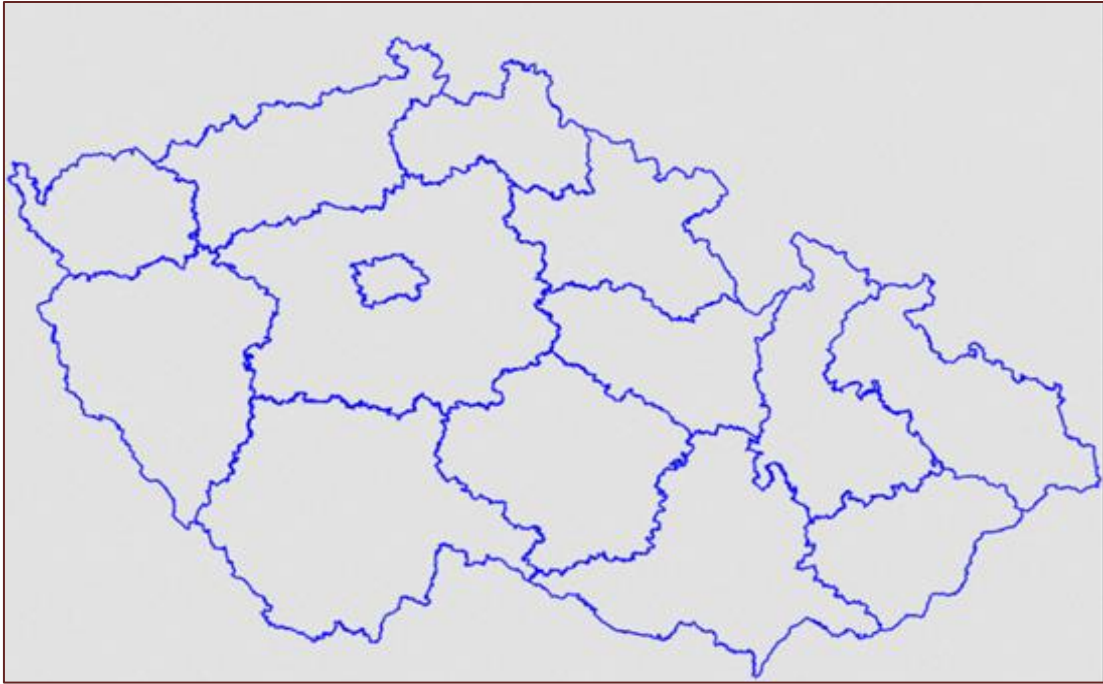
Dále uveďme Agenturu pro podporu podnikání a investic (CzechInvest) a Českou agenturu na podporu obchodu (CzechTrade). Agentura pro podporu podnikání a investic CzechInvest dojednávává do České republiky tuzemské a zahraniční investice z oblasti výroby, strategických služeb a technologických center. Podporuje malé, střední a začínající inovativní podnikatele, podnikatelskou infrastrukturu a inovace. Při dojednávání investic se CzechInvest soustředí na klíčové sektory české ekonomiky, a to jak v oblasti zpracovatelského průmyslu (výroba), tak výzkumu, vývoje a služeb (technologická centra a strategické služby) (více na <https://www.czechinvest.org/cz>). CzechTrade je agenturou na podporu exportu, jejímž cílem je usnadnit firmám rozhodování o výběru vhodných teritorií, zkrátit dobu vstupu na daný trh a podpořit aktivity směřující k dalšímu rozvoji firmy v zahraničí (více na <https://www.czechtrade.cz/>).

Mezi další subjekty působící v regionálním rozvoji České republiky lze dále zařadit: Hospodářské a agrární komory, Úřad na ochranu hospodářské soutěže, jiné poradní a koordinační orgány (Řídící a koordinační výbor, Výbory regionálního rozvoje) zájmová sdružení, Místní akční skupiny, Mikroregiony (ve smyslu svazku či sdružení obcí), zaměstnanecké a zaměstnavatelské organizace, agentury, instituce veřejného sektoru (např. veřejné vysoké školy, kulturní instituce, zdravotní a sociální zařízení apod.) a jiné soukromé tuzemské i zahraniční subjekty.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Ověřte si, jak dobře znáte lokalizaci našich krajů:

OTÁZKY

1. Podle toho, na který ekonomický subjekt jsou mikroekonomické nástroje zaměřeny, je lze rozdělit do dvou základních skupin. Do jakých?
2. Snadný přístup k úvěrům patří do jaké skupiny nástrojů?
3. Uveďte definici regionální politiky?
4. Opírá se tradiční regionální politika o meziregionální přerozdělovací procesy a existenci centralizovaných organizačních forem řízení.
5. Jaké klíčové dokumenty pro regionální politiku ČR máme?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili se základními informacemi o regionální politice. V úvodu jsme si definovali pojem regionální politika, kterou jsme vymezili jako součást státní politiky ovlivňující rozmístění hlavních ekonomických nástrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho částech. Regionální politika tak představuje tu část hospodářské politiky, která se týká vybraných ekonomických i mimoekonomických aktivit směřovaných přímo do vybraných regionů nebo na vybraná území. Regionální politiku

má smysl, pokud v daném území existují meziregionální rozdíly, regionální problémy, existuje politická vůle tyto problémy a rozdíly řešit a současně jejich řešení je možné z ekonomického hlediska. Důvody, které existenci regionální politiky podmiňují, můžeme členit do několika skupin, a to na důvody ekonomické, sociální, environmentální a politické.

K regionální politice lze přistupovat z mnoha teoretických pohledů. Primárně se jedná o keynesiánský a neoklasický přístup a přístup opírající se o teorie endogenního růstu. Spolu s tím úzce souvisí typologie regionální politiky, kdy hovoříme o tradiční nebo současné (endogenní) regionální politice. Dále jsme si definovali cíle regionální politiky, kterými jsou snižování regionálních disparit, podpora ekonomického růstu a zkvalitňování životních podmínek obyvatel, a to za podmínky společenské a environmentální odpovědnosti. Také jsme si obecně vyjmenovali nositele regionální politiky. Těmi mohou být jednak formální a neformální instituce, tak soukromé či veřejné subjekty a současně subjekty působící na národní, regionální a místní úrovni (včetně úrovně nadnárodní).

V další části této kapitoly byla vysvětlena podstata nástrojů, které se používají v rámci regionální politiky k naplňování jí stanovených cílů. Nástroje regionální politiky lze členit z mnoha hledisek. Pro naše účely jsme použili členění dle ekonomické úrovně na makroekonomické a mikroekonomické. Používání makroekonomických nástrojů je limitována snahou o dosažení dalších národohospodářských cílů (nezaměstnanosti, inflace, produkce) a dále se člení na nástroje fiskální politiky spolu se státním rozpočtem a přerozdělovacím mechanismem daní a odvodů na příjmové straně a výdaji na konkrétní zakázky, transfery a subvencemi (pobídky) na straně výdajů. Dále zde patří nástroje monetární politiky a nástroje vnější obchodní (hospodářské) politiky, která využívá protekcionistická opatření k růstu prostorové koncentrace ochraňovatelských druhů zboží a služeb. Do mikroekonomických nástrojů patří nástroje realokace kapitálu a pracovní síly, prostřednictvím nichž jsou ovlivňovány regionální trhy.

Nakonec jsme si konkrétně představili obsah i přesah regionální politiky České republiky jakožto dílčí části naší hospodářské politiky. Regionální politika na našem území se postupně vyvíjela od vzniku samostatné České republiky, přičemž tako byla do značné míry ovlivněna nejen narůstajícími regionálními rozdíly a problémy, ale také přípravou a vstupem našeho státu do struktur Evropské unie. Klíčovými milníky pro formování regionální politiky tak lze označit vypracování Strategie regionální rozvoje České republiky a na to navazující Programy rozvoje krajů (které reflektují rozdělení našeho území na 14 krajů), dále Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a vznik Ministerstva pro místní rozvoj. Regionální politika se dnes soustředí na podporu regionální konkurenceschopnosti, územní soudržnosti (zmírňování prohlubování negativních regionálních rozdílů), environmentální udržitelnosti a veřejnou správu. Významnou roli v provádění regionální politiky mají orgány místní samosprávy, zejména kraje, které své priority formulují ve Strategii rozvoje územního obvodu kraje.

ODPOVĚDI

1. Na (1) nástroje ovlivňující prostorový pohyb pracovních sil a na (2) nástroje působící na prostorový pohyb kapitálu.
 2. Makroekonomické nástroje, konkrétně do nástrojů monetární politiky.
 3. Definovat regionální politiku můžeme mnoha způsoby. Například můžeme uvést, že se jedná o cílevědomou činnost institucí veřejné správy směřující ke zlepšení socioekonomické úrovně na spravovaném území jednotlivých regionů.
 4. Ano.
 5. Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje a Strategie regionálního rozvoje České republiky.
-

5 ENVIRONMENTÁLNÍ POLITIKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V 5. kapitole si představíme globální pohled na politiku životního prostředí. Text vychází z definic základních pojmů, jsou uvedeny hlavní problémy spojené s degradací přírody. Rozborem konkrétních problémů se zabývají pasáže o nakládání se surovinami, potravinové zabezpečení, úbytek rostlinných a živočišných druhů, problém klimatických změn. Závěr je věnovaná pozitivním trendům v oblasti životního prostředí.

CÍLE KAPITOLY

- definování environmentální politiky
- definování cílů environmentální politiky
- definování poškozování životního prostředí
- definování teoretických přístupů
- představení environmentální politiky ČR
- představení konceptu trvale udržitelného rozvoje a operačního programu Životní prostředí
- objasnit environmentální účetnictví a náklady na ochranu životního prostředí

KLÍČOVÁ SLOVA

Environmentální politika, cíle environmentální politiky, poškozování životního prostředí, životní prostředí jako externalita, teoretické přístupy k environmentální politice, klasické pojetí, neoklasické pojetí, environmentální politika ČR, koncept trvale udržitelného rozvoje, nástroje udržitelného rozvoje, operační program Životní prostředí, environmentální účetnictví, náklady na ochranu životního prostředí

5.1 Environmentální politika

O tom, že problematika životního prostředí představuje jeden ze základních problémů lidského vztahování se ke světu, a že životní prostředí je jednou nutných existenčních jistot člověka, dnes nikdo nepochybuje. Každý slyšel o problému úbytku ozónové vrstvy, o globálním oteplování, o vymírání rostlinných a živočišných druhů, a každý více či méně uznává, že se člověka uvedené problémy týkají, a že je nutné tyto problémy vyřešit.

Environmentální politika představuje tu část hospodářské politiky, která se týká životního prostředí, jehož živé i neživé struktury vytvářejí nerovnovážený dynamický systém, jehož abiotické a biotické parametry umožňují život a uchování života lidského rodu. Uskutečňována je za účelem ochrany a péče o životní prostředí. Můžeme ji definovat jako soubor opatření a poznatků, jimiž se při řízení určitého celku (státu, regionu, podniku atd.) vědomě působí na chování lidí tak, aby činnosti nejen nepoškozovaly životní prostředí ale i přispívaly k jeho ozdravení.

Environmentální politiku tvoří cíle, koncepce, strategie a orgány zajišťující koncepční a výkonnou kontrolní činnost. V rámci environmentální politiky existuje ještě prvek o tzv. „cílové skupiny“. Jedná se o skupiny, na které se daná environmentální politika prioritně zaměřuje.

Environmentální politiku lze chápat jako politiku uplatňující se na mezinárodní úrovni, která řeší environmentální problémy, u nichž je vyžadován komplexní přístup přesahující hranice států či kontinentů. Základ environmentální politiky na státní úrovni pak tvoří dodržování písemně zpracovaných postů, které jsou v souladu s platnou legislativou České republiky a v souladu s dalšími předpisy v dané oblasti. Dále existuje i environmentální politika na regionální (kraje) úrovni a na lokální či místní (obce) úrovni.

DEFINICE

Environmentální politika je cílevědomá činnost institucí veřejné správy směřující ke zlepšení stavu, ochraně a péči o životní prostředí.

Poškozování životního prostředí můžeme chápat jako znehodnocení přírodních ekosystémů, což jsou vysoce dynamické, otevřené nelineární systémy s vnitřní informací, jejichž jednotlivé prvky spolu přímo či nepřímo souvisí, a které jako celek umožňují přežití jednotlivých biotických prvků. Může k nim dojít například jednosměrným využíváním produktů ekosystému bez ochoty spotřebované látky a energie do ekosystému vracet (např. neobnovitelné suroviny), dále pak neutuchajícím přílivem odpadů či škodlivých látek (např. jedy) a globální změnou prostředí (např. nárůst množství těžkých kovů atd.).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Ke znehodnocení ekosystému dochází skrze čerpání neobnovitelných zdrojů, vnášením škodlivých látek nebo látek nezapadajících do tradičního a přirozeného přírodního prostředí.

Samotné životní prostředí je externalitou jak negativní, tak pozitivní. Životní prostředí se jako negativní externalita projevuje snižováním výroby, nebo z obecného hlediska snižováním užítka. Vyvolává větší náklady, které však nejsou tím, kdo je způsobil nijak kompenzovány. Vznikat mohou za různých podmínek. Jedná se například o mimořádně rozsáhlé objem produkce, kdy je jak při výrobě, tak i při spotřebě životní prostředí nadměrně zatěžováno. Ceny produktů jsou příliš nízké, a tedy neodrážejí náklady, které přímo souvisí s výrobou. Navíc neexistují žádné realistické tržní podněty k tomu, aby byly zavedeny environmentálně šetrnější energie. Oproti tomu externality pozitivní ukazují obdobnou situaci. Rozdíl je však v tom, že ekonomický subjekt vytváří užitek i pro jiné subjekty, které mu za něj ale neplatí.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Na realizaci environmentální politiky nepřimo závisí přežití člověka. Životní prostředí se však projevuje jak jako negativní, tak jako pozitivní externalita v souvislosti s produkovaným užítkem.

Ten nejhlavnější důvod pro realizaci environmentální politiky je ten, že narušené ekosystémy jsou vysoce nestabilní a neschopné dlouhodobě garantovat přežití člověka.

PRO ZÁJEMCE

Důležitost životního prostředí je odvozována od toho, že má rozhodující vliv na:

1. zdravotní stav člověka,
 2. délku života člověka,
 3. ekonomické aktivity člověka,
 4. civilizační a kulturní úroveň člověka,
 5. hmotné statky kolem nás aj.
-

Environmentální politika je politika veřejná. Může být tudíž legitimně v souladu s ústavou a platnými zákony ovlivňovat chování a jednání soukromých subjektů v souladu s politickými prioritami. Environmentální politika tak představuje vztah mezi soukromými subjekty a veřejnými institucemi. Její realizace pak vychází z vnímání problémů spojenými s životním prostředím, pro které pak environmentální politika hledá řešení.

5.2 Teoretické přístupy k environmentální politice

Způsoby, jakými přistupovat k environmentální politice, korelují s nastavenou hospodářskou politikou. Teoretické přístupy k environmentální politice tak mají paralelu v neoklasických teoriích či klasických teoriích.

Neoklasické pojetí environmentální politiky, tedy environmentální ekonomie, se zabývá především kvalitou životního prostředí. S ohledem na neoklasické pojetí patří mezi koncepty environmentální ekonomie selhání trhu, externality, veřejné statky či ekonomické hodnocení přírody. Externality dle neoklasického typu vznikají poté, co ekonomická rozhodnutí pozitivně či negativně ovlivní životní prostředí způsobem, jehož dopad se nijak neprojeví na ceně činnosti.

Oproti tomu klasické pojetí environmentální politiky, tedy ekologická ekonomie, se zabývá hlavně souvislostmi mezi ekonomickými činnostmi a environmentálními souvislostmi. V klasickém pojetí je ekonomika brána jako součást ekosystému. Oproti neoklasickému pojetí, které se zabývá efektivní alokací zdrojů je klasické pojetí zaměřeno na spravedlivou distribuci. Klasické pojetí pak silně kritizuje ekonomický růst a jako jednu z hlavních příčin tlaku na ekosystém země.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Přístupy environmentální politiky závisí na nastavené hospodářské politice a odvíjejí se od neoklasických nebo klasických teorií.

Neoklasické pojetí environmentální politiky je založené na efektivní alokaci vzácných zdrojů mezi vzájemně si konkurujícím užitím.

Klasické pojetí environmentální politiky je založeno na kladení důrazu na vzájemnou provázanost ekonomických aktivit a přírody.

Převzato a upraveno z publikace *Ekonomika řízení odvětví veřejného sektoru*,
Rektořík a kolektiv, 2007

5.3 Environmentální politika ČR

Státní politika životního prostředí v České republice je vymezena na roky 2012-2020. Hlavním tématem plánu je realizace efektivní ochrany životního prostředí. Státní politika životního prostředí ČR se pak zaměřuje na čtyři jednotlivé oblasti. Jednotlivé oblasti, jimiž jsou ochrana a udržitelné využívání zdrojů, ochrana klimatu a zlepšení kvality ovzduší, ochrana přírody a krajiny. Environmentální politika se zaměřuje na minimalizování negativních dopadů lidské činnosti na životní prostředí jak na národní, tak i mezinárodní úrovni.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Oblasti nové státní politiky životního prostředí:

1. ochrana a udržitelné využívání zdrojů,
2. ochrana klimatu a zlepšení kvality ovzduší,
3. ochrana přírody a krajiny,
4. bezpečné prostředí.

Environmentální vzdělávání a poradenství jsou důležitými preventivními nástroji státní environmentální politiky. Hlavním úkolem EVVO (environmentální vzdělávání, výchova a osvěta) je vedení občanů k myšlení a jednání, jež jsou v souladu s principy udržitelného rozvoje a udržení kvality životního prostředí.

Environmentální vzdělávání je nástroj procesu celoživotního učení. Hlavním úkolem je mít vliv na mladou generaci, která by tak měla za své přijmout hodnoty a jednání, jež je nezbytné pro ochranu a péči o životní prostředí. Osvěta je pak zaměřena zejména na dospělou populaci a obecně na veřejnost.

Hlavním úkolem environmentálního poradenství je pak poskytování kvalifikovaných rad pro veřejnost, popularizace vědy a výzkumu ve prospěch životního prostředí a přibližování šetrných životních standardů veřejnosti a ovlivňování veřejnosti ve smyslu udržitelného rozvoje společnosti.

DEFINICE

Environmentální vzdělávání je zaměřeno na mladou generaci. Osvěta je zaměřena na dospělou populaci a veřejnost. Environmentální poradenství je zaměřeno na poskytování kvalifikovaných rad.

V rámci environmentálního vzdělávání, osvěty a environmentálního poradenství je na regionální úrovni pro Moravskoslezský kraj vyjádřena podpora badatelsky orientovanému vyučování, podpora aktivit na školních zahradách (péče o školní zahradu), podpora systematického vzdělávání koordinátorů EVVO a propojení školního kurikula s okolním prostředím.

PRO ZÁJEMCE

Podpora environmentální politiky na mezinárodní úrovni pak byla shrnuta do cílů ve Strategii 2020, tedy strategii zaměřenou na inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. Prvním z cílů je snížení emisí skleníkových plynů o nejméně 20 % oproti úrovním roku 1990 nebo 30 % pokud pro to budou příznivé podmínky. Dále zvýšit podíl obnovitelných zdrojů energie v naší konečné spotřebě energie na 20 % a zvýšit energetickou účinnost na 20 %. Druhým cílem je podpora oddělování hospodářského růstu od využívání zdrojů, a to pomocí snížení uhlíku v naší ekonomice, většího využívání obnovitelných zdrojů energie, modernizace dopravního odvětví a podpory energetické účinnosti.

5.4 Koncept trvale udržitelného rozvoje

Koncept trvale udržitelného rozvoje představuje alternativní model vývoje společnosti proti dominující industriální ekonomice. Tento koncept odráží přirozené environmentální limity hospodářského růstu. Dle definice OSN se jedná o rozvoj, který zajistí potřeby současným generacím, aniž by bylo ohroženo plnění potřeb generací příštích, a aniž by se dělo na úkor jiných národů.

Podstatou koncepce trvale udržitelného rozvoje je integrace několika základních dimenzí civilizačního rozvoje. Samotná udržitelnost pak znamená, že musí být splněno několik základních podmínek a to sice, že každý rozvoj musí být průchodný ekonomicky a musí zaručovat ekonomický růst.

Koncept udržitelného rozvoje ke své realizaci využívá **administrativní** nebo **ekonomické nástroje**. Administrativní nástroje, nebo také normativní nástroje, jsou založeny na donucovací pravomoci orgánů státní správy, které přímo pomocí těchto nástrojů ovlivňují chování znečišťovatelů. Tyto administrativní nástroje mohou mít formu zákazu, příkazu, omezení atd. Do této skupiny ještě patří povolení a souhlasy úřadů k činnostem ohrožujícím životní prostředí a dále limity na vypouštěné znečištění a technologické nebo výrobní standardy a normy. Ekonomické nástroje působí na chování znečišťovatelů nepřímo prostřednictvím trhu. Podle principu jsou pak rozlišovány dva typy ekonomických nástrojů. Prvními jsou nástroje fungující na principu převedení externích nákladů do několika nákladů původce (jinak také internalizace negativních

externalit), což jsou vlastně daně a poplatky. Druhými jsou nástroje představující příspěvky k nákladům na omezení znečištění životního prostředí čili dotace a daňové úlevy.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Administrativní nástroje: zákaz, příkaz omezení.

Ekonomické nástroje: daně a poplatky, dotace a daňové úlevy.

Nástroje udržitelného rozvoje se dále dají rozdělit na čtyři jednotlivá témata. Prvním je využitelnost výhledů a programů k rozvoji udržitelného rozvoje, kdy země a především regiony, musí mít zpracovány svoje vlastní koncepce, jež podporují vnitřní a vnější rozvoj.

Dalšími jsou **cenové a daňové nástroje**. Efekty daní nejsou jednoznačné. Daně na jedné straně mohou snižovat emise škodlivin, na druhé straně mohou brzdit úsilí firemního sektoru v tvorbě inovací podporujících úspory energií. U trhu, který má podporovat udržitelné výstupy, by cena měla odrážet plnou výši společenských nákladů a přínosů vyráběného zboží a poskytování služeb. Jinými slovy jde o naplnění principu, že znečištění platí znečišťovatel.

Neméně důležitým nástrojem je **nákladová efektivita**. Prozatím málo zemí systematicky využívá analýzu nákladů a přínosů k hodnocení projektů, politik a programů udržitelného rozvoje i přesto, že je patrný vzestup v užití této techniky. Jen v Kanadě, Novém Zélandu, Velké Británii a USA vznikla povinnost hodnotit dopad regulačních a legislativních opatření.

Posledním nástrojem, ne však v důležitosti, je **environmentální efektivita**. Podstatou a nástrojem environmentální efektivity by měla být opatření, která by zajišťovala regeneraci a nahraditelnost. Regeneraci je myšleno, aby obnovitelné zdroje byly využívány efektivně, a aby nebylo povoleno jejich využívání nad míru překračující tempo jejich přirozené obnovy. Nahraditelnost pak znamená, aby neobnovitelné zdroje byly využívány efektivně a aby jejich použití bylo omezeno na úroveň, která není nahraditelná použitím obnovitelných zdrojů nebo jiných typů kapitálu.

PRO ZÁJEMCE

I v rámci environmentální politiky můžeme objevit jistou neefektivnost. Vybranými faktory zavedených ekologických standardů jsou například jejich neefektivnost, nedostatečná motivační schopnost omezovat znečišťování životního prostředí nebo ztráta konkurenceschopnosti na zahraničních trzích.

Převzato a upraveno z webového portálu *Ministerstva životního prostředí*, 2008-19

Posuzování vlivu na životní prostředí (EIA – Environmental Impact Assessment) je v ČR upraveno Zákonem o posuzování vlivů na životní prostředí. Proces posuzování vlivů na životní prostředí je založen na systematickém zkoumání a posuzování jejich možného působení na životní prostředí. Smyslem je zjistit, popsat a komplexně vyhodnotit předpokládané vlivy připravovaných záměrů a životní prostředí a veřejné zdraví ve všech rozhodujících souvislostech. Cílem procesu je zmírnění nepříznivých vlivů realizace na životní prostředí.

V rámci procesu EIA jsou posuzovány stavby, činnosti a technologie uvedené v příslušném Zákoně. Projekty posuzované v procesu EIA jsou například stavby, komunikace, výrobní haly, těžby nerostných surovin, provozy – nově budované, ale i jejich změny, tj. rozšiřování, změny technologií, zvýšení kapacity apod.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Cílem procesu EIA je zmírnění nepříznivých vlivů realizace na životní prostředí.

Operační program Životní prostředí je program, který umožňuje čerpání finančních prostředků z Evropského fondu pro regionální rozvoj a Fondu soudržnosti na projekty v oblasti ochrany životního prostředí. V programovém období 2014-2020 je žadatelům nabízeno celkem 2,75 miliardy eur. Program je otevřen pro obce, města, organizace státní správy a samosprávy, výzkumné a vědecké ústavy, fyzické osoby podnikající i neziskové organizace.

Operační program Životní prostředí se zaměřuje na následující oblasti podpory:

- Zlepšení kvality vod a snižování rizika povodní
 - Zlepšování kvality ovzduší v lidských sídlech
 - Zlepšování kvality ovzduší v lidských sídlech
 - Odpady a materiálové toky, ekologické zátěže a rizika
 - Ochrana a péče o přírodu a krajinu
 - Energetické úspory
-

Důležitou součástí je také environmentální účetnictví. Jedná se o nástroj sloužící k podpoře rozhodování podniku. Hodnotí ekonomické dopady šetrného přístupu k životnímu prostředí při respektování sociálních aspektů podnikání.

System integrovaných environmentálních hospodářských účtů (SEEA) rozpracovaný společně OSN, Evropskou komisí, MMF, OECD a Světovou bankou je satelitním systémem SNA. Environmentální účty zahrnují množství modulů. Každý z těchto modulů se zaměřuje na specifickou oblast zájmu ochrany životního prostředí. Na jednotlivých modulech pracuje Eurostat.

Environmentální účty vyjádřené ve fyzických jednotkách tak obsahují:

- účty emisí do ovzduší,
- účty materiálových toků na makroekonomické úrovni,
- účty energetických toků.

PRO ZÁJEMCE

Environmentální účty vyjádřené v peněžních jednotkách:

- daně související s životním prostředím,
- environmentální dotace a podobné transfery,
- účty výdajů na ochranu životního prostředí,
- účty výdajů na využívání a správu přírodních zdrojů,
- účty environmentálního zboží a služeb.

Účty aktiv životního prostředí

- účty lesů,
- účty ekosystémů,
- účty vod.

Ekonomika na straně vstupů zaznamenává primární zdroje energie, tedy vytěžené suroviny, vyprodukovanou biomasu a vodu. Na straně výstupů pak emise do ovzduší, emise do vody, půdy a odpady, tvořící zátěž pro životní prostředí. Tato zátěž je spojena s výrobou a spotřebou v daném státě. Sledováním výše popsané zátěže se zabývá analýza materiálových toků. Pomocí této analýzy můžeme například vysledovat, zda je hospodářství daného státu schopné v delším období při stejné výrobě a spotřebě stále méně zatěžovat životní prostředí, tzn. být udržitelné.

Účty jednotlivých materiálových toků vyjádřených v milionech tun obsahuje Tabulka 8.

TABULKA 8: ÚČTY MATERIÁLOVÝCH TOKŮ (ČSÚ, 2015)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Celkem	163	172	157,2	152,3	157,7	160,1
v tom:						
Obnovitelné zdroje:	31,8	35,3	32,3	34,1	38	34,4
v tom:						
biomasa ze zemědělství	21,9	26	23,3	24,9	28,7	24,8
biomasa z lesnictví	9,8	9,1	8,9	9,1	9,2	9,6
biomasa z lovu	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
ostatní biomasa (lesní plody, med, vosk)	0,05	0,06	0,06	0,05	0,05	0,05
Neobnovitelné zdroje:	131,1	136,8	124,8	118,2	119,7	125,8
v tom:						
fosilní paliva	55,5	58,1	54,8	49,5	47	46,1
kovové nerosty	0,14	0,14	0,13	0,15	0,14	0,91
průmyslové nerostné suroviny	10,1	11,4	10,7	10,6	11	11,3
stavební nerostné suroviny	64,6	67,1	59,2	57,9	61,5	68,2

Zdroj: Webový portál Český statistický úřad, 2019, vlastní úprava

Investice na ochranu životního prostředí jsou veškeré investiční náklady, vztahující se k činnostem na ochranu životního prostředí. Podstatnou složku nákladů na životní prostředí tvoří náklady na pořízení dlouhodobého majetku a neinvestiční náklady na ochranu životního prostředí.

Náklady na ochranu životního prostředí v tis. Kč obsahuje Tabulka 9.

TABULKA 9: NÁKLADY NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Rok	Celkem	Z toho			
		Ochrana ovzduší a klimatu	Nakládání s odpadními vodami	Nakládání s odpady	Ochrana a sanace půdy, podzemních a povrchových vod
2006	40 980 894	2 835 504	6 939 127	25 411 912	2 499 269
2007	49 639 385	3 151 929	8 089 160	33 776 706	2 611 035
2008	51 465 683	3 033 942	8 423 810	35 257 788	2 938 372
2009	48 749 956	3 210 255	8 215 608	32 133 424	3 127 873
2010	53 441 341	3 456 485	9 573 837	34 810 623	2 713 490
2011	59 019 618	3 411 691	10 468 203	38 845 776	3 463 650
2012	56 470 262	3 557 533	10 824 510	36 116 264	3 289 830
2013	56 458 521	3 315 797	10 877 177	35 993 867	3 703 468
2014	60 097 937	3 400 924	11 017 014	38 261 123	3 858 168
2015	56 069 202	3 302 156	11 133 947	34 456 444	3 303 157

Zdroj: Webový portál Český statistický úřad, 2019, vlastní úprava

OTÁZKY

1. Uveďte definici environmentální politiky?
2. Jako jaké externality se projevuje životní prostředí? Uveďte příklad.
3. Jaké jsou přístupy k environmentální politice a čím se od sebe liší?
4. Jakým způsobem je v ČR prováděno environmentální vzdělávání?
5. Jaké jsou administrativní a ekonomické nástroje konceptu trvale udržitelného rozvoje?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili se základními informacemi o environmentální politice. V úvodu jsme si definovali pojem environmentální politika, kterou jsme si vymezili jako politiku zabývající se ochranou a péčí o životní prostředí.

K environmentální politice lze přistupovat dvěma způsoby dle toho, jakou má daná země nastavenou hospodářskou politiku. Jedná se pak o klasický nebo neoklasický přístup, kdy samotná ČR se řadí pod klasický přístup.

Dále jsme si přiblížili environmentální politiku České republiky včetně definování a osvětlení jednotlivých částí environmentálního vzdělávání.

V další části jsme si popsali koncept trvale udržitelného rozvoje včetně všech nástrojů, které jsou využívány. Blíže jsme si popsali operační program Životního prostředí, environmentální účetnictví a náklady spojené s ochranou o životní prostředí.

ODPOVĚDI

1. Environmentální politika je cílevědomá činnost institucí veřejné správy směřující ke zlepšení stavu, ochraně a péči o životní prostředí.
2. Životní prostředí se projevuje jako externalita negativní i pozitivní. Jako negativní externalita projevuje snižováním výroby, nebo z obecného hlediska snižováním užitků. Externality pozitivní ukazují obdobnou situaci. Rozdíl je však v tom, že ekonomický subjekt vytváří užitek i pro jiné subjekty, které mu za něj ale neplatí.
3. Přístupy k environmentální politice jsou dva – klasický a neoklasický. Neoklasické pojetí environmentální politiky je založené na efektivní alokaci vzácných zdrojů mezi vzájemně si konkurujícím užitím. Klasické pojetí environmentální politiky je založeno na kladení důrazu na vzájemnou provázanost ekonomických aktivit a přírody.
4. Způsoby environmentálního vzdělávání v ČR jsou tři – environmentální vzdělávání, osvěta a environmentální poradenství.
5. Administrativní nástroje: zákaz, příkazy, omezení. Ekonomické nástroje: daně a poplatky, dotace a daňové úlevy.

6 ZDRAVOTNÍ POLITIKA A EKONOMIKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Obsahem šesté kapitoly je zdravotní politika státu. V úvodu jsou vysvětleny obecné pojmy, které se zdravotní politikou souvisí. Dále jsou uvedeny systémy a subjekty zdravotní politiky a způsoby financování. Představena je i problematika zdravotní politiky před rokem 1989 a v 90. letech 20. století. Jsou uvedena pozitiva a negativa transformace a její dopady. V závěru kapitoly je popsán současný systém zdravotní politiky, práva a povinnosti pojištěnců a způsoby úhrad zdravotní péče.

CÍLE KAPITOLY

1. student bude znát obecnou problematiku zdravotní politiky a její obecné pojmy
2. student se bude orientovat v systému zdravotní politiky ČR
3. student získá praktické poznatky v oblasti zdravotního pojištění

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Zdravotní politika, subjekty, systémy, zdravotnické služby, zdravotnictví, zdravotní pojištění, pojištěnci.

6.1 Vysvětlení pojmů zdravotní politiky

Zdravotní politikou se rozumí činnost státu, která je zaměřená na ochranu, prevenci, podporu a obnovu zdraví obyvatelstva. Právo na zdraví je v ČR zakotveno již v Listině základních práv a svobod. Zdravotní politika zahrnuje dvě druhy aktivit:

- **Aktivity zaměřené k léčení** - tedy k obnově nebo navrácení zdraví. Tato politika řeší již vzniklé problémy a její realizace je finančně velmi náročná.
- **Aktivity zaměřené na ochranu a podporu zdraví** neboli prevence. Tento druh politiky se snaží předcházet problémům, které mohou vzniknout.

Každý člověk se snaží zachovat a ochraňovat svoje zdraví - úloha státu spočívá v tom, že umožňuje lidem tyto snahy realizovat na co nejvyšší úrovni. Klíčovým principem zdravotní péče je princip sociální solidarity, který zaručuje, aby se zdravotní péče dostala všem, kteří ji potřebují bez ohledu na jejich platební schopnost.

6.1.1 SUBJEKTY ZDRAVOTNÍ POLITIKY

Hlavním subjektem zdravotní politiky je stát. Stát má zájem o to, aby občané byli zdraví, neboť zdraví obyvatelstva má vliv na ekonomiku a hospodářství. Stát garantuje dostupnost zdravotní péče z hlediska finančního, časového a místního. Stát také garantuje kvalitu zdravotnictví, zabezpečuje vzdělávání zdravotnických pracovníků, kontrolu léčiv, prostřednictvím hygienické služby dohlíží na čistotu vod, životního prostředí, nezávadnost potravin, ochranu půdy a jiné. V rámci zdravotnictví se na fungování zdravotní politiky podílejí další státní i nestátní subjekty - zdravotní pojišťovny, komory, asociace, nadace apod. Mimo zdravotnictví se podílejí na fungování obce, podnikatelé, zaměstnavatelé, občanské iniciativy, občané, rodiny, politické strany a zájmové a lobbystické skupiny. Vzhledem k tomu, že trh nezaručuje, že veřejné zdroje získané na základě povinných solidárních plateb budou využity ve prospěch zdraví obyvatel, a proto je potřeba intervence státu.

Faktory, ovlivňující zdraví:

- zdravotnictví ovlivňuje zdravotní stav obyvatel z 15-20 %,
- nezdravotnické faktory mají 80% vliv na zdraví obyvatel. Mezi tyto faktory patří životní prostředí, způsob života, pracovní prostředí a také genetické předpoklady.

6.2 Systémy zdravotní péče a úloha státu

Ve zdravotnictví každé vyspělé země jsou tři elementární subjekty:

- pacienti jako spotřebitelé zdravotní péče,
- poskytovatelé zdravotní péče,
- subjekty financující zdravotní péči.

Zdraví populace je politickou hodnotou, veřejným bohatstvím, zdrojem společenského růstu země. Z těchto důvodů je právo na zdraví a zdravotní péči garantováno státem. Stát si vyhrazuje právo vstoupit mezi tyto tři subjekty, a to např. prováděním lékové politiky, regulováním zdravotnických služeb, přispíváním plateb ze státního rozpočtu, zabezpečováním ochrany zdraví (hygiena, čistota vody, prevence očkovaní) apod.

Přímý vstup vlády do zdravotnického systému je vynucen problémy, se kterými se moderní zdravotnictví potýká. Úloha státu spočívá ve sladění individuálních, skupinových i veřejných zájmů. Potřeba státních intervencí na trhu zdravotní péče je podmíněna tím, že na trhu zdravotnických služeb je nedostačující konkurence a také existuje informační převaha poskytovatelů lékařské péče nad pacienty.

Problémy, které si vynucují zásah státu do zdravotní politiky:

- řešení přístupu ke zdravotní péči pro sociálně slabé,
- objektivní potřeba ochrany, podpory a obnovy zdraví jako pozitivní externality,
- nedokonalá konkurence na trhu zdravotnických služeb - chybí dostatek na sobě nezávislých poskytovatelů zdravotní péče, informovanost a suverenita spotřebitele a přímé platby za pořízené statky,
- informační převaha poskytovatele zdravotní péče nad spotřebitelem,
- faktor nejistoty na trhu zdravotnických služeb a nekomplexnost tohoto trhu - netvoří-li si spotřebitel finanční rezervy pro případ nemoci, může se stát, že mu trh neumožní přístup ke spotřebě zdravotních služeb,
- zdravotnické služby jsou smíšené kolektivní statky - zdraví je hodnota jak individuální, tak společenská, to znamená, že má vliv na ekonomickou stabilitu i růst a sociální smír. Stát má podporovat dostupnost zdravotní péče chudším spoluobčanům, aby nedocházelo k poklesu jejich ekonomické aktivity v důsledku nemoci.

Podle míry účasti státu rozeznáváme tři systémy poskytování zdravotní péče:

- netržní formou (garantovaný model) - realizován na základě daní a transferových plateb; důležitá role státu, minimální účast soukromých zdrojů; princip solidarity,
- polotržní formou - účast veřejných i soukromých zdrojů,
- tržní formou (negarantovaný model) - přímé platby mezi pacientem a lékařem; vyloučení veřejných zdrojů, stát se stará pouze o určité skupiny obyvatelstva; odpovědnost i financování je na občanech a privátních subjektech.

6.2.1 Formy poskytování zdravotní péče

Na základě zdravotního pojištění může být občanovi poskytnuta zdravotní péče různými formami. Jde o primární, sekundární a následnou péči.

PRIMÁRNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE

Primární zdravotní péče je základní ambulantní preventivní a léčební péče, včetně zprostředkování další odborné, ambulantní a ústavní péče. Konkrétně jde o návštěvní zdravotní a ošetrovatelské služby, lékařské služby první pomoci a rychlé zdravotní pomoci. Poskytují ji praktičtí lékaři pro dospělé, praktičtí lékaři pro děti a dorost, gynekologové, stomatologové a příslušný střední zdravotnický personál.

Ambulantní zdravotní péče

Poskytuje se v ambulancích formou návštěvní služby, dále v rámci lékařské služby první pomoci a rychlé zdravotní pomoci, a to i v bytě nemocného nebo na jiném místě, na kterém třeba pacientovi poskytnout zdravotní pomoc.

Ústavní péče

Je poskytována v lůžkových zdravotnických zařízeních, pokud to zdravotní stav pacienta vyžaduje, a kterou není možno poskytovat ambulantně. Jde o tzv. hospitalizaci pacienta.

Lékařská služba první pomoci

Jde o zdravotní péči a ošetření při náhlém onemocnění, zhoršení zdravotního stavu anebo při ohrožení života, které vzniklo v čase mimo dobu řádného provozu zdravotnického zařízení.

Rychlá zdravotnická pomoc

Jde o zdravotní péči při chorobných stavech a úrazech, při kterých odklad poskytnutí takové péče bezprostředně ohrožuje život pacienta. Současně je využívána při přepravě pacientů, dárců orgánů pro účely transplantace, krve a krevních derivátů, léčiv a zdravotnické techniky.

SEKUNDÁRNÍ ZDRAVOTNÍ PÉČE

Sekundární zdravotní péče je preventivní, diagnostická a léčebná péče, která přesahuje rámec primární zdravotní péče, poskytuje se ambulantně i ústavně.

NÁSLEDNÁ ZDRAVOTNÍ PÉČE

Navazuje na předešlou primární a sekundární zdravotní péči v případech, kdy je to v zájmu dokončení léčebného procesu nebo zlepšení zdravotního stavu (jde hlavně o ošetrovatelskou péči, léčebnou rehabilitaci, psychologickou či psychiatrickou intervenci, lázeňskou péči).

- lázeňská péče je součástí zdravotní péče, která se poskytuje jako přímé pokračování léčebného procesu za účelem stabilizace zdravotního stavu,

poskytuje se prostřednictvím zdravotních pojišťoven za plnou nebo částečnou úhradu pacientem,

- zvláštní zdravotní péče je psychiatrická a zdravotní péče o osoby závislé na alkoholu nebo jiných návykových látkách, dále zdravotní péče související s ověřováním nových lékařských poznatků, odebráním a přenosem tkání a orgánů, související s odběry a dárcovstvím krve,
- dispenzární péče – jde o aktivní a systematické sledování nemocných pojištěnců anebo pojištěnců s ohrožením zdraví, jejich komplexní vyšetření a léčení. Pojištěnce do dispenzární starostlivosti zařazuje ošetřující lékař.

6.3 Financování zdravotní péče

Pole zdrojů financování lze poskytovanou zdravotní péčí rozdělit na:

- osobní potřebu krytou z fondu všeobecného zdravotního pojištění - standardní zdravotní péče hrazená příslušnou zdravotní pojišťovnou na základě povinného pojištění,
- veřejnou spotřebu hrazenou ze státního rozpočtu a rozpočtu obcí - zdravotnická zařízení vykonávající státní zájem (hygienické služby, Státní ústav pro kontrolu léčiv apod.),
- osobní potřebu nezdůvodněnou zdravotním stavem, většinou jako nadstandardní - hrazena pacientem z vlastních zdrojů,
- institucionální spotřebu, jež zahrnuje služby objednané právníky osobami - hrazeno institucí, která si toto vyžádala (preventivní lázeňská péče, preventivní rehabilitace apod.).

Podle Arnoldové (2012) se finance na zdravotní péči berou z těchto základních finančních zdrojů:

- prostředky ze státního rozpočtu,
- prostředky měst a obcí,
- prostředky podniků,
- prostředky obyvatel a jiné.

Více zdrojové financování lépe zabezpečuje zdravotnickou sféru, podporuje i efektivnější vynakládání prostředků a rozvíjí ekonomické myšlení na straně poskytovatelů i uživatelů. Finančními prostředky obyvatel je míněno povinné zdravotní pojištění, které je považováno za jeden z nejlepších známých způsobů financování zdravotnictví. Hájí zájmy občana, motivuje jej a podněcuje k péči o vlastní zdraví právě

tak, jako zdravotnické pracovníky ke kvalitní a efektivní činnosti. Povinné zdravotní pojištění ponechává občanovi právo připojistit se nebo využívat přímo placených zdravotnických služeb.

Způsoby úhrady zdravotní péče zdravotnickým zařízením jsou následující:

- platba za jednotlivý výkon,
- platba za diagnózu,
- platba za ošetrovací den,
- kapitační platba (za registrovaného pacienta ve zdravotnickém zařízení po určitou dobu bez ohledu na to, zda je léčen),
- účelové paušály (roční platba lékaři či nemocnici na provoz zařízení, investice),
- bonifikace (účelová platba, odměňuje dosažení cíle).

Potůček (2012) uvádí financování zdravotnických služeb následovně:

- fixní rozpočet zdravotnického zařízení - vázáno na centralizované soustavy; náklady jsou pod kontrolou, ale na úkor kvality a kvantity zdravotní péče,
- platba za výkon - spojené se zavedením spolu úhrady od pacienta - zajišťuje lepší výkaz o tom, zda lékař skutečně poskytl dané zdravotnické úkony,
- platba za léčení dle skupin onemocnění - paušální částka za léčbu určitého onemocnění předem zařazeného do definované skupiny dle toho o co šlo, jaký byl způsob léčení apod.,
- platba za osobu - zdravotnické zařízení dostane paušální částku na péči o stanovený počet občanů v daném období bez ohledu na to, jaká zdravotní péče jim bude poskytnuta,
- smluvní financování - zdravotnické zařízení se předem dohodne se smluvním partnerem (pojišťovna, obec, stát) kdy, komu, za jakých podmínek a v jaké rozsahu poskytne zdravotní péči.

6.4 Financování zdravotní péče v České republice

V České republice byl zaveden model veřejného pojištění, který vychází z principu solidarity a dělení rizika. Jde o povinné pojištění pro všechny osoby s trvalým pobytem na území ČR, ale i pro osoby, které jsou zaměstnanci zaměstnavatele se sídlem na území ČR. Prostředky na financování zdravotnictví jsou odděleny od státního rozpočtu jako

fond všeobecného zdravotního pojištění, který je spravován Všeobecnou zdravotní pojišťovnou (VZP).

Zdravotnický systém v ČR byl do roku 1991 založen na státním systému zabezpečení zdravotní péče. Od roku 1991 je založen na principu zdravotního pojištění. Dle Zákona z roku 1992 o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění, začaly v lednu 1993 vybírat pojišťovny příspěvky na zdravotní pojištění od zaměstnanců, zaměstnavatelů a od státu. V roce 1997 vstoupil v platnost Zákon o veřejném zdravotním pojištění místo Zákona o všeobecném zdravotním pojištění. Ze zdravotního pojištění je hrazena zdravotní péče poskytnutá pojištěnci s cílem, zachovat nebo zlepšit zdravotní stav. Hradí se zdravotní péče poskytnutá na území ČR, ale i částka, která byla vynaložena na neodkladné léčení při pobytu v cizině, a to do výše adekvátní úhrady na území ČR.

6.4.1 TRANSFORMACE A REFORMA ZDRAVOTNÍ PÉČE V 90. LETECH 20. STOLETÍ

Před rokem 1989 byla zdravotní péče hrazena z daní. Výlučným vlastníkem, i provozovatelem, zdravotnických zařízení byl stát. Šlo o vysoce centralizovanou soustavu. Následný proces transformace obsahoval:

- Privatizaci a decentralizaci – snaha o převedení odpovědnosti na nižší úroveň, snaha o minimalizaci státní moci nad ambulantní péčí a nemocnicemi. Byly zrušeny Krajské a Okresní úřady národního zdraví a byly nahrazeny právnickou nebo fyzickou osobou, které mohly uzavírat smlouvy s pojišťovnami. Snaha o větší autonomii a zrušení centrální správy. Základním negativem byl rozvoj lukrativních služeb např. estetická chirurgie a zánik méně lukrativních služeb, např. interní oddělení nebo jednotky následných zdravotnických služeb, kde se dlouhodobě doléčovali nemocní po závažném onemocnění.
- Snahu nahradit centralistické plánování pluralitou subjektů a více zdrojovým financováním - mezi rokem 1991 až 1992 vzniklo několik zdravotních pojišťoven, avšak mnohé kvůli špatnému hospodaření zkrachovaly. Po celé toto období bylo však zdravotnictví financováno ze státního rozpočtu.
- Roku 1993 bylo zavedeno povinné zdravotní pojištění, což znamenalo částečný model z liberálního pojetí.

Reformu zdravotnictví v České republice provázely mnohé obtíže, zejména:

- nedostatky v koncepční přípravě a administrativně-správním zabezpečení jednotlivých kroků reformy,
- nevyjasněnost specifik privatizace zdravotnických zařízení ve srovnání s výrobním sektorem,

- nevyjasněné vztahy a kompetence mezi základními nositeli zdravotní péče (obcemi, pojišťovnami, státem, resortem zdravotnictví a zdravotnickými zařízeními),
- nedostatečně specifikované postavení velkých zdravotnických zařízení, zejména nemocnic.

Proces transformace zdravotní péče přinesl následující pozitiva a negativa:

Pozitiva:

- pluralitu vlastnických vztahů, což znamená, že vedle státních zdravotnických zařízení jsou i soukromá, takže se očekává konkurenční prostředí,
- diverzifikace (rozdělení) zdrojů financování,
- vytvořil se samostatný, mimo rozpočet stojící, fond financování zdravotní péče. Zdrojem je všeobecné zdravotní pojištění (zaměstnanec, zaměstnavatel, stát).

Negativa:

- nedostatečná dostupnost služeb (způsobeno přílišným důrazem na privatizaci a neregulaci rozmístění zdravotnických zařízení),
- neefektivita poskytovaných služeb v důsledku nevyjasněných organizačních struktur,
- špatná organizace zdravotního pojištění (problémy přerozdělování peněz vybraných na pojištění, VZP versus ostatní pojišťovny).

V současné době se o reformě zdravotnictví mluví stále častěji. Hlavním problémem je především financování zdravotní péče. Výsledky hospodaření nemocnic a zdravotních pojišťoven vedou pravidelně každoročně ke vzniku několikamiliardových ztrát a příčiny zůstávají mnoho let neřešeny. Problémem je, že opatření vedoucí k odstranění těchto problémů jsou nepopulární, a ne každý ministr je schopen je prosadit. Proto je také post ministra zdravotnictví nejčastěji obměňován.

Poslední koncepce ministerstva zdravotnictví mluví o snaze vyrovnat hospodaření a v souvislosti s tímto cílem se hovoří o tzv. optimalizaci sítě zdravotnických zařízení, opatřeních v oblasti správy veřejného zdravotního pojištění a v neposlední řadě o hospodaření nemocnic.

6.4.2 ZDRAVOTNÍ POJIŠTĚNÍ V SOUČASNOSTI

Zdravotní pojištění, jak už bylo uvedeno, slouží k úhradě základní zdravotní péče pro případ nemoci v rámci systému veřejného zdravotního pojištění. V České republice je systém tzv. všeobecného veřejného zdravotního pojištění. Zdravotní pojištění si každý

občan hradí buďto sám v kombinaci se svým zaměstnavatelem, nebo je za něj uhrazeno státem (státní pojištěnci). Každý pojištěný má pak nárok na bezplatnou základní zdravotní péči.

Hlavní výhodou všeobecného zdravotního pojištění je povinná účast. Proto se nemůže stát, že by někdo zůstal nepojištěn. Pokud by se z účasti na zdravotním pojištění vylučovaly některé skupiny lidí (např. lidé bez příjmu), mělo by to za následek snižování úrovně solidarity. Na druhé straně vyloučení vysoko-příjmových skupin obyvatel, kteří by si např. hradili zdravotní péči z vlastních zdrojů, by mělo za následek snížení celkových příjmů do fondu zdravotního pojištění.

Je třeba rozlišovat mezi **zdravotním pojištěním zákonným a komerčním**. Zatímco zákonné zdravotní pojištění musí odvádět každý plátcе příslušné zdravotní pojišťovně, u soukromého pojištění, které je často uzavíráno nad rámec pojištění zákonného, záleží na občanovi, zda se jej rozhodne uzavřít či nikoliv.

Ze zdravotního pojištění se hradí náklady zdravotní péče. Plně a bez spoluúčasti jsou hrazeny nezbytné lékařské úkony, léky a zdravotnický materiál. Plně hrazené jsou např. tyto úkony:

- pohotovostní a záchranná služba,
- preventivní a dispenzární péče,
- ambulantní, léčebná a ústavní péče,
- některé léky, prostředky a techniky v rozsahu stanoveném Vládou ČR,
- doprava nemocných,
- prohlídka či pitva zemřelého.

Na některé další léky a léčebné zákroky nad rámec základní péče si pacient připlácí (tzv. spoluúčast) nebo si je plně hradí. Pojištění také nepokrývá léčebné výlohy v zahraničí, pokud mezinárodní dohody nestanoví jinak nebo pokud k tomu zdravotní pojišťovna nedá přímý souhlas.

PLÁTCI ZDRAVOTNÍHO POJIŠTĚNÍ

V České republice jsou povinně zdravotně pojištěny všechny osoby, které mají trvalý pobyt na území státu, i ty, které trvalý pobyt v ČR nemají, ale jejich zaměstnavatel provádí podnikání a má sídlo na území ČR – zdravotní pojištění těchto osob je hrazeno pouze po dobu pracovního poměru.

Zdravotní pojištění ze zákona povinně platí:

- zaměstnanci a osoby samostatně výdělečně činné,
- zaměstnavatelé,
- stát.

Státní pojištěnci

Státní pojištěnci jsou uvedeni v § 7 Zákona o zdravotním pojištění č. 48/1997 Sb. Jedná se např. o nezaopatřené děti, poživatelé důchodů, příjemce rodičovského příspěvku, ženy na mateřské a osoby na rodičovské dovolené, uchazeče o zaměstnání, osoby závislé na péči jiné osoby ve druhém, třetím nebo čtvrtém stupni a osoby pečující o tyto osoby, pečující osoby o děti do 10 let v prvním stupni závislosti, osoby celodenně osobně a řádně pečující o jedno dítě do 7 let nebo nejméně o dvě děti do 15 let. Za státní pojištěnce platí stát prostřednictvím státního rozpočtu měsíčně částku, která se nepravidelně mění.

Výše pojistného

Výše pojistného zdravotního pojištění je 13,5 % z vyměřovacího základu. Pro zaměstnance je vyměřovacím základem jeho hrubá mzda. Z té zaměstnavatel strhává 4,5 %, dalších 9 % pak zaměstnavatel připlácí jako vedlejší náklad práce k hrubé mzdě. Pro OSVČ je vyměřovacím základem 50 % zisku z předchozího účetního období.

Zdravotní pojištění se platí zdravotním pojišťovnám, kterých v současné době působí na našem území 7:

- Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR (111)
- Vojenská zdravotní pojišťovna ČR (201)
- Česká průmyslová zdravotní pojišťovna ČR (205)
- Oborová zdravotní pojišťovna zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví ČR (207)
- Zaměstnanecká pojišťovna Škoda ČR (209)
- Zdravotní pojišťovna ministerstva vnitra ČR (211)
- Revírní bratrská pokladna, zdravotní pojišťovna (213)

U zdravotního pojištění platí, že v každém okamžiku musí být za každého pojištěnce někdo plátcem pojistného. Proto je nutné vždy do osmi dnů oznámit příslušné zdravotní pojišťovně plátce pojištění (např. nové zaměstnání, evidence na úřadu práce, podnikání apod.). Zdravotní pojišťovnu máme právo si svobodně zvolit, změnit ji můžeme jednou za rok, a to vždy k 1. lednu. Přihlášku nové zdravotní pojišťovně je přitom nutné podat nejpozději 6 měsíců před požadovaným datem změny (tedy do 30. června).

DALŠÍ ZDROJE

ARNOLDOVÁ, A. 2015. *Sociální péče 1. díl* - Učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5147-4.

HORVÁTHOVÁ, Z. 2016. *Social systems and policies*. Metropolitan University Prague Press. ISBN 978-80-87956-38-0.

POTŮČEK, M. a kol. 2016, *Veřejná politika*. Praha: C. H. Beck, ISBN 978-80-7400-591-6.

KREBS, V. 2015. *Sociální politika*. Aktual. 6. vyd. Wolters Kluwer ČR. ISBN: 978-80-7478-921-2.

OTÁZKY

1. Které subjekty se podílejí na zdravotní politice?
 2. Vysvětlete primární, sekundární a následnou péči.
 3. Kdo je státním pojištěncem?
 4. Kolik odvádí zdravotní pojištění zaměstnanec a zaměstnavatel?
 5. Jakým způsobem hradí zdravotní pojištění OSVČ?
-

SHRNUTÍ KAPITOLY

Zdravotní politikou se rozumí činnost státu, která je zaměřená na ochranu, prevenci, podporu a obnovu zdraví obyvatelstva. Právo na zdraví je v ČR zakotveno již v Listině základních práv a svobod. Zdravotní politika zahrnuje dvě druhy aktivit: aktivity zaměřené k léčení a aktivity zaměřené na ochranu a podporu zdraví neboli prevence. Hlavním subjektem zdravotní politiky je stát. Stát garantuje dostupnost zdravotní péče z hlediska finančního, časového a místního. V rámci zdravotnictví se na fungování zdravotní politiky podílejí další státní i nestátní subjekty - zdravotní pojišťovny, komory, asociace, nadace apod. Mimo zdravotnictví se podílejí na fungování obce, podnikatelé, zaměstnavatelé, občanské iniciativy, občané, rodiny, politické strany a zájmové a lobbystické skupiny.

Před rokem 1989 byla zdravotní péče hrazena z daní. Výlučným vlastníkem, i provozovatelem, zdravotnických zařízení byl stát. Šlo o vysoce centralizovanou soustavu.

Roku 1993 bylo zavedeno povinné zdravotní pojištění, což znamenalo částečný model z liberálního pojetí.

Na základě zdravotního pojištění může být občanovi poskytnuta zdravotní péče různými formami. Jde o primární, sekundární a následnou péči. Plně a bez spoluúčasti jsou hrazeny nezbytné lékařské úkony, léky a zdravotnický materiál. Na některé další léky a léčebné zákroky nad rámec základní péče si pacient připlácí (tzv. spoluúčast) nebo si je plně hradí. Pojištění také nepokrývá léčebné výlohy v zahraničí, pokud mezinárodní dohody nestanoví jinak nebo pokud k tomu zdravotní pojišťovna nedá přímý souhlas.

V České republice jsou povinně zdravotně pojištěny všechny osoby, které mají trvalý pobyt na území státu, i ty, které trvalý pobyt v ČR nemají, ale jejich zaměstnavatel provádí podnikání a má sídlo na území ČR – zdravotní pojištění těchto osob je hrazeno pouze po dobu pracovního poměru. Zdravotní pojištění se platí zdravotním pojišťovnám, kterých v současné době působí na našem území sedm.

7 KREATIVNÍ EKONOMIKA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V následující kapitole si představíme kreativní ekonomiku. Nejprve si kreativní ekonomiku vymežíme. Zmíníme se také o kreativním průmyslu. Uvedeme si typy kreativity, které stimulují růst kreativního sektoru. Poté se podíváme do historie kreativní ekonomiky. Následně si vyjmenujeme a popíšeme stavební bloky kreativního sektoru. Vymežíme si kreativní třídu a zjistíme, jak se člení. Popíšeme si charakteristické rysy kreativní třídy. Zjistíme, jaké jsou podmínky pro úspěšný rozvoj kreativní ekonomiky. Budeme se věnovat způsobům měření kreativní ekonomiky. V závěru kapitoly se podíváme na situaci v České republice a v několika dalších evropských zemích.

CÍLE KAPITOLY

- vymežit kreativní ekonomiku
- rozlišit typy kreativity
- uvést stavební bloky kreativní ekonomiky
- vymežit kreativní třídu
- popsat způsoby měření kreativní ekonomiky

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Kreativita, kreativní ekonomika, kreativní průmysl, růstová teorie, kreativní třída, Richard Florida, měření kreativity, technologie, talent, tolerance, hospodářský růst, inovace, konkurenceschopnost.

7.1 Vymezení kreativní ekonomiky

DEFINICE

Kreativní ekonomiku lze definovat jako ekonomiku, kde je za nejdůležitější výrobní faktor považována myšlenka.

Abychom správně porozuměli kreativní ekonomice, musíme pochopit procesy ve společnosti, rozeznat důvody asymetrického umístění firem a analyzovat příčiny jak individuálního, tak i kolektivního jednání, přičemž se vychází z institucionálního rámce. Do kreativní ekonomiky můžeme zahrnout technologie, profese z oblasti vzdělávání, práva, ekonomie nebo zdravotnictví, dále vědu, umění a zábavní sektor. Kreativitu vyvolává neustále se zvyšující konkurenční tlak. Díky kreativitě lze v oblasti obchodu vytvářet konkurenční výhody a s jejich pomocí je realizován ekonomický zisk (Chwaszcz, 2014).

Ochrana (2010) kreativní ekonomiku označuje jako současný globalizační trend, jehož vznik byl na přelomu 20. a 21. století. Tento směr je charakteristický přechodem od ekonomiky průmyslu ke znalostní a informační ekonomice. Znalostní ekonomika je postavena na využívání poznatků vědy, na informačních technologiích a vzdělání. Pro tento trend je typické, že se v ekonomice mění postavení lidského faktoru. Produkce lidského faktoru se přemisťuje do inovativních, kreativních oblastí, kde se využívají originální způsoby myšlení, díky kterým jsou produkovány nové ideje a tyto ideje vytvářejí největší přidanou hodnotu v ekonomice znalostí.

Kromě pojmu kreativní ekonomika se můžeme setkat také s pojmem kreativní průmysl. Chápeme jej jako výstup kreativní ekonomiky. Do kreativního průmyslu se řadí takové sektory, které jsou postavené na tvořivosti, talentu a dovednostech. Tyto tři charakteristiky souvisí s duševním vlastnictvím a jsou základem pro pracovní příležitosti (Chwaszcz, 2014). Podle Johna Howkinse (2001) lze kreativní průmysl definovat jako duševní vlastnictví. Duševní vlastnictví je ovlivňováno legislativou a lze jej vyjádřit ve čtyřech oblastech: ochranná známka, design, patentové a autorské právo. Na základě těchto forem se rozlišují následující průmyslová odvětví: průmysly ochranných známek, designové, patentové (např. chemický průmysl, ICT, farmacie, automobilový průmysl) a autorskoprávní průmysly (např. počítačové programy, hudební průmysl, televize, rozhlas). Tato průmyslová odvětví tvoří kreativní průmysl a kreativní ekonomiku.

Za nejvýznamnější zdroje v ekonomice byl vždy považován kapitál, pracovní síla a technologie. **V současné době se velmi důležitou stává lidská tvořivost (kreativita), která je zdrojem a hlavním pilířem kreativní ekonomiky.** Rozlišujeme tři typy kreativity, které jsou zapotřebí k růstu kreativního sektoru:

- **ekonomická kreativita**, která se projevuje moderními postupy v rozvoji firem, inovovanými podnikatelskými nápady a je tedy projevem podnikavosti;
- **umělecká kreativita** - umění má v kreativní ekonomice důležitou roli, poněvadž je to oblast s ekonomickou hodnotou; s kulturou a uměním se ve vyspělých ekonomikách setkáváme v každodenním životě (například estetika u užitných věcí

nebo v prostředí okolo nás), už dnes jsou spotřebitelé navyklí na určitou úroveň propagace a designu výrobků;

- **vědecká kreativita** - každá věda, zaměřená technologicky, technicky nebo humanitně, vždy vyhledává nejnovější řešení problémů; kreativní ekonomika využívá technologie jako velmi důležitý nástroj, proto lze říct, že vědecká kreativita napomáhá k ekonomickému růstu a tím i ke zvyšování životní úrovně ve společnosti (Kloudová et al., 2010).

7.2 Historicko-teoretický rámec kreativní ekonomiky

Doposud se lidstvo vyvíjelo na základě učení se a využívání zjištěných poznatků. V současné době, kdy se rozvíjí kreativní ekonomika, se za nejvýznamnější považuje tvořivost. Kreativní ekonomika vychází z růstových teorií a je k nim dodáno společensko-kulturní pojetí.

Prvním ekonomem, kterého můžeme zařadit do teoretického základu kreativní ekonomiky, je Adam Smith. Rozeznal, jaký má konkurence přínos pro alokaci zdrojů. Množství výstupu se při efektivním rozdělení práce zvyšuje (při jinak nezměněných podmínkách). Tento pohled dále rozvinul David Ricardo (teorie komparativních výhod). Alfred Marshall (Cambridgeská škola) rozpoznal prospěšný vliv klastrů vzhledem k hospodářskému rozvoji. Zjistil, že klastry vznikají se záměrem získat přínosy z externalit.

Představitel Rakouské školy Eugen von Böhm-Bawerk se věnoval úloze kapitálu. Kapitál nepřímou cestou uspokojuje lidské potřeby. Je to tzv. prohlubovaná výroba v čase, která směřuje k hospodářskému růstu. Fritz Machlup pokládal výzkum a vývoj za podstatu informační ekonomiky. Pro rozvoj společnosti jsou zásadní takové obory, které využívají znalosti a informace. Významným ekonomem byl Josef Alois Schumpeter, který přišel s teorií podnikatele. Podnikatel zprostředkovává převedení výsledků lidské tvořivosti do produkce a na trh. Schumpeter se také zasloužil o zavedení pojmu inovace do ekonomické sféry. Inovace podle něj narušují tržní rovnováhu a mají vliv na hospodářský cyklus. V díle o teorii her Oskara Morgensterna a Johana von Neumanna je patrný vliv společenských pravidel a institucionálního prostředí na rozhodování jednotlivce.

Představitelé institucionální ekonomie Thorstein Veblen a John Rogers Commons konstatují, že si člověk nepočíná vždy racionálně, ale platí, že lidé jsou ovlivněni daným institucionálním prostředím. Ronald Harry Coase a Douglass Cecil North se zaměřili na transakční náklady a vlastnická práva.

Součástí ekonomického růstu jsou vhodně nastavená pravidla a díky nim vzniká prostor pro svobodné chování obyvatel. U většiny zemí spadá nastavení institucionálního rámce pod základní úkoly státu. Podle Euckena by měly být vytvořeny podmínky pro tržní konkurenci a současně by se měly omezit státní intervence do tržních procesů.

K utváření kreativní ekonomiky přispěla Neoklasická škola v čele s Robertem Solowem. Solow rozšířil keynesiánský Harrod-Domarův růstový model o technologický pokrok. Faktor technologického pokroku už ale nedokázal objasnit. Příčinu technologického pokroku prokázal Paul Romer za pomoci teorie endogenního růstu - jednalo se především o investice do znalostí.

Chicagská ekonomická škola se orientovala na vliv rozvíjení znalostí a také jinak chápala informace, které hodnotila jako vzácný statek. Pojem lidský kapitál zavedl Milton Friedman. Tímto tématem se zabýval Gary Becker, který vymezil základ investic do lidského kapitálu. V současnosti jsou znalosti a informace chápány jako základ pro ekonomický růst (Chwaszcz, 2014).

7.3 Stavební bloky kreativní ekonomiky

Kreativní ekonomika se utváří v navzájem se prolínajících oblastech:

- **institucionální rámec** - úspěšný rozvoj společnosti je podmíněn oboustrannou shodou a spoluprací mezi veřejnými orgány a jednotlivci; obecně lze říct, že kvalitní institucionální zázemí zaručuje hospodárnou spolupráci; toto pravidlo platí především pro státy západního stylu (projevuje se zajištěním volného trhu, právem na majetek, občanskými svobodami a vymahatelností těchto principů, které zabezpečují státní instituce); uvedené pravidlo se může v každé zemi nebo regionu odlišovat;
- **globální konkurence** - z důvodu zkracování vzdáleností a odstraňování překážek v oblasti obchodu docházelo k tomu, že se trhy stávaly dostupnějšími pro řadu dalších výrobců nebo poskytovatelů služeb; firmy, které byly původně v pozici územního monopolu, se musely potýkat a umět se vyrovnat s konkurencí; jako příklad si můžeme uvést rozvoj dopravy, což významně ovlivnilo mezinárodní obchod se zbožím;
- **inovační vlny** - za svůj vývoj společnost vděčí zcela zásadní vlastnosti a tou je schopnost učit se; postupem času byla společnost ovlivněna několika inovačními vlnami, kvůli kterým docházelo k tzv. „kreativním destrukcím“ (např. původní pracovní postupy zanikaly nebo se musely přetvořit); inovační vlny mají podstatný vliv na ekonomický výsledek územních celků a podniků, proto bylo nutné klást větší důraz například na výzkum a vývoj či vzdělávání;
- **styl života** - prozatím poslední inovační vlna byla spojena s informačními a komunikačními technologiemi (ICT) včetně internetu, což výrazně ovlivnilo jak práci, tak i volný čas; došlo ke změnám v požadavcích na existující pracovní pozice a současně se v nových oborech vytvořily nové pracovní pozice; výkon určité práce nemusí být nutně fixován na prostory kanceláře, neboť informační technologie umožňují pracovat v libovolném místě a čase;

- **životní úroveň** - negativní teorie Thomase Malthuse byla vyvrácena průmyslovou revolucí, která také naznačila směr ke stabilnímu růstu životní úrovně společnosti; příčina změn spočívá v růstu znalostí a v efektivním rozdělení zdrojů; jestliže jednotlivci investují do vlastního vzdělání a nových znalostí, pak se předpokládá, že dosáhnou na vyšší příjem, a když se tímto způsobem posouvá celá společnost, dochází ke změně v jejich preferencích (týkají se požadavků na vybavenost měst, aktivit pro volný čas, ekologické nebo sociální oblasti, atd.);
- **kreativní pracovní síla** - ze všech výše uvedených faktorů vyplývá, že vzrostla poptávka po pracovní síle, která je charakteristická kreativním myšlením, vzdělaností a tím, že dokáže pracovat s informačními a komunikačními technologiemi; v posledních desetiletích enormně přibýly takové pracovní pozice, které splňují předpoklady pro zařazení do kreativní třídy (technologie, znalosti, tvořivost), příkladem mohou být programátoři, architekti, designéři, vědci,...atd.; tyto vysoce příjmové skupiny představují produktivní částí kreativní třídy (Chwaszcz, 2014).

7.4 Kreativní třída

Americký ekonom Richard Florida do kreativní třídy (užší pojetí) zařazuje inženýry, architekty, vědce, designéry, pracovníky v oblasti zábavy a umění nebo vzdělávání. Hlavní ekonomickou činností těchto lidí je formovat nové myšlenky, vytvářet nové technologie a moderní kreativní obsahy. Širší pojetí kreativní třídy zahrnuje také profesionály, kteří pracují ve zdravotnictví, ve finančních službách, v oblasti práva nebo podnikatelé. Všichni tito lidé by měli pohánět danou ekonomiku a konkurenceschopnost regionů či měst.

DEFINICE

Kreativní třída je taková pracovní síla, která využívá tvořivost a kreativní myšlení jako svůj hlavní pracovní nástroj, přináší nové podněty a tím napomáhá vzniku inovovaných produktů (Kloudová et al., 2010).

Zásadní rozdíl mezi kreativní třídou a dalšími třídami (třída pracujících a poskytujících služby) spočívá v tom, za co dostávají plat. Pracovní třídy jsou placené za to, aby jednaly podle předem stanoveného plánu. Naproti tomu kreativní třída dostává zapláceno za svou samostatnost a nezávislost.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Richard Florida rozděluje kreativní třídu na dvě skupiny:

- **super kreativní jádro** - do kreativního jádra se řadí univerzitní profesori, architekti, spisovatelé, inženýři, vědci, návrháři, umělci, básníci, atd.; cílem super kreativního jádra je vytvářet široce uplatnitelné a snadno přenosné nové návrhy a formy;
- **kreativní profesionálové** - pro kreativní řešení problémů využívají své znalosti; jedná se o pracovníky, kteří pracují v průmyslech vyžadujících intenzivní znalosti, jako jsou například finanční služby, management, high-tech sektor nebo zdravotnictví (Florida, 2002).

7.4.1 ZNAKY KREATIVNÍ TŘÍDY

Pro příslušníky kreativní třídy je typické, že svou identitu nespojují se svým zaměstnavatelem, ale se svojí profesí. Zřídka se stává, že by strávili celý svůj pracovní život u jednoho zaměstnavatele. Členové kreativní třídy vyvažují své finanční potřeby s potřebou být pány svého času, s potřebami profesních výzev, sebevyjádřením a s ostatními potřebami, které vyplývají z hodnot, které kreativní třída vyznává. Co se týče prostředí, ve kterém se pohybují, upřednostňují různorodé společenství, kde je prostor pro jejich tvořivost.

Členové kreativní třídy obvykle nepracují tam, kde funguje hierarchické uspořádání. Je pro ně typické sebeřízení. Zpravidla neuznávají normy, jako je např. dress code. Životní styl kreativní třídy je ovlivňován bohémskými hodnotami a jeho základem jsou zážitky. Kreativní třída se projevuje podílením se na množství tvořivých aktivit. Jedinec tak může současně zastávat několik kreativních rolí - může být vědeckým pracovníkem, horolezcem, vinařem, spisovatelem, atp.

Mezi další charakteristiky kreativní třídy patří netradiční pracovní rozvrh. Kreativní třída využívá svůj čas co možná nejintenzivněji, a to jak v práci, tak i v zábavě. Obvykle dochází ke splývání pracovní doby a volného času. Tito lidé mnohdy pracují mimo pracovní dobu (doma), kdežto v pracovní době se ne vždy věnují pracovním záležitostem. K úkolům jako je například naplánování marketingové kampaně, napsání nové knihy nebo vyvinutí nového software je potřeba neustálé koncentrace a přemýšlení, což musí být na druhé straně kompenzováno „dobitím baterek“, tedy časem určeným pro odpočinek, resp. pro získání nových tvůrčích podnětů (Florida, 2002).

7.4.2 KREATIVNÍ EKONOMIKA - PŘEDPOKLADY ÚSPĚŠNÉHO ROZVOJE

Vhodné zázemí pro kreativní ekonomiku je dáno takovou infrastrukturou, která usnadňuje vznik a rozvíjení nových idejí, podnikatelských či technologických inovací atd. Tato infrastruktura je podmíněna existencí tří pilířů: (1) dostupný rizikový kapitál, (2) kreativní továrna a modulární postup ve výrobě, (3) kulturní a společenské prostředí.

Dostupný rizikový kapitál je důležitým a nepostradatelným předpokladem pro rozvíjení kreativní ekonomiky. Využívá se například při financování vzniku nových firem nebo výzkumu. Kreativní továrna znamená takové pracovní prostředí, ve kterém mohou všichni zaměstnanci (na kterékoliv pozici) přispět do výrobního procesu - kromě fyzické práce - i svým intelektem a myšlenkami. **Modulární postup výroby** je postaven na externích specializovaných dodavatelích. Specializovaný dodavatel umožňuje jednodušší zahájení výroby nebo vstup do podnikání. Kreativní firma se tak nemusí zabývat organizací samotného výrobního procesu, ale soustředí svou pozornost na nové designy, myšlenky či inovace. Krajním případem tohoto způsobu výroby je firma (nazývána jako virtuální), která nechává veškeré činnosti zajistit externě (účetnictví, reklamu, logistiku atd.) a uchovává si jenom identitu značky, duševní vlastnictví a design. Kulturní a společenské prostředí přitahuje kreativní třídu a rozvíjí tvořivost. Prostor má podněcovat příchod nových členů kreativní třídy do konkrétního regionu nebo města. Takto se dosáhne velkého množství nápadů, znalostí a myšlenek odborníků z různých oblastí, z čehož následně vzniknou nová kreativní východiska či inovace (Florida, 2002).

7.5 Měření kreativní ekonomiky

Kreativní ekonomika se rozvíjí na základě několika podmínek. Má být dosaženo určité úrovně v ekonomické, sociální, technologické a kulturní oblasti. Tyto oblasti totiž zajistí kreativnímu sektoru dispozice pro jeho růst. V ekonomické oblasti jde o vysokou úroveň dané země. Co se týče sociálního prostředí, mělo by být otevřené a tolerantní. Je potřeba, aby technologické odvětví bylo na vysoké úrovni. Technologie musí splňovat předpoklad uživatelské přístupnosti, a to jak pro spotřebitele, tak pro firmy. Úkolem kulturního odvětví by mělo být vytváření impulsů pro rozvíjení talentovaných osob i ostatních obyvatel, kteří jsou uživateli kulturních výtvorů. Podmínkami růstu podílu kreativní ekonomiky na výstupu ekonomiky jako celku jsou:

- vzdělaná a schopná pracovní síla,
- vyspělost spotřebitele,
- kvalitní institucionální zázemí,
- vysoká technologická a ekonomická úroveň,
- prostředí, které je otevřené pro nová řešení (Kloudová, 2009).

7.5.1 3T INDEX KREATIVITY

Pro objasnění regionálního ekonomického růstu se používá model 3T. Model 3T tvoří tři složky, kterými je talent, technologie a tolerance. Pro vyhodnocení úrovně talentu se zjišťuje, kolik procent z celkové populace má vysokoškolské vzdělání, čili měří se kvantita lidského kapitálu. **Index kreativní třídy** vychází z toho, jak moc je kreativní třída (tvořena super kreativním jádrem a kreativními profesionály) soustředěna v daném regionu. Při měření technologického stupně se bere v potaz množství patentů na jednotlivce. **Index inovace** tak vyjadřuje, jakou inovační silou konkrétní populace disponuje. Kromě toho je do indexu technologie zahrnuta oblast high-tech, u které se měří její koncentrace a velikost v regionu. Zbývající třetí složkou modelu je **index tolerance**. Týká se schopnosti konkrétního regionu upoutat pozornost kreativní třídy. Vyskytuje se tvrzení, že existuje vztah mezi mírou otevřenosti obyvatel vůči třem skupinám (bohémové, homosexuálové, imigranti) a schopností inovovat a produkovat v high-tech odvětví v regionu a tak zajistit ekonomickému růstu značnou přidanou hodnotu. Index tolerance je složen z gay a bohemian indexů a z indexu imigrace (viz tabulka č. 10). Bohemian index vyjadřuje podíl umělecky zaměřené populace (tvořící kreativní a kulturní přínos) v regionu. Úkolem indexu imigrace je zjistit, nakolik je společnost otevřená vzhledem k imigrantům, resp. k osobám z ostatních regionů (Florida, 2002).

TABULKA 10: KREATIVNÍ INDEX (3T)

Index talentu	Index lidského kapitálu	procento populace s vysokoškolským titulem
	Index kreativní třídy	koncentrace kreativní třídy
Index technologie	Index inovace	počet patentů na osobu
	Index high-tech	procento výstupu odvětví high-tech oblasti na celkovém výstupu
Index tolerance	Gay index	počet gayů v regionu na celkový počet obyvatel regionu
	Bohemian index	populace s uměleckým zaměřením v regionu
	Index imigrace	procento imigrantů v regionu

Zdroj: Kloudová (2009, s. 254), vlastní úprava

7.5.2 EURO-CREATIVITY INDEX

Výše popsany model 3T rozšířili Florida a Tinagli (2004) a tím vznikl tzv. **euro-creativity index**. Tvoří jej indexy: euro-talent, euro-technology a euro-tolerance (viz tabulka č. 11). **Euro-talent index** obsahuje kromě indexu kreativní třídy upravený index

lidského kapitálu, který vyjadřuje podíl obyvatelstva s bakalářským nebo vyšší stupněm vzdělání (min. čtyři roky) ve věkovém rozmezí 25-64 let. Navíc byl přidán index vědeckého talentu, který je sestaven na základě počtu inženýrů a výzkumníků na tisíc dělníků.

Technologie je v dnešní době hnacím motorem ekonomického růstu. Stát, který disponuje špičkovými technologiemi a inovační kapacitou, má výhodu například při vytváření nových produktů. **Euro-technology index** se skládá z indexu inovací, R&D indexu a high-tech indexu inovací. Index inovací vyjadřuje počet patentů na jeden milion obyvatel. Index výzkumu a vývoje, jak vyplývá z jeho názvu, zaznamenává aktivitu v těchto dvou oblastech. Vyjadřuje procentuální podíl nákladů určených pro výzkum a vývoj na HDP. **High-tech index** inovací se týká inovací v rámci špičkových technologií. Sestavuje na základě patentů v odvětvích jako je například farmaceutický průmysl, informační technologie nebo biotechnologie na jeden milion obyvatel.

Euro-tolerance index se výrazně odlišuje od indexu tolerance v modelu 3T, který vyjadřoval, z kolika procent jsou imigranti, bohémové a homosexuálové soustředěni ve společnosti. Upravený euro-tolerance index je založen na obsáhlejších průzkumech postojů a názorů. Index postojů je ukazatelem vztahu mezi obyvatelstvem a menšinami. Index hodnot vyjadřuje vztah obyvatelstva k tradicím. Index sebevyjádření se týká postojů obyvatelstva k vyjadřování a právům jednotlivce.

TABULKA 11: EURO-CREATIVITY INDEX

Euro-talent index	Index kreativní třídy	míra kreativních zaměstnání
	Index lidského kapitálu	procentuální podíl obyvatel (25-64 let) s VŠ vzděláním
	Index vědeckého talentu	počet výzkumníků a inženýrů na tisíc dělníků
Euro-technology index	Index inovací	počet patentů na 1 milion obyvatel
	High-tech index inovací	počet patentů v high-tech odvětví na 1 milion obyvatel
	R&D index (VaV)	procentuální podíl nákladů na výzkum a vývoj na HDP
Euro-tolerance index	Index postojů	procento lidí tolerantních vůči menšinám
	Index hodnot	odraz tradic v hodnotách obyvatel
	Index sebevyjádření	postoj k individuálním právům a vyjadřování

Zdroj: Kloudová (2009, s. 255), vlastní úprava

7.5.3 NOVÝ KREATIVNÍ INDEX (NCI)

Model nového kreativního indexu je postaven na stejných faktorech jako 3T index kreativity, tedy na talentu, technologiích a toleranci. Tyto tři faktory se považují za zdroj rozvoje kreativního potenciálu v regionu. Rozdíl je v obsahu jednotlivých faktorů. Každý z faktorů se skládá z více složek, než jak je tomu v modelu 3T. Složky jsou adekvátní vzhledem k našemu evropskému kontinentu, protože Florida ve 3T modelu vycházel z amerických reálií, které jsou od evropských odlišné ve společenské i v tržní oblasti.

U **indexu talentu** se vychází z toho, že velká část pracovních míst vzniká tam, kde je vysoký kreativní potenciál. Předpokladem pro kreativní pracovní místa je vyšší stupeň vzdělání. Talentovaní lidé se snáze uplatní na trhu práce, a tak se nepodílejí na růstu indexu nezaměstnanosti. V tabulce č. 12 jsou ukazatele talent indexu.

TABULKA 12: UKAZATELE TALENT INDEXU
Talent index
Vysokoškolští studenti (ISCED 5-6) na 100 místních obyvatel ve věku 20-34
Středoškolští studenti (ISCED 3-4) na 100 místních obyvatel ve věku 15-24
Míra nezaměstnanosti (1/X)
Podíl nezaměstnaných mladších 25 let (1/X)
Podíl středoškolsky vzdělané (ISCED 3-4) pracovní síly
Podíl vysokoškolsky vzdělané (ISCED 5-6) pracovní síly

Zdroj: Chwaszcz (2014, s. 26), vlastní úprava

Technologický index je založen především na oblasti informačních a komunikačních technologií. ICT výrazně změnilo způsob života, získávání nových znalostí nebo přístup k práci. Rozvoj informačních technologií ovlivnil například způsob obchodování či společenské dění, což vyvolalo poptávku po kreativních lidech (vznik nových firem, specifická pracovní místa). V následující tabulce (č. 13) jsou uvedeny indikátory, které se řadí do technologického indexu.

TABULKA 13: UKAZATELE TECHNOLOGICKÉHO INDEXU
Technologický index
Podíl zaměstnanosti v odvětvích GP podle NACE rev. 1

Podíl zaměstnanosti v odvětví finančního zprostředkování a podnikatelských aktivit
Procento domácností s domácím přístupem k internetu
Podíl místních firem, které vyrábějí produkty ze skupiny ICT
Procento zaměstnaných ve zpracovatelském průmyslu ICT produktů
Procento zaměstnaných v oblasti poskytování ICT služeb
Procento zaměstnaných ve výrobě obsahující ICT prvky
Procento populace starší 15 let, kteří pravidelně používají internet

Zdroj: Chwaszcz (2014, s. 26), vlastní úprava

Základem pro toleranční index je předpoklad, že kreativní lidé jsou mobilní. Hledají taková místa, která jim vyhovují, a to jak z pracovního hlediska, tak i ze společenského hlediska (např. sportovní, kulturní vyžití). Pro potřeby nového kreativního indexu je toleranční index rozčleněn do dvou částí - lidé a prostředí (viz tabulka č. 14 a 15). První část se zabývá otevřeností regionu vzhledem k lidem. Jednotlivé indexy jsou zaměřeny na mobilitu a zastoupení různých skupin lidí v regionu, přičemž se bere v potaz například státní příslušnost. Druhá část je zaměřena na oblast prostředí. Je v ní obsaženo kulturní a sportovní vyžití, životní standard či míra kriminality (Chwaszcz, 2014).

TABULKA 14: TOLERANČNÍ INDEX - OBLAST LIDÉ

Toleranční index - lidé
Státní příslušníci EU jako podíl na celkovém počtu obyvatel
Občané zemí mimo EU jako podíl na celkovém počtu obyvatel
Státní příslušníci narození v zahraničí jako podíl na celkovém počtu obyvatel
Státní příslušníci, kteří se nastěhovali do města během posledních 2 let jako podíl na celkovém počtu ob.
Státní příslušníci EU, kteří se nastěhovali do města během posledních 2 let jako podíl na celkovém počtu
Občané zemí mimo EU, kteří se nastěhovali do města během posledních 2 let jako podíl na celkovém počtu
Poměr obyvatel ze zemí s vysokým HDI, kteří nejsou státní příslušníci EU ani místní obyvatelé
Poměr přestěhovaných vůči vystěhovaným během posledních 2 let

Zdroj: Chwaszcz (2014, s. 26), vlastní úprava

TABULKA 15: TOLERANČNÍ INDEX - PROSTŘEDÍ

Toleranční index - prostředí
Celkový počet evidovaných trestných činů na 1 000 obyvatel (1/X)
Zeleň, ke které má veřejnost přístup (m ² na osobu)
Podíl plochy využívaný k rekreaci, sportu a volnočasovým aktivitám
Počet návštěv v kině na obyvatele
Počet míst v kině na 1 000 obyvatel
Počet návštěvníků muzeí na obyvatele
Celkový počet zápůjček knih a jiných médií na obyvatele
Podíl zaměstnanosti v oblasti kultury a zábavního průmyslu
Počet přenocování návštěvníků regionu na 1 000 obyvatel v sezoně
Počet přenocování návštěvníků regionu na 1 000 obyvatel mimo sezonu

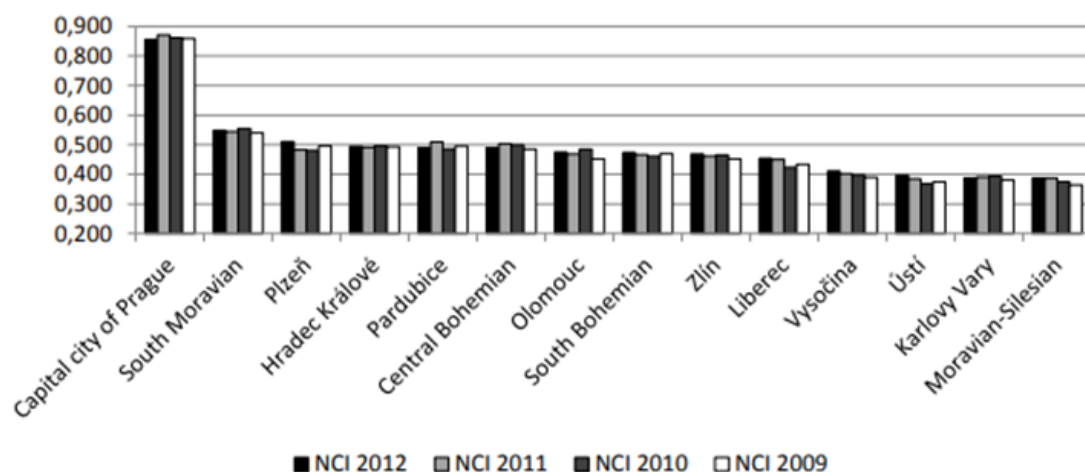
Zdroj: Chwaszcz (2014, s. 26), vlastní úprava

7.5.4 NOVÝ KREATIVNÍ INDEX V ČR

Chwaszcz (2014) se ve své studii věnuje tomu, jaký má kreativní potenciál vliv vzhledem k hospodářskému růstu. Studie využívá nový kreativní index (NCI). Byly použity všechny tři indexy (technologie, talent a toleranční index). Pro technologický index bylo vybráno 10 ukazatelů, týkajících se například počtu podaných patentů na 1000 obyvatel, počet IT odborníků na 1000 obyvatel nebo poměr zaměstnaných v oblasti ICT. Mezi zvolenými 8 indikátory pro oblast talentu byly kupříkladu výdaje na výzkum a vývoj (Kč/obyvatele), počet vysokoškolských studentů na 1000 obyvatel nebo míra nezaměstnanosti (15-24 let). Pro toleranční index bylo využito 11 ukazatelů, které se týkaly migrace a společensko-kulturní oblasti, například uspořádané kulturní akce na 1 000 obyvatel, výpůjčky v knihovně na 1000 obyvatel nebo přírůstek způsobený stěhováním na 1000 obyvatel.

Výsledky nového kreativního indexu v České republice ukazuje obrázek č. 11. Jedná se o hodnoty pro kraje České republiky v období 2012-2009. Ze studie vyplývá, že největším kreativním potenciálem disponuje Praha.

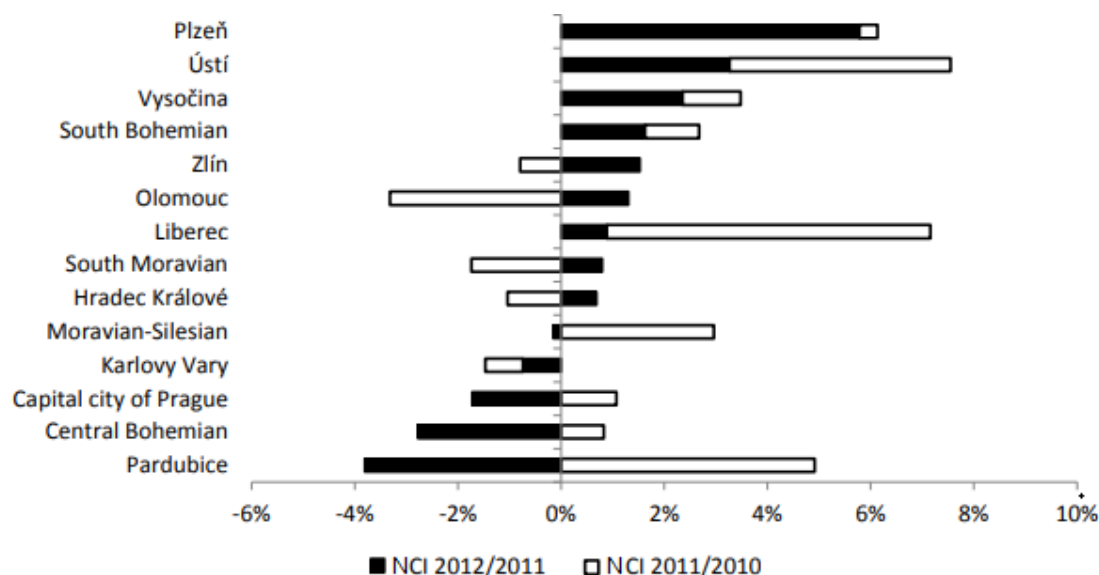
Obrázek č. 11: **Nový kreativní index pro kraje České republiky (2012-2009)**

Zdroj: Chwaszcz (2014, s. 106)

Kreativní potenciál je stálý ukazatel. Z tohoto důvodu je žádoucí přidat k němu vývoj v čase. Obrázek č. 12 porovnává vývoj nového kreativního indexu v období 2012/2011 a 2011/2010. Z obrázku je patrné, že se ve sledovaném období podařilo zvýšit nový kreativní index zejména v Plzeňském a Ústeckém kraji. Naopak Praha tendovala spíše ke stagnaci. Předpokládá se, že Praha bude ostatními kraji postupně doháněna. U Pardubického kraje došlo v meziročním porovnání se zbylými regiony k největší ztrátě kreativního potenciálu.

Obrázek č. 12: **Změna Nového kreativního indexu (2012/2011 a 2011/2010)**

Zdroj: Chwaszcz (2014, s. 107)

7.6 ČR a kreativní ekonomika (včetně zkušeností ze zahraničí)

Česká republika prozatím nemá oblast kreativní ekonomiky a kreativních průmyslů oficiálně definovanou a vymezenou. Český statistický úřad (ČSÚ) zpracovává tzv. účet kultury, kde je alespoň základní vymezení kulturních průmyslů (Kraus a Žáková, 2014). V letech 2007-2011 a 2011-2015 Institut umění mapoval kulturní a kreativní průmysly (KKP) v České republice. Institut umění spolupracoval kromě ČSÚ také s některými subjekty na úrovni měst, které měly zájem zmapovat KKP na místní úrovni. Cílem první fáze výzkumu (2007-2011) byla analýza možností využití potenciálu KKP ve vztahu k ekonomickému a sociálnímu rozvoji České republiky. Záměrem druhé fáze výzkumu (2011-2015) bylo získat kvalitativní a kvantitativní informace o jednotlivých odvětvích KKP v ČR. Výstupem bylo vydání metodiky, která objasňuje význam a dopady KKP či jejich postavení v ekonomice.

První evropská země, která se začala zabývat kulturními a kreativními průmysly, je Velká Británie. Již v roce 1997 byla stanovena první komise pro kreativní průmysly. Následně byla na podporu KKP realizována řada strategických programů a postupů. Cílená podpora, jak na celostátní, tak i na regionální a místní úrovni, nadále pokračuje. Velká Británie může být z tohoto úhlu pohledu vzorem, ale na druhé straně je třeba si uvědomit, že disponuje velkou výhodou (která se projevuje např. v exportu výrobků či služeb KKP) a tím je anglický jazyk, který se stal světovým jazykem.

Pobaltské státy (Estonsko, Lotyšsko, Litva) projevíly zájem o oblast kreativních průmyslů na počátku 21. století. Inspirovaly se zejména ve Velké Británii. Podstatnou roli hrála organizace British Council, která všem třem zemím poskytla informace o kreativních průmyslech a také odbornou pomoc na vládní úrovni. Jednotlivá ministerstva kultury následně začlenila rozvoj KKP do svých programů. V roce 2006 Estonsko založilo společně s Litvou, Lotyšskem a Finskem síť tvůrců strategií. Je to první síť, která sdružuje úředníky, tvůrce politik a experty z různých zemí. Sdílejí osvědčené postupy pro podporu kreativních odvětví a formulují stanoviska ve vztahu k EU. Důležitý je fakt, že na vytváření strategií pro KKP se spolupracuje napříč ministerstvy (např. Estonsko - spolupráce ministerstva kultury a ministerstva hospodářství a dopravy).

V Německu jsou do KKP zahrnuty výhradně takové podniky, které generují zisk (to je velmi podstatným kritériem!) a orientují se na tvorbu, produkci nebo šíření či zprostředkování kreativních a kulturních statků a služeb. Nespadají sem jakékoliv instituce, které jsou financovány z veřejných zdrojů. Díky tomuto pojetí se na KKP zaměřuje hospodářská politika, kdežto kulturní politika podporuje neziskové aktivity a veřejné subjekty. V roce 2007 byla v Německu založena Iniciativa pro podporu kulturního a kreativního průmyslu s cílem podpořit konkurenceschopnost KKP. V rámci Iniciativy jsou podporovány kreativní a kulturní podniky, export či inovace (Kraus a Žáková, 2014).

OTÁZKY

1. Jak byste objasnili pojem kreativní ekonomika?
2. Jaké (tři) typy kreativity rozlišujeme?
3. Vyjmenujte stavební bloky kreativní ekonomiky.
4. Jak rozdělujeme kreativní třídu?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili s oblastí kreativní ekonomiky. V úvodu jsme si kreativní ekonomiku definovali jako takovou ekonomiku, kde je myšlenka hlavním výrobním faktorem. Seznámili jsme se s pojmem kreativní průmysl, což je výstup kreativní ekonomiky. Zjistili jsme, že hlavním pilířem kreativní ekonomiky je kreativita, která se rozčleňuje na ekonomickou, uměleckou a vědeckou. Z historie kreativní ekonomiky jsme zjistili, že vychází z růstových teorií. Vyjmenovali a charakterizovali jsme stavební bloky kreativní ekonomiky, kterými je institucionální rámec, globální konkurence, inovační vlny, styl života, životní úroveň a kreativní pracovní síla. Byla popsána kreativní třída, charakterizovány její rysy a její dvě skupiny, super kreativní jádro a kreativní profesionálové.

Úspěšný rozvoj kreativní ekonomiky je podmíněn třemi pilíři, a to dostupným rizikovým kapitálem, kreativní továrnou a společenským prostředím. V další části kapitoly bylo uvedeno několik způsobů měření kreativní ekonomiky - Kreativní index 3T, Euro-creativity index a Nový kreativní index. Závěr kapitoly byl věnován kreativní ekonomice a kreativním průmyslům jak v České republice, tak v několika dalších zemích Evropy.

ODPOVĚDI

1. Jedná se o ekonomický systém, který je založený na myšlenkách a kreativitě, jakožto vstupech do pracovního procesu.
2. Ekonomická, umělecká a vědecká kreativita.
3. Institucionální rámec, globální konkurence, inovační vlny, styl života, životní úroveň, kreativní pracovní síla.

4. Kreativní třídu členíme na super kreativní jádro a kreativní profesionály.
-

8 KULTURA A SPORT

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V osmé kapitole si představíme kulturu a sport jako statek veřejný, smíšený a privátní. Jelikož je kultura specifická svou oborovou členitostí, rozlišíme ji do oblastí a oborů. Vysvětlíme si kulturní politiku státu a její cíle. Objasníme si nejznámější typologie kulturní politiky v Evropské unii, ve které si popíšeme čtyři základní modely, resp. přístupy řízení kultury, a to státu Ulehčovatele, Patrona, Architekta a Konstruktéra. Vymežíme si hlavní zdroje financování kultury a fondy, ze kterých se financuje kultura, a to Státní fond kultury ČR a Státní fond pro podporu a rozvoj české kinematografie. Dále si také představíme strategie podpory kultury do roku 2020. Definujeme si tělesnou kulturu, sport a jeho hlavní přínosy pro společnost a jeho institucionální zabezpečení, ve kterém figurují zejména Český olympijský výbor, Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT), sportovní kluby a další soukromá zařízení. Vysvětlíme si vícezdrojové financování sportu a financování sportu ve školství a na závěr si vymežíme prioritní cíle plánu podpory rozvoje sportu.

CÍLE KAPITOLY

- definovat kulturu
- rozčlenit kulturní činnosti a charakterizovat je
- definovat kulturní politiku a popsat základní ekonomické modely řízení kultury
- vysvětlit financování kultury
- popsat strategie podpory kultury do roku 2020
- definovat tělesnou kulturu, sport a jeho hlavní přínosy pro společnost
- vymežit institucionální zabezpečení sportu
- vysvětlit financování sportu z prostředků centrálních a místních a financování sportu ve školství
- vymežit prioritní cíle podpory rozvoje sportu

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Financování kultury, financování sportu, investiční dotace, kultura, kulturní politika, kulturní statky a služby, modely kulturní politiky, MŠMT, nepřímé zdroje, podpora rozvoje sportu, privátní statek, prostředky z centrálních zdrojů, prostředky z místních zdrojů, příjmy, přímé zdroje, smíšený statek, sport, strategie podpory kultury, tělesná kultura, tělesná výchova, veřejný statek.

8.1 Kultura

Vymezení podstaty a předmětu kultury stejně jako její definice je předmětem odborné diskuze. Antropologie definuje kulturu jako proces kulturní emancipace jedince a lidské společnosti a sféru společenského života. V antropologickém pojetí je kultura vše, co činí bytosti lidské, myslící, kritické a eticky angažované. Vliv kultury na jedince a společnost je realizován prostřednictvím socializace, tvorby hodnot, vzorů činností a jednání a modelů. Z hlediska ekonomického je kultura chápána jako sféra společenského života a odvětví veřejného sektoru, která se vztahuje na oblast umění, ochrany kulturních hodnot atd. Hlavním úkolem tohoto odvětví je tvorba, produkce, zprostředkování a ochrana kulturních statků, které uspokojují specifické kulturní potřeby. K naplnění tohoto úkolu jsou nutné kulturní instituce, které jsou v každé zemi někým vlastněny, uspořádány a řízeny. V odvětví kultury jsou realizovány specifické procesy, jejichž výsledkem jsou pro kulturu typické statky nebo služby. Specifické procesy jsou z části realizovány ve specializovaných institucích. Mezi základní prvky ekonomického systému kultury můžeme zařadit kulturní procesy, kulturní instituce a kulturní produkty. K zajištění kulturního procesu je důležitá kulturní infrastruktura, jenž slouží ke zpřístupnění kulturních produktů. Za kulturní infrastrukturu jsou považovány například sítě galerií, muzeí, památníků.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Hlavním úkolem odvětví kultury je produkce, realizace kulturních statků a služeb, respektive kulturních produktů.

8.2 Členění kulturních činností a jejich charakteristika

Mezi nejdůležitější kritéria členění kulturních činností patří dělení podle charakteru vlastnictví a způsobu rozhodování, dle kterého lze rozlišit **veřejný** (municipální), **soukromý ziskový** a **soukromý neziskový sektor**. V odvětví kultury se vyskytují všechny typy statků, a to statky veřejné, smíšené veřejné a privátní. Pro veřejné statky se uplatňují stejné znaky, a to nevyučitelnost ze spotřeby, nedělitelnost a nulové mezní náklady. Kultura, jako smíšený veřejný statek, může být například návštěva dotovaného divadelního představení či prohlídka státního hradu, na jehož udržování přispívá stát. Smíšené veřejné statky v oblasti kultury můžeme rozdělit na národní, které mají široký vliv na nejširší vrstvy národa a lokální, které mají vliv pouze na omezený okruh obyvatel. Privátním statkem kultury může být například zakoupené umělecké dílo soukromým

subjektem za tržní cenu. Zvláštním druhem jsou pak tzv. poručnické statky, o které má zájem stát z jiného nežli ekonomického důvodu, a to politického, kulturního či sociálního. Kultura je jako odvětví velmi specifická svou oborovou členitostí. Z tohoto hlediska se rozlišuje agregovaná oborová, který je tvořena základními oblastmi kultury a dezagregovaná struktura, která oblasti kultury dělí do jednotlivých kulturních oborů (viz Tabulka 16).

TABULKA 16: OBLASTI A OBORY KULTURY

Oblasti kultury	Obory kultury
Umění	dramatické (divadlo, film, televize, rozhlas)
	výtvarné, hudební
	literární
Ochrana kulturních hodnot	muzejnictví
	památková péče
Masmédia	
Církev	
Kulturně výchovná činnost	
Odborný management odvětví	

Zdroj: Hamerníková, B.: *Kultura a masmédia v tržních podmínkách*. VŠE, Praha, 1995.

Rozsah produkce kulturních produktů je stále větší a díky k technickému pokroku a rozvoji společnosti i kvalitnější. V zájmu všech úrovní veřejné správy je vytvářet co nejlepší podmínky pro realizaci kulturních činností. Z důvodu existence veřejných statků v odvětví kultury je nutné kolektivní rozhodování o jejich produkci, zabezpečení a poskytování. V demokratických zemích jsou tato rozhodování realizována prostřednictvím veřejné volby. I když mají kulturní statky obrovský vnitřní kapitál, bývá obtížné je hodnotit, neboť kvalitní a umělecky náročná produkce může být velmi nákladná. Pakliže by se náklady plně promítli do ceny kulturních statků a služeb, mohly by se stát pro určité příjmové skupiny obyvatelstva nedostupné či naopak prestižní záležitostí. Základní ekonomickou hodnotou kulturních produktů je jejich vzácnost a užitná hodnota. Níže uvedená Tabulka 17 znázorňuje vývoj návštěvnosti jednotlivých druhů kultury v ČR.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základní ekonomickou hodnotou kulturních produktů a služeb je jejich vzácnost a užitná hodnota.

**TABULKA 17: NÁVŠTĚVNOST JEDNOTLIVÝCH DRUHŮ KULTURY V ČR
(V TIS. OBYVATEL)**

Rok	2010	2011	2012	2013	2014
Divadla	151	153	153	152	152
Kina	701	658	624	637	629
Knihovny veřejné	5 415	5 408	5 401	5 381	5 360
Hudební soubory	30	45	39	44	43
Zoologické zahrady	15	15	15	15	15
Památkové objekty	284	295	295	297	308
Muzea a galerie	477	490	502	512	509

Zdroj: Český statistický úřad [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-kultura-a-sport-ppsp3pgvcbk>.

8.3 Kulturní politika a ekonomické modely řízení kultury

Kulturní politikou se rozumí určitý zájem v oblasti kultury a představa toho, jakou má stát v kultuře roli, a jaké priority v tomto odvětví vymezuje. Mezi hlavní cíle kulturní politiky patří garance ochrany svobody tvorby umělců a tvůrců. Nejvýznamnější typologií kulturní politiky v EU představují postoje vlády vůči kultuře a umění podle ekonomů Hillman-Chartranda a Mc Caugheye (1989), jež rozlišují tyto modely:

- stát Ulehčovatel,
- stát Patron,
- stát Architekt,
- stát Konstruktor.

V modelu **Ulehčovatele** vláda podporuje zejména neziskové amatérské a profesionální umělecké organizace a rovněž klade důraz na proces tvorby. Umělci a umělecké organizace nejsou závislí na vlastních příjmech a významnou roli zde hrají dary od donátorů. Umění je podporováno daňovými úlevami, tzn., že daňové výdaje jsou poskytovány individuálním a firemním donátorům jako protihodnota za jejich vztah k umění. Výhodou tohoto modelu je pestrost zdrojů finančních prostředků, naopak nevýhodou je, že o poskytnutí podpory rozhodují donátoři.

V modelu **Patrona** je úloha realizována na státu nezávislými uměleckými radami, které jsou založené v souvislosti odstupem státu od umění. Stát rozhoduje pouze o objemu veřejných prostředků na podporu umění, kterým umělcům či uměleckým institucím budou tyto prostředky poskytnuty a podle jakých kritérií, rozhoduje umělecká rada. Cílem tohoto modelu je podpořit uměleckou tvorbu a kvalitu uměleckých produktů.

V modelu **Architekta** mají podporu umění na starosti instituce jako Ministerstva kultury nebo odbory pro kulturu. Kromě podpory umění rozhodují tyto instituce také o udělení veřejných prostředků. Umělecké organizace jsou více závislé na veřejné podpoře, než-li na svých vlastních příjmech. Výhodou a zároveň nevýhodou tohoto modelu je, že jsou umělci a umělecké organizace zbaveni existenční starosti, neboť garantování přímého financování by mohlo vést k omezení jejich tvořivosti.

V modelu **Konstruktéra** mají vlády postavení vlastníků všech prostředků k umělecké produkci. Rozhodování o poskytnutí finančních prostředků na rozvoj umění mají v kompetenci politické instituce. Ekonomické postavení umělců je podmíněno členstvím v politicky loajálních uměleckých svazech. Tento model je typický pro totalitní režimy, neboť tvořivá aktivita je směřována hlavně ke splnění politických cílů.

DEFINICE

Kulturní politika je určitý zájem státu v oblasti kultury a představa toho, jakou má stát v kultuře roli a jaké priority v tomto odvětví vymezuje.

8.4 Financování kultury

Stát má zájem kulturní statky a služby produkovat a spotřebovávat, ale jejich rozsah a skladbu přímo neurčuje. Část nákladů na její pořízení je hrazena občanem – spotřebitelem a zbylá část je financována z veřejných rozpočtů, tj. ze státního rozpočtu, rozpočtu krajů či municipalit. O rozsahu financování kultury rozhoduje zejména společenský zájem. V rámci financování jde o to, kolik chce občan z vlastní vůle zaplatit za umění, památkovou péči apod. Správce rozpočtové kapitoly na konkrétní vládní úrovni rozhoduje, kolik prostředků je potřeba v daném čase a zajistit, komu, jakým způsobem, za jakých podmínek, a jakými mechanismy budou finanční prostředky poskytnuty. O spotřebě kulturních statků a služeb se rozhoduje na trhu. Činnosti v kultuře bývají ztrátové bez ohledu na to, jaký subjekt ji provozuje. Aby byly tyto ztráty co nejnižší, produkují kulturní statky převážně příspěvkové organizace. Zřizovatelem těchto kulturních příspěvkových organizací je často obec, městská část či magistrát.

Financování kultury je děleno na přímé a nepřímé. **Přímými zdroji financování** jsou prostředky od ziskových subjektů ve formě dotací z veřejných rozpočtů nebo prostředky ze zdrojů, které nejsou závislé na rozpočtovém procesu. Mezi tyto nezávislé zdroje veřejné podpory patří daně a poplatky, příjmy z vlastní činnosti, nadace a nadační fondy, státní fondy, zahraniční fondy, komunální obligace, dary a sponzory, loterie a sázky a veřejné sbírky peněžité i nepeněžité podoby. **Nepřímými zdroji financování** jsou daňové úlevy pro umělce a umělecké instituce, daňové úlevy a zproštění z daňové povinnosti u

charitativních dárců. Nepřímé zdroje financování mohou mít pozitivní důsledky na umění a stimulovat k němu širší vrstvy obyvatelstva.

Hlavním zdrojem financování kultury je státní rozpočet s účelovými fondy, do kterých můžeme zařadit Státní fond kultury ČR a Státní fond pro podporu a rozvoj české kinematografie. Finanční prostředky Ministerstva kultury ČR jsou využívány na provoz příspěvkových organizací, jako například regionální ústavy Památkové péče, Státní vědecké knihovny, Národní divadlo, Národní muzeum, Národní knihovna a další. Z rozpočtu Ministerstva kultury ČR jsou hrazeny také příspěvky na památkovou péči, příspěvky na financování grantů pro občanská sdružení, dotace územním rozpočtům na regionální kulturu, záchranu kulturního dědictví, financování činnosti krajem zřízených muzeí a knihoven, speciálních fondů atd.

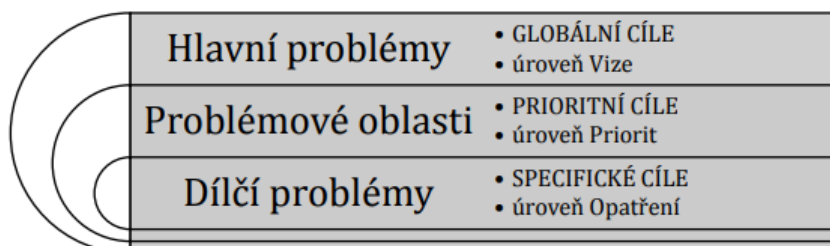
Základními finančními zdroji Státního fondu kultury ČR jsou příjmy z pronájmu majetku (např. palác U Hybernů), příjmy z autorských práv děl dědiců, výnosy z pohlednic, veřejných sbírek a loterií. Státní fond kultury ČR je zaměřen na financování projektů v oblasti kultury na základě předložených žádostí. Státní fond pro podporu a rozvoj české kinematografie má roční příjmy ve výši cca 50 mil. Kč a výdaje ve výši cca 40 mil. Kč. Finanční prostředky jsou poskytovány ve formě účelových dotací, půjček, návratných finančních výpomocí, s tím, že polovina nákladů je hrazena žadatelem ze svých vlastních příjmů. Ročně fond získává ve formě dotace 10 mil. Kč. Mezi základní finanční zdroje Státního fondu kinematografie patří příjmy z poplatků za reklamy, audiovizuálních poplatků, příjmy z majetku či dotací ze státního rozpočtu. Fond je zaměřen na financování literárních příprav, výroby, propagace české kinematografie a filmových děl.

8.5 Strategie podpory kultury do roku 2020

Rozvojová strategie definuje cestu ke splnění vize a globálního cíle v oblasti podpory kultury a je tvořena cíli, jež jsou vzájemně propojené. Jednotlivé cíle představují pozitivní formulaci problémů, přičemž Obrázek 13 znázorňuje transformaci úrovně těchto problémů.

OBRÁZEK 13: STRUKTURA STRATEGIE

Zdroj: Ministerstvo kultury ČR [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z:
https://www.mkcr.cz/assets/op-lzz/INTEGROVANA_STRATEGIE_PODPORY_KULTURY_DO_ROKU_2020.pdf

Níže uvedená Tabulka 18 znázorňuje vývoj procentuálního podílu zdrojů určených na financování kultury v letech 2010-2015.

TABULKA 18: PODÍL JEDNOTLIVÝCH ZDROJŮ NA FINANCOVÁNÍ KULTURY (V %)

Původ zdroje	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Veřejné rozpočty	13,5	14,6	14,5	15,8	15,9	15,1
Domácnosti	16,8	17,2	19,3	19,5	20,2	19,8
Podniky	66,7	65,9	62,2	62,5	61,8	62,3
Neziskové instituce	2,8	1,2	3,2	1,1	1,1	1,6
Ostatní svět	0,2	1,1	0,8	1,1	1	1,2

Zdroj: NIPOS, Výsledky účtu kultury za rok 2015.

Vize strategie jednoduše formuluje cíl, který v sobě zahrnuje všechny dílčí stupně cílů a jehož má být dosahováno intenzivní, vzájemně vyváženou a synergickou podporou všech témat rozpracovaných do jednotlivých opatření. Vizí a cílem podpory kultury do roku 2020 je zajistit živé, dostupné efektivně spravované a využívané kulturní bohatství a významná role kreativity v hospodářském růstu země. Prioritním cílem je zajistit uchování a rozvoj kulturního bohatství a zefektivnit jeho propagaci.

8.6 Tělesná kultura, sport a jeho přínosy pro společnost

Vymezení pojmu tělesné výchovy vychází z kinantropologie. Tělesná kultura je součástí kultury a celého kulturního dědictví národa. Činnosti konané v rámci tělesné kultury hrají důležitou roli při utváření norem, hodnot, schémat a vzorů. Podle Hodaně (1992) lze tělesnou kulturu definovat jako sociokulturní systém, který jako výsledek činnosti, tvorby hodnot, vztahů a norem zajišťuje uspokojování biologických a sociálních potřeb člověka v oblasti fyzického, psychického a sociálního vývoje s cílem jeho kultivace a socializace. Tělesná kultura v sobě zahrnuje vedle sportu také tělesnou výchovu a pohybovou rekreaci. Tělesná výchova je uskutečňována v rámci pedagogického procesu, v němž se využívá cvičení vedoucí ke zdokonalování člověka. Pohybová rekreace umožňuje kultivovat tvořivost člověka a má velký podíl na intelektuální, tělesný a sociální rozvoj osobnosti. Sport lze zařadit mezi rekreační aktivitu, která tvoří složku volného času a životního stylu. Sport je také pohybová činnost

soutěžního charakteru, která je realizována podle stanovených pravidel. Je dělen na relaxační, vrcholový a výkonnostní a lze jej realizovat individuálně i kolektivně.

DEFINICE

Tělesná kultura je sociokulturní systém, který jako výsledek činnosti, tvorby hodnot, vztahů a norem zajišťuje uspokojování biologických a sociálních potřeb člověka v oblasti fyzického, psychického a sociálního vývoje s cílem jeho kultivace a socializace.

Tělesná kultura je zajišťována soukromým i veřejným sektorem. Může být realizována například v zařízení jednoúčelového charakteru (např. plovárny, zimní stadiony, hřiště, stadiony atd.), veřejně přístupných plochách i ve volné přírodě. Fenoménem v oblasti tělesné kultury je v současnosti využívání multifunkčních zařízení, která se stávají součástí moderních měst. V tělesné kultuře lze nalézt čisté veřejné statky, smíšené statky, statky pod ochranou i privátní statky. Tělesná kultura jako statek veřejný se vyznačuje nevylučitelností ze spotřeby, nerivalitou a nulovými mezními náklady na spotřebu.

Nevylučitelnost ze spotřeby je dána možností volného provozování sportu. Nerivalita je spojena s volným přístupem ke sportu každému členu společnosti. Nulové mezní náklady na spotřebu souvisí s náklady sportovního zařízení, které jsou identické bez ohledu na počet spotřebitelů. Tělesná kultura jako statek smíšený (např. zimní stadion, veřejná koupaliště) je nevylučitelný ze spotřeby a je spotřebováván kolektivně. U tohoto druhu statku však může dojít ke snížení kvality statku z důvodu přetížení. Tělesná kultura jako soukromý statek představuje statky v mimořádné a nadstandardní podobě. Jsou zde řazeny zejména statky, které není schopen zajistit veřejný sektor, statky s neutrálním celospolečenským významem a statky, jejichž spotřeba je závislá na požadavcích každého spotřebitele. Tělesná kultura obsahuje mimo jiné také pozitivní a negativní externality, které znemožňují hodnocení působení sportu z makroekonomického a mikroekonomického hlediska. Pozitivní externalitou může být vliv tělesné kultury na zdraví člověka, výkonnost, regeneraci. Naopak tou negativní externalitou může být přetěžování organismu, doping apod.

PRO ZÁJEMCE

Mezi hlavní makroekonomické ukazatele, které informují o postavení sportu v určité zemi, patří podíl výdajů na sport na celkových výdajích veřejných rozpočtů (0,4 - 2 %) a podíl všech sportovních aktivit na objemu produkovaného HDP (1,5 - 2 %). Výdaje na sport nejsou výdaji do spotřeb. **Koruna vydaná ze státního rozpočtu na sport generuje až 3,55 Kč příjmů do veřejných rozpočtů.**

Sport přispívá ke kultivaci lidského potenciálu komplexně. V oblasti fyzické sport rozvíjí základní fyziologické funkce jako je vytrvalost, přesnost, obratnost aj. V oblasti duchovní sport působí na psychiku osobnosti a seberealizaci. Významná je funkce výchovná, neboť sport ovlivňuje vývoj osobnosti člověka a vytváří předpoklady pro vznik pozitivních vlastností člověka. Tím, že je sport časově náročný a je realizován převážně ve volném čase, eliminuje negativní vývoj mládeže, který má zejména v období dospívání častý sklon k rebelství. Mezi další přínos sportu pro společnost je státní reprezentace a vnitřní prožitek.

8.7 Institucionální zabezpečení sportu

Zákonem, který upravuje využívání sportu v ČR, je Zákon č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu. V ČR působí Český olympijský výbor, který má na starosti zejména zajišťování sportovní reprezentace. Finanční prostředky Českého olympijského výboru tvoří příjmy od loterijních společností (viz Tabulka 19). V ČR existují tři hlavní institucionální rámce, ve kterých je sport realizován, a to veřejné instituce, sportovní federace a olympijské hnutí. Sport je realizován také v rámci činnosti státních zařízení (např. školy, speciální sportovní zařízení MŠMT), sportovních klubů podporovaných z celospolečenských zdrojů, soukromých zařízení a sportovních klubů specializovaných na určitý sport a individuálně provozovaných sportovních zařízeních. Mezi sportovní organizace mimo státní zařízení, které v ČR existují, patří občanské sdružení, sportovní kluby, obecně prospěšné společnosti, samostatní podnikatelé, obchodní společnosti a ostatní sportovní subjekty.

TABULKA 19: PŘÍJMY ČOV OD LOTERIJNÍCH SPOLEČNOSTÍ (V KČ)

Loterijní společnost	2014	2015
Českomoravská loterijní společnost a.s.	629 000	815 000
FORTUNA GAME, a.s.	70 000 000	73 000 000
CHANCE, a.s.	22 104 396	27 050 000
Loterie Korunka	6 636 481	8 534 393
Sazka, a.s.	203 276 410	247 670 397
Tipsport, a.s.	29 573 257	28 000 000

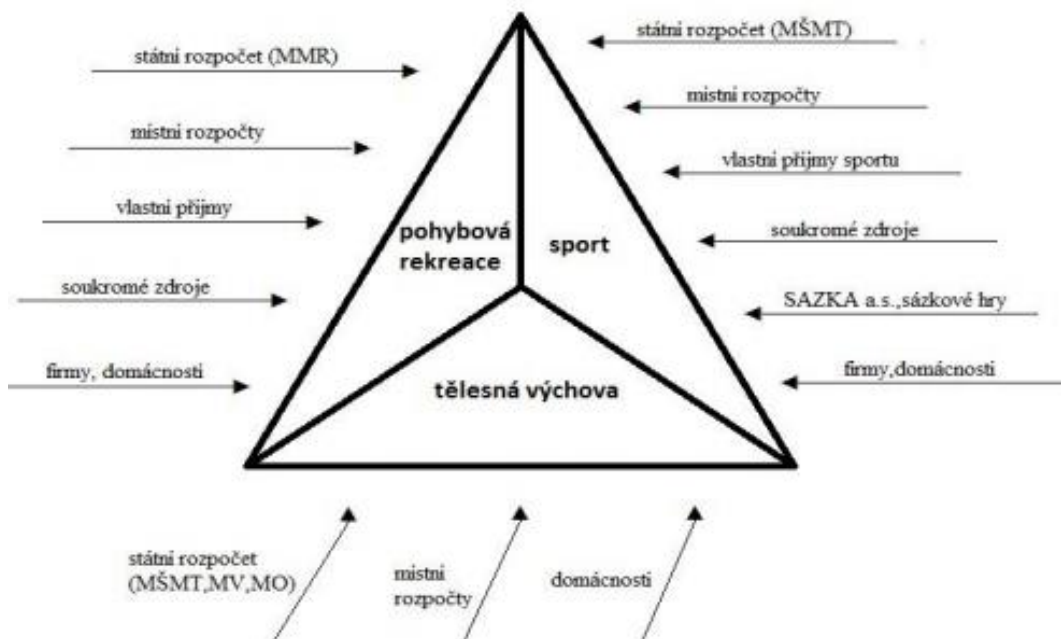
Zdroj: Webový portál Olympic [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z: <http://www.olympic.cz/text/108--odvody-z-loterii-do-sportu>.

8.8 Financování sportu

Sport je financován z více zdrojů, mezi které patří zdroje centrální a lokální (místní). Zásadou financování sportu je, aby byly finanční prostředky soustředěny zejména do rozpočtů municipalit či rozpočtů krajů. Financování tělesné kultury znázorňuje Obrázek 14.

OBRÁZEK 14: VÍCEZDROJOVÉ FINANCOVÁNÍ TĚLESNÉ KULTURY

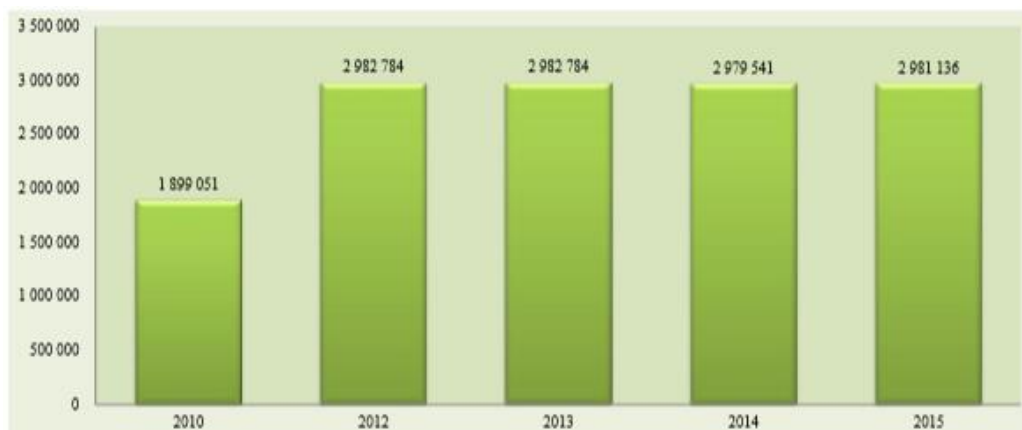
Zdroj: Hobza, V., Rektořík, J. a kol.: *Základy ekonomie a sportu*. Ekopress, Praha 2006

8.8.1 PROSTŘEDKY Z CENTRÁLNÍCH ZDROJŮ

Finanční prostředky jsou v rámci centra každoročně kumulovány ve státním rozpočtu v kapitole MŠMT č. 333. Hlavními příjmy této kapitoly jsou finanční prostředky přidělované přímo do rozpočtů MŠMT a finanční prostředky přidělované MŠMT z kapitoly Všeobecná pokladní správa. Finance ze státního rozpočtu na podporu sportu zobrazuje Obrázek 15. Nestátní příjmy tvoří až z padesáti procent podíly akciové společnosti SAZKA. Hlavní poslání této společnosti je vytvářet finanční prostředky k financování sportu a tělesné výchovy. Sazka, a. s. patří mezi deset nejvíce ziskových firem v ČR.

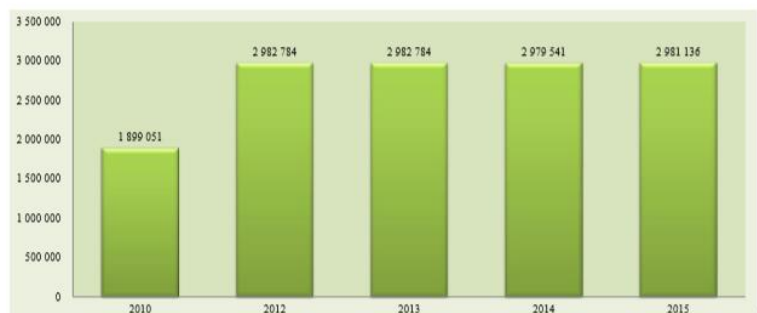
**OBRÁZEK 15: FINANCE ZE STÁTNÍHO ROZPOČTU NA PODPORU SPORTU
(V TIS. KČ)**

Zdroj: Webový portál MŠMT [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/sport-1/rozdeleni-statniho-rozpocetu-2016-v-oblasti-sportu-program-i>.

Státní dotace na podporu sportu plynou do veřejných rozpočtů ve formě investičních a neinvestičních výdajů. Investiční dotace jsou poskytovány zejména občanským sdružením, sportovním svazům a na státní sportovní reprezentaci. Neinvestiční dotace mají podobu veřejně prospěšných programů zaměřených na mládež, handicapované aj., dále na provoz a údržbu tělovýchovných zařízení, na státní sportovní reprezentaci a resortní sportovní centra s programy Ministerstva vnitra a Ministerstva obrany s programy MŠMT. Vyhlášené programy pro rok 2015 a 2016 ze státního rozpočtu znázorňuje Obrázek 16. Neinvestiční dotace poskytované ze strany MŠMT na sportovní reprezentaci zahrnují podporu reprezentantů v kategoriích seniorů a juniorů a jejich účasti na vrcholných mezinárodních soutěžích. Jedná se zejména o Olympijské hry mládeže, Evropské olympijské festivaly mládeže, mistrovství světa, mistrovství Evropy o světové poháry a obdobné soutěže pod patronací Mezinárodního olympijského výboru a Evropských olympijských výborů. MŠMT poskytuje neinvestiční dotace také na sportovně talentovanou mládež, činnost sportovních zařízení, činnost sportovních svazů, významné sportovní akce, údržbu a provoz sportovních zařízení, podporu zdravotně postižených sportovců, organizaci sportu ve sportovních klubech a organizaci školního a univerzitního sportu.

**OBRÁZEK 16: VYHLÁŠENÉ PROGRAMY PRO ROK 2015 A 2016
 (NEINVESTIČNÍ PROSTŘEDKY) ZE STÁTNIHO ROZPOČTU (V TIS. KČ)**

Zdroj: Webový portál MŠMT [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/sport-1/rozdeleni-statniho-rozpoctu-2016-v-oblasti-sportu-program-i>.

Prostředky Českého svazu tělesné výchovy sdružují sportovní, tělovýchovné a turistické svazy, tělovýchovné jednoty a sportovní kluby. Obecné příjmy a výdaje sportovního klubu jsou znázorněny v Tabulce 20. Jejím posláním je podporovat sport, tělesnou výchovu, turistiku a sportovní reprezentaci. V ČR vyvíjí tělovýchovnou činnost více než 80 000 klubů a více než 150 sportovních klubů. Tento svaz společně s Autoklubem, Orlem, Českou obcí sokolskou a dalšími dvaadvaceti občanskými sdruženími patří mezi organizace, které získávají nejvíce finančních prostředků z rozpočtu MŠMT.

TABULKA 20: OBECNÉ PŘÍJMY A VÝDAJE SPORTOVNÍHO KLUBU

Vlastní zdroje	Vnější zdroje
1. příjmy z tělovýchovy sportu	1. příspěvky na činnost od asociací
2. příjmy ze společenské činnosti	2. sponzorování
3. příjmy z členských příspěvků	3. příspěvky z veřejných rozpočtů
4. příjmy z vedlejší hospodářské činnosti	
Přímé výdaje	Nepřímé výdaje
1. výdaje na tělovýchovu a sport	1. výdaje na hospodářskou činnost
2. výdaje na společenskou činnost	2. výdaje na provoz tělovýchovných zařízení

Zdroj: Webový portál Unium [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z: <http://www.unium.cz/materialy/96/0/tradicni-zdroje-financovani-sportovnich-klubu-m14540-p1.html>.

8.8.2 PROSTŘEDKY Z MÍSTNÍCH ZDROJŮ A FINANCOVÁNÍ SPORTU VE ŠKOLSTVÍ

Zdrojem finančních prostředků z místních zdrojů jsou rozpočty krajských úřadů, měst, obcí a ostatní zdroje, které zahrnují příspěvky podniků a organizací, sponzorství a dary. Rozpočty krajských úřadů nemají žádnou položku na financování sportu. V rámci kraje jsou však rozdělovány finanční prostředky z odboru školství pro jednotlivé druhy škol, jedná se tedy o dotace plynoucí z rozpočtu MŠMT, které místně příslušný kraj rozděluje. Finanční podpora poskytována obcím na sport je závislá na finančních možnostech města či obce a rozhodnutí představitelů obce. Z místních zdrojů se nejčastěji hradí výdaje na tradiční sportovní akce, sportovní infrastrukturu, rekonstrukce, opravy apod. Příjmy ze sponzorství ve sportu je realizováno propagací jména či obchodní značky po určité období. Je spojeno se založením partnerského vztahu mezi provozovatelem sportu a subjektem, který je za protislužby ochotný poskytnout sponzorské prostředky.

Například Krajský úřad Moravskoslezského kraje podpořil rozvoj sportovních klubů a tělovýchovných jednot, jejichž družstva dospělých reprezentují Moravskoslezský kraj v roce 2017 v nejvyšší celostátní soutěži daného sportu v ČR nebo interlize celkovou částkou 27 mil. Kč. Mezi dvě hlavní priority podpory sportu ze strany Krajského úřadu Moravskoslezského kraje patří podpora systematické výchovy dětí a mládeže a jejich přípravy na vrcholový sport ve vrcholových sportovních klubech a podpora činnosti družstev vrcholových sportovních klubů. Financování provozu sportu v rámci vzdělávací činnosti je financováno ze dvou zdrojů, a to municipálních rozpočtů a odborů školství krajských úřadů. Z municipálních rozpočtů jsou financovány nejčastěji náklady na energie, služby a náklady na odpisy. Krajský úřad financuje hlavně náklady na učební pomůcky a náklady na mzdy. Celkový podíl krajských úřadů na úhradě nákladů spojených se sportem v rámci vzdělávací činnosti je pětinasobně vyšší než podíl na úhradě nákladů obcí.

Mezi prioritní cíle plánu podpory rozvoje sportu patří podpora rozvoje a popularizace sportu pro všechny, rozvoj sportovně – rekreační infrastruktury, optimalizace objemu a struktury financování podpory rozvoje sportu, podpora sportovní reprezentace, nový legislativní rámec podpory rozvoje sportu, zvýšení finanční podpory základních článků sportu, zvýšení podpory mezi školami a zvýšení atraktivity tělesné výchovy na školách.

OTÁZKY

1. Jaké jsou základní skupiny kulturních statků ve vztahu k jejich financování?
2. Jaké jsou základní přístupy (modely) státu při realizaci státní kulturní politiky?
3. Jaké jsou základní možnosti financování kulturních statků?

4. Jaké hlavní centrální zdroje slouží k financování kultury?
5. Kdy může být sport považován za veřejný nebo privátní statek?
6. Jaké přínosy sebou přináší provozování různých druhů sportu?
7. Jak je v ČR sport financován z centrálních zdrojů?
8. Co patří mezi zdroje finančních prostředků místních zdrojů a jaké výdaje jsou z nich nejčastěji hrazeny?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V 8. kapitole byly vysvětleny různé přístupy k pojetí kultury a sportu. Spotřeba kulturních produktů sebou přináší několik pozitivních externalit, a proto stát usiluje o zajištění určitého standardu spotřeby kulturních statků. Protože stát nemá dostatek finančních prostředků na financování veškeré spotřeby kulturních statků a služeb, podporuje jen vybrané druhy statků. Kulturní politika byla dále vysvětlena v rámci postoje vlád ke kultuře prostřednictvím čtyř modelů (přístupů) státu. Zdroje kultury jsou děleny na centrální a regionální. Hlavními subjekty kultury jsou knihovny, muzea, galerie, divadla a kulturní domy, které dominují vlastními rozpočty, a které jsou významnou měrou dotovány jak z regionálních rozpočtů, tak státního rozpočtu. Kapitola se dále věnovala strategií podpory kultury do roku 2020.

Tělesná kultura je uznávána jako důležitá složka kvality lidského života a má pozitivní přínosy pro společnost. Sport významně ovlivňuje různé druhy ekonomických činností a je organizován státem (hlavně prostřednictvím MŠMT) i dobrovolnými kluby podporovanými státem, a to například spolky. Náklady na sportovní aktivity jsou financovány z centrálních zdrojů i místních zdrojů. Největší podíl na financování sportu má akciová společnost SAZKA, a.s. Sport ve školství je financován ze dvou zdrojů, a to municipálních rozpočtů a odborů školství krajských úřadů. Celkový podíl krajských úřadů na úhradě nákladů spojených se sportem ve školství je však pětinásobně vyšší než podíl na úhradě nákladů obcí.

ODPOVĚDI

1. V odvětví kultury se vyskytují všechny typy statků, a to statky veřejné, smíšené veřejné statky a privátní statky.

2. Mezi základní přístupy státu při realizaci kulturní politiky patří modely Ulehčovatele, Patrona, Architekta a Konstruktéra.
 3. Část nákladů na pořízení kulturních statků je hrazena občanem – spotřebitelem a zbylá část je financována z veřejných rozpočtů, tj. ze státního rozpočtu, rozpočtu krajů a municipalit. Přímými zdroji financování jsou prostředky od ziskových subjektů ve formě dotací z veřejných rozpočtů či zdrojů nezávislých na rozpočtovém procesu. Nepřímými zdroji financování jsou sociální podpory, daňové úlevy pro umělce a umělecké instituce a daňové úlevy.
 4. Hlavním zdrojem financování kultury je státní rozpočet s účelovými fondy, do kterých patří Státní fond kultury ČR a Státní fond pro podporu a rozvoj české kinematografie.
 5. Tělesná kultura jako statek veřejný se vyznačuje nevylučitelností ze spotřeby, nerivalitou a nulovými mezními náklady na spotřebu. Tělesná kultura jako privátní statek představuje statky v mimořádné a nadstandartní podobě.
 6. Sport přispívá ke kultivaci lidského potenciálu. V oblasti fyzické sport rozvíjí základní fyziologické funkce a v oblasti duchovní sport působí na psychiku osobnosti a seberealizaci. Významná je funkce výchovná, neboť sport ovlivňuje vývoj osobnosti člověka a vytváří předpoklady pro vznik pozitivních vlastností člověka. Přínosem sportu pro společnost je státní reprezentace a prožitek.
 7. Finanční prostředky jsou kumulovány ve státním rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Hlavními příjmy této kapitoly jsou finanční prostředky přidělované přímo do rozpočtů MŠMT a finanční prostředky přidělované MŠMT z kapitoly Všeobecná pokladní správa. Státní dotace na podporu sportu plynou do veřejných rozpočtů ve formě investičních a neinvestičních výdajů.
 8. Zdrojem finančních prostředků z místních zdrojů jsou rozpočty krajských úřadů, měst, obcí a ostatní zdroje, které zahrnují příspěvky podniků a organizací, sponzorství a dary. Z místních zdrojů se nejčastěji hradí výdaje na tradiční sportovní akce, sportovní infrastrukturu, rekonstrukce, opravy apod.
-

9 VĚDA, VÝZKUM A INOVACE

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Obsahem deváté kapitoly je nejdominantnější jev posledních století vývoje společnosti. Musíme si uvědomit, že neolitický člověk by ještě rozuměl světu 17. a do značné míry i 18. století. Byl by obklopen věcmi z jiné kultury, tj. lišily by se tvary, někdy i použitými konstrukčními materiály, ale vzhledem k tomu, že se jednalo o rozpracování jemu známých principů by všemu funkčně rozuměl. Podívejme se však na rozdíl mezi sedlákem z roku 1720 a dnešním zemědělcem. Vůl, koně kontra traktor, kosa, srp oproti kombajnu, poloautomatizované dojení krav, místo loučí elektřina atd. Jinak řečeno za 300 let se svět (s výjimkou rozvojových zemí) radikálně změnil, jeho principy v oblasti technologií jsou revolučně odlišné.

Samozřejmě za tuto proměnu světa je zodpovědná lidská aktivita v procesu poznávání světa, společnosti i vlastního biologického lidského jedince. Je pravdou, že schopnost poznávat a zachovávat znalosti, neustálým opakováním aktivity získat potřebnou dovednost, návyky a postupnosti mělo lidstvo vždy. Zrychlující se pokrok v oblasti vědy a její aplikace je důsledkem postupné akumulace poznatku, sociálních a ekonomických změn, které se projevují plnou silou v posledních stoletích. Proto cílem kapitoly je snaha ukázat čtenáři faktory, které hýbají procesem rozvoje vědeckotechnického pokroku, determinanty určující její formy a vliv veřejné sféry na její existenci.

CÍLE KAPITOLY

- Definovat vědu, výzkum a inovace
- Vysvětlit vztah člověk – věda – technika
- Popsat základní etapy vývoje tohoto vztahu
- Uvést do diskuze o metodologii vědy
- Charakterizovat systém věd a jejich zvláštnosti
- Ukázat na problematiku vědy a společnosti a stimulačně regulační mechanismus
- Představit základní obrysy vědeckotechnické politiky v ČR

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Metodologie, poznání, věda, výzkum, vývoj, konstrukce, společnost, vědeckotechnická politika, ekonomická historie, dějiny věd, pokrok, vědeckovýzkumné organizace

9.1 Vymezení základních pojmů a jejich sociální význam

9.1.1 VĚDA

Pod **pojmem věda** rozumíme jednotu lidských znalostí a zkušeností, získaných v procesu praktického osvojování přírody, člověka a lidské společnosti. Přitom tyto znalosti jsou systematicky uspořádány, jsou získávány na základě prověřených metod, jejich uchování vyplývá z možnosti společnosti. Zároveň dochází k předávání vědeckých poznatků, nejčastěji výukou a také jejich zaznamenáváním do databáze. Jde tedy o systém poznatků o vlastnostech, způsobech podmíněnosti a typech souvislosti a zákonitostí, který se týká přírody, techniky, společnosti, způsobu myšlení (tvorba pojmů, kategorií, zákonů, hypotéz, teorií, způsobu získávání dat a měření).

Celistvost vědeckého poznání je důsledkem skutečnosti, že naše znalosti jsou jak výsledkem společenského charakteru poznávání, tak výsledkem subjektivních charakteristik člověka, který je provádí a interpretuje. Ve vědě však existují různé nástroje umožňující měření, pozorování, změnu prostředí, v nichž probíhají pozorované jevy, zpracování výsledků atd. Jejich existence, schopnost provádět potřebnou operaci aj. je závislá na předchozím stupni poznání a rozvoje lidských schopností v oblasti výroby.

Společnost taktéž určuje množství prostředků, které může vydělit na provozování aktivit v oblasti vědy, vytváří specializované struktury, jejichž rolí je uchovávat a předávat získané prostředky. V tomto smyslu je věda vždy společensky determinovanou aktivitou, není možná jako činnost jedince a její rozvoj je předurčen společností.

Na druhé straně je vlastní poznávání vždy záležitostí společensky určeného jedince. Ten stojí před realitou, vymezuje si předmět poznávání, tj. vyděluje z komplexu reality určitou část a nazývá ji pomocí jím zvolených metod. Z jeho pohledu se zde odráží vědomé a nevědomé prvky jeho intelektuální osobnosti jako je poznání, tvorba úsudku, pojmy, vzpomínky, introspekce, pozornost, intuice, sny a fantazie a vlastní vzdělání. Část těchto momentů poznávání je individuálně vrozená v různé míře a část vzniká na základě jeho osobnostních prožitků, sociálního prostředí a výchovy.

Konkrétní úroveň vědy je tak důsledkem historického vývoje, materiálně technické podmíněnosti, sociálně ekonomického uspořádání, převládajících idejí a možnosti seberealizace individua.

DEFINICE

Df

Definice vědy dle Nagela: „Věda je organizovaný způsob znalostí a klasifikace. Věda je spojena s vysvětlením.“

9.1.2 VÝZKUM

Pod **pojmem výzkum** rozumíme systematické aktivity, které umožňují hlubší poznávání zkoumaného jevu. Proti tomuto slovo objevování je chápáno spíše jako náhodný akt (ve smyslu nesystematické činnosti společnosti) a objevem je označován vlastní fakt nového poznatku. Do procesu výzkumu (bádání) patří shromáždění a uspořádání předchozích znalostí, jejich přezkoumání a kritické zhodnocení, přijetí metodologie a jednotlivých používaných metod. Poté následuje vlastní výzkumná práce, získávání dat, jejich vyhodnocení, srovnání s předchozími poznatky, vyvození hypotéz, otestování a nové poznání.

Nezbytnou součástí výzkumu je tak dokumentace postupů a na jejím základě zveřejnění výsledků. Ty se prezentují buď na vědeckých konferencích, symposiích a nejčastěji ve specializovaných vědeckých časopisech. Syntetizující podoba se pak publikuje ve vědeckých monografiích.

DEFINICE

Df

Vymezení výzkumu a vývoje podle ČSÚ: Výzkum a vývoj je systematická tvůrčí práce konaná za účelem rozšíření stávajícího poznání, včetně poznání člověka, kultury a společnosti, získání nových znalostí nebo jejich využití v praxi, a to metodami, které umožňují potvrzení, doplnění či vyvrácení získaných poznatků.

U výzkumu existují dvě základní roviny – základní a aplikovaný výzkum:

- a) **Základní výzkum** je směřován do poznání neznámých jevů, odhalování hlubinných příčin existence, určujících mechanismů bytí zkoumaného jevu. Patří k němu i výzkum podmínek této existence a vzájemných životně určujících vazeb pro jeho výskyt a fungování. Jeho konkrétní podoba se samozřejmě liší podle charakteru. Jinak tento proces se odehrává v biologii, chemii, fyzice atp. a jinak v oblasti humanitních věd nebo v oblasti výzkumu artefaktů kultury. Z organizační struktury se základní výzkum většinou odehrává ve veřejnoprávních subjektech (univerzity, specializované vědecké výzkumné organizace) ale také existují

soukromoprávní nadace, které se zabírají některými oblastmi základního výzkumu.

Df

DEFINICE

Základní výzkum podle ČSÚ: Experimentální a teoretická práce vynakládaná zásadně za účelem získání nových vědomostí o základních principech jevů nebo pozorovatelných skutečností, která není primárně zaměřena na uplatnění nebo využití v praxi.

- b) **Aplikovaný výzkum** je vědecká výzkumná aktivita, která má za účel praktické využití známých principů při tvorbě či zdokonalování statků. Řeší problémy vznikající zaváděním nových principů a postupů, na rozdíl od základního výzkumu sem vstupují kritéria ekonomické efektivity, účelovosti, vztahu k lidským potřebám atp. Rozdíl je v tom, že v základním výzkumu nevíme, jak lze budoucí poznatky aplikovat, za jakých technických, ekonomických a sociálních bariér je bude možno použít. Aplikovaný výzkum naopak ví, k čemu chce dospět a zná i omezení, která determinují přijetí určitých poznatků. S určitou pravděpodobností dokáže odhadnout i náklady a čas řešení. Taktéž zde existují úspěšné a neúspěšné projekty, kdežto v základním výzkumu je i negativní poznatek z hlediska přírodních představ je úspěchem tohoto výzkumu.

Organizační struktura je zde ve většině případů pod vlivem soukromých subjektů. Pro firmy, které je zřizují nebo spolufinancují, je v moderní společnosti otázka vědeckovýzkumného pokroku alfoou i omegou jejich existence. Vliv veřejného sektoru se zde odehrává v podobě zájmu na urychlení sociálně ekonomického rozvoje a tím zabezpečení existence společnosti. Mnohdy je podpora aplikovaného výzkumu veřejnými orgány moci vyvolána narůstajícími problémy (zbraně, ekologie, potraviny, léky aj.)

Df

DEFINICE

Aplikovaný výzkum podle ČSÚ: Plánovitý výzkum nebo kritické šetření zaměřené na získání nových poznatků a dovedností pro vývoj nových výrobků, postupů nebo služeb nebo ke značnému zdokonalení stávajících výrobků, postupů nebo služeb.

Df

DEFINICE

Experimentální vývoj podle ČSÚ: Vývoj, kterým se rozumí získávání, spojování, formování a používání stávajících vědeckých, technologických, obchodních a jiných příslušných poznatků a dovedností pro návrh nových nebo podstatně zdokonalených výrobků, postupů nebo služeb. Experimentální vývoj může zahrnovat i vývoj prototypů,

demonstrační činnosti, pilotní projekty, testování a ověřování nových nebo zdokonalených výrobků, postupů nebo služeb v prostředí reprezentativním z hlediska reálných provozních podmínek, pokud hlavní cíl spočívá v dalším technickém zlepšení výrobků, postupů nebo služeb. Experimentální vývoj nezahrnuje běžné nebo pravidelné změny výrobků, výrobních linek, výrobních postupů, stávajících služeb a jiných nedokončených operací, i když takovéto změny mohou představovat zlepšení.

9.1.3 INOVACE

Termín **inovace** je odvozen z latinského slova *innovare* tj. obnovovat. Do širšího společenského vědomí byl uveden Josefem Schumpeterem.

V ekonomickém smyslu je inovace chápána jako endogenní a cílený proces změny, aby bylo na trh dáváno nové zboží, nebo aby došlo k nové kombinaci produkčních faktorů, jejichž důsledkem bude vyšší míra efektivnosti či kvality. To vyvolává změny v celém reprodukčním a sociálně ekonomickém procesu bytí společností. Uvedený termín se užívá i ve sféře duchovního života a kultury společnosti. Zde se inovací rozumí nalézání nových poznatků, forem sdělení, nové způsoby uměleckého vyjádření, kreativita a tvůrčí originalita. V praktické podobě se velmi často inovace v tomto smyslu projevuje u avantgardních skupin umělců a v podobě designu, tj. ve snaze funkčního a estetického propojení stránek výrobků.

Inovace můžeme členit z hlediska různých kritérií. Z hlediska jejich **zavádění** členíme inovace na:

- a) v produktech a službách,
- b) ve výrobních a dodavatelských procesech,
- c) v řídicích procesech a to jak z hlediska postupu managementu, tak i organizačních strukturách firmy.

Podle jednotlivých **oblastí** můžeme hovořit o:

- a) sociálních a společenských inovací,
- b) technických inovací,
- c) systémových inovací (politické změny systému na trvale udržitelný systém).

Podle **vzniku** inovací hovoříme o:

- a) uzavřených inovací, tj. inovace vznikají jako produkt osob uvnitř firmy,
- b) otevřené inovace jsou produktem spolupráce několika subjektů,

- c) přenesené inovace je aplikace známých inovací do prostředí sociálně ekonomického subjektu.

Z hlediska **stupně** inovace rozeznáváme:

- a) průlomové (ničivé, bořící) inovace jsou spjaty s totální náhradou produktu a systému, který je podmiňuje,
- b) zásadní inovace znamená technologickou změnu z hlediska užívaného produktu, která má významný charakter z hlediska užitné hodnoty,
- c) zdokonalovací inovace, tj. vylepšení produktu při zlepšení stávajících charakteristik či způsobení požadavkům určité skupiny zákazníků,
- d) pseudoinovace nebo imitace inovací je pouhou změnou designu či připodobením k jinému úspěšnému výrobku.

Inovační aktivity jsou v převážné míře rozvíjeny soukromoprávními subjekty. Tlak na jejich zavádění je dán fungováním tržního mechanismu. Role veřejnoprávních subjektů je v této oblasti odvozována od potřeby konkurenceschopnosti hospodářství (regionální, státní, mezinárodní). Jde tedy spíše o tvorbu podmínek pro zrod inovací v daňovém systému, podpora kvality vzdělávání, podpora vyvolaných investic.

PRO ZÁJEMCE

Z národohospodářského pohledu je základem pro pochopení inovace dílo J. A. Schumpetera. Jeho teorie společenského vývoje vychází z metodologie technologického a technického determinismu. Inovace jsou jevem, který narušuje rovnováhu a ekonomický mechanismus, který k ní přirozeně tíhne, se jí snaží nastolit na nové, vyšší úrovni. Proto dochází podle Schumpetera k dynamice hospodářství. Inovace jsou tak tvůrčím ničením existujícího stavu hospodářství. Proto také rozlišuje podnikatele jako inovátora a kapitalistu, jehož cílem je zhodnocení kapitálu. Zde se nachází i počátek teoretického základu pro hypotézu později vzniklé „managerské revoluce“. Proto neměl Schumpeter ani jednoznačně odsuzující slova pro monopol. Pokud honba za monopolním ziskem umožňuje neustálý vznik inovace, je vlastně pozitivem pro dynamický vývoj. Do teorie inovace se také významně zapsal P. Drucker, který tento proces analyzoval hlavně z pohledu aktivit podnikového managementu. Zdůraznil význam inovační kultury a nutnost prosazování inovační myšlenky pro fungování firmy i jiných institucí.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Věda, výzkum, inovace jsou sociální aktivity, které se vzájemně doplňují, podmiňují a tvoří jeden strukturovaný celek. Jejich smyslem je rozvíjet poznání přírody, společnosti i

člověka jako takového. Jejich rozvoj je závislý na rozvoji individualit a úrovni společnosti, která jim vytváří podmínky pro tyto aktivity. Jde jak o materiální podmínky pro seberealizaci člověka, tak i organizační a institucionální zabezpečení. Teprve v jednotě všech těchto momentů se prosazuje schopnost jedince dále posouvat hranice poznání a možnosti aplikace těchto poznatků.

9.2 Vztah člověk – věda – technika a jeho vývoj

Člověk jako biosociální tvor musí provádět látkovou výměnu mezi sebou a okolím. Lidská aktivita v procesu získávání a tvorby statků za účelem uspokojení potřeb tak je součástí jeho existence na tomto světě. Zároveň člověk disponuje vědomím a z tohoto faktu vyplývá proslulé Descartovo „cogito ergo sum“. Myšlení jako základ mé duchovní existence je východisko pro seberealizaci na základě kritického poznání skutečnosti. Právo metodologické pochybnosti o čemkoliv, co mě obklopuje je východiskem pro formování moderní vědy.

Věda není pouhým souhrnem sbíraných poznatků, je důsledkem společenské a individuální praxe. Ta formuje lidské představy o vnějším světě, přičemž k jejich sdílení a uvědomování dochází pomocí řeči jako společensky vzniklého a rozvíjejícího se nástroje.

Kontakt člověka k ostatním členům společnosti a ke věcem je proto elementárním předpokladem jeho existence nejenom jako biologického tvora, ale i ve smyslu duchovního sebeuvědomování si sebe sama. Lidská aktivita v tvorbě statků totiž předpokládá znalosti o jejich důsledcích a znalosti o přírodních procesech. Má tedy svoji tvořivou a vzdělávací rovinu, která v konečném důsledku vyvolává v nutnost vydělit specializovanou aktivitu – vědu.

Zároveň na základě poznání a praktické činnosti potřebuje pro produkci statků stanovit specializované způsoby jejich produkce a vytvořit zvláštní nástroje. Tím vytváří techniku a technologie. Vztah člověk – věda – technika je také zároveň vztahem k výrobě. Vznikají tak vazby člověk – výroba, věda – výroba a technika – výroba. Přitom každý z těchto vztahů má svá specifika, stejně jako vztahy člověk – věda, člověk – technika a věda a technika. Jedná se o vztahy realizované v určité sociální organizaci, která má jak hierarchicky uspořádané vazby, tak disponuje samoregulačními vazbami. Tato uspořádání jsou vsazena do prostředí, takže máme vztahy člověk – společnost, technika – společnost, věda – společnost. Stejně se dají vymezit i vztahy k materiálnímu a přírodnímu.

Pokud bychom podrobněji analyzovali uvedené vztahy, zjistili bychom, že všude existuje společenský prvek, bez kterého si neumíme představit jeho dlouhodobější existenci. Člověk jako individuum je sociálně determinován, zároveň v sobě odráží historické dovednosti a kulturu své doby. Věda je výrazem společenského poznání reality a jako aktivita odpovídá možnostem společnosti v určité etapě jejího vývoje. A inovace je

proces, který v sobě integruje organizační uspořádání produkční základny statků, individuální přístup lidí účastníci se tvorby státu a je zároveň výsledkem konkurenční situace na trzích, tj. opětovně odpovídá ekonomickému stavu společnosti v určité fázi hospodářského vývoje. Role veřejného sektoru v tomto složitém propleteném vtahu je jak přímá, tak podmiňující. Přímou vystupuje v podobě konkrétních institucí, zadávání úkolů či příkazů. Je zároveň systémotvorným prvkem prostředí, tj. vytváří vzdělávací systémy, organizuje informační základny, mezistátní výměnu dat atd. tím předurčuje budoucí podobu systému člověk – věda – technika.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Vztahy v systému člověk – věda – technika jsou svojí podstatou různé, neboť se formují na základě propojování nesterorodých subjektů, společné je jim to, že se odehrávají v určitém společensky determinovaném prostředí. Základním hybatelem tohoto systému je člověk, který je demiurgem jednotlivých subsystémů. Jeho individualita je nezpochybnitelná, jeho tvůrčí schopnost je určující. Avšak tyto vlastnosti jsou výsledkem předchozího společenského vývoje v oblasti jazyka, techniky a technologie, vzdělávacích aj. systémů.

9.3 Náčrt dějin vědy

Pod pojmem dějiny vědy rozumíme sledování vývoje lidské praxe a myšlenek, které se na základě této praxe zrodily. Smyslem takového zkoumání je identifikace příčin změn názorů, postojů, výzkumných technik, diferenciací jednotlivých věd, vliv faktorů, které nemají svůj původ ve vědeckém poznání atp. Kromě sledování poznání jako takového, což souvisí s vývojem filosofie, jsou dějiny vědy diferencovány podle jednotlivých aktivit. Vznikají tak subdisciplíny formální (matematicko-kvantitativní), přírodní technické, kulturní a duševní, sociální a další disciplíny. Mají zpravidla dvě roviny zkoumání – jedna zkoumá myšlenkový vývoj – např. dějiny ekonomických učen a druhá zkoumá vývoj vlastního předmětu zkoumání – dějiny hospodářství. Obdobně můžeme vymezit dějinnou linii názoru v oblasti matematiky či statistiky a v druhém případě ukázat na vývoj výuky, institucionálního a systémového bádání v této oblasti a vysvětlit časové posloupnosti rozvoje a aplikace na základě rozvoje technických zařízení či jiných věd.

Je tedy zřejmé, že dějiny vědy sledujeme jako jednotu přínosu osobností, které utvářely jednotlivé myšlenky tvořící náš pohled na určité předměty zkoumání, ale také jako součást poznání společnosti a jejich aktivit jako celku. V souvislosti s historickým pohledem se zformovala i diskuze o metodologii vědy. Pokud by vědecké bádání bylo odvozeno od jediné osoby, od jediného přístupu, pak by tento problém neexistoval. Ale právě dějiny filosofie a na ně navazující filosoficko-metodologické postuláty ukazují na

různost postojů a názorů v dílčích vědách, které bývají zpravidla odvozeny od zastánců jednotlivých filosoficko-metodologických přístupů. K různorodosti poznání přispívá i používání různých metod a nástrojů pro deskripci, analýzu i syntézu zkoumaného předmětu. Získaná data pak různou interpretací vedou k tvorbě závěru, které jsou velmi logické uvnitř přijatého myšlenkového systému, ale mohou protirečít interpretační logice jiného myšlenkového systému.

Základní předpoklady pro vznik a formování vědeckého názoru jsou:

- a) vytvoření řeči,
- b) schopnost kvantitativního a kvalitativního srovnávání,
- c) schopnost výpovědi o světě a jeho umělecké znázornění,
- d) schopnost zapsat informace a funkčně jim porozumět,
- e) zformování světonázoru, z počátku založením na vysvětlujících mýtech či náboženských představách a později na vědeckých poznatcích a jejich interpretacích,
- f) vznik filosofie jako myšlenkového systému, který se snaží poznat a interpretovat svět.

Současný stav poznání nám říká, že snaha o vědomé vysvětlení skutečnosti vzniku již se samou civilizací, a to v podobě astrologie, doeukleidovská geometrie, formování prvních právních systémů atp. Antická věda zrodila již pokusy o ucelené vědecké teorii (např. atomismus), vznikají spisy o astronomii, botanice, vznikají základy dendrologie, systémový výklad geometrie, rozvíjí se matematické a další vědy. Vznikají i specializované Akademie a knihovny. Ve středověku mnoho antických principů bylo rozvinuto Araby – lékařství, alchymie, zeměpis aj. Obrovský rozvoj vědy v další mimoevropské oblasti můžeme pozorovat v Číně. Základ byl pravděpodobně vytvořen mezi 6. a 3. stol. před naším letopočtem v rámci tzv. „100 škol myšlení“. Zde se začaly střetávat různé ideové postoje a navazovaly tak na relativně vysokou úroveň poznání v oblasti empirického výzkumu, kterou dnes můžeme dokumentovat dochovanými artefakty (kuše, kov, keramika atd.) a písemnými záznamy. Můžeme říci, že Čína do 15. stol. byla vedoucí oblastí v řadě produkčních technologií i systémových institucí (kompas, papír, tisk, střelný prach, papírové peníze, vzdělávání úředníků aj.). V Evropě začíná nová fáze vědeckého poznání v souvislosti s rozvojem empirického myšlení a obnovování antických ideálů. To se začalo projevovat od 14. století. Vlastní věda v nynějším slova smyslu začíná od vystoupení Galilea, Descarta, Newtona, Spinozy, Linného a dalších. První pokus o komplexní systematické poznání jsoucna je pak spjat s činností Encyklopedistů; tento pokus však nebyl dokončen, a to jak z důvodu politického vývoje ve Francii, tak i z důvodů dynamického rozvoje poznání.

V souvislosti s nástupem industrializace se proces rozvoje věd urychlil. Nástup Darwinovy teorie, teorie relativity, princip neurčitosti a jiné průlomové objevy v přírodních vědách změnilly naše pojetí světa. Taktéž společenské vědy zažily zásadní zvraty (T. Hobbes, J. J. Rousseau, A. Smith, K. Marx, J. M. Keynes, A. Weber) a další autoři měnili naše představy o společnosti. Obdobný zvrat přinesla teorie dědičnosti do biologických věd.

S velkou mírou zjednodušení tak můžeme vymezit tři etapy vývoje vědy.

1. **Předklasická** etapa. Zahrnuje vývoj vědy do nástupu renesance. Je charakteristická snahou o nalezení absolutní jistoty a zjevení absolutní pravdy. Hlavní metodou je zde pozorování a na jeho základě vyvozování závěrů. Výrazně se prosazuje i metoda analogie, kdy se závěry činí na základě představ o jiných, obecněji známých jevech a procesech.
2. **Klasická** etapa. Vzniká na základě systematizování postupů při poznávání, je posílen princip klasifikace a determinismu, tj. představy o vzájemných funkčních a kauzálních vztazích, které vedou k očekávaným důsledkům. Prosadil se díky svým úspěchům, obzvláště silně v kosmologických teoriích a v Newtonovské mechanice. Věda, když odhalí příčiny a mechanismus fungování, je schopna predikovat budoucí stav.
3. **Neklasická** etapa. Věda od poloviny 19. stol. prosazuje princip relativity, vývoje ve formě pravděpodobnosti a neurčitosti. Starší myšlenky jsou brány jako pravdivé a pouze jako součást specifických podmínek, které nemají univerzální platnost. Poznání je chápáno jako nekonečný proces interpretace reality za momentálně existujících podmínek.

PRO ZÁJEMCE

Hodnoty vědy:

1. Jednoznačnost (Tvrzení musí být vyjádřeno na bázi známých či definovaných termínů.)
2. Transparentnost (Musí být zveřejněn způsob získání poznatků.)
3. Objektivita (Musí být postavena na faktech a musí mít formulovány objektivní závěry. Z hlediska realismu by měla být podložena nezávislým pozorováním.)
4. Ověřitelnost (Fakta a popisované mechanismy musí být ověřitelné jinými badateli.)
5. Spolehlivost (Fakta musí existovat po dostatečně dlouhou dobu.)
6. Otevřenost a čestnost (Nemanipulovat s daty a neargumentovat na základě vybraných aspektů.)

7. Novost (Mělo by dojít k formulaci vedoucí k pokroku ve vědní disciplíně.)

9.4 Systém věd

Jak bylo výše řečeno, věda se zabývá veškerými existujícími a námi známými oblastmi. Proto, aby bylo možno se v této problematice orientovat, i věda o vědě potřebuje nastavit určitá kritéria, která jí umožní zkoumat obsah a vazby mezi jednotlivými vědními disciplínami.

V rámci kategorizace mohou existovat různé nuance. Ty povětšinou jsou důsledkem účelu, pro který je rozčleněním děláno. Např. některá instituce provádí přidělování finančních prostředků a z nějakých důvodů (politických, ekonomických, kulturních) zdůrazňuje určitou oblast. A proto přizpůsobí kritéria a rozčlenění tak, aby preferovanému směru se dostalo více pozornosti.

Zde v našem výkladu se přidržíme mezinárodní klasifikaci věd. Ta bývá většinou základem pro jiná rozdělení, a proto jej zde představujeme.

Vědy se v systému Mezinárodní klasifikace oblastí vědy a technologií (Fields of Science and Technology Classification) člení na:

Přírodní vědy: K nim řadíme matematiku, počítačové vědy a informatiku, fyzikální vědy, chemické vědy, vědy o Zemi a příbuzné vědy o životním prostředí, biologické vědy a ostatní přírodní vědy.

Technické vědy: Zahrnují stavební a dopravní inženýrství, elektrotechnické, elektronické a informační inženýrství, strojní, jaderní a audio inženýrství, chemické inženýrství, materiálové inženýrství, lékařské inženýrství, environmentální inženýrství, environmentální biotechnologie, průmyslové biotechnologie, nanotechnologie a ostatní technické vědy.

Lékařské vědy: Obsahují komplex věd, které se zabývají člověkem jako biologickým tvorem. Patří sem základní medicína, klinická medicína, lékařské biotechnologie, zdravotní vědy. S lékařskými vědami je spjato i zvěrolékařství. Bývá ale chápáno jako součást zemědělských věd.

Zemědělské vědy: Zde se soustřeďují nauky o zemědělství, lesnictví a rybolovu, vědy o zvířatech a mléku, veterinární vědy, zemědělská biotechnologie a ostatní zemědělské vědy.

Sociální vědy: Jde o komplex věd zabývajících se společností. Patří sem ekonomie a podnikání, sociologie, pedagogika, právní vědy, politologie, sociální a ekonomické geografie, mediální a ostatní společenské vědy.

Humanitní vědy: Jde o vědy, které se věnují poznání duchovní sféry, existence lidstva a s ní spjatých artefaktů. Mezi ně se počítá historie a archeologie, jazyky a literatura, filosofie, religionistika, umění ve všech jeho podobách (malířství, sochařství, hudba, herectví atd.) a další humanitní disciplíny.

Problémem jakékoliv klasifikace jsou komplexní vazby uvnitř studovaných jevů. Proto vznikají různá mezioborová studia nebo disciplíny. Lze uvést např. biochemie, ekonometrie apod., které integrují přístupy z různých věd. A pokud se podíváme na antropologii, pak její struktura zahrnuje od geologie (paleoantropologie), až po etnologii (kulturní antropologie). Je tudíž nutné chápat, že pod relativně jednoduchým členěním se skrývá mnohvrstevnost lidského poznání a pochopit smysl a důvod členěné vědy.

PRO ZÁJEMCE

V rámci klasifikace věd je určit termín inženýrství. Toto slovo je odvoze od latinského výrazu ingenium (chytrost) a ingeniare (vymyslet, vyřešit problém). Vztahovalo se k tvůrčí aplikaci známých teoretických principů. V současnosti tím rozumíme navrhování a vývoj konstrukcí a strojů nebo výrobních postupů. Přitom tato aktivita musí vést k respektování provozních či bezpečnostních podmínek, vyhovovat zamýšlené funkci a naplňovat další předem daná zadání. Inženýr je tudíž označení osoby (instituce), která toto zabezpečuje v konkrétní oblasti. V českém jazyce uvedený termín je titulem absolventa některých oborů.

9.5 Organizace vědy a výzkumu

Způsob vykonávání vědy ve společnosti je úzce spjatý s její vnitřní strukturou. Jinak řečeno způsob poznávání a jeho konkrétní forma je součástí života společnosti. V momentu formování lidské civilizace, kdy základní funkce spočívala v nutnosti bezprostřední organizace obživy a zabezpečení dalších životně nutných aktivit (obrana, homogenizace idejí ve společnosti pomocí náboženství), byla badatelská činnost záležitostí jedinců.

V některých civilizačních formách (např. řecká polis) byly získané poznatky předávány organizovaně v rámci výchovy svobodných občanů. Týkalo se to však úzké skupiny obyvatel, privilegovaných, určených k výkonu veřejné moci. Někdy tyto školy, např. pythagorejci, spíše připomínaly klášterní řády nebo sekty, než myšlenkové školy v moderním pojetí. Většina empirických poznatků související s produkčními technologiemi byla předávána v úzkém, zpravidla rodinném kruhu. Fyzický odchod nositelů znalostí vedl k jejímu zániku. Důvodem byla snaha udržet produkční tajemství, aby byla možnost udržet se jako výrobce ve společnosti. Tak např. došlo k zániku výroby

originální damascenské oceli, Číňané dlouhá staletí vyváželi porcelán na světové trhy jako monopolisté atp.

Teprve sociálně ekonomický rozvoj podmíněný růstem dělby práce v manufakturním období a následnou průmyslovou revolucí vyvolal v život potřebu vzniku vědecko-výzkumných organizací. Díky tomuto procesu se začala věda institucionalizovat a velkou roli zde sehrával stát, který v rámci vědomí hospodářské politiky pochopil nutnost zvládnutí produkčních technologií pro život země. V evropském kulturním okruhu tak vznikly dvě základní roviny institucí. První navazovala na tradici univerzit, které vznikaly jako součást ideového vzdělávání pod patronací církve a poznání zde bylo ohraničeno Písmem svatým a jinými díly uznávaných církevních autorit. Je však nutné podotknout, že dějiny univerzit jsou často poznamenány snahou revoltovat proti těmto omezením – viz např. dějiny lékařství a problém pitvy. S tím, jak upadala ideologická kontrola církve nad společností, prosazovaly se kritické osobnosti a univerzity se během osvětenství začaly měnit také na vědecké organizace. Druhá rovina institucionalizace vědy souvisí se vznikem specializovaných vědeckovýzkumných organizací. Jednalo se buď o organizace typu akademií věd, nebo jiných specializovaných ústavů a spolku sdružující osobnosti, které si daly za úkol bádát či aplikovat výsledky bádání.

Jejich počátky vidíme v Academii Pontania založené v 15. století v Neapoli a Academia Secretorum Naturae vzniklé tamtéž v 16. století. Zde Gianbaptista della Porta soustředil osobnosti zabývající se přírodními vědami. Díky inkvizici však byla zrušena. V Anglii, která prožívala v 17. století bouřlivý vývoj, došlo k založení Royal Society, tj. spolku, který měl podporovat experimentální aktivity v oblasti přírodních věd. V letech 1662 a 1663 získal královské listiny a stal se tak oficiální společností. Její heslo Nullius in Verba (nic ve slovu) vyjádřilo vůli členů přijímat za vědeckou pravdu to, co je potvrzeno, založeno na praxi a nikoliv na autoritě. A to byl definitivní metodologický moment, který odlišil akademii od náboženského myšlení.

Významným zlomem pro formování systému akademií bylo založení Academie Royale des Sciences v Paříži v roce 1666. Hlavní podíl na jejím vzniku měl proslulý praktický národohospodář Ludvika XIV Jean Baptista Colbert. Šlo o veřejnoprávní instituci, jejímž smyslem bylo vědecké bádání a publikování výsledků. Později začaly vznikat obdobné instituce – Kurfürstlich – Brandenburgische Akademie der Wissenschaften (1700), Ruská akademie věd (1724) atd. V současné době jich existuje několik desítek ve světě, z toho 60 v Evropě, a ještě existuje Evropská akademie věd a umění se sídlem v Salzburgu a Academia European v Cambridge. Mimo systém akademií můžeme nalézt řadu veřejnoprávních a soukromoprávních neziskových organizací, jejichž úkolem je provádění vědeckého bádání. Mezi nejvýznamnější patří např. RAND Corp., World Resources Institute atp. Zahrnují různé obory lidské činnosti, značná část jich působí v oblasti společenských věd.

9.6 Organizace vědy a výzkumu v ČR

Počátky vědeckých institucí v českých zemích se neliší od vyspělých evropských zemí. Již ve 14. stol. vzniká pod patronací církve Karlova univerzita, která sehrává významnou roli v rozvoji společenských věd, jazyka a lékařských věd. Olomoucká univerzita na Moravě vzniká 1573, ale jako neúplná bez práva a lékařství pouze měla filosofii a teologii a byla spíše zaměřena na rekatolizaci. Spisy týkající se rozvoje zemědělství a techniky vznikaly jako práce nadaných jedinců, kteří zobecnili znalosti a zkušenosti řemeslníků. Tak zde vznikly práce o hornictví (Agricola), rybníkářství (Dubravius), zemědělství (Fišer) aj.

Prvním pokusem o založení učené společnosti na našem území bylo schválení stanov Společnosti neznámých Marií Terezií v roce 1747 v Olomouci, která již existovala od roku 1745. Vydávala v němčině referativní časopis. Měsíční výtahy starších a novějších učeností zanikla však pod tlakem církevní cenzury Jezuitů. U jejího zrodu byl Josef Petráš, syn generála Maxmiliána Petráše, který zbohatl ve válkách. Empirické výzkumy na našem území jsou spjaté s Václavem Prokopem Divišem, který po studiu církevních škol byl farářem, avšak věnoval se bádání. Od poloviny 18. století se zabíral výzkumem elektrostatických jevů a jeho výsledkem byl vynález hromosvodu. Experimentoval i v oblasti elektroléčby a publikoval o svých výzkumech řadu prací.

U počátků systematického pojetí technických věd bylo vojenské inženýrství, které vyžadovalo odborné vzdělávání, a tak roku 1717 stavovským dekretem byla založena první inženýrská škola v Praze. Na jejím počátku však bylo jmenování 1707 Kristiana Josefa Willenberga císařským inženýrem (1707). Ten se stal prvním vůdcem osobností stavovské veřejné školy. Návrh na založení Akademie věd v Praze vypracoval a předložil lékař Jan Antonín Scinci roku 1753. Po projednání s jinými pražskými učenými však návrh ve Vídni zapadl. První specializovanou vědeckou společností v Čechách byla Učená společnost, kde byl vůdčí osobností geolog Ignác Born. Začal vydávat v němčině Pražské učené správy (1771) a po roce 1773 založil soukromou Učenou společnost¹. Zpočátku fungovala jako místo přátelských schůzek, když byl Born v Praze. Po zrušení jezuitského řádu papežem (1773) se poměry uvolnily a Učená společnost výrazně ovlivnila rozvoj vědy v Čechách. V roce 1784 se transformovala na Českou společnost nauk². V rámci její aktivity se začaly rozvíjet další vědecké disciplíny (ekonomie, botanika, fyzika atd.). Tím začalo docházet k překonání pobělohorského odříznutí od center rozvoje vědeckého poznání. Koncem 18. století vznikla další instituce - Vlastenecká hospodářská společnost, která se hlavně zabírala technicko-hospodářskými postupy ve snaze zvýšit efektivnost hospodářství. Technické vědy na přelomu 18. a 19. stol. ovlivnil František Josef Gerstner. Znal velmi dobře úroveň technických věd v Evropě a byl silně ovlivněn ve svých

¹ Celý název byl Soukromá učená společnost pro rozvoj matematiky, vlasteneckých dějin a přírodovědy v Čechách

² Od roku 1790 byl název změněn na Královskou českou společnost nauk a do roku 1890 to byla jediná instituce, která zveřejňovala výsledky vědeckého bádání v Čechách. Národnostně byla česko-německá.

aktivitách koncepcí francouzské Ecole polytechnique. To vedlo k založení polytechniky v Praze (1803).

V 19. století zůstávala centrem vědeckého bádání Karlova univerzita. Ta po zrušení jezuitského řádu byla prohlášena za státní a byly zde posíleny prvky autonomie. V roce 1882 se rozdělila na českou a německou univerzitu. Uvedený stav trval až do roku 1939, kdy byla zavřena česká univerzita a v roce 1945 Karlova univerzita byla obnovena jako československá. V roce 1890 došlo ke změně v oblasti neakademických institucí. Královská česká společnost nauk se změnila a vznikla Česká akademie věd a umění. Během 19. století vznikla další významná vědecká instituce Národní muzeum (původně 1818 Vaterländisches Museum in Böhmen, Vlastenecké museum v Čechách). Nešlo zde pouze o sbírky, ale působila zde řada vědeckých osobností (F. Palacký, T. Haenke, J. E. Purkyně, J. Barrande, B. Bolzano a další). Měnilo několikrát názvy a od roku 1922 se nazývá Národní muzeum (1940-1945 Landes museum in Prag). Na Moravě od roku 1817 působilo Moravské zemské muzeum a s postupným nárůstem muzeální sítě se rozvíjelo bádání nejen v historii, ale také v přírodních vědách.

Velký rozvoj ve 20. století prožil akademický sektor. Po vzniku Československa již v roce 1919 vznikla Masarykova univerzita v Brně a po roce 1945 vznikají další vysoké školy a samostatné fakulty. Další vlna vzniku vysokých škol je datována po roce 1989. Kromě veřejných institucí vznikají i soukromé vysoké školy. V neuniverzitním výzkumu došlo po roce 1948 k řadě změn souvisejících s novou organizací výroby. Můžeme říci, že téměř veškerá ministerstva si zřídili rezortní vědeckovýzkumné organizace a u národních podniků vznikly vývojové kanceláře. Jejich problémem byla hlavně nižší pružnost ve smyslu reagence na změny, neboť cyklus pětiletého plánování snižoval rychlost zavádění změn. Druhým problémem byla existence dvou bloků a embarga ze strany Západu na získání výsledků vědeckotechnického rozvoje. To neumožňovalo udržet ve všech potřebných oblastech potřebnou technologickou a technickou úroveň. (Viz COCOM – Koordinační výbor pro mnohostranné kontroly vývozu).

Organizace působící v oblasti výzkumu a vývoje členíme na veřejnoprávní a soukromé. Přitom veřejnoprávní jsou ještě členěny na veřejné výzkumné instituce, tj. právnické osoby zřízené na základě Zákona č. 341/2005 Sb., o veřejných výzkumných institucích. Zde je činností výzkum včetně zajišťování infrastruktury výzkumu. Pojem výzkum je dán Zákonem č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu a vývoje z veřejných prostředků a o změně některých souvisejících zákonů (Zákon o podpoře výzkumu a vývoje), ve znění pozdějších předpisů.

Druhou skupinou jsou příspěvkové organizace. Jde o právnické osoby zřizované ministerstvy. Jejich hospodaření upravuje Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Mimo to status výzkumné organizace mohou získat i soukromoprávní subjekty za předpokladu naplnění požadavků zákona.

DEFINICE

Definice organizace pro výzkum a šíření znalostí (vycházíme z nařízení Komise EU č. 651/2014 čl. 2, bod 83) rozumí subjekt bez ohledu na právní postavení nebo způsob financování (dary, prodejem produkce, rozpočtem atp.) jehož hlavním cílem je provádět základní, aplikovaný výzkum, experimentální vývoj nebo šířit tyto poznatky prostřednictvím vzdělávání či transfery znalostí.

Vykonává-li organizace ekonomické aktivity, je třeba vést oddělené účetnictví. Pokud podniky mohou uplatňovat vliv na organizaci (vlastnické vztahy či účast v managementu) nesmějí mít přednostní právo k výsledkům aktivity.

V České republice byl původně jejich seznam veden Radou pro výzkum, vývoj a inovace. Od roku 2017 jej vykonává Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. Organizace, která chce být zde vedena, musí o to požádat a prokázat, že naplnila kritéria nutná pro zařazení, seznam těchto organizací viz MŠMT.

Základní strukturu vědy a výzkumu v ČR lze shrnout následovně:

1. Ministerstvo školství je základním orgánem pro koordinaci rozvoje vědy a výzkumu na vysokých školách. Zároveň naplňuje některá administrativní činnosti v této oblasti.
2. Rada pro výzkum, vývoj a inovace je orgán pověřený vypracováním priorit ve vědě a výzkumu. Kromě posuzování návrhů pro vědu a výzkum, pomáhá rozpracovat systém hodnocení výsledků. Svoji roli sehraje i při určování velikosti a struktury veřejných výdajů na vědu a výzkum. Vyjadřuje se k přípravě zákonů a vládních nařízení pro tuto oblast. Z hlediska chodu Rady organizační záležitosti zabezpečuje Sekretariát a po obsahové stránce je hlavní práce odváděna v příslušných oborových komisích.
3. Předchůdcem Akademie věd České republiky byla Československá akademie věd vzniklá transformací České akademie věd a umění v roce 1953. Je to vědecká výzkumná instituce založená při rozdělení Československa v roce 1993. Vrcholným orgánem je akademický sněm, který volí předsedu Akademie věd. Organizačně se člení na 9 sekcí:
 1. Sekce matematiky, fyziky a informatiky
 2. Sekce aplikované fyziky
 3. Sekce věd o zemi

4. Sekce chemických věd
5. Sekce biologických a lékařských věd
6. Sekce biologicko-ekologických věd
7. Sekce sociálně-ekonomických věd
8. Sekce historických věd
9. Sekce humanitních a filosofických věd

Celkem zahrnují sekce 60 ústavů, věnující se určitému okruhu bádání. Akademie věd je převážně financována ze státního rozpočtu, jsou však zde zapojeny i další zdroje jako získání mezinárodních zdrojů v podobě grantů či prodeje licencí a patentů, spoluúčast na komerčních projektech firem apod.

4. Výraznými subjekty realizace vědy a výzkumu jsou **Grantová agentura ČR** a **Technologická agentura ČR**. Grantová agentura ČR je organizační složkou státu. Zabezpečuje přípravu a realizaci grantových projektů pro základní výzkum včetně veřejných soutěží na dílčí projekty. Systém je následující:

- a) předložení projektů,
- b) hodnocení projektů,
- c) výběr návrhu projektů k realizaci,
- d) poskytování účelové podpory,
- e) kontrola plnění projektů.

Předseda Grantové agentury ČR je schválen vládou na návrh Rady pro výzkum, vývoj a inovace. Výkonným orgánem je předsednictvo (5 členů) a dále do její struktury patří vědecká a kontrolní rada GAČR. Technologická agentura ČR vznikla v roce 2009 pro podporu aplikovaného výzkumu. Jde taktéž o organizační složku státu, která připravuje a realizuje projekty v oblasti aplikovaného výzkumu. Poskytuje zároveň poradenské služby řešitelům a uživatelům v právní a finanční oblasti.

OTÁZKY

1. Co spojuje termíny věda, výzkum, vývoj a inovace?
2. Jaký je rozdíl mezi základním a aplikovaným vývojem?

3. Charakterizujte vztah člověk-věda-technika.
4. S jakými procesy souvisí vznik moderní vědy?
5. Vyjmenujte základní vědecké organizace v ČR.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Tato kapitola se věnuje jednomu z nejvíce určujících fenoménů současného světa. Vědeckotechnický pohyb patří v současnosti k hlavním faktorům ekonomického růstu a rozvoje. Proto obsahem kapitoly není pouze vnější popis, ale snaha naznačit hlubší propojenosti mezi člověkem, společností, vědou, technikou a inovačními procesy.

V první části jsme soustředili pozornost na vymezení základních pojmů a jejich sémantickému určení. Stranou nezůstalo ani načrtnutí základních problémů, které jsou s těmito pojmy spjaty. Taktéž bylo cílem výkladu naznačení role veřejného sektoru v uvedené problematice.

Teoretickým shrnutím je vymezení základních vztahů člověk-věda-technika tak, aby si čtenář udělal elementární představu o propletení vazeb v tomto procesu.

Třetí subkapitola je věnována popisu vývoje vědy a vymezení tří základních etap jejího formování. Nejde však o výklad vlastních dějin, neboť to je záležitostí mnohosvazkových monografií.

Smyslem další části je orientace čtenáře po klasifikaci vědy jako takové a základní popis vědeckých oborů. Nejde zde o podrobné členění věd, ale o pochopení, že takovéto klasifikace se sestavují vzhledem k určitému účelu.

Pátá a šestá část výkladu Organizace vědy a její konkrétní formy v České republice má za účel seznámení s postupnou genezí jednotlivých institucí vědy a výzkumu. Z pedagogického hlediska má ukázat, jak došlo k tomu, že rozhodující instituce základního výzkumu mají veřejnoprávní charakter a početnost soukromoprávních organizací je v aplikovaném vývoji jasně převažující. Důvodem je potřeba firem neustále inovovat a tím i zlepšovat své postavení na trhu. Stát zde odehrává pouze podpůrnou roli, na rozdíl od základního výzkumu.

ODPOVĚDI

1. Jde o formy lidské aktivity v procesu poznávání a aplikování poznatků do praxe. Zároveň se vzájemně podmiňují a ovlivňují.

2. V základním výzkumu je velmi obtížné predikovat výsledek bádání a čas na jeho dosažení. S tím souvisí i nutnost rozdílného způsobu financování základního a aplikovaného výzkumu, kde lze pracovat s jistou mírou pravděpodobností.
 3. Člověk je určující prvek tohoto vztahu, přitom jeho schopnosti jsou jednotou společenských určení a schopností člověka jako individua. Technická úroveň zároveň dává člověku nástroje k hlubšímu vědeckému poznání a změně společnosti.
 4. Jde o komplexní převrat v oblasti myšlení, hospodářského vývoje a sociální struktury v období rozvoje manufaktury a navazující průmyslové revoluce.
 5. Vysoké školy, Akademie věd ČR, Rada vlády pro vědu, výzkum a inovace, Grantová agentura ČR, Technologická agentura ČR.
-

10 INFORMAČNÍ SYSTÉMY VE VEŘEJNÉM SEKTORU

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V desáté kapitole si představíme informační systémy ve veřejné správě, které jsou v České republice dle zákona souborem informačních systémů a slouží pro výkon veřejné správy. Objasníme si teorii informací jako vědní disciplínu, která se zabývá vznikem, sběrem, přenosem, zpracováním a využitím informací, informační politiku České republiky a také právo na informace ve veřejné správě. Budeme se zabývat také informačními systémy veřejné správy obecně a resortními informačními systémy, mezi které řadíme zejména informační systémy ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, ale patří sem také informační systémy samosprávy a veškerých institucí veřejného sektoru. Uvedeme si i konkrétní příklady těchto informačních systémů. Seznámíme se i se způsoby, prostřednictvím kterých je výkon veřejné správy zabezpečen v elektronické formě. Dále si vysvětlíme, jakým způsobem fungují datové schránky, Czech POINT a elektronický podpis. Nakonec si představíme veřejné rejstříky a základní registry veřejné správy.

CÍLE KAPITOLY

- definovat teorii informací
- vysvětlit informační politiku ČR
- objasnit právo na informace ve veřejné správě
- definovat informační systémy veřejné správy
- představit resortní informační systémy
- objasnit, jak probíhá elektronizace veřejné správy
- zjistit, jakým způsobem fungují datové schránky, Czech POINT a elektronický podpis
- představit veřejné rejstříky a základní registry

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Czech POINT, datové schránky, eGovernment, elektronický podpis, informace, informační politika, informační systémy ve veřejné správě, Portál veřejné správy, právo na informace, resortní informační systémy, teorie informací, veřejné rejstříky, základní registry.

10.1 Základy teorie informací

Pomocí výměny informací s okolím je nám umožněno udržovat vlastní existenci. Zabezpečení informací je také údělem celé společnosti a je spojeno s lidským jednáním. Informace jsou výsledkem zpracování dat, kdy data představují pouze potenciaální informace, které se stávají informacemi až v rámci informačního procesu. Tento proces je trvalý, nepřetržitý, ale také ovlivnitelný a data jsou v něm zpracovány tak, aby příjemce mohl výsledek použít.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Informace se tedy vyznačuje přetvořením dat, kterým uživatel přisuzuje určitý význam, a tím je také uspokojena konkrétní informační objektivní potřeba příjemce.

Informace je obsah jakéhokoli oznámení, údaje o čemkoli, s určením pro přenos v prostoru a čase. Informace je zpráva, která směřuje od zdroje k příjemce a obsahuje něco nového, o čem příjemce nevěděl, a tím se rozšiřují jeho vědomosti a znalosti, které se týkají zobrazované reality.

Příjemce posuzuje kvalitu obdržených informací z hlediska obsahu a formy. Z hlediska obsahu hodnotí, do jaké míry jsou významné pro daný účel, aktuálnost, přesnost, úplnost, podrobnost, správnost, pravdivost a spolehlivost. Z hlediska formy posuzuje, zda byly informace předány správným osobám a jejich včasnost.

Informace lze chápat ze dvou hledisek, v případě kvalitativního hlediska jde o obsah sdělení a význam zprávy, kterými se zabývá informatika. Z kvantitativního hlediska je informace chápána jako množství a jeho měření a tímto se zabývá teorie informace.

DEFINICE

Teorie informace představuje exaktní vědní disciplínu, prostřednictvím které se zkoumá podstata a formy informace, obecné zákonitosti procesů přenosu a zpracování informací.

10.2 Informační politika ČR

Každý stát se snaží o vybudování informační politiky, která je charakterizována jako soubor souvisejících principů, zákonů, pravidel, směrnic a regulací, které pomáhají při vytváření, správě, přístupu a využívání informací.

Za základ české informační politiky je považován dokument **Státní informační politika – Cesta k informační společnosti**, který byl přijat vládou ČR v roce 1999. Informační společnost lze chápat jako společnost využívající soubor nástrojů výpočetní a komunikační techniky a na nich postavené komunikační a informační služby, které se postupně stávají určujícím faktorem rozvoje ekonomiky a svým dopadem významně ovlivňují i rozvoj celé společnosti.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základním cílem státní informační politiky je vybudovat a rozvíjet informační společnost, a tím vytvořit předpoklady pro zlepšení kvality života jednotlivých občanů, zefektivnění státní správy a samosprávy a zkvalitnění podpory rozvoje podnikání.

Informační politiku státu lze posuzovat ve vztahu z hlediska občana, řízení státní správy a samosprávy a podpory rozvoje podnikání. Informační společnost přináší občanům zlepšení kvality života a nabízí lepší využití jejich kvalifikace a uplatnění tvůrčích schopností. Součástí rozvoje informační společnosti je i vytváření informačních systémů veřejné správy, které jsou hlavním přínosem pro občany. V rámci řízení státní správy a samosprávy jsou uplatňovány moderní informační a komunikační technologie, které mají celou řadu přínosů. Např. průběžnou elektronickou evidencí odvodu daní, sociálního a zdravotního pojištění se omezí možnost daňových úniků a nedoplatků pojistného. Jde také o efektivnější metody při určování nároku na sociální dávky, důchody a ve službách zaměstnanosti. Rozvojem informační společnosti jsou vytvořeny i nové podnikatelské a pracovní příležitosti.

Výše uvedené přínosy realizace informační politiky jsou ovšem podmíněny úspěšným zaváděním informačních technologií do různých oblastí života společnosti a státu. Mezi 8 prioritních oblastí státní informační politiky patří:

- informační gramotnost,
- informatizovaná demokracie,
- rozvoj informačních systémů veřejné správy,
- komunikační infrastruktura,
- důvěryhodnost a bezpečnost informačních systémů a ochrana osobních dat,

- elektronický obchod,
- transparentní ekonomické prostředí,
- stabilní a bezpečná informační společnost.

10.3 Právo na informace ve veřejné správě

Právo na informace je garantováno Listinou základních práv a svobod v čl. 17, na základě, kterého má každý zaručené právo na informace. Toto právo představuje jednu z důležitých záruk zákonnosti ve veřejné správě, prostřednictvím kterého je občanům umožněna kontrola jejich činnosti a zároveň se mohou podílet na správě věcí veřejných. Právo na informace je zabezpečeno také Zákonem č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím (dále jen „informační zákon“).

Dle § 2 informačního zákona musí poskytovat informace tyto subjekty:

- státní orgány,
- územní samosprávné celky a jejich orgány,
- veřejné instituce,
- subjekty, kterým Zákon svěřil rozhodování o právech, právem chráněných zájmech nebo povinnostech fyzických nebo právnických osob v oblasti veřejné správy v rozsahu této jejich rozhodovací činnosti.

Jde o informace, které se vztahují k jejich působnosti, a to na základě ústní nebo písemné žádosti fyzických a právnických osob. Povinnost poskytovat informace se výslovně netýká dotazů na názory, budoucí rozhodnutí a vytváření nových informací.

Dle § 13 informačního zákona se žádost o poskytnutí informace podává ústně nebo písemně, ale lze ji podat také pomocí služby elektronické komunikace (e-mailem). Písemná žádost musí být podána tehdy, pokud na ústně podanou žádost nebyla informace poskytnuta nebo pokud je informace poskytnuta ústně podanou žádostí považována za nedostačující.

V souladu s § 14 informačního zákona musí být ze žádosti zřejmé, kterému povinnému subjektu je určena, a že se žadatel domáhá poskytnutí informace ve smyslu tohoto zákona. Fyzická osoba musí v žádosti uvést jméno a příjmení, datum narození, adresu místa trvalého pobytu nebo adresu bydliště, pokud není k trvalému pobytu přihlášená a adresu pro doručování, pokud se liší od adresy místa trvalého pobytu nebo bydliště. Právnická osoba musí v žádosti uvést název, identifikační číslo osoby, adresu sídla a adresu pro doručování, pokud se liší od adresy sídla. V obou případech může být adresou pro doručování také elektronická adresa. Elektronická žádost musí být podána prostřednictvím zřízené elektronické podatelny úřadu, pokud ale elektronická adresa podatelny není zveřejněna, postačí podání na jakoukoliv elektronickou adresu povinného subjektu.

Jestliže nejsou dány důvody pro odmítnutí poskytnutí informací, musí je úřad poskytnout nejpozději ve lhůtě do 15 dnů ode dne přijetí žádosti nebo ode dne jejího doplnění. Dle § 17 informačního zákona může úřad v souvislosti s poskytováním informací žádat úhradu ve výši, která nesmí přesáhnout náklady spojené s pořízením kopií, opatřením technických nosičů dat a s odesláním informací žadateli.

10.4 Informační systémy veřejné správy

Informační systém lze definovat jako souhrn lidí (peopleware), zařízení (hardware), programů (software) a organizačních opatření (orgware), které zabezpečují sběr, přenos, uchování a zpracování dat, za účelem tvorby a prezentace informací pro uživatele, kteří jsou zapojeni do procesu řízení. Dle právní definice jde o funkční celek nebo jeho část zabezpečující cílevědomou a systematickou informační činnost.

Informační systémy veřejné správy (ISVS) jsou v České republice dle Zákona souborem informačních systémů, které slouží pro výkon veřejné správy. Hlavním cílem budování informačních systémů veřejné správy v České republice je přispět ke zvýšení efektivitě a autority veřejné správy, posílení důvěry občanů ve veřejnou správu a zvýšení transparentnosti a rozvoje ekonomického prostředí.

Dle významu pro výkon veřejné správy je možné registry a informační systémy rozdělit do těchto kategorií:

- základní registry jako prvotní úřední evidence zvláště důležitých skutečností, které využívají i jiné systémy,
- ostatní registry jako úřední evidence, které mají význam primárně pro jednu oblast správní činnosti,
- resortní informační systémy a informační systémy jednotlivých orgánů veřejné správy, které slouží vždy jednomu orgánu státní správy a podporují jednu nebo více činností,
- jednoúčelové evidence určené k přímé podpoře jedné, zpravidla úzce vymezené činnosti,
- ostatní informační systémy vedené pro potřeby jednotlivých subjektů a státních orgánů.

Pro fungování informačního systému veřejné správy jako celku je nutné vytvořit technické, organizační a právní aspekty ke sdílení dat ve veřejné správě a elektronická komunikace občanů s veřejnou správou musí probíhat s využitím elektronického podpisu a autentizace.

Subjekt, který provádí alespoň některé informační činnosti související s informačním systémem, je označován za provozovatele informačního systému veřejné správy. Dalším subjektem je správce informačního systému veřejné správy, který na základě zákona určuje účel a prostředky zpracování informací a za informační systém odpovídá.

V případě správců jde o ministerstva, jiné správní úřady, orgány územní samosprávy a další státní orgány.

Základní informace o informačních systémech veřejné správy a jejich dostupnost je obsažena v Informačním systému o informačních systémech (IS o ISVS), který slouží ke sběru a poskytování informací o informačních systémech veřejné správy. Tento informační systém byl vyvinut v souladu se Zákonem č. 365/200 Sb., o informačních systémech veřejné správy. Do IS o ISVS orgány veřejné správy předávají základní údaje o jimi spravovaných ISVS a jimi poskytovaných službách a používaných datových prvcích. Forma a technické náležitosti předávání údajů jsou upraveny Vyhláškou č. 528/2006 Sb., o informačním systému o informačních systémech veřejné správy.

10.4.1 RESORTNÍ INFORMAČNÍ SYSTÉMY

Resortní informační systémy slouží vždy jednomu orgánu státní správy a podporují jednu nebo více činností. Jde zejména o informační systémy ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy.

Mezi informační systémy využívané Ministerstvem financí ČR se řadí např. Administrativní registr ekonomických subjektů (ARES), který zpřístupňuje veřejné údaje o ekonomických subjektech z informačních systémů veřejné správy, a tím umožňuje vyhledávání ekonomických subjektů registrovaných v ČR. Dalším informačním systémem využívaným Ministerstvem financí ČR je specializovaný informační portál MONITOR, který umožňuje volný přístup k rozpočtovým a účetním informacím ze všech úrovní státní správy a samosprávy.

Integrovaný registr znečišťování životního prostředí (IRZ) je příkladem informačního systému, který využívá Ministerstvo životního prostředí. Tento registr obsahuje informace o únicích a přenosech vybraných znečišťujících látek které jsou každoročně ohlašovány za jednotlivé provozovny na základě splnění kritérií stanovených příslušnými právními předpisy. Ministerstvo životního prostředí ČR využívá také digitální registr Ústřední seznam ochrany přírody, Informační systém ochrany přírody nebo Informační systém kvality ovzduší.

Živnostenský rejstřík je veřejný registr, který poskytuje informace o subjektech podnikajících v ČR a jeho provozovatelem je Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR. Centrální registr vozidel vedený Ministerstvem dopravy ČR je oficiální databáze všech vozidel registrovaných v ČR včetně vozidel zaniklých nebo vyvezených do zahraničí. Ministerstvo dopravy ČR spravuje také Centrální registr řidičů. Ministerstvo zdravotnictví ČR je zřizovatelem Národního zdravotnického informačního systému, který slouží ke sběru a zpracování dat o zdraví české populace a českém systému zdravotní péče.

Justice.cz provozována Ministerstvem spravedlnosti ČR je oficiální a specializovaný informační portál veřejné správy, který sdružuje informace ze soudnictví v ČR. Tento portál obsahuje on-line veřejný obchodní rejstřík, další on-line veřejné rejstříky jako je např. spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů a další, informace o soudech a státních zastupitelstvích, údaje z rejstříku trestů, insolvenční rejstřík, evidenci úpadců, seznam soudců a státních zástupců a seznam soudních znalců a tlumočnicků s kontaktními informacemi.

Mezi informační systémy územní samosprávy patří Elektronický portál územních samospráv s aktuálními kontakty na orgány veřejné správy – kraje, obce, města. Tento portál je společným projektem Ministerstva vnitra ČR, krajů a ostatních samospráv. V rámci územní samosprávy je zpřístupněn také Portál města a obce online, který městům a obcím nabízí bezplatné zveřejňování povinně zveřejňovaných informací dle informačního Zákona.

10.4.2 ELEKTRONIZACE VEŘEJNÉ SPRÁVY

Rozvoj informačních systémů veřejné správy a budování elektronizace veřejné správy prostřednictvím počítačů a moderní technologie usnadňuje občanům a podnikatelům kontakt se státem a zajišťuje lepší spolupráci všech orgánů veřejné správy. Hlavním cílem je zpřístupnění agendy veřejné správy online. Elektronickou formu výkonu veřejné správy s využitím informačních a komunikačních technologií představuje eGovernment, díky kterému je veřejná správa dostupnější, efektivnější, rychlejší a levnější. Mezi pilíře eGovernmentu řadíme kontaktní místa veřejné správy (Czech POINT), komunikační infrastrukturu veřejné správy, Zákon č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů (Zákon o eGovernmentu) a základní registry.

Další nejjednodušší cestou k informacím a službám celé veřejné správy je Portál veřejné správy, který vznikl na základě Zákona č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy. Na tomto portálu je možné nalézt zveřejňované a veřejně přístupné informace veřejné správy včetně Zákonů, formulářů elektronického podání, Czech POINT@home, Národního katalogu otevřených dat, Registru smluv, návodů na řešení všech životních situací ve vztahu k orgánům veřejné moci a seznamu datových stránek. Součástí portálu je také i přímý vstup do uživatelského portálu datových stránek a na informační stránky Czech POINTu. V rámci portálu veřejné správy je občanům a firmám usnadněna orientace a komunikace s úřady veřejné správy a se svým zaměřením je určen pro širokou veřejnost, státní správu a samosprávu, státní i soukromé organizace včetně podnikatelů, živnostníků a cizinců. Tomuto dělení odpovídá i struktura nabízených informací. Portál je rozdělen na čtyři informační sekce pro občany, pro podnikatele, pro cizince a pro orgány veřejné správy.

10.4.3 DATOVÉ SCHRÁNKY

DEFINICE

Datová schránka představuje elektronické úložiště, které je určeno k doručování orgány veřejné moci, provádění úkonů vůči orgánům veřejné moci a dodávání dokumentů fyzických osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob.

Jde o způsob komunikace, který nahrazuje klasické doručování v listinné podobě. Datové schránky jsou zřizovány a spravovány Ministerstvem vnitra ČR. Od listopadu 2009 je musí povinně využívat právnické osoby a orgány veřejné moci. Pro fyzické osoby a podnikající fyzické osoby je zřízení datové schránky dobrovolné, výjimkou z této skupiny jsou však advokáti, daňoví poradci, insolvenční správci, notáři a exekutoři. Zažádat o zřízení datové schránky je možné na místech, kde je dostupná služba Czech POINT. V případě žadatelů se zaručeným elektronickým podpisem lze tuto žádost podat pomocí internetu na podatelně Ministerstva vnitra ČR. Pokud fyzická osoba vlastní datovou schránku musí jejím prostřednictvím podávat daňové přiznání k dani z příjmů fyzických osob a orgány veřejné moci jsou povinny ji využívat i vůči nim. Přihlášení do datové schránky probíhá pomocí přístupových údajů, které tvoří uživatelské jméno a bezpečnostní heslo.

10.4.4 CZECH POINT

Český Podací Ověřovací Informační Národní Terminál, tedy Czech POINT má za cíl zredukovat přílišnou byrokracii ve vztahu občan – veřejná správa.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Jde o asistované místo výkonu veřejné správy, kde každý člověk může získat všechny informace o údajích, které o něm vede stát v centrálních registrech nebo učinit jakékoliv podání ke státu.

V rámci Czech POINTU je vytvořena garantovaná služba pro komunikaci se státem prostřednictvím jednoho univerzálního místa, kde je možné získat a ověřit data z veřejných i neveřejných informačních systémů veřejné správy, úředně ověřit dokumenty a listiny, převést písemné dokumenty do elektronické podoby a naopak, získat informace o průběhu správních řízení ve vztahu k občanovi a podat podání pro zahájení řízení správních orgánů. Czech POINT nabízí např.:

- výpis z Katastru nemovitostí,
- výpis z Obchodního rejstříku,
- výpis z Živnostenského rejstříku,
- výpis z Rejstříku trestů,
- výpis z Rejstříku trestů právnické osoby,
- přijetí podání podle živnostenského zákona (§ 72),
- žádost o výpis nebo opis z Rejstříku trestů podle Zákona č. 124/2008 Sb.,
- výpis z bodového hodnocení řidiče,
- vydání ověřeného výstupu ze Seznamu kvalifikovaných dodavatelů,
- podání do registru účastníků provozu modulu autovraků ISOH,
- výpis z insolvenčního rejstříku,
- konverzi dokumentů z listinné do elektronické formy,
- podání žádosti o zřízení datové schránky,
- centrální úložiště ověřovacích doložek,
- úschovnu systému Czech POINT.

Czech POINT je dostupný na několika místech, a to na obecních a městských úřadech, na pobočkách České pošty, na pobočkách Hospodářské komory ČR, na českých zastupitelstvích v zahraničí, u vybraných notářů a také na www.czechpoint.cz.

10.4.5 ELEKTRONICKÝ PODPIS

Velké množství komunikace dnes probíhá v elektronické formě, je to pohodlné a šetří to čas. Elektronická komunikace má ale i své nevýhody, mezi které patří také problém ověřit identitu protistrany. Tento problém lze vyřešit elektronickým podpisem, který je upraven Zákonem č. 297/2016 Sb., o službách vytvářejících důvěru pro elektronické transakce a jde o údaje v elektronické podobě, které jsou připojené k datové zprávě nebo jsou s ní logicky spojené a umožňují ověření totožnosti podepsané osoby. **Elektronický podpis dokáže plně nahradit klasický vlastnoruční podpis a je využíván především k podepisování obchodních smluv, důležitých listin nebo emailů a je nezbytnou podmínkou při elektronickém podávání nejrůznějších žádostí.** Další využitím je také přímá komunikace se státní správou, např. s finančním úřadem při elektronickém podání daňového přiznání, s ČSSZ při žádosti o sociální dávky atd. Elektronický podpis je možné využít také při podepisování faktur a PDF dokumentů nebo při použití datové schránky. Mezi hlavní nevýhody elektronického podpisu patří jeho každoroční obnovování a vysoké náklady na jeho zřízení a zejména pak každoroční obnovu.

10.4.6 VEŘEJNÉ REJSTRÍKY

Veřejné rejstříky jsou upraveny Zákonem č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (dále jen „Zákon o veřejných rejstřících“).

DEFINICE

Veřejným rejstříkem je veřejná jednotící evidence všech právnických osob soukromého práva včetně takových subjektů, kdy jejich údaje v některých případech dosud nebyly vůbec veřejnosti přístupné.

Dle Zákona o veřejných rejstřících se veřejným rejstříkem rozumí:

- spolkový rejstřík,
- nadační rejstřík,
- rejstřík ústavů,
- rejstřík společenství vlastníků jednotek,
- obchodní rejstřík,
- rejstřík obecně prospěšných společností.

Veřejný rejstřík jako informační systém veřejné správy, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje o právnických a fyzických osobách, je veden v elektronické podobě rejstříkovým soudem. Příslušným rejstříkovým soudem je krajský soud, v jehož obvodu sídlí daná právnická osoba nebo pod který spadá daná podnikající fyzická osoba. Rejstříkový soud vede pro každou zapsanou osobu zvláštní vložku. Součástí veřejného rejstříku je sbírka listin. Rejstříkový soud zveřejní zápis do veřejného rejstříku, jeho změnu nebo výmaz a také uložení listin, včetně listin v elektronické podobě do sbírky listin bez zbytečného odkladu po zápisu.

Návrh na zápis do veřejného rejstříku může podat pouze osoba uvedená v Zákoně o veřejných rejstřících. Návrh na zápis musí být podán bez zbytečného odkladu po vzniku rozhodné skutečnosti. Do veřejných rejstříků jsou zapisovány také fyzické osoby, které jsou členy orgánů, např. jde o prokuristy, společníky, členy, akcionáře. Zápis takové osoby je podmíněn jejich souhlasem.

10.4.7 ZÁKLADNÍ REGISTRY VEŘEJNÉ SPRÁVY

Základní registry veřejné správy obsahují referenční údaje a přispívají k rozšiřování služeb pro občany v rámci strategie rozvoje projektů eGovernmentu. Základní registry jsou vymezeny v Zákoně č. 111/2009 Sb., o základních registrech (dále jen „Zákon o základních registrech“).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Základní registry jako informační systémy veřejné správy představují bezpečné databáze, které sjednocují data vedená úřady o občanech a státních i nestátních subjektech.

Základními registry dle § 3 zákona o základních registrech jsou:

- registr obyvatel (ROB),
- registr osob (ROS),
- registr územní identifikace, adres a nemovitostí (RUIAN),
- registr práv a povinností (RPP).

Registr obyvatel je určen pro fyzické osoby a jeho správcem je Ministerstvo vnitra ČR. Obsahuje základní údaje o občanech a cizincích s povolením k pobytu v ČR, jako jsou jméno a příjmení, datum a místo narození a úmrtí a státní občanství. Tento registr obsahuje také údaje, které jsou podpůrné pro další informační systémy a projekty realizované v rámci eGovernmentu, kdy mezi tyto údaje patří čísla elektronických občanských průkazů, doručovací adresy a údaj o tom, jestli má fyzická osoba datovou schránku.

Registr osob obsahuje údaje o právnických osobách, podnikajících fyzických osobách, orgánech veřejné moci i o nekomerčních subjektech, jako jsou občanská sdružení a církve. Správcem registru osob je Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Českým statistickým úřadem a Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR. Hlavním zdrojem dat je obchodní rejstřík, živnostenský rejstřík a dále informační systémy nebo evidence vybraných ministerstev a ústředních orgánů státní správy, profesní komory, obce, kraje nebo veterinární správa.

Registr územní identifikace, adres a nemovitostí spravuje údaje o základních územních a správních prvcích. Do územní identifikace patří územní a správní členění státu, ulice, domy a adresní body. Údaje o základních územních prvcích tvoří:

- území státu, katastr, parcela, nemovitost,
- kraje, obce, části obcí, region soudržnosti, okres,
- ulice, číslo popisné, číslo orientační,
- základní sídelní jednotka,
- katastrální území,
- stavební objekt,
- adresní místo,
- pozemek v podobě parcely.

Správcem tohoto registru je Český úřad zeměměřický a katastrální ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČR, Ministerstvem životního prostředí ČR, Ministerstvem zemědělství ČR, Ministerstvem místního rozvoje ČR a orgány samosprávy.

Registr práv a povinností obsahuje referenční údaje o působnosti orgánů veřejné moci, oprávnění k přístupu k jednotlivým údajům a informace o změnách provedených v těchto údajích. Slouží jako garance bezpečné správy dat občanů a subjektů vedených v jednotlivých registrech. Správcem tohoto registru je Ministerstvo vnitra ČR ve spolupráci se všemi ústředními správními orgány i orgány samosprávy.

OTÁZKY

1. Jaká vědní disciplína se zabývá vznikem, sběrem, přenosem, zpracováním a využitím informací?
2. Platí, že informační politiku ČR lze posuzovat z hlediska státu, řízení státní správy a samosprávy a podpory rozvoje podnikání?
3. Za jakým účelem se budují informační systémy veřejné správy ČR?
4. K čemu slouží Portál veřejné správy?
5. Uveďte základní registry.

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili se základními informacemi o informačních systémech ve veřejné správě, které jsou v České republice dle zákona souborem informačních systémů a slouží pro výkon veřejné správy. V úvodu jsme si objasnili základy teorie informací, která se zabývá vznikem, sběrem, přenosem, zpracováním a využitím informací, informační politiku České republiky a také právo na informace ve veřejné správě.

Seznámili jsme se s informačními systémy veřejné správy obecně a poté i s resortními informačními systémy, kdy jde zejména o informační systémy ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, které podporují jednu nebo více činností. Součástí resortních informačních systémů jsou i informační systémy samosprávy a veškerých institucí veřejného sektoru. Mezi tyto resortní informační systémy patří např. Administrativní registr ekonomických subjektů, informační portál MONITOR, Integrovaný registr znečišťování životního prostředí, Živnostenský rejstřík, Centrální registr vozidel, Centrální registr řidičů. Justice.cz a další. Také jsme si představili eGovernment a Portál veřejné správy, prostřednictvím kterých je výkon veřejné správy zabezpečen v elektronické formě.

Dále jsme si objasnili, jakým způsobem fungují a k čemu slouží datové schránky, Czech POINT a elektronický podpis. Datové schránky jako elektronické úložiště slouží k doručování orgány veřejné moci, provádění úkonů vůči orgánům veřejné moci a dodávání dokumentů fyzických osob, podnikajících fyzických osob a právnických osob. V případě Czech POINTu jde o asistované místo výkonu veřejné správy, kde každý člověk může získat všechny informace o údajích, které o něm vede stát v centrálních registrech nebo učinit jakékoliv podání ke státu. Elektronický podpis dokáže plně nahradit klasický vlastnoruční podpis a je využíván k ověření identity protistrany v rámci elektronické komunikace.

V závěru kapitoly jsme si definovali a vyjmenovali veřejné rejstříky a základní registry. Mezi veřejné rejstříky řadíme spolkový rejstřík, nadační rejstřík, rejstřík ústavů, rejstřík společenství vlastníků jednotek, obchodní rejstřík a rejstřík obecně prospěšných společností. Základními registry veřejné správy jsou registr obyvatel, registr osob, registr územní identifikace, adres a nemovitostí a registr práv a povinností.

ODPOVĚDI

1. Teorie informací.
2. Ne, informační politiku ČR lze posuzovat z hlediska občana, řízení státní správy a samosprávy a podpory rozvoje podnikání?
3. Informační systémy veřejné správy ČR přispívají ke zvýšení efektivity a autority veřejné správy, posílení důvěry občanů ve veřejnou správu a zvýšení transparentnosti a rozvoje ekonomického prostředí.
4. Portál veřejné správy slouží ke zveřejňování veřejně přístupných informací veřejné správy včetně zákonů, formulářů, elektronického podání, Národního katalogu ověřených dat, Registru smluv, návodů na řešení všech životních situací ve vztahu k orgánům veřejné moci a seznamu datových stránek.
5. Mezi základní registry patří registr obyvatel, registr osob, registr územní identifikace, adres a nemovitostí a registr práv a povinností.

11 VEŘEJNÁ INFRASTRUKTURA

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Jedenáctá kapitola je zaměřena na popis materiálně technické základny, a to té části, která především slouží k zabezpečení fungování společnosti jako celku. Z hlediska pohledu na systémové uspořádání společnosti vidíme, že kromě materiálně technické základny sloužící potřebám subjektů (výrobní zařízení, stavby, vnitřní informační systém v případě firem a zařízení obydlí a technického zařízení u domácností) existují rozsáhlá materiálně technické komponenty související s existencí veřejného prostoru a jeho účelem. Jde o zabezpečení veřejné správy, ozbrojených složek, školství, zdravotnictví, sportovišť atd. Samozřejmě existuje i rozsáhlá materiálně technická infrastruktura propojující tyto tři relativně samostatné prvky systému – energetické sítě, vodárenské systémy, sítě toku informací aj. Obsahem kapitoly je tak základní klasifikace veřejné infrastruktury, poukázané na jednotlivá specifika a vymezení jejich rolí z hlediska zabezpečení chodu společnosti.

CÍLE KAPITOLY

- Role materiálně technické základny
- Vývoj materiálně technické základny
- Infrastruktura jako kategorie ekonomie
- Veřejná infrastruktura
- Deskripce jednotlivých typů veřejné infrastruktury a charakterizování specifik
 - a) dopravní,
 - b) energetické,
 - c) spojovací a informační,
 - d) sociálně kulturní,
 - e) ostatní (ekologická, veřejná správa).

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Veřejná správa, materiálně technická základna, materiálně technické zabezpečení, infrastruktura, společnost, obec, kraj, stát, region, struktura teorie rozvoje, teorie růstu, veřejný prostor, vlastnictví.

11.1 Role materiálně technické základny

Každá civilizace, která používá k uspokojení potřeb vyrobené statky, musí disponovat nějakou materiálně technickou základnou. Bez ní by nebylo možné zabezpečit potřebné množství statků pro členy společenství a tím by docházelo k jeho destrukci a zániku. Zároveň vše, co člověk vytváří je, až na výjimky, součástí jeho světa, podmiňuje jeho existenci a určuje pohled pro sociální strukturu.

Zároveň specifické formy bytí mají vliv nejen na konkrétní formy statků, ale také ovlivňují výběr technologií, způsoby rozdělování, směny a spotřeby. Rozhodování subjektů je vždy individuální, je však sociálně determinováno – převládající ideje, rozvoj poznání, uspořádání společnosti a materiální možnosti.

V antropologickém smyslu člověk žije jak v přírodě, tak i v „umělém“ světě vzniklém především přetvořením přírody. Je možné vést diskuzi o tom, který svět má větší důležitost pro existenci člověka, v souhrnu je však jasné, že nelze je od sebe oddělovat či interpretovat materiálně technickou kulturu nezávisle na přírodním prostředí. Na základě této symbiózy se rodí společenský systém v jeho konkrétním uspořádání s určitými charakteristickými znaky. Materiálně technická základna přímo ovlivňuje jednu z jeho složek – předmětnou kulturu.

Kromě množství statků jako důsledku produktivity předurčuje materiálně technické vybavení a jeho struktura i část společenského uspořádání ve smyslu obsluhy této materiálně technické základny. Nelze však opominout osobnosti roviny lidské existence. Ta vytváří statky v jejich konkrétní podobě, vnáší jejich vnímání, a tudíž jim dává smysl. Zároveň se v osobnostní rovině odráží historicky určený stupeň lidských znalostí, dovedností a schopností tvořit tyto předměty materiální kultury na základě dostupných technologií. Jde tak o jednotu dvou stránek:

- a) získání výchovou vzorce jednání,
- b) vlastní tvůrčí činnost.

V prvním případě jde o skutečnost, že získávání znalostí společnost systematizuje a předává pomocí institucionalizovaných struktur svým jedincům. Pro zabezpečení tohoto procesu vznikají různé organizace (výzkumné organizace, školy, muzea, knihovny atp.) jejichž struktura a rozsah je důsledkem minulého vývoje. V druhém případě se jedná o vlastnosti jedince jeho sociální prostor a materiálně technické vybavení, které má k dispozici.

Lidská společnost se proto liší od ostatních samoregulujících biologických soustav. Díky historickému vývoji, tj. přetvoření přírody a vytvoření materiálně technické základny neustále mění jak své podmínky, tak svoji strukturu a schopnosti. To vede

k růstu schopnosti společnosti ve smyslu dalšího přetváření prostředí. Tato schopnost je však podmíněná existencí získávání, zpracování, uchování a využívání informací. Jejich rostoucí objemy si pak vynucují změny v materiálně technické základně, která se tímto problémem zabývá.

Pokud se podíváme pohledem ekonomické teorie na členění materiálně technické základny společnosti, pak získáme následující obraz:

1. Materiálně technická základna v oblasti **výroby**. Patří sem formy osídlení v klimatických a geografických oblastech (samota, osada, ves, město aglomerace, megapolis), dobývání minerálních surovin, způsoby zemědělské aktivity a charakter produkčních jednotek (dílna, manufaktura, továrna, pružný výrobní systém, robotizovaná pracoviště aj.)
2. Materiálně technická základna v oblasti **rozdělování**. Rozdělovací procesy ve společnosti zahrnují složitý komplex vztahů související s distribucí a redistribucí vytvořeného produktu. Jejich zabezpečení souvisí s činností veřejnoprávního aparátu jako např. armáda, policie, finanční orgány apod. Jde tedy o to, aby byly přiděleny prostředky jednotlivým subjektům ve společnosti, a zároveň aby došlo k ochraně těchto prostředků před návrhy, které nejsou v dané společnosti legitimizovány v sociálním systému. Odnímání a přidělování prostředků ať mají charakter podpory sociálně slabých nebo prosazení dílčích zájmů je vždy jednou z podstat fungování společnosti.
3. Materiálně technická základna v oblasti **směny**. Směnu definujeme jako aktivitu v oblasti výměny produktů. Vzniká v důsledku nutnosti řešit rozpor mezi ekonomickými subjekty jako specializovanými výrobci a univerzálními spotřebiteli. Materiálně technická základna zde zahrnuje budovy a zařízení v oblasti směny, velkoobchodu, maloobchodu, míry a váhy a taktéž v oblasti transportních systémů.
4. Materiálně technická základna v oblasti **spotřeby** se nám rozpadá na výrobní a konečnou spotřebu. Přitom hranice mezi nimi nejsou vždy výrazné. Např. koupě hnojiva pro zemědělský závod a totéž pro zahrádkáře, zařízení domácnosti a kanceláře atd. V některých případech se nám může jevit konečná spotřeba jako investice např. nákup PC nebo odborné literatury. Formy zde vidíme v podobě residenčních budov, informačních a spojovacích sítí, kulturních a sportovních zařízení atp.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Společnost a člověk potřebují k uspokojení svých potřeb materiálně technickou základnu. Zabezpečení funkce nutných pro jejich existenci vyžaduje jednotu sociálně organizačních prvků a duševních schopností s přírodně technickými a materiálními složkami výroby, rozdělováním, směny a spotřeby.

11.2 Vývoj materiálně technické základny

Počátky tvorby materiálně technické základny shledáváme v momentu přeměny hominidů jako biologických tvorů do podoby tvůrců pracovních prostředků. Zároveň vidíme nejenom tvorbu kamenné industrie, budování příbytků a oděvů, ale také jsou nacházeny umělecké artefakty (malby, rytiny, figurky). Se zdokonalováním pracovních nástrojů jde ruku v ruce postupná tvorba stálých obydlí souvisejících s koncem sběračství a lovu a přechodu k usedlému způsobu obživy. S rozvojem šlechtění rostlin a domestikaci zvířat vznikají závlahové systémy, hospodářské budovy (chlévy, sklady, ohrady), objevují se prvky transportních sítí (cesty, přístavní mola) a ochranné hradby z kamene (Jericho). V období kamenné industrie jsme svědky vzniku materiálních prvků sloužících k uspokojení duchovních potřeb – jsou budovány první svatyně, které často přerůstají do relativně velkých komplexů (turecký Čatal Hüyük, kde máme také důkazy o tavení mědi a tkaní látek).

Udržování neustále rostoucí materiálně technické základny vyzdvihovalo rostoucí tlak na vznik vyšších organizovaných celků. Vznikají tak první státní celky, které se starají o závlahové systémy, cesty, zajišťují sklady pro případ neúrody, staví a opravují chrámy, začínají vstupovat do zvykového práva, přejímat aktivity v oblasti ozbrojených sil. To vede ke vzniku správních center, charakterizovaných existencí paláců, centrálních skladů a úředních budov. Konkrétní podoba a struktura závisí na místě vzniku, takže můžeme rozeznat mezopotámské kultury, egyptské, ruské či americké aj. kultury. Nástup kovů rozšiřuje produkční strukturu o nová odvětví (doly, pece, dílny k jejich zpracování) a nové statky (nástroje, zbraně, hřebíky atd.). Důsledkem je i růst produktivity práce, což vede k možnosti dalšího uvolnění lidí do sociokulturních aktivit. Nastává rozvoj městských center jako center specializované výroby, obchodu a správy. Tímto vývojem se začíná komplikovat sociální struktura společnosti, a proto dochází i ke komplikovanosti vlastnických vztahů.

PRO ZÁJEMCE

Vlastnické vztahy jsou svojí podstatou společenské vtahy, které nabývají konkrétní podobu v různých právních systémech. Ty jsou formulovány na základě historického vývoje a konkrétních specifíků, kterých ta či ona společnost nabývá v daném čase. Používání termínů jako např. vlastnictví, majetek, držba, musíme posuzovat v kontextu dané doby. Jinak hrozí nebezpečí nesprávné interpretace. To se samozřejmě týká i vlastnických forem jako soukromé, osobní, veřejné, společné, státní aj. vlastnictví. Jejich obsah je vždy dán stupněm rozvoje délky práce, mocenského a ideového uspořádání, sociální strukturou a dalšími faktory. Pro adekvátní úsudky o různých sociálně ekonomických systémech či dějinných obdobích je nutno se také věnovat dějinám právních teorií.

Původně antická společnost organizovaná na základě domácností byla propojena vztahem k polis (urbs). Římané ještě původně chápali dobytá území jako majetek římského lidu, tj. veřejný majetek a na základě vydělené půdy do vlastnictví domácnosti pak vznikala povinnost platit pozemkovou daň. Taktéž znali omezení nakládání s majetkem, pokud by to narušovalo práva druhých.

Nástup křesťanství znamenal nové pojetí, kdy země je dána do správy člověku, ale zůstává božím majetkem. Pro bohaté také vzniká povinnost pečovat o chudé. Na to navazovala středověká majetková struktura se svými lenními vztahy (držba na základě plnění povinností) a alodním (dědičným) vlastnictvím. Městské vlastnictví pak znamenalo určitou formu závislosti, bylo však do značné míry samosprávné. Církevní vlastnictví bylo učleněno do této struktury jako část veřejného vlastnictví spravovaného církví za určitým účelem.

Moderní pojetí vlastnictví na základě soukromého a veřejného vlastnictví se rodí v Nizozemí a Anglii jako nejvyspělejších oblastech tehdejšího světa. Právo soukromého vlastnictví je prohlášeno J. Lockem za základní právo. Jestliže statky vznikají na základě lidské práce, pak patří tomu, kdo je vyrobil. To se později projevilo v přístupu J. J. Rousseaua a při formování USA (Virginia Bill of Rights 1776) a jejich následníků.

Na základě předpokladu společenské racionality pak byly zformovány počátkem 19. století zákoníky, z nichž dva jsou dodnes v platnosti – francouzský Code Civil (1804) a rakouský Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (1811). Vedle těchto a dalších systémů soukromého práva se z praktických i teoretických důvodů začaly v moderní společnosti formovat i veřejnoprávní systémy. Důvodem byla potřeba existence veřejnoprávních institucí, které vykonávají na základě svého statusu požadované funkce ve společnosti. Když se podíváme do historie, vidíme, že Římský stát budoval silnice, akvadukty, přístavy, aténský stát prosazoval válečné loďstvo, v Číně se stavěla a udržovala pomocí veřejných prostředků Velká Čínská zeď atd. V českém středověkém státě lze poukázat na výstavbu hradeb, měst, povinnost poddaných udržovat cesty a dalších kolektivních aktivit, které zabezpečovaly jeho chod.

S rozvojem kapitalismu však začínají vstupovat do zabezpečení technické infrastruktury soukromé společnosti (Anglie od 17. století, USA od 18. století), které mají zpravidla formu společenského vlastnictví několika soukromých subjektů (výstavba kanálů, železnic). Avšak na evropském kontinentě pod vlivem Francie spíše převažovala veřejnoprávní forma. Ale ať se jedná o společenské či společné vlastnictví, veřejná infrastruktura přináší pozitivní efekty pro celkový rozvoj hospodářství. Díky tomu se zformuloval, že veřejná infrastruktura patří ke službám obecného zájmu bez ohledu na subjekt, který vlastní či provozuje tuto infrastrukturu.

11.3 Ekonomické aspekty fungování veřejné infrastruktury

Z hlediska ekonomické teorie lze hledat vysvětlení existence veřejné infrastruktury na základě teorie veřejných statků, externalit a tržních selhání. Jak napovídá vlastní termín (infra z lat. dole, pod a struktura – způsob složení, vnitřního uspořádání), který se objevil v 18. stol. a nejprve znamenal podzemní stavby a zařízení, jde v ekonomii o materiální vybavení propojující jednotlivé subjekty hospodářství. Potřeba tohoto zařízení vyplývá z faktu, že ekonomické a s ní spjaté sociálně kulturní aktivity se odehrávaly v prostoru a zároveň jejich existence vyžadují vzájemné propojení. Přitom jejich různorodý charakter vyvolává různorodé požadavky na způsob kontaktů a ty jsou zároveň ovlivněny charakterem prostředí, ve kterém subjekty existují. Pro odlišné klimatické, geografické a fyzikální podmínky jsou i různé názory na zařízení této infrastruktury. Taktéž se do volby způsobu kontaktů promítají odlišné sociálně politické faktory (nepřátelství, spojenectví, odlišnost právních systémů, apod.)

Infrastrukturní vybavení není ziskové samo o sobě, neboť není producentem konečných statků s výjimkou poskytovaných služeb. Často se projevuje jako náklad (školy, knihovny apod.), kdy je vhodné, aby jej na sebe převzala společnost, prosazovala na úrovni nákladových cen bez zisku či s malým ziskem a zvýšila tak možnost dosažení vyššího zhodnocení v jiných ekonomických aktivitách.

Výstavba a údržba značného podílu infrastruktury je proto svěřována do veřejných rukou. Vykonávají ji zpravidla asociované jednotky s orgány veřejné správy – firmy ve veřejném vlastnictví a veřejnoprávní zařízení v podobě příspěvkových zařízení nebo organizačních složek. Financování mají zpravidla rozhodující roli daně. U infrastruktury se však setkáváme i se soukromoprávními subjekty. Ty vykonávají vlastní aktivity vedoucí k uspokojení stanovených potřeb, plánovací a regulační role však zůstává státu.

V posledních letech dochází u pojmu infrastruktura k dalšímu významnému posunu. Je posuzován často u soukromoprávních subjektů (firem, domácností) jako synonymum pro základní technické zařízení (budovy, komunikace, kanceláře v průmyslových parcích). Ve firmách, úřadech se někdy používá termín IT infrastruktura pro materiální podstatu, která zabezpečuje chod těchto technologií.

DEFINICE

Pod pojmem veřejný sektor rozumíme takovou část národního hospodářství, která je financována z veřejných zdrojů, je spjata s veřejnou správou, do značné míry je zde pro rozhodování používána veřejná volba a podléhá v nějaké podobě veřejné kontrole.

Veřejná infrastruktura nezahrnuje veškerou infrastrukturu, která existuje ve společnosti. Řada propojení mezi subjekty vznikla jako soukromá a funguje pouze pro ně.

Může se jednat o cesty ze statku na pole, sklad pohonných hmot sloužící potřebám ekonomického subjektu, závlahový kanál omezený pro firemní potřeby atp. Veřejná infrastruktura se realizuje v propojení řady soukromých subjektů, tvoří síť integrující tyto samostatné jednotky do vyšších celků. Příklad si můžeme ukázat na vodním hospodářství.

Samostatný venkovský statek má studnu a znečištěná odpadní voda se používá na hnojiště. V případě městské aglomerace existují vodní rezervoáry napojené na úpravný vody, ty na vodní rozvody a voda se tak dostává do obydlí. Na tuto síť navazuje kanalizační síť a čističky vod. Pro zabezpečení požadavků proto existují specializovaní subjekty, které se musí starat o výstavbu, udržování a provoz této sítě. Taktéž někdo musí odpovídat za množství a kvalitu dodávané vody. Celý systém je pak kombinace veřejnoprávních a soukromých subjektů a záleží na konkrétním uspořádání. Např. za množství vody odpovídá správa povodí řek (státní), za úpravu a rozvod soukromá společnost využívající pronájem veřejné infrastruktury města, za napojení v koloběh uvnitř budovy soukromé společnosti, za kanalizaci a čističku vod městská společnost, za bezpečnost a ochranu soukromá společnost atp. Veřejná infrastruktura však zpravidla má páteřní roli, neboť soukromé subjekty, pokud zde není zajištěna adekvátní ziskovost, nevstupují do výstavby těchto rozhodujících a kapitálově náročných prvků systému. Pohledem může být odstoupení soukromých firem z vybudování navigačního systému EU GALILEO.

Dále z ekonomického hlediska se ukazuje v řadě případů jako optimální budování veřejné, a nikoliv soukromé infrastruktury. Budeme-li např. uvažovat o vybudování elektrických rozvodných sítí na základě kritéria nejnižších nákladů a nejvyšších zisků, vznikne nám jedno propojení. Vezmeme-li za kritérium maximální snížení rizika poruch a rychlosti jejich odstranění, získáme jiný typ propojení. Pak je také zřejmé, čemu dá většina subjektů přednost. Tyto a další příklady jako ochrana proti povodním, nemocniční síť aj. ukazuje na nutnost určitých forem zasahování veřejnosti do materiálně technické infrastruktury a potřeba komplexního postupu k jejich budování a provozování.

PRO ZÁJEMCE

Veřejná infrastruktura je podle Komise EU – viz KOM 2011 900 v konečném znění, Brusel 20. 12. 2011- chápána jako služba obecného zájmu. Ty jsou zde definovány takto „Služby obecného zájmu jsou služby, jež orgány veřejné správy členských států považují za obecný zájem, a které tedy podléhají zvláštním závazkům veřejné služby“. Pojem zahrnuje jak hospodářské činnosti (viz níže definice obecného hospodářského zájmu), tak ne hospodářské služby. Služby obecného hospodářského zájmu jsou hospodářské činnosti, jež přinášejí výsledky v celkovém veřejném zájmu, a jež by na trhu nebyly bez veřejného zásahu vykonávány (nebo vykonávány za odlišných podmínek, pokud jde o kvalitu, bezpečnost, dostupnost, rovné zacházení či univerzální postup)“. Proto je možné i v rámci EU (aniž se aplikuje princip nedovolené podpory soukromým subjektům) orgánům veřejné moci (státu, obcím a dalším samosprávným orgánům) poskytovat

finance, a tak zabezpečit poskytování veřejných služeb (veřejné infrastruktury), aby jimi produkované statky uspokojovaly potřeby na stanovené výši. Cíl veřejné infrastruktury by tak měl spočívat ve vytváření podmínek pro trvale udržitelný rozvoj a zvýšení kvality života společnosti.

Z ekonomického hlediska je nutno se zmínit o fakta, že kromě úhrady nákladů pomocí daně se často používá k financování veřejné infrastruktury forma dlouhodobých dluhopisů. To vede ke skutečnosti, že řada investorů vkládá své finanční prostředky do těchto dluhopisů. Důvodem je zde relativně nižší míra rizika a soběstačnost výnosů. Proto mezi nimi často vidíme penzijní fondy a státní investiční fondy. Zároveň vidíme snahu rozšířit tento způsob investování z vyspělých zemí do rozvojového světa a tendenci k odstranění „racionalizace infrastruktury“. Uvedený způsob financování však vyvolává i protireakce, neboť země, která přijme výstavbu své infrastruktury pomocí zahraničních investorů, ztrácí v budoucnu značnou část pozitivních efektů z jejího provozování. Proto je nutné velmi opatrně zvažovat z hlediska každé země podmínky, které jsou spjaté, ať s přítokem dluhopisů, přímých investic či partnerství veřejného a (zahraničního) soukromého sektoru.

PRO ZÁJEMCE

Z teoretického hlediska jsou investice do infrastruktury součástí akumulace kapitálu. Jejich výše tak určuje budoucí výši ekonomického blahobytu. Musí však být využity efektivně, tj. alokovány tak, aby bylo dosaženo co nejvyššího hospodářského růstu. Mají proto důležitou roli ve tvorbě podmínek pro rozvoj jednotlivých produkčních kapacit. Jinak řečeno napomáhají tvorbě investičně příznivého prostředí. Nemohou však být samoúčelné, pak jsou to „závislé“ zdroje, které se vlivem fyzického opotřebení bez tvorby zdrojů na jejich údržbu a rozvoj postupně rozpadávají. Vhodně zvolené infrastrukturní projekty se naopak stávají stimulem pro dynamiku národního hospodářství (viz např. železnice v 19. stol. a rozvoj USA, New Deal z 30. let 20. stol. A rozvoj dálniční sítě v USA atp.). Posledním velkým případem zavedení přístupu byla reakce Obamovy administrativy přijetí American Recovery and Reinvestment Act of 2009.

11.4 Formy infrastruktury

Členit infrastrukturu můžeme podle způsobu kritérií. Můžeme např. rozeznávat osobnostní a institucionální infrastrukturu. V prvním případě jde o definování zásob zdrojů, které mají lidé k dispozici pro zdokonalování svých tvůrčích schopností. Jde tedy v souvislosti s teorií lidského kapitálu o kvalitu a kvantitu různých prvků v procesu

vzdělávání získávání zkušenosti a dalšího rozvoje člověka. Institucionální infrastruktura je pak chápána jako základní kostra ekonomického systému, přibližuje se pojetím k politice řádu u ordoliberalistů.

PRO ZÁJEMCE

Ordoliberalismus je směr ekonomického myšlení, který vznikl v polovině 30. let na Freinburské univerzitě. Za zakladatele je považován W. Eucken a někdy je také nazýván freinburskou školou. K dalším autorům řadíme F. Böma, W. Röpkeho a další. Prvně W. Röpke s A. Müllerem-Arnackem navrhli používat pro vzniklý model v SRN sociálně tržní hospodářství, který velmi úspěšně zavedl do praxe L. Enhard. V tomto pojetí je charakteristické oddělení tzv. politiky řádů, tj. řízení pomocí dalších úprav ukazatelů, která však zachovává strukturu ekonomických institucí.

Institucionální infrastruktura je určena vymezením ekonomických prostorů, kdy prostřednictvím nastavených pravidel a omezení se vytváří prostor pro aktivity ekonomického subjektu. V jejím rámci mohou ekonomičtí aktéři realizovat své plány a projekty, navazovat kontakty s jinými, ale musí respektovat nastavená omezení (celní, finanční úřady, monetární systém, atd.)

Jiné členění je podle významu fungování ekonomiky. Pak členíme infrastrukturu na základní a doplňující. Hovoříme-li o **základní infrastruktuře**, pak jsou stavby v různých odvětvích, které mají celostátní význam, a porucha takovéto infrastruktury znamená negativní důsledky pro celou ekonomiku. Totéž platí samozřejmě pro pozitivní efekty.

Oproti tomu **doplňující infrastruktura** je v podstatě navázaná na základní, je omezená na určité dílčí segmenty nebo teritoria. Jejich výpadek či rozšíření znamená důsledky pouze pro daný ekonomický segment nebo teritorium. Z hlediska pohledu obrany je někdy členěna **infrastruktura na civilní a vojenskou**. Toto členění, které je teoreticky snadno definovatelné, v praxi vyvolává řadu problémů. Je jasné, že část materiálního vybavení společnosti je budována pro potřeby ozbrojených sil. V tomto ohledu je snadné vyčíslit kasárna, cvičiště, správní budovy, systémy zabezpečeného spojení atp. Problém však začíná v momentu zařazení statků dvojího užití, jak civilizačního, tak vojenského. Např. civilní most by stačilo nastavit pro nosnost 30 tun, ale tank váží 65 tun, takže je nutno zvýšit jeho nosnost na 70 tun. Jedná se zde o civilní či vojenskou infrastrukturu? Obdobně můžeme zvažovat letiště, zařízení civilní obrany aj.

Tato skutečnost pak vytváří i problém při vykazování výše financování na tyto účely a umožňuje poměrně vcelku manipulaci s výdaji na obranu a bezpečnost, vykazování stavu ozbrojených sil apod. Vznikají otázky, kam započítat náklady na kybernetickou bezpečnost, ochranu energo sítí a dalších prvků infrastruktury.

Nejčastěji používané členění infrastruktury je členění na technickou a sociální infrastrukturu. Převažující část této infrastruktury je ve veřejném či smíšeném vlastnictví, anebo je financována převážně či částečně z veřejných zdrojů.

A) Technická infrastruktura se dělí na:

- a) **Energetickou infrastrukturu.** Do ní jsou zahrnuty subjekty zásobování energiemi, rozvod elektrické energie, dodávky plynu, dálkové vytápění, síť čerpacích stanic, uložení jaderných palivových článků.
- b) **Komunikace.** Patří sem síť poštovních budov a zařízení, pevné telefonní připojení, zařízení pro přenos mobilních signálů – pozemní i satelitní, internet, rádio, televize a jejich vysílací stanice.
- c) **Dopravní infrastruktura.** K zabezpečení vodní přepravy (říční i námořní) je zapotřebí řada infrastrukturních staveb – přístavní mola, nástupiště, navigace, zařízení náklady a výklady materiálů, umělé plavební dráhy a stavby umožňující potřebný vodní režim. Další infrastruktura je zapotřebí na provozování železniční dopravy (nákladní i osobní), specifická je i podzemní dráha – metro. Vysoké investiční nároky na pořízení má silniční doprava pro svoji rozvinutost v moderních automobilizovaných společnostech (dálnice, silnice, místní cesty). Velmi vysoké technické i bezpečnostní standardy musí plnit vzdušná doprava (letišť s řídicími a kontrolními stanovišti, zásobami PHM a také systémy bezpečnosti). Svě místo má i potrubní doprava (voda, ropa, zemní plyn) v menší míře se užívá v přepravě materiálu uvnitř komplexu budov – nemocnice. Mimo to zde funguje i menší soukromý sektor jako jsou soukromé příjezdové cesty, soukromá mola atd.
- d) **Infrastruktura dodávek a likvidace odpadů.** Patří sem systémy zásobování vodou, sklady v rámci Správy hmotných rezerv, zařízení pro recyklaci výrobků a obalů a zařízení na likvidaci odpadů.
- e) **Infrastruktura peněžního a platebního systému** – budovy a zařízení bank a finančních úřadů.

B. Sociální infrastruktura se dělí na:

Sociální infrastrukturou rozumíme vlastní materiálně technické zabezpečení činnosti v jednotlivých oblastech společenské aktivity. Zpravidla je členěna následujícím způsobem.

- a) **Infrastrukturní systém kultury** lze započítat taktéž knihovny a muzea, obrazárny, galerie a výstavní sály. Taktéž sem patří vybavení úřadů pro ochranu památek a různé chráněné artefakty lidské činnosti.
- b) Svoje materiálně technické vybavení má i **systém pečovatelských služeb** – dětské domovy, vesničky SOS, domovy důchodců, ochranné bydlení pro ženy či postižené apod.

- c) Taktéž **zdravotní služby** disponují značnou infrastrukturou. Jde o nemocnice, polikliniky, pohotovostní služby a další specializovaná zdravotnická zařízení. V České republice má většina z nich veřejnosprávní charakter (opačně je to pouze u lékáren a lázní), ale většina úhrad jde ze systému veřejnoprávních zdravotních pojišťoven.
- d) Do **sociální infrastruktury** lze zařadit i organizace působící v oblasti bezpečnosti a armády. Kromě prostředků policie jde tak i o městské strážníky, tajné služby a celý systém armády (kasárna, letiště, výcvikové prostory, sklady atd.) a hasičský záchranný sbor.
- e) Svojí **infrastrukturou** disponuje i systém **sociálního zabezpečení**. Jedná se zde o budovy sloužící k činnosti úřadů práce a úřadů sociálního zabezpečení.
- f) Velmi rozsáhlá je i **infrastruktura**, která je využívána pro **sportovní akce** a další **formy rekreačního využití**. Patří sem vybavení sportovních areálů, parků a hřišť, kde lze tyto aktivity realizovat. Lze sem zařadit i zábavní parky a jiná zařízení, které slouží k uspokojení volnočasových aktivit.

V praxi je fungování nejen veřejné infrastruktury spjato s územně plánovanou dokumentací. Při dodržování zásad se na úrovni obce, kraje i státu vymezuje prostor pro jejich rozmístění a mnohdy dochází ke stanovení předkupního práva, aby bylo možno zabezpečit další rozvoj. Přijetím těchto regulací v některých případech (dopravní a technické infrastruktury veřejného zájmu) lze dokonce sáhnout k vyvlastnění. Problém koordinace soukromých a veřejných zájmů leží na orgánech územního plánování.

Zodpovědnost za metodické postupy a celkovou politiku územního rozvoje nese v ČR Ministerstvo pro místní rozvoj. Zásady územního rozvoje a regulační plány jsou záležitostí kraje. Svými požadavky koordinují aktivity obce a pomáhají řešit rozpory v územně plánované dokumentaci. Obce pak konkretizují na svém území tyto požadavky a zároveň realizují své představy o rozvoji infrastruktury. Tato řešení bývají zpravidla součástí politického boje na lokální úrovni, u režimu infrastruktury nejde pouze o rozmístění, ale také o způsob financování či alternativní využití veřejného prostoru.

OTÁZKY

1. Jak materiálně technická základna ovlivňuje rozvoj lidstva?
2. Kdy se začalo formovat moderní veřejné vlastnictví a proč?
3. Charakterizujte veřejnoprávní infrastrukturu.
4. Vyjmenujte koncepce členění infrastruktury.
5. Charakterizujte technickou infrastrukturu a vysvětlete její oblasti.
6. Charakterizujte sociální infrastrukturu.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Tato kapitola pojednává o významu materiálně technické základny pro způsob bytí lidstva. Má snahu upozornit čtenáře na základní souvislosti mezi systémovým uspořádáním společnosti a jejím materiálním vybavením. Její pozornost však není soustředěna na celý komplex „umělého“ světa, který si lidstvo vybudovalo na základě poznání a osvojení přírodních zákonů, ale soustřeďuje se na problematiku infrastruktury.

Kapitola se tak snaží postihnout význam a základní formy prvků, které propojují jednotlivé subjekty ve společnosti. Jsou tudíž systémově nezbytné, neboť tato propojení, jejich charakter a rozsah předurčují společenskou strukturu.

První část výkladu je věnována základnímu načrtnutí významu materiálně technické základny. Čtenáře je nutno upozornit, že tato elementární charakteristika zdaleka nevyčerpává celou problematiku (člověk jako demiurg této základny, vztah k přírodě atd.).

Následuje stručný popis vývoje materiálně technické základny, který si neklade za cíl komplexně ukázat na historické mezníky vymezující etapy historického vývoje, ale snaží se poukazovat na postupné formování veřejného vlastnictví a tím i předpoklady pro zformování pojetí veřejné infrastruktury.

Předmětem výkladu třetí subkapitoly jsou představy o fungování veřejné infrastruktury. Hlavním rysem je snaha ukázat na některá specifika vymezení tohoto pojmu a zvláštnosti v rámci ekonomického mechanismu. Jedná se o vysvětlení potřeb existence zásahů veřejnoprávních institucí do chodu národního hospodářství hlavně v oblasti podmínek pro aktivity ostatních aktérů ekonomiky.

Čtvrtá část kapitoly je věnována koncepcím pojetí termínu infrastruktura a tím i vysvětlení různého výkladu z hlediska klasifikace forem infrastruktury. Z počátku je poukázáno na rozdílnost metodologických přístupů, aby čtenář pochopil různorodost přístupů k interpretaci problematiky. Další část výkladu je věnována jednomu z konkrétních, relativně často užívaných přístupů.

ODPOVĚDI

1. Materiální technická základna je jedním ze dvou determinantů existence lidstva. Druhým determinantem je příroda. Ta určuje naši biologickou existenci.

Materiálně technická základna se naopak rozvíjí, a proto způsobuje změny v sociální organizaci a proměně potřeb.

2. Moderní veřejné vlastnictví se začalo formovat s nástupem kapitalismu. Došlo k tomu, že vydělením soukromého vlastnictví jako lidského práva zůstávala určitá část prostředků v rukou státu a obce.
 3. Veřejnoprávní infrastruktura je částí infrastruktury společnosti. Charakteristické pro ni je buď vlastnictví veřejnoprávních subjektů (stát, samosprávné organizace), nebo financování z veřejných zdrojů (rozpočty, sbírky, nadace). Zpravidla má páteřní charakter, ale také se jedná i o málo zisková či nezisková zařízení.
 4. Mezi různé koncepce infrastruktury patří:
 - a) osobnostní a institucionální,
 - b) základní a doplňující,
 - c) civilní a vojenská,
 - d) technická a sociální.
 5. Soubor materiálně technického zařízení, které podmiňuje fungování produkčních kapacit. Jedná se o:
 - a) energetickou,
 - b) komunikační,
 - c) dopravní.
-

12 POLITIKA BYDLENÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V této kapitole si představíme bydlení, jaké plní potřeby lidí ve společnosti a jeho vývoj v letech minulých. Zjistíme, jaké jsou hlavní principy bytové politiky, a jaký je stav v obydlivosti bytů v ČR. Představíme si bytový fond rozvoje bydlení ČR, čím se zabývá, konkrétní příklady programů, které financuje. Dále si nastíníme financování bydlení v ČR, jaké druhy financování bydlení patří k nejpoužívanějším a jejich klady a zápory. Na závěr definujeme koncepci bydlení do roku 2020 a její strategické cíle.

CÍLE KAPITOLY

- definovat bydlení
- představit vývoj bydlení
- představit státní fond rozvoje bydlení
- uvést jaké jsou nástroje na podporu bydlení v ČR
- definovat způsoby financování bydlení v ČR
- představit si koncepci bydlení až do roku 2020

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Bydlení, bytová politika, dotace, financování, obydlivé byty, podpora bydlení, státní fond rozvoje bydlení, úvěry.

12.1 Bydlení

Jako širší pojem **bydlení** lze vidět bytový systém neboli jakýsi funkční celek navzájem spojených činností, zahrnující i organizace starající se například o hospodářské či správní oblasti. Užší pojetí zahrnuje pouze užívání bytů.

Bydlení plní základní potřebu lidské společnosti při uspokojování životních potřeb člověka – fyziologické, psychologické a sociologické. Bydlení je podmínkou pro plné zapojení člověka do společnosti, přispívá ke zdraví člověka a je zdrojem lidské energie a

sociálních vazeb. Dle §2 písm. b) Zákona o vlastnictví bytů, je za bydlení považována místnost, která je podle rozhodnutí stavebního úřadu (rozhodnutí o kolaudaci) určeno k bydlení.

Zajištění bydlení je v základu osobní odpovědností jednotlivce. Dostupnost a kvalita odpovídá společenskoekonomickým podmínkám a možnostem jednotlivce. Základním posláním státu je vytvářet stabilní prostředí posilující odpovědnost jeho občanů za sebe sama a podporovat jejich motivaci k zajištění si svých základních potřeb vlastními silami. V každé společnosti současně existují lidé, kteří si prostředky na své bydlení z objektivních důvodů nejsou schopni zajistit sami. Je povinností státu a obcí jim pomoci a vytvářet tak stabilní prostředí v rámci komunit i celé společnosti.

Hlavní principy bytové politiky tvoří: ekonomická přiměřenost, udržitelnost veřejných i soukromých financí a odpovědnost státu za vytváření podmínek, které jednotlivcům umožní naplnění práva na bydlení.

DEFINICE

Bydlení uspokojuje základní lidské potřeby člověka, je podmínkou pro zapojení člověka do společnosti.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Hlavní principy bytové politiky: 1. Ekonomická přiměřenost, 2. Udržitelnost veřejných i soukromých financí, 3. Odpovědnost státu za vytváření podmínek, které jednotlivcům umožní naplnění práva na bydlení.

12.2 Trh bydlení a typy bydlení

Stejně jako každý trh má i trh bydlení svou nabídku a poptávku. Trh bydlení je v mnoha ohledech daleko složitější než jakýkoliv jiný trh, bydlení je statek, který všichni potřebují. To, jak je trh bydlení složitý, jde dokonale vidět na nabídce a poptávce, kdy v danou chvíli nemůžeme přesně určit hodnotu nemovitosti, kvůli mnoha aspektům, jako je například lokalita, patro, orientace bytů, což ovlivňuje jejich cenu.

Nabídku v oblasti bydlení tvoří mnoho subjektů. Řadí se mezi ně hlavně stát a domácnosti (v současné době také developéři nebo neziskové organizace). Ze strany státu se jedná o státní byty, v případě domácností o vlastní majetek, který nabízejí.

Nabídku na trhu bydlení můžeme rozdělit do kategorií dle typů vlastnictví, jedná se o vlastní bydlení, nájemní, sociální a další druhy bydlení. Dále lze nabídku rozdělit podle velikosti bytů, počtu místností, počtu podlaží, to vše může značně ovlivnit cenu bytu.

Poptávku po bydlení tvoří subjekty, které bydlení využívají. Většinou se jedná o domácnosti. Stejně jako nabídka se i poptávka po bydlení dělí do kategorií podle typu vlastnictví – vlastnické, nájemní a ostatní bydlení. Zde spadají sociální, družstevní a ostatní druhy bydlení. Záleží zde na demografických faktorech, na zvyšující se četnosti domácností, neformálním soužití, na zaměstnání atd. Poptávka po bydlení závisí na očekávaných příjmech domácností. V poslední řadě patří mezi významné faktory stát, u kterého záleží na jeho bytové politice.

Bytový fond je rozdělen do několika sektorů. Mezi ty hlavní patří sektor vlastnického bydlení, soukromého nájemného bydlení, obecního nájemního bydlení a družstevního bydlení. Tyto sektory tvoří necelých 90 % bytového fondu (zbytek tvoří byty domovnícké, služební atd.).

Vlastnické bydlení je nejlepší formou bydlení. Tento sektor tvoří cca 55 % bytového fondu. Jedná se o dobrou investici, vzhledem k rostoucí ceně nemovitostí.

Nájemní bydlení spočívá v pronájmu bytových prostor nájemci, za které se následně platí nájemné. Vznik nájemních bytů se datuje až k roku 1918, kdy se díky poválečnému stavu objevil nedostatek bytů, ale také kvůli zvyšujícím se nákladům.

Sociální bydlení se v ČR financuje z obecních rozpočtů a částečně i ze státního rozpočtu. Je určeno osobám, které mají nepřiměřeně vysoké náklady na bydlení.

12.3 Vývoj bydlení

Po roce 1948 došlo k zásadní změně v politice tehdejšího Československa. To mělo vliv také na bytovou politiku, klíčovou se stala vyhláška, která stanovovala kategorizaci bytů a platbu z nich. Domy a byty v soukromém vlastnictví se daly udržet velmi těžko díky normám a všem povinnostem s tím spojenými. Významným nástrojem bytové politiky byla bytová výstavba.

Normalizační doba probíhala v duchu socialismu, začaly se rozšiřovat čtyři formy bydlení: komunální, družstevní, podniková výstavba a individuální domy.

V 90. letech minulého století prošla bytová výstavba několika odlišnými etapami. Na počátku 90. let byla dokončována stroze stavěná městská sídliště v komunální či družstevní výstavbě. Družstevní výstavba byla následně omezena, v rámci komunální výstavby se stavěly např. menší sociální byty či byty v penzionech pro seniory. V roce 1995 bylo dokončeno 12 998 bytů, což představovalo 1,26 bytů na 1 000 obyvatel. Nejvýraznější pokles dokončených bytů nastal v roce 2014, kdy počet dokončených bytů byl o 40 % nižší než před rokem 2007.

Ve společnosti se opět rodí klienti disponující finančními prostředky a požadující nejvyšší komfort bydlení v rodinném domě. Zároveň se různé požadavky a nároky obyvatel na byt v nájemním domě. Výstavba domů a bytů se stává předmětem podnikání. Rozdílnost společnosti si vyžaduje zabývat se otázkou sociálního bydlení, startovními byty pro mladé, ale i bydlením přestárých a nemocných lidí, ekologií, počínaje domem až po celkovou kvalitu obytného prostředí.

Podle výsledků sčítání lidu, domů a bytů, z roku 2011 zahrnoval bytový fond ČR celkem:

- 4 756 572 bytů
- z toho 4 104 635 obydlených bytů
- 43,7 % v rodinných domech a 55 % v bytových domech

Z obydlených bytů bylo 55,9 % užíváno jejich vlastníky či vlastníky domů, 22,4 % užívali nájemníci. Podíl domácností užívajících nájemní byty v ČR je při srovnání jednotlivých zemí EU relativně malý. Podíl domácností užívajících nájemní byty, do roku 2016 klesl zhruba o dvě procenta. Neobydlených bytů bylo 651 937, mezi neobydlenými byty převažovaly byty v rodinných domech (461 007) nad byty v bytových domech (176 641). Průměrné stáří obydlených bytových domů v ČR bylo 52,4 let a rodinných domů 49,3 let. V porovnání s ostatními zeměmi EU má ČR spíše starší bytový fond.

Průměrná obytná plocha na jeden obydlený byt v ČR byla 65,3 m². Průměrná celková plocha jednoho obydleného bytu činila v roce sčítání 86,7 m². Velikost obytné plochy bytů v rodinných domech se v posledních osmi letech pohybuje mezi 96 a 97 m².

12.4 Státní fond rozvoje bydlení

Státní fond rozvoje bydlení je v působnosti Ministerstva pro místní rozvoj. Jeho účelem a veřejným posláním je podporovat rozvoj bydlení v České republice v souladu s Konceptí bytové politiky do roku 2020, je podporovat též udržitelný rozvoj obcí, měst regionů v souladu s veřejným zájmem.

Programy Fondu jsou poskytovány ve formě nízkouročených úvěrů, jejich návratnost zajistí především dlouhodobou udržitelnost podpory a možnost jejího poskytování dalším příjemcům. Státní fond rozvoje bydlení cílí na:

- kvalitní regeneraci stávajícího bytového fondu, která povede k prodloužení životnosti budov a ke zvýšení standardu bydlení,
- snižování energetické náročnosti bydlení,
- výstavbu a rekonstrukci bytů a bytových domů s cílem zajistit důstojné bydlení především pro vymezené skupiny obyvatel.

SFRB disponuje vlastním rozpočtem, každoročně odsouhlaseným vládou a schvalovaným Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR. Rozpočet je součástí veřejných rozpočtů České republiky. Režim hospodaření SFRB umožňuje určovat objemy prostředků, z nichž jsou podporovány konkrétní cíle bytové politiky.

Příjmy fondu tvoří dotace ze státního rozpočtu, příjmy z vydaných dluhopisů, výnosy z dluhopisů, splátky z poskytnutých úvěrů, přijaté půjčky a úvěry atd. Prostředky jsou dále používány na výstavbu, modernizaci, opravy bytů, bytových a rodinných domů, podpora technické infrastruktury v obcích, úvěry na nové či zmodernizované bydlení.

Částka byla rozdělena do 6 programů a to takto:

- Program Živel - úvěry na obnovu obydlí postiženého živelní pohromou
- Panel 2013+ - úvěry na opravy a modernizace bytových domů
- Program 150 - úvěry pro mladé rodiny na opravy a modernizace
- Program 600 - úvěry pro mladé rodiny na pořízení obydlí Program Výstavby nájemních domů - úvěry pro výstavbu nájemních domů a bytů
- Program pro obce - úvěry obcím na opravy a modernizace bytového fondu Program

Jako jeden z úvěrů, které SFRB poskytuje, je úvěr na opravu a modernizace. Program je určen pro všechny vlastníky bytových domů, bez rozdílu na technologie výstavby (panelové, cihlové). Program mohou využít družstva, společenství vlastníků, fyzické i právnické osoby, stejně jako města, obce, jež mají ve vlastnictví bytový dům. Důraz je kladen na komplexní opravy, aby tak vlastníci vynakládali finanční prostředky účelně.

12.5 Nástroje na podporu bydlení v ČR

Mezi subjekty, které zajišťují podporu bydlení v ČR, patří Ministerstvo pro místní rozvoj, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo financí, Ministerstvo životního prostředí, Státní fond rozvoje bydlení, obce a kraje.

Ministerstvo práce a sociálních věcí zajišťuje prostřednictvím Úřadu práce výplatu dávek státní sociální podpory, některé z nich přímo souvisejí s bydlením. Konkrétně se jedná o příspěvek na bydlení, příspěvek v hmotné nouzi (v rámci tohoto příspěvku může žadatel dostat také doplatek na bydlení, pokud jeho potřeby nepokryje příspěvek na bydlení), příspěvek na zvláštní pomůcku.

Ministerstvo pro místní rozvoj poskytuje řadu podpor, mezi které patří Podpora regenerace panelových sídlišť, Podpora výstavby technické infrastruktury, Podpora výstavky podporovaných bytů, Podpora oprav domovních olověných rozvodů.

Cílem podpory regenerace panelových sídlišť je poskytování dotací obcím, na regeneraci veřejného prostranství panelového sídliště o celkovém počtu nejméně 150

bytů. Dotace je poskytována až do výše 70 % rozpočtových nákladů obce, maximálně však 4 mil. Kč.

Cílem podpory výstavby podporovaných bytů je vznik podporovaných bytů na území České republiky sloužících k poskytování sociálního bydlení pro osoby, které mají ztížený přístup k bydlení v důsledku zvláštních potřeb vyplývajících z jejich nepříznivé sociální situace - věk, zdravotní stav nebo sociální okolnosti jejich života.

Program Bytové domy bez bariér - jeho cílem je zkvalitnění bytového fondu odstraněním bariér při vstupu do výtahu a výstavbou výtahů v domech, které jim nejsou vybaveny.

12.6 Financování bydlení

Je mnoho možností, jak získat vlastní bydlení, většinou prostřednictvím úvěru. Mezi nejznámější možnosti financování bydlení patří hypoteční úvěr. Dále lze bydlení financovat prostřednictvím úvěru ze stavebního spoření nebo účelovým spotřebitelským úvěrem.

Hypoteční úvěr slouží k zajištění bytových potřeb. Lze jej použít na koupi nemovitosti nebo stavebního pozemku, výstavbu domu, rekonstrukci, modernizaci nebo údržbu. Tento druh financování je oblíbený především z důvodu nízkých sazeb hypotečních úvěrů, ale také možnosti refinancování. Doba splácení hypotéky je v horizontu až 40 let. Nevýhodou je to, že úvěr obvykle nelze splatit předčasně bez sankcí.

Pro získání hypotečního úvěru musí žadatel splnit několik podmínek. Mezi ty základní patří:

- osoba, která žádá o úvěr musí být starší 18 let,
- doložení potvrzení o příjmu,
- zřízení zástavního práva,
- o hypotéku mohou společně žádat maximálně 4 žadatelé.

Úvěry ze stavebního spoření je jedním z nejlevnějších úvěrových zdrojů, lze jej získat již po dvou letech spoření. Jedná se o tzv. účelový úvěr s účelem financovat bydlení, a to ať se jedná o koupi bytu či domu, modernizaci či rekonstrukci atd. Tento úvěr lze použít na pře-úvěrování hypoték nebo úvěru na bydlení. Úvěr může být poskytnut až do výše cílové částky a poskytuje se od 25 % naspořené cílové částky.

Stavební spoření může získat člověk, který splňuje tyto podmínky:

- občanství ČR,
- občan EU, kterému byl vydán průkaz nebo potvrzení o pobytu na území ČR a přiděleno rodné číslo příslušným orgánem ČR,

- fyzická osoba s trvalým pobytem na území ČR a rodným číslem přiděleným příslušným orgánem ČR.

Účelový spotřebitelský úvěr je silným nástrojem stavebních spořitelen a bank, jedná se o “malé úvěry” - půjčky do 300.000 Kč. Tento úvěr nevyžaduje zajištění nemovitostí, úrokové sazby se pohybují okolo 5 %, tento úvěr se používá především na údržbu, rekonstrukci nebo modernizaci v menším rozsahu, také slouží jako doplněk k hypotečnímu úvěru.

Ideální variantou financování bydlení jsou vlastní prostředky. Bohužel jen malé procento těch, kteří si chtějí dům koupit nebo si jej chtějí sami postavit, si může dovolit zaplatit jeho plnou kupní cenu tzv. “z ruky”.

DEFINICE

Hypoteční zástavní listy jsou dluhopisy, jejichž jmenovitá hodnota a poměrný výnos jsou plně kryty pohledávkami z hypotečních úvěrů.

PRO ZÁJEMCE

Příklad refinancování neboli pře-úvěrování:

Jáchym si uzavřel v roce 2009 hypotéku na koupi nového bytu s úrokovou sazbou 3,5 % s fixací na 5 let. V roce 2014 mu končí fixační období, od banky je mu nabídnuta nová sazba úroků 3,2 %. Ale on má v tomto období možnost jakékoliv změny na své hypotéce – ať vložení mimořádných vkladů, tak i možné úplné splacení. Pro splacení využil nabídku konkurenční banky, která mu nabídla úrokovou sazbu 2,95 % se splacením o 5 let dříve při zachování stejné měsíční splátky, novou hypotéku tedy použil na pře-úvěrování té staré.

12.7 Koncepce bydlení ČR do roku 2020

Vláda České republiky dne 27. července 2016 schválila Koncepci bydlení do roku 2020.

V rámci jednotlivých vizí v oblasti bydlení: dostupnost, stabilita a kvalita, si stát stanovil tři strategické cíle:

- Dostupnost - zajištění přiměřené dostupnosti všech forem bydlení.

- **Stabilita** - vytvoření stabilního prostředí v oblasti financí, legislativy a institucí pro všechny účastníky trhu s bydlením.
- **Kvalita** - snižování investičního dluhu bydlení, včetně zvyšování kvality vnějšího prostředí rezidenčních oblastí.

V rámci vize Dostupnost jsou jako priority určeny např. vyváženost podpor, zvýšení dostupnosti pro cílovou skupinu (podpora výstavby bytů pro seniory a osoby se zdravotním postižením, komplexní řešení sociálního bydlení), snižování nákladů spojených s bydlením (úkoly spojené s touto prioritou již byly splněny, avšak celospolečenský efekt je i přes snahu státu poměrně nízký), pomoc při živelních pohromách a předcházení vzniku škod způsobených živelními pohromami. Jednoznačné zlepšení obecné dostupnosti bydlení přineslo ukončení regulace nájemného, které přispělo ke konsolidaci zejména v oblasti nájemního bydlení.

Priority v části “stabilita” jsou např. stabilní zdroje financování (vyšší zapojení soukromých zdrojů, prostředků evropských fondů atd.), snížení finančního zatížení systému, respektování principu ekonomické přiměřenosti a udržitelnosti veřejných rozpočtů při aplikaci práva EU, posílení úlohy obcí v bytové politice. Tato priorita se ukázala jako nejobtížněji naplnitelná. Stabilita zdrojů financování a Snížení finančního zatížení systému se nedaří plnit dlouhodobě.

Priority v části “kvalita” jsou např. snižování investičního dluhu (podpora rekonstrukcí pro bydlení), podpora zvyšování kvality vnějšího prostředí (podpora regenerace rezidenčních oblastí). Zvyšování kvality bydlení je dlouhodobým cílem. Priorita Snižování investičního dluhu se postupně uskutečňuje za podpory finančních nástrojů Státního fondu rozvoje bydlení, ale také zájmem vlastníku. Problematikou stále zůstává skupina velmi chudých vlastníků v neatraktivních lokalitách.

Je možné konstatovat, že úkoly, které byly v návrhové části Koncepce bydlení ČR do roku 2020 stanoveny v rámci jednotlivých strategických cílů byly splněny. Bohužel se cíle a priority nepodařilo naplnit ani přes splnění stanovených úkolů. Jejich řešení se tak stává součástí nově navrhovaných priorit a úkolů. Jedná se především o respektování koordinační role Ministerstva pro místní rozvoj v oblasti bydlení, legislativní záměry, které byly částečně naplněny novou právní úpravou, která však otevírá řadu souvisejících legislativních problémů k řešení, kterými se musí nadále politika bydlení zabývat.

PRO ZÁJEMCE

V rámci vize Dostupnost již byla částečně realizována vyváženost podpor, a to podporou výstavby nájemných bytů pro cílovou skupinu ze zdrojů Státního fondu rozvoje bydlení a plošné podpory pořízení bydlení mladých na starší bydlení formou úrokové dotace.

OTÁZKY

1. Jak se jmenuje fond v působnosti Ministerstva pro místní rozvoj, který řeší financování politiky rozvoje bydlení?
2. Většina obyvatel ČR žije v rodinných domech nebo bytových domech?
3. Nejrozšířenější zdroj financování bytové politiky tvoří?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili s vývojem bydlení v ČR, se základním rozdělením bytů dle vlastnictví. Na začátku kapitoly jsme definovali, co to je bydlení a také trh bydlení. Ten je tvořen nabídkou a poptávkou, ty ovlivňuje celá řada aspektů, které ovlivňují cenu a dostupnost nemovitostí.

Bytový fond je rozdělen do několika sektorů, z toho nadpoloviční většinu tvoří vlastnické bydlení. Zbylou část tvoří nájemní bydlení, sociální bydlení a další. Věnovali jsme se bydlení od počátku roku 1948. To mělo velký vliv na bytovou politiku. Soukromé byty se daly udržet jen velmi těžko. Později se stala významnou bytová výstavba. V době socialismu se začaly rozšiřovat 4 formy bydlení. Poté v devadesátých letech minulého století byla dokončována městská sídliště. Byla omezena družstevní výstavba a stavěly se spíše sociálními byty. Nyní se ve společnosti výstavba bytů rozrůstá a stává se předmětem podnikání.

Definovali jsme si Státní fond rozvoje bydlení, jehož posláním je podpora rozvoje bydlení v ČR, udržitelnost rozvoje obcí, měst a regionů, disponuje vlastním rozpočtem. Prostřednictvím několika programů přispívá ke zlepšení bytových podmínek pro větší část obyvatelstva a podporuje tak bytovou politiku státu. Máme hned několik nástrojů na podporu bydlení v ČR. Řadí se zde několik ministerstev, ale také podpora v rámci dotačních programů.

Mezi hlavní otázky ohledně bydlení patří jeho financování. Je mnoho možností, jak je financování možné řešit, hypoteční úvěry, úvěry ze stavebního spoření nebo účelové spotřebitelské úvěry. Každý z nich má své klady a zápory. Nejpoužívanější z nich je ovšem hypoteční úvěr.

V poslední části kapitoly jsme rozebrali Konceptci bydlení do roku 2020. V rámci které si vláda stanovila několik strategických cílů - dostupnost, stabilitu, kvalitu. U každého cíle si vláda stanovila úkoly, které je potřeba plnit pro úspěšné naplnění Konceptce bydlení. I když byly tyto úkoly splněny, nepodařilo se naplnit cíle a priority, které si vláda určila.

ODPOVĚDI

1. Státní fond rozvoje bydlení.
 2. Bytových domech.
 3. Hypoteční úvěr.
-

13 SOCIÁLNÍ POLITIKA A EKONOMIKA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

V první subkapitole budou vysvětleny pojmy, vztahující se k sociální politice. Půjde o definování sociální politiky, představení jednotlivých oblastí sociální politiky a nástrojů. Budou vysvětleny pojmy objekt a subjekt sociální politiky, předmět a cíle sociální politiky. V průběhu kapitoly budou čtenáři upozorněni na důležité pasáže v textu. V závěru je shrnutí nejdůležitějších pojmů a představena literatura pro zájemce o tuto problematiku.

V následující subkapitole budou představeny sociální systémy a typy sociální politiky v kontextu s typem sociálního státu. Bude uveden redistributivní typ sociální politiky a jeho charakteristika. Dále výkonový typ a typ reziduální. Všechny typy sociální politiky úzce souvisejí s charakterem sociální politiky a s typem sociálního státu. Spolu s typem sociální politiky souvisejí funkce a principy. V další části třetí kapitoly bude uveden systém sociálního zabezpečení v České republice, který tvoří tři pilíře. Systém sociálního pojištění, sociální podpory a sociální pomoci.

Následující subkapitola pojednává o systému sociálního zabezpečení. V úvodu je vymezen pojem sociálního zabezpečení a jeho cíl. Následovně je pozornost věnována sociálnímu zabezpečení v ČR, a to jak před rokem 1989, tak i po něm. V jednotlivých podkapitolách jsou uvedeny tři pilíře sociálního zabezpečení: sociální pojištění, sociální podpora a sociální pomoc. Bylo vycházeno ze současných nejnovějších informací v této oblasti. Vzhledem k tomu, že studijní materiál je velmi obsáhlý, je za každým uvedeným pilířem poznámka k zapamatování, kde jsou znovu shrnuty nejdůležitější informace. V závěru kapitoly je prostor věnován sociálním službám, které jsou jedním z nástrojů jak sociálního zabezpečení, tak i sociální politiky obecně. Je třeba poznamenat, že současná vláda chystá změnu sociálního systému. Jde především o redukci státní sociální podpory i sociální pomoci. Sociální dávky mají být adresnější a nezneužitelné. Tomuto procesu bude předcházet revize sociálního systému, která už se v současné době realizuje.

CÍLE KAPITOLY

1. student bude umět definovat sociální politiku

2. orientovat se v pojmech sociální politiky
3. dedukovat a propojovat zjištěné informace s vlastními poznatky a životními zkušenostmi
4. definovat typy sociální politiky, funkce a principy sociální politiky
5. porozumět vztahům sociální politiky k typu sociálního státu
6. orientovat se v problematice sociálního zabezpečení
7. umět vysvětlit systém státního sociálního pojištění, státní sociální podpory a systému sociální pomoci
8. student bude znát principy a obsah sociálního zabezpečení v České republice
9. bude se orientovat v problematice sociálního pojištění, v systému státní sociální podpory a sociální pomoci
10. bude mít informace týkající se nároku na sociální dávky a podporu v případě hmotné nouze
11. využije znalosti i v osobním životě, zejména v oblasti nemocenských dávek, v důchodovém pojištění a příspěvku v mateřství a rodičovství

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Definice sociální politiky, cíle sociální politiky, předmět sociální politiky, subjekt a objekt, oblasti sociální politiky, nástroje sociální politiky, zaměření sociální politiky, sociální práva, typy sociální politiky, funkce, princip, sociální stát, sociální zabezpečení, sociální pojištění, sociální podpora, sociální pomoc, spravedlnost, solidarita, redistribuce, příjmová část, výdajová část, politika zaměstnanosti, sociální zabezpečení, sociální pojištění, sociální dávky, sociální pomoc, sociální příspěvky, pomoc v hmotné nouzi, sociální služby.

13.1 Oblasti, subjekty a objekty sociální politiky

Sociální politika tvoří důležitou složku veřejného života. Podoba všech opatření sociální politiky se odvíjí v podstatě od chápání jejího smyslu celou společností. Hlavní úlohu v dnešní společnosti hraje v oblasti sociální politiky většinou stát. Dalšími aktéry na tomto poli pak jsou nestátní instituce, nebo třeba samotní občané. Míra začlenění těchto elementů občanské společnosti do sociální politiky se odvíjí v první řadě od určité

filosofie, ideologie, která je v dané společnosti vůdčí a také od celého souboru ekonomicko-historických podmínek.

Jednoznačná a všeobecně používaná definice sociální politiky v podstatě neexistuje. V českém jazyce o sousloví slov „politika“ a „sociální“. S oběma pojmy mohou nastat definiční problémy. V případě slova „sociální“ můžeme rozlišit několik vymezení podle jejich „šíře“ záběru: nejširší vymezení znamená společenský; užším významem je snaha, bezprostředně směřující ke zdokonalování životních podmínek lidí; nejužší pojetí znamená řešení nepříznivých, nouzových sociálních situací.

Nejpreferovanější ve vztahu k sociální politice je konotace snah bezprostředně směřujících ke zdokonalování životních podmínek lidí.

DEFINICE

Sociální politika je soustavné, cílevědomé úsilí sociálních subjektů o změnu nebo udržení sociálního systému (Tomeš, 1996, s. 19).

Mimo jiné to znamená, že taková sociální politika musí mít svůj cíl a soustavně se přizpůsobovat měnícím se podmínkám (to by také mohlo být součástí definice). Otázkou tedy je, zdali by se nedalo nalézt jiný výraz, označující soubor aktivit jak státu, tak nestátních organizací. Proto je možné sociální politiku definovat jako:

DEFINICE

Soubor aktivit, opatření, které cílevědomě směřují k rozvoji člověka, způsobu jeho života, k zabezpečení sociální suverenity, či bezpečí v rámci daných politických a hospodářských možností země. (Zákon č. 108/2006, ve znění pozdějších předpisů)

Sociální politika je zároveň sociálním regulátorem i kontrolorem lidského soužití každého občana ve společnosti.

13.1.1 OBLASTI SOCIÁLNÍ POLITIKY

Sociální politika sice reálně funguje jako určitý celek, ale lze ji rozdělit do několika základních oblastí, které se v praktickém, každodenním životě vzájemně prolínají a v jistých situacích podmiňují. Různé oblasti sociální politiky vděčí svému vzniku určitému odlišnému jevu ve společnosti, na který se snaží reagovat, především tím, že:

- se vztahuje **k určitému cíli** (cílem je např. podpora zaměstnanosti, vzniká politika zaměstnanosti),
- je vázána **k demografické skupině** (např. péče o invalidy, důchodce, vzniká důchodová politika),
- je vázána **k určité ekonomické jednotce** (např. rodina – rodinná politika, region – regionální politika).

Podle některých autorů (např. Hill) je možné členit sociální politiku podle tematických oblastí, jako:

sociální zabezpečení, zdravotní politika, sociální služby, vzdělávací politika, politika zaměstnanosti a bydlení.

13.1.2 OBJEKTY, SUBJEKTY A CÍLE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Objektem sociální politiky jsou ti, ke kterým tato politika směřuje a kteří z ní mají prospěch. Objekty sociální politiky jsou tedy ti aktéři, na které je opatření sociální politiky orientováno, kterým je určeno.

Pod pojmem objekt jde v první řadě všechny obyvatele dané země – o populaci. Nahlížíme na ně buď jako na jednotlivce nebo jako na sociální skupiny, tedy skupiny osob, mezi nimiž existuje určitá interakce, a tyto osoby si tuto skutečnost uvědomují.

Sociální skupina ke své existenci potřebuje:

- na straně jedné trvalý kontakt jejích členů (primární sociální skupiny – rodiny, domácnosti);
- na straně druhé vědomí společných zájmů (např. společné potřeby, způsob života, náboženské cítění).

Objektem sociální politiky jsou i sekundární sociální skupiny (nezaměstnaní, důchodci, chudí, handicapovaní atd.). Podle typu opatření sociální politiky lze objekty různě strukturovat, např. podle:

- demografických znaků (věk, pohlaví, vzdělání),
- ekonomické aktivity (zaměstnaný, nezaměstnaný, výše příjmu).

Subjekty sociální politiky, které svoje potřeby a zájmy prosazují svou sociální politikou, jsou považovány jen za formalizované sociální systémy s definovanými strukturami a chováním. Nejjednodušeji řečeno, **subjektem je ten, kdo sociální politiku provádí a objektem je ten, komu je sociální politika určena.**

Hlavní subjekt sociální politiky je tedy stát, který určuje pojetí, obsah, cíle a úkoly sociální politiky. Když půjdeme hierarchicky níže, bude univerzální platnost politik (programů) klesat. Naopak když půjdeme výše (nadnárodní instituce a subjekty EU, OSN apod.), bude jejich vliv větší a tyto politiky budou mít univerzálnější platnost. Stát se od ostatních sociálních subjektů liší tím, že má moc regulovat společenské vztahy a vynucovat si realizaci své vůle sankčními mechanismy. Dále se liší zvláštní povinností, zaručit občanům lidská práva a poskytnout jim sociální ochranu.

Z toho vyplývá, že sociální politiku realizuje nejen stát, ale každý subjekt, který v něm působí. Tak lze oprávněně mluvit o sociální politice politických stran, odborů, zájmových a jiných nestátních organizací. Sociální zájmy nestátních subjektů se mohou se státem ztotožňovat nebo rozcházet či soupeřit. Mohou si sociální politiku hradit ze svých vlastních zdrojů nezávisle na státu.

Mezi základní subjekty lze tak řadit především:

- stát a jeho orgány,
- zaměstnavatelské a zaměstnanecké odborové orgány,
- zaměstnavatele a firmy,
- obce,
- občanská sdružení, nadace, iniciativy, charitativní organizace, církev,
- občané, rodiny a domácnosti svépomocná sdružení.

Z výše uvedeného rámcového seznamu možných subjektů sociální politiky vyplývá, že soudobá sociální politika je ve vyspělých zemích založena na **pluralitě subjektů**.

Sociální politika svým cílem směřuje k zajištění určité sociální úrovně společnosti. Cíle sociální politiky je možné charakterizovat jako žádoucí, chtěné stavy sociální sféry společnosti v budoucnu. Absolutní, nebo navždy daný cíl sociální politiky neexistuje. Každý subjekt sociální politiky sleduje své zájmy a cíle, ať už jde o cíle konečné - komplexní nebo dílčí. Dosáhnutím konečného cíle je tento stav východiskem pro cíl další. Sociální politika a její efektivita je objektivně podmíněná střetem a interakcí různých individuálních, skupinových a institucionálních sociálních subjektů v boji o své potřeby, zájmy, cíle a hodnoty. Mezi těmito subjekty existují sociální rozdíly, napětí, konflikty.

Cíle sociální politiky jsou společensky a historicky podmíněné. V každé historické době jsou sociálně politické cíle výsledkem kompromisů řešení potřeb a zájmů obyvatelstva. Postupné změny obecných sociálně politických cílů v jednotlivých obdobích můžeme zobecnit. Hovoříme o pomoci lidem - od povinnosti státu, až po právo občana. V současnosti se stala míra realizace lidských práv měřítkem hodnocení jednotlivých sociálně politických cílů.

Politické cíle každého subjektu sociální politiky se vyvíjejí a mění v čase podle změn zájmu subjektu, anebo podle změn sociálního prostředí, ve kterém působí. Sociální prostředí je tvořeno podmínkami (přírodními, ekonomickými, politickými) a sociálním klimatem. Za výsledek sociálně politického snažení se mohou obecně považovat převažující sociálně politické zájmy a cíle dané doby. V každé době se většina subjektů v základních cílech shoduje. Tato shoda podmiňuje formulování obecných sociálně politických cílů státu. V demokratickém státě sociální subjekty soupeří o prosazení svých zájmů. Mechanismus voleb a sociální kontroly umožňuje najít tzv. většinový názor, který se stává státní sociální politikou.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Sociální politika je soustavné, cílevědomé úsilí sociálních subjektů o změnu nebo udržení sociálního systému. Současně lze definovat sociální politiku jako soubor aktivit, opatření, které cílevědomě směřují k rozvoji člověka, způsobu jeho života, k zabezpečení sociální suverenity, či bezpečí v rámci daných politických a hospodářských možností země. Sociální politiku lze rozdělit do několika základních oblastí, kde se vztahuje a je vázána:

- k určitému cíli (cílem je např. podpora zaměstnanosti, vzniká politika zaměstnanosti),
- k demografické skupině (např. péče o invalidy, důchodce, vzniká důchodová politika),
- k určité ekonomické jednotce (např. rodina – rodinná politika, region – regionální politika).

Subjektem sociální politiky je ten, který sociální politiku uplatňuje (ať už je to stát, instituce EU, podnik, firma nebo církev). Objektem je ten, kterému je sociální politika směřována (občan, stát EU, zaměstnanec apod.).

Sociální politika svým cílem směřuje k zajištění určité sociální úrovně společnosti. Cíle sociální politiky je možné charakterizovat jako žádoucí, chtěné stavy sociální sféry společnosti v budoucnu. Absolutní, nebo navždy daný cíl sociální politiky neexistuje. Každý subjekt sociální politiky sleduje své zájmy a cíle, ať už jde o cíle konečné - komplexní nebo dílčí. Cíle sociální politiky jsou společensky a historicky podmíněné. V každé historické době jsou sociálně politické cíle výsledkem kompromisů řešení potřeb a zájmů obyvatelstva. Postupné změny obecných sociálně politických cílů v jednotlivých obdobích můžeme zobecnit. Hovoříme o pomoci lidem - od povinnosti státu, až po právo občana. V současnosti se stala míra realizace lidských práv měřítkem hodnocení jednotlivých sociálně politických cílů.

13.1.3 PŘEDMĚT, ÚROVEŇ A NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Předmětem sociální politiky jsou podmínky práce a života člověka (sociální podmínky a prostředí člověka), složité sociální události, které člověk nedokáže zvládnout vlastními silami a při kterých existuje sociální subjekt (např. sociální podpora, sociální služby), který je připravený pomoci mu zmírnit nebo odstranit jejich příčiny, následky a průvodní jevy. V sociální politice tedy jde především o:

- regulaci podmínek života, práce a člověka,
- organizování spolupráce jedinců ve složitých sociálních situacích a procesech,
- ochranu člověka před nepříznivými důsledky sociálních událostí,

Úroveň sociální politiky se posuzuje podle následujících kritérií:

- osobního rozsahu sociální ochrany,
- věcného obsahu a rozsahu sociální ochrany,
- obsahu a nástrojů sociální ochrany.

Několik poznámek k jednotlivým kritériím.

Při posuzování úrovně sociální politiky podle osobního rozsahu sociální ochrany šlo ze začátku o dobrovolnou pomoc s cílem uspokojit potřeby strádajícího člověka. Později dobročinnost vystřídala povinnost obcí a státu postarat se o občany v nouzi.

Spojení člověk – občan – stát se stalo základní myšlenkou *Všeobecné deklarace lidských práv* (1948). Kromě toho se proces mezinárodních právních kodifikací lidských práv odráží i v dalších dokumentech:

- ✚ Deklaraci práv dítěte – OSN, 1959,
- ✚ Chartě práv dítěte – OSN, 1989,
- ✚ Sociální chartě – Rada Evropy, 1961,
- ✚ Sociální chartě – Evropská unie, 1989,
- ✚ Paktech ekonomických, sociálních a kulturních práv a občanských a politických práv – OSN, 1966 a jiných dokumentech.

Sociální záruky důstojné lidské existence, které vyplývají z jednotlivých dokumentů, jsou promítnuty i do našeho státního práva v podobě:

- + práva na práci,
- + práva na uspokojivé pracovní podmínky,
- + práva na přiměřenou životní úroveň,
- + práva na rodinu,
- + práva na sociální zabezpečení,
- + práva na svobodu sdružování apod.

Věcný obsah a rozsah sociální politiky je definován především:

- + jednáním a událostmi v životě lidí, které jsou uznány jako sociální události,
- + podmínkami, ve kterých se lidé nacházejí, a za kterých se ochrana poskytuje,
- + úrovni sociální ochrany, kterou subjekty poskytují při jednotlivých sociálních událostech.

Potřeby člověka vyvolávají dále situace, do kterých se člověk v průběhu života dostává. Životní situace jsou buďto obvyklé, běžné (stravování), které člověk umí a může uspokojit vlastními silami, nebo mimořádné (vyvolané nemocí) kde člověk nemá dost sil je řešit. Hrozí mu tak ztráta zdraví, výdělků či majetku, které nedokáže napravit. Životní situace, do kterých se občané dostávají, je možné na základě toho klasifikovat následovně:

- přirozené:
 - + biologické (narození, staroba),
 - + sociální (založení rodiny),
- nepřirozené (patogenní):
 - + biologické (nemoc, invalidita),
 - + sociální (samota, chudoba).

Ve spojení s těmito situacemi jde také o riziko, které může být způsobeno vlastním přičiněním jednotlivce, jednáním jiné osoby, nebo nezávisle na chování člověka. Pro osoby, kterých se riziko týká, jsou vždy důležité jeho příčiny a obsah. Jestliže je riziko společensky uznáno za objektivní (zasluhující si pozornost), jde o sociální riziko; jestliže je však riziko předmětem soukromě právního pojištění, jde o pojistné riziko. V případě, že je riziko předmětem zájmu státu, jedná se o sociální události.

Při posuzování těchto jevů je důležité, zda jde o úkon nebo o událost. Úkonům se předchází lépe než událostem. Úkony může člověk svým rozhodováním ovlivňovat, ale

událost se jednoduše stane. V obou případech je možné, podle okolností, poskytnout člověku sociální ochranu. Sociální ochrana může být poskytnuta i tomu, kdo si daný stav zaviniil sám. Obvykle se vylučuje jen ten, kdo se úmyslným sebepoškozováním snaží vylákat pomoc.

Sociální událostí se označuje riziko, které je společensky uznáno za závažné a vyžadující si společenskou ochranu, protože postižená osoba, nebo rodina, není schopna její důsledky odvrátit. Hlavním problémem věcného rozsahu sociální ochrany je definice sociální události, pro kterou je ochrana poskytována. Sociální události všeobecně uznávané jako zasluhující si pozornost jsou: nezaměstnanost, dětství, mateřství, nemoc, stáří, nouze, sociální dezintegrace atd.

Sociální ochrana se při jednotlivých sociálních událostech poskytuje v rámci právních poměrů, které vyplývají:

- ze zákona (povinné pojištění následkem pracovního úrazu a nemoci z povolání),
- z úředních výroků (rozhodnutím o poskytnutí sociální pomoci, pomoci v hmotné nouzi),
- ze smlouvy (pracovní smlouva, pojistná smlouva).

13.1.4 NÁSTROJE SOCIÁLNÍ POLITIKY

Za nástroje sociální politiky jsou považovány prostředky, kterými sociální subjekt působí na sociální objekt. Obvyklými prostředky jsou právo, peníze nebo instituce, kterými se uskutečňuje služba, regulace nebo nátlak. Obsah sociální politiky může být přitom taxativně dán (zákonem) nebo přizpůsobený požadavkům (kolektivní vyjednávání – kompromis).

Dílčí záměry v sociální politice se můžou realizovat:

- **regulací** - zavázat sociální subjekt nebo objekt příkazem, nebo zákazem, aby:
 - ✚ činil něco ve prospěch jiného (příkaz),
 - ✚ zdržel se činnosti (zákaz),
- **jednáním**, což znamená:
 - ✚ peněžním nebo věcným plněním,
 - ✚ poskytnutím služby (činnosti) ve prospěch objektu,
- **kontraktací** - smlouvou zavázat jiný sociální subjekt nebo objekt, aby něco dělal, nebo objekt aby něco dělal, zdržel se činnosti, případně strpěl činnost jiného,

- **fyzickým nebo politickým nátlakem** na sociální objekt nebo subjekt, aby přijal a uskutečňoval sociální zájem, který se mu vnucuje (stávka zaměstnanců za zvýšení platů, proti propouštění apod.).

Volba nástrojů sociální politiky závisí zpravidla na tom, co se nimi má dosáhnout a kdo má být objektem zájmu. Nástroje sociální politiky jsou používány podle toho, jestli se má sociální ochrana poskytovat plošně nebo cíleně. V našich sociálně ekonomických podmínkách se nejvíc využívají následující nástroje sociální politiky:

- Kolektivní vyjednávání (kompromisy mezi sociálními partnery) - sociální dialog:
 - + makroúroveň (generální dohoda),
 - + meziúroveň (kolektivní smlouva vyššího stupně),
 - + mikroúroveň (podnikové kolektivní smlouvy),
 - + sociální partnerství,
 - + tripartita,
 - + kolektivní vyjednávání.
- Plánování a programování (Programové vyhlášení vlády):
 - + plánování – soustava cílů, záměrů, způsobů, vedoucí ke konečnému cíli,
 - + programování – činnost řídicího subjektu, vedoucí k naplnění koncepce. Programem se zajišťuje realizace konkrétních, navzájem se podmiňujících úkolů.
- Právní nástroje:
 - + občanské, pracovní, sociální právo,
 - + mezinárodní dokumenty,
 - + domácí dokumenty.
- Finanční nástroje prostřednictvím:
 - + sociálního, nemocenského a důchodového pojištění – nemocenská, důchody, mateřská,
 - + státní sociální podpory – sociální dávky,
 - + sociální pomoci – dávky hmotné nouze.

- Specifické nástroje:

- ✚ sociální služby,
- ✚ věcné dávky - jsou spojeny s ochranou zdraví, jde především o léky, zdravotní pomůcky,
- ✚ úlevy a výhody poskytované různým skupinám (např. mladistvým, studujícím, důchodcům),
- ✚ sdělovací prostředky.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Předmětem sociální politiky jsou podmínky práce a života člověka (sociální podmínky a prostředí člověka), složité sociální události, které člověk nedokáže zvládnout vlastními silami (nezaměstnanost, dluhová propast, nemoc apod.). Jde především o regulaci podmínek života, práce a ochranu člověka nebo skupin občanů před nepříznivými důsledky sociálních událostí.

Sociální ochrana se při jednotlivých sociálních událostech poskytuje v rámci právních poměrů, které vyplývají ze zákona (povinné pojištění následkem pracovního úrazu a nemoci z povolání), z úředních výroků (rozhodnutím o poskytnutí sociální pomoci, pomoci v hmotné nouzi) a ze smlouvy (pracovní smlouva, pojistná smlouva).

Při posuzování úrovně sociální politiky podle osobního rozsahu sociální ochrany šlo ze začátku o dobrovolnou pomoc s cílem uspokojit potřeby strádajícího člověka. Později dobročinnost vystřídala povinnost obcí a státu postarat se o občany v nouzi. Spojení člověk – občan – stát se stalo základní myšlenkou Všeobecné deklarace lidských práv (1948).

Sociální ochrana je poskytována prostřednictvím nástrojů sociální politiky. Ty dělíme do několika skupin:

- Kolektivní vyjednávání (kompromisy mezi sociálními partnery - tripartita)-sociální dialog.
- Plánování a programování (Programové vyhlášení vlády).
- Právní nástroje (legislativa, zákony).
- Finanční nástroje (dávky státní sociální podpory, dávky hmotné nouze, nemocenská, mateřská apod.)
- Specifické nástroje (sociální služby, média, úlevy a výhody pro vybrané skupiny obyvatel, věcné dávky apod.).

PRO ZÁJEMCE

Sociální politika je předmětem teoretických úvah českých i zahraničních autorů. Stále se vede debata o definici sociální politiky, o jejím předmětu a cílech. V současném postmoderním světě, v globalizované a postindustriální společnosti vyvstávají stále nová témata a problémy, které s charakterem sociální politiky souvisí a ovlivňují její typologii, funkce a principy. Pro zájemce doporučuji následující literaturu:

TOMEŠ, I. 2010. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-680-3.

KREBS, V. 2015. *Sociální politika*. 6. vyd. Wolters Kluwer, ČR. ISBN: 978-80-7478-921-2.

KELLER, J. 2011. *Tři sociální světy - Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-044-5.

13.2 Sociální systémy a typy sociální politiky

Typy sociální politiky ale i typy sociálního státu vycházejí z obecného filosofického myšlení. V Evropě se setkáváme s myšlenkami konzervativního směru, s křesťanským sociálním učením a s demokratickým socializmem. Několik poznámek ke zmíněným směrům:

Liberalismus – je postaven na osobní svobodě a individuální odpovědnosti člověka. Sociální prospěch a blahobyt každého je závislý především na něm samém, na jeho výkonu, osobním nasazení a ochotě nést rizika. Funkčnost sociální politiky je posuzována podle jejího vztahu k ekonomické efektivnosti. Nepodporuje solidaritu státu a redistribuční procesy, zpravidla vede k útlumu ekonomických podnětů a aktivit. Zdůrazňuje regulační schopnost tržního mechanismu, kterou považuje za určující.

Křesťanské sociální učení – vychází z křesťanské filosofie. Za sociální situaci není zodpovědný jen sám jedinec, ale v určité míře i společenský systém, který postavení jedince předurčuje. Uznává osobní svobodu a tvrdí, že určitý podíl odpovědnosti za sociální situaci ve společnosti padá i na mocné a bohaté. Individuální svoboda musí být podřízena též obecnému prospěchu a dobru. Uznává nerovnost, ale nepovažuje každou za žádoucí a spravedlivou. Ve společnosti je určující odstranit bídu, přičemž zdůrazňuje

význam sociálních transferů a na křesťanském milosrdenství založených dobročinných a charitativních aktivit.

Demokratický socialismus – usiluje o zajištění důstojných životních podmínek pro všechny na základě přijetí určitých pravidel – převzetí značné míry sociální odpovědnosti za jedince státem, silný veřejný sektor a rozsáhlé přerozdělování a solidarismus. Silně zdůrazňuje rovnost v občanských i v sociálních právech.

SOCIÁLNÍ SYSTÉMY

Mezi základní modely sociální politiky se z historického hlediska řadí především model **liberální, sociálně-korporativní a sociálně-demokratické politiky**.

Příkladem modelu **liberální sociální politiky** je USA, JAR nebo Kanada. Charakterizuje jí tržní ekonomika, soukromé služby, postupně se snižující důraz na státní sociální zabezpečení a minimální záchraná síť v případě rodinné nebo individuální krize (např. nemoc, nezaměstnanost apod.). Liberální státy nezaručují občanům minimální mzdu a sociální dávky se odvozují od sociální potřeby.

Sociálně-korporativní model sociální politiky garantuje sociální ochranu občanů státu na úrovni existenčního minima a ponechává na vůli občana zlepšení svého zabezpečení vlastním úsilím. Rostoucí hospodářská prosperita státu současně lépe zabezpečuje státní sociální ochranu – to znamená vyšší dávky. Nejdůležitějším doplňkovým systémem je podnikové připojištění, včetně jeho různých podob a k tomu soukromé pojištění, které stát podporuje různými daňovými výhodami. Pro tento model je charakteristické, že sociální zabezpečení je založeno na funkci vícero ústavů sociálního pojištění, rozdělených podle rizika a podle kategorie pracujících. Příkladem tohoto modelu je Německo, Rakousko, Francie, země Beneluxu.

Modelem sociálně-demokratické sociální politiky jsou skandinávské státy. Jejich systém funguje na občanském principu. Univerzálním způsobem pokrývají sociální služby, které jsou však postaveny na paternalistické úloze státu s vysokými kompenzacemi státu v jednotlivých situacích. Od 80. let 20. století se i tu projevuje krize sociálního systému, spočívající hlavně v postupném zvyšování sociálních dávek bez ohledu na jejich efektivitu – většinou jako následek politických snah získat voliče; v rozšiřování sociálních výhod v dobách ekonomického růstu, čímž vznikl nákladný systém, který je v dnešních ekonomických podmínkách spolu s globalizací a demografickými změnami zátěží pro stát.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Je třeba si uvědomit, že filozofické směry úzce souvisí se sociálními systémy a ty jsou jádrem sociálních států.

Liberalismus – je postaven na osobní svobodě a individuální odpovědnost člověka. Sociální prospěch a blahobyt každého je závislý především na něm samém, na jeho výkonu, osobním nasazení a ochotě nést rizika. **Liberální sociální státy** nezaručují občanům minimální mzdu a sociální dávky se odvozují od sociální potřeby. Příkladem **modelu liberální sociální politiky** je USA, JAR nebo Kanada.

Křesťanské sociální učení – vychází z křesťanské filosofie. Za sociální situaci není zodpovědný jen sám jedinec, ale v určité míře i společenský systém, který postavení jedince předurčuje. Uznává osobní svobodu a tvrdí, že určitý podíl odpovědnosti za sociální situaci ve společnosti padá i na mocné a bohaté. **Sociálně-korporativní model sociální politiky** garantuje sociální ochranu občanů státu na úrovni existenčního minima a ponechává na vůli občana zlepšení svého zabezpečení vlastním úsilím. Rostoucí hospodářská prosperita **konzervativních typů sociálního státu** současně lépe zabezpečuje státní sociální ochranu (Velká Británie, Francie, Německo).

Demokratický socialismus – usiluje o zajištění důstojných životních podmínek pro všechny na základě přijetí určitých pravidel – převzetí značné míry sociální odpovědnosti za jedince státem, silný veřejný sektor a rozsáhlé přerozdělování a solidarismus. **Modelem sociálně-demokratické sociální politiky** jsou skandinávské státy. **Tento typ sociálně-demokratických sociálních států** funguje na občanském principu. Univerzálním způsobem pokrývají sociální služby, které jsou však postaveny na paternalistické úloze státu s vysokými kompenzacemi státu v jednotlivých situacích.

TYPY SOCIÁLNÍ POLITIKY

V sociální politice rozlišujeme **tři typy sociální politiky**. Každá z nich se vztahuje k typu sociálního státu a logicky tak vychází i z podstaty sociálního státu. To znamená, že úzce souvisí s kulturou dané společnosti, s její mentalitou, politickou kulturou, s principem solidarity ale tak s ekonomickou úrovní daného státu a s tradičním systémem přerozdělování veřejných finančních prostředků.

Typ redistributivní

Vychází ze sociálně-demokratického modelu sociální politiky. Stát přerozděluje (redistribuuje) veřejné finanční prostředky významně do sociálního systému. Lidé se spoléhají na stát, pokud dojde k nenadále životní sociální události (nemoc, nezaměstnanost, ohrožení chudobou apod.). Stát také přejímá hlavní úlohu a kontrolu ve společenském systému. Typickým principem pro tento typ sociální politiky je princip solidarity. Příkladem jsou skandinávské státy, Česká republika, Slovensko, atp.

Typ výkonový

Vychází ze sociálně-korporativního modelu sociální politiky. Uznává společenskou stratifikaci a konzervatismus. Chrání občany před chudobou a negativními sociálními událostmi minimální intervencí – existenční minimum. Velký význam v těchto státech má církev, která se významně podílí na řešení sociálních problémů. Dá se hovořit o nízké redistribuci veřejných financí. Dochází k malým zásahům státu do života občanů. Typickým principem sociální politiky je princip subsidiarity a participace. Příkladem je Německo, Velká Británie, Francie.

Typ reziduální

Vychází čistě z tržní ekonomiky. Vše ovládá „ruka trhu“. Stát nezabezpečuje sociální minimum. Zasahuje až v případě nejvyšší potřeby. Velký důraz je kladen na občanskou svobodu a nedotknutelnost majetku. Tím, že stát neintervenuje do života občanů, posiluje tak u nich zodpovědnost za své bytí a nebytí ve všech oblastech života (vzdělání, zabezpečení na stáří, zdraví, péče o děti apod. Typickým principem sociální politiky je princip subsidiarity a participace. Příkladem je USA, JAR, Kanada.

Přiřaďte k jednotlivým typům sociálního státu sociální systém a typ sociální politiky.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Vytvořte si tabulku a barevně si označte společné znaky:

Typ sociálního státu: _____ Sociální systém: _____ Typ sociální politiky: _____ Příklad: _____

13.3 Funkce sociální politiky

Funkce sociální politiky se vyvíjely s vývojem moderní a postmoderní společnosti a souvisí i se sociálně-ekonomickou situací v jednotlivých zemích. Tyto funkce spolu vzájemně souvisejí, působí komplexně a vztahují se k velice rozmanitým objektům – k člověku jako pracovní síle, k člověku ve stavu nouze, k pracovnímu kolektivu, k rodině, k pacientovi apod. Společně s tím funkce sociální politiky mohou mít a mají na objekty svého působení velice diferencovaný vliv, ale v souhrnu působí jako celek. Mezi hlavní funkce sociální politiky patří:

- **Ochranná funkce** – řeší vzniklou sociální situaci (odstranit či zmírnit důsledky nepříznivé situace), kdy jedinec či skupina je znevýhodněna ve vztahu k ostatním, ať již v ekonomickém či sociálním smyslu. Chrání občana, který se dostal pod hranici životního minima před chudobou vyrovnáním příjmu na úroveň životního minima na období, kdy si občan vlastní

nepříznivou situaci vyřeší a vlastním přičiněním se dostane nad úroveň životního minima;

V podstatě jde o zmírnění nebo odstranění důsledků určitých sociálních událostí, jakými jsou nezaměstnanost, stáří, invalidita atd. Jde o funkci historicky nejstarší, která tvoří tradiční a stabilní prvek sociální politiky, a kterou je třeba neustále posilovat. Plyne primárně z humanitních snah společnosti a sekundárně z potřeby ochrany člověka jako pracovní síly. Jejím obsahem jsou různé typy dávek – důchody (starobní, invalidní); rekvalifikace v případě nezaměstnanosti; azylový dům pro matky s dětmi v nouzi a podobně;

- **Redistributivní funkce** – realizuje se v ní princip solidarity a je spojena s přerozdělením už rozděleného. Přerozdělením se sleduje zmírnění nestejných východisek občanů v míře, jakou stát uzná za žádoucí. Přerozdělují se finanční zdroje přidělené státním rozpočtem na sociální sféru. Přidělují se jednotlivým úřadům a institucím, které je dále přiznávají ve smyslu Zákona jednotlivým občanům. Rozdělovací funkcí je třeba rozumět více než jen rozdělování důchodů. Je to i účelné začleňování lidí do společnosti, je to i rozdělování prostředků, podmínek a předpokladů sloužících ke zdokonalování jejich života a osobnostnímu rozvoji.

Přerozdělování a rozdělování se uskutečňuje pomocí těchto mechanismů:

- + Tržní mechanismus, respektující efektivnost i výkon a určující zejména vztah člověka k práci (příjmy z daní),
- + hlasovací proces (rozdělování vyšší autoritou - státem),
- + vyjednávání mezi sociálními partnery,
- + tradice a zvyklosti (solidarita nestátních subjektů, dobročinnost, institut dědictví apod.),
- + nelegitimní mechanismy (podvod, násilí a jiné).

Hlavními nástroji přerozdělování jsou:

- + Státní a veřejné rozpočty,
- + soustavy pojištění,
- + neziskové organizace, nadace, církve apod.

Výsledkem procesu přerozdělování je konečné rozdělení důchodů, pro něž je typická menší nerovnost než pro rozdělení prvotní. Otázkou však je, jak vysoká má být míra přerozdělování? Odpovědí je několik:

- ✚ Vysoká míra přerozdělování – oslabuje podněty k práci a k podnikání (vysoké zdanění vede k útlumu podnikatelských aktivit).
- ✚ Nízká míra přerozdělování – oslabuje stabilitu a rozvojové možnosti společnosti (může dojít k nedostatečnému rozvoji vzdělávacího systému, nadměrnému výskytu chudoby, sociálnímu neklidu);
- **Stimulační funkce** – podporuje, stimuluje směrem k žádoucímu sociálnímu chování jednotlivce, rodiny. Její úlohou je podpořit občana ve snaze vyřešit si nepříznivou životní situaci. Zároveň mu nevytvořit sociálně přijatelné podmínky, které už nejsou stimulující na odstraňování příčin vzniku nepříznivé situace.

Posláním je podporovat, podněcovat a vyvolávat žádoucí sociální jednání jednotlivců a sociálních skupin jak v oblasti ekonomické, tak i mimo ni. Někdy se mluví o funkci produktivity, tedy, že celé národní hospodářství, jeho subjekty jsou na sociální politice založeny a profitují na sociálně-politických opatřeních, získávají z nich zejména impuls a předpoklady pro svou činnost. Jde o opatření vzdělávací politiky, zdravotní politiky, politiky zaměstnanosti, atd.

- **Preventivní funkce** – předpokládá přijímání takových opatření, která odstraňují příčiny vzniku nepříznivých sociálních situací, nebo se zaměřují na zabránění jejich vzniku (poškození zdraví, nezaměstnanost, alkoholismus, aj.). Jedná se o opatření směřující k odstranění příčin nepříznivých sociálních situací, které brání integraci člověka do společnosti.

Tato funkce plní všechny oblasti sociální politiky, dnes neobyčejně sílí, předpokládá rozsáhlou osvětovou činnost a poradenství všeho druhu. Může jít o poradenství pro volbu povolání, pro drogově závislé a jiné; preventivní zdravotní péči; vzdělávání pro každý obor; sexuální výchovu, přednášky o toxikomanii a mnohé další. Může však nastat také situace tzv. sociálního pohodlí, kdy občan neprojevuje snahu řešit vlastní situaci a jen čeká, jaké kroky podnikne stát.

- **Homogenizační funkce (stejnorodosti)** – předpokládá realizaci vyrovnávání s cílem zmírnit sociální rozdíly. Sociálně stejnorodá společnost je nesplnitelná a také nežádoucí. Každý občan se musí vlastním přičiněním postarat o vlastní sociální úroveň. V tomto pojetí homogenizační funkce znamená jen zamezení propadu pod úroveň životního minima tak, aby stát neměl občany pod její úrovní. Jde v podstatě o dosahování určité stejnorodosti v uspokojování základních životních potřeb.

V rámci této funkce poskytuje stát společnosti stejnou šanci vzdělávat se, pečovat o své zdraví atd. Příkladem jsou nízko příjmové skupiny obyvatelstva, jímž je opatřeními sociální politiky dorovnán příjem do výše společensky

uznaného standardu, čímž jsou vytvářeny předpoklady pro zhruba stejnorodé uspokojování základních životních potřeb, tj. v přibližně stejném rozsahu a míře, nebo např. poskytováním pomoci handicapovaným jedincům, příslušníkům etnických menšin a podobně (životní minimum, příspěvek na bezbariérový přístup, příprava pro romské děti, aby mohli navštěvovat základní školu, zdravotní péče atd.).

13.4 Principy sociální politiky

Principy sociální politiky souvisí s modelem sociálního systému a s typem sociálního státu. Vycházejí z filozofického učení liberalismu, křesťanského sociálního učení a sociálně-demokratického socialismu. Proto i úzce souvisí s typem sociální politiky. Mezi základní principy sociální politiky můžeme zařadit především sociální spravedlnost, sociální solidaritu, subsidiaritu a participaci.

- **Princip sociální spravedlnosti** je základním principem sociální politiky. Má subjektivní obsah a je realizovaný pod tlakem vnějších vlivů a zájmů. Svým obsahem je namířen proti nespravedlnosti, přičemž spravedlnost se ve všeobecnosti pokládá za právní a sociální. Právní spravedlnost se opírá o právní normy. Sociální spravedlnost se opírá o pravidla, na základě kterých se ve společnosti rozdělují prostředky veřejného blahobytu mezi jednotlivé subjekty sociální politiky. Sociální spravedlnost se nedá přesně ohraničit, záleží na konkrétní situaci a na závažnosti dílčích principů (stejných příležitostech, rovnosti, potřebnosti, souladu mezi vstupy a výstupy atd.). Sociální spravedlnost je vnímána jako výsledek dílčích subjektivních hodnocení občana a chápání sociálních rozdílů.

V sociální politice neexistuje obecně akceptovatelná představa o tom, co je a není spravedlivé. Jde o pojem relativní. Přesto lze k pojmu spravedlnost přistupovat různě, individuálně a je možné vymezit také základní zásady spravedlnosti (Tomeš, 2011):

- ✚ Každému stejně - nevykonatelné, možný společenský rozpor.
- ✚ Každému podle jeho potřeb – určitá autorita rozhodne, jaké potřeby by se měly uznávat a kdo je bude uznávat (stát).
- ✚ Každému podle jeho zásluh – problém stanovení, co je to zásluha, jak měřit, kdo stanoví, dnes je odvozováno od pracovního výkonu (dávky sociálního pojištění, důchod atd.).

Při výběru zásad je nutno nechat se vést zásadou života – znamená v konkrétní sociální situaci volbu těch zásad, které znamenají „největší štěstí největšího počtu“, dnešními slovy řečeno – znamenají rozvoj, prosperitu a prospěch jedinců. Současně ale i prosperitu stále širších skupin lidí a prosperitu lidského společenství.

- **Princip sociální solidarity** vychází ze vzájemné podpory a spolupráce mezi lidmi. V zájmu idey sociální solidarity je nutné utváření a rozdělování životních podmínek a prostředků jednotlivců a skupin. Sociální solidarita se v moderním státě realizuje prostřednictvím jeho transferové a redistribuční politiky.

Na sociální solidaritu lze nahlížet z různých hledisek. Z hlediska toho, kdo solidaritu organizuje, můžeme hovořit o solidaritě:

- ✚ **Mezinárodní** – aktivity světových organizací (ES, WHO, Rada Evropy, ILO, apod.).
- ✚ **Celostátní** – širší celospolečenská solidarita organizovaná státem (např. účast jedinců i kolektivů na tvorbě zdrojů pro financování celospolečensky významných aktivit – rozvoj vzdělání, kultury, pomoc rodinám, atp.).
- ✚ **Místní či regionální** – v rámci užších sociálních skupin (např. podniků, firem, charit a jiných).
- ✚ **Jednotlivců a rodin** – tzv. vnitro rodinná solidarita.
- ✚ **Mezigenerační** - ekonomicky aktivní versus ekonomicky neaktivní.
- ✚ **Zdravých s nemocnými, zaměstnaných s nezaměstnanými** apod.

Princip subsidiarity - v moderních sociálních politikách se o něm hovoří jako o principu spojujícím osobní odpovědnost se solidaritou. Opírá se o odpovědnost občana za sebe samotného a za osoby, které jsou na něm závislé. Občan je povinen - v mravním slova smyslu - postarat se nejdřív sám o sebe a až potom, když vzniklou situaci sám nezvládá, požádat o pomoc rodinu. Jestli si ani rodina nedokáže pomoci vlastními silami, má se obrátit na jiná společenství (přátelé, charita, obec, přičemž stát by měl být poslední instancí, kde má žádat o pomoc). To, co mohou občané udělat sami na vlastní odpovědnost a svým přičiněním, by neměli přenášet na společnost. Přitom tyto jedinečné vlastnosti musí být společností chráněny, kultivovány a rozvíjeny, aby vše, co může jedinec na základě vynaložení vlastních sil učinit pro své sociální bezpečí, sám učinil. Společnost (stát) z něj tuto odpovědnost v žádném případě nesímá. Princip subsidiarity předpokládá, že všechny společenské útvary jednotlivci nejen umožní převzetí odpovědnosti za sebe, ale také ho k tomu povzbudí a motivují ho. Co se může realizovat na nižším stupni, nemá se přenášet na vyšší orgány. Zásah státu by měl být až tehdy, když to dopomůže k větší svépomoci.

- **Princip participace** je založen na tom, že každý občan se má podílet na tom, co bezprostředně ovlivňuje jeho život (např. nemoc, stáří aj). Sociální situaci občana ovlivňují určitá opatření a rozhodnutí státu, které musí mít možnost ovlivnit, jako i procesy, vedoucí k jejich přijímání a realizaci. Všeobecné

uplatňování principu participace vede k uplatnění demokracie ve státě. Občan přestává být pasivním příjemcem sociální politiky (opatření) a sám se na její tvorbě podílí (participuje) a spolurozhoduje o její realizaci.

Institucionálně chápaná státní sociální politika je nástrojem, kterým stát občanům zabezpečuje jejich sociální práva ve smyslu Všeobecné deklarace lidských práv. Sociální politika státu má vytvořit společnost stejných příležitostí a má každému občanovi nabídnout podmínky pro rozvoj jeho lidského potenciálu.

Stát je hlavním realizátorem sociální politiky, ve které se očekává aktivní spoluúčast – participace občana. Sociální politika v celé své šířce vytváří všestranné životní podmínky pro občany ve společnosti s perspektivou lepší budoucnosti, která se může postupně zvyšovat jen prací každého jednotlivce. Práce je potom nejen právem občana, ale i společenskou potřebou a povinností. Má svou hodnotu nejen ekonomickou, hospodářskou ale i sociální. Občan pracuje nejen pro sebe, ale i pro jiné občany a s jinými občany. Trh práce si proto vyžaduje systém, a to vnitřní i vnější – jestli už jde o firmu nebo stát. Současně si vyžaduje existenci smlouvy, dohody, garance, a to jak politické, ekonomické, tak i sociální.

Naplnění principu participace je tedy postupným, dlouhodobějším procesem, který lze ve zkratce nazvat jako přechod od člověka, jako převážně objektu sociální politiky k člověku, jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu. Člověk přestává být pasivním příjemcem sociálně-politických opatření, ale sám se na jejich tvorbě podílí a spolurozhoduje o jejich realizaci. K tomu, aby byl tento princip naplňován je potřeba, aby byli jedinci dobře vzděláni a informováni, aby si uvědomili svá práva a zodpovědnost.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Uvedli jsme si funkce a principy sociální politiky. Jak již bylo uvedeno, úzce souvisí s typem sociální politiky, která vychází z určitého sociálního modelu sociálního státu. Základní funkce sociální politiky jsou:

Funkce ochranná, která je jednou z nejstarších funkcí a jejím cílem je chránit občany před nepříznivými vlivy.

Funkce redistributivní je typická pro sociálně demokratické typy sociálních států. Jde o přerozdělování veřejných finančních prostředků do sociální sféry a zabezpečit tak odpovídající životní úroveň občanů.

Stimulační funkce podporuje, stimuluje směrem k žádoucímu sociálnímu chování jednotlivce, rodiny. Její úlohou je podpořit občana ve snaze vyřešit si nepříznivou životní situaci.

Funkce preventivní předpokládá přijímání takových opatření, která odstraňují příčiny vzniku nepříznivých sociálních situací, nebo se zaměřují na zabránění jejich vzniku.

Homogenizační funkce předpokládá realizaci vyrovnávání s cílem zmírnit sociální rozdíly.

Principy sociální politiky souvisí s modelem sociálního systému a s typem sociálního státu. Vycházejí z filozofického učení liberalismu, křesťanského sociálního učení a sociálně-demokratického socialismu. Proto i úzce souvisí s typem sociální politiky.

Princip sociální spravedlnosti je základním principem sociální politiky. Má subjektivní obsah a je realizovaný pod tlakem vnějších vlivů a zájmů.

Princip sociální solidarity vychází ze vzájemné podpory a spolupráce mezi lidmi. V zájmu ideje sociální solidarity je nutné utváření a rozdělování životních podmínek a prostředků jednotlivců a skupin.

Princip subsidiarity se opírá o odpovědnost občana za sebe samotného a za osoby, které jsou na něm závislé. Občan je povinen postarat se nejdříve sám o sebe a až potom, když vzniklou situaci sám nezvládá, požádat o pomoc rodinu. Jestli si ani rodina nedokáže pomoci vlastními silami, má se obrátit na jiná společenství (přátelé, charita, obec, přičemž stát by měl být poslední instancí, kde má žádat o pomoc).

Princip participace je založen na tom, že každý občan se má podílet na tom, co bezprostředně ovlivňuje jeho život. Sociální situaci občana ovlivňují určitá opatření a rozhodnutí státu, které musí mít možnost ovlivnit. Občan přestává být pasivním příjemcem sociální politiky (opatření) a sám se na její tvorbě podílí (participuje) a spolurozhoduje o její realizaci.

13.5 Vymezení pojmu sociálního zabezpečení

Vlivem průmyslového rozvoje dochází k výrazné změně životních podmínek, změně života člověka, způsobu a charakteru práce a pracovních podmínek. Tyto změny jsou doprovázeny také narůstáním sociálních rizik pro jednotlivé občany, a často se také stává, že tato sociální rizika není schopen člověk jako jedinec nést sám. Proto se prosazuje a stále více uskutečňuje jejich společenské odstraňování. V každé vyspělé společnosti je těmto otázkám věnována velká pozornost – stát i organizace se snaží takovými situacím předcházet, zmírňovat je a odstraňovat.

System sociálního zabezpečení nemá jednu přesně specifikovanou definici a liší se v typech sociálních států. Obecně na něj lze nahlížet jako na intervenci, kterou stát podporuje obyvatele své země, které zastihne dočasná, nebo dlouhodobá, případně trvalá sociálně tíživá událost. Stát pak občany podporuje finančně, věcně nebo formou služby.

Obecně lze vyjádřit, že sociální zabezpečení poskytuje ochranu a pomoc lidem v případech: ohrožení zdraví a nemoci, nezaměstnanosti, zdravotního poškození a invalidity, pracovního úrazu a nemoci z povolání, stáří, mateřství, rodičovství a úmrtí živitele. Sociální zabezpečení je možné charakterizovat jako:

- souhrn právních, finančních a organizačních nástrojů a opatření, jejichž cílem je kompenzovat nepříznivé finanční a sociální důsledky životních situací, ohrožujících uznaná sociální práva nebo těmto životním situacím předcházet;
- soubor opatření, formujících solidaritu s lidmi, kteří čelí hrozbě nedostatku příjmů (tj. příjmů z placené práce) nebo se nacházejí v situaci, jež vyžaduje mimořádné výdaje;
- soubor institucí, zařízení a opatření, jejichž prostřednictvím a pomocí se uskutečňuje předcházení, zmírňování a odstraňování následků sociálních událostí občanů.

Do okruhu sociálního zabezpečení patří takové životní situace, o kterých se ví, že nastanou (stáří, nemoc) a je možné se na ně připravit. Přípravou pro potřeby sociálního zabezpečení je placení odvodů do jednotlivých fondů sociálního zabezpečení ve stanovených částkách (určené procento z měsíční mzdy) a určených plátců (zaměstnanec, zaměstnavatel, samostatně výdělečná osoba a jiné).

Způsobilost občana mít v právních vztazích sociálního zabezpečení práva a povinnosti, vzniká jeho narozením a zaniká jeho smrtí. Způsobilost občana vlastními právními úkony nabývat v právních vztazích sociálního zabezpečení práva a brát na sebe povinnosti, vzniká dovršením patnáctého roku věku. Občan mladší patnácti let musí být zastoupen zákonným zástupcem. Účastníky právních vztahů podle legislativy sociálního zabezpečení jsou občané, organizace a orgány sociálního zabezpečení.

Sociální zabezpečení je založeno na **principu solidarity**. Jejím projevem je redistribuce zdrojů ve společnosti se záměrem udržení její pospolitosti. Existují čtyři formy sociální solidarity:

- Spontánní příbuzenská solidarita – založena na emočních nebo příbuzenských vazbách.
- Spontánní solidarita – pomoc lidem v nenadálé obtížné životní situaci.
- Dobrovolná formalizovaná solidarita – systematicky řízena dobrovolnými institucemi.
- Veřejnoprávní solidarita – je organizována státem a veřejnoprávními subjekty, je vynutitelná.

Sociální zabezpečení je součástí sociální politiky státu. Cílem sociální politiky je snaha o předcházení, odstranění, případně zmírnění dopadů ekonomického a sociálního ohrožení. Koncepce sociálního zabezpečení vždy vychází z historického vývoje, národních tradic a dalších faktorů, které spolu vzájemně souvisí a predikují formování

systemu sociálního zabezpečení každého státu. Mezi základní faktory, které ovlivňují sociální zabezpečení, patří (Krebs, 2015, s. 25, 187-192):

- Ekonomické faktory – závažné problémy se vyskytují v případě zpomalení či dokonce poklesu ekonomického růstu, kdy stát omezuje prostředky plynoucí do systému sociálního zabezpečení. Dochází k růstu nezaměstnanosti, k riziku chudoby a k dalším sociálně patologickým jevům, které zvyšují sociální výdaje.
- Společensko-politické faktory – přístup k sociálním otázkám je klíčovým elementem volebního programu každé politické strany, jelikož právě politici ovlivňují legislativu, která je klíčová pro sociální systém dané země. Významným společensko-politickým aktem je začlenění státu do vyššího celku, např. vstup do Evropské unie. Státy pak musí svůj interní sociální systém upravovat a směřovat nastaveným směrem.
- Demografické faktory – demografický vývoj je faktorem významně ovlivňujícím vývoj sociálního systému každé země především v dlouhodobém horizontu. V Evropě je markantním problémem stárnutí obyvatel, což má a v dlouhodobém horizontu bude mít vliv na dávky důchodového pojištění, ať už jde o starobní nebo nemocenské.

Charakter sociálního zabezpečení je ovlivněn typem sociálního státu. Jak uvádí Krebs (2015), v různých zemích se sociální zabezpečení liší obsahem, formou a cílem. Sociální zabezpečení je možno chápat v užším, širším a nejširším pojetí.

Užší pojetí je vymezeno pouze důchodových zabezpečení a službami.

Širší pojetí zahrnuje širší spektrum působnosti, např. preventivní a léčebnou péči, zabezpečení dočasné neschopnosti pro nemoc a úraz, zabezpečení matek v těhotenství a mateřství, dávky pro pěstouny a pomoc při výchově dětí v náhradních rodinách, zabezpečení v invaliditě, zabezpečení ve stáří, zabezpečení rodinných příslušníků a pozůstalých po zesnulém a zabezpečení z důvodu nezaměstnanosti.

V **nejširším pojetí** jde o označení všech sociálních institucí, které občanům, a za určitých podmínek i cizincům, poskytují poradenství, preventivní ochranu, materiální a finanční pomoc i sociální služby k uspokojení jejich společensky uznaných sociálních potřeb.

13.6 Sociální zabezpečení v České republice

V následující podkapitole bude stručně charakterizováno sociální zabezpečení před rokem 1989 a současný systém sociálního zabezpečení.

SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ PŘED ROKEM 1989 A V SOUČASNOSTI

Před rokem 1989 existovalo nepřehledné množství jednorázových i opakovaných dávek poskytovaných různými subjekty. Výsledkem minulého vývoje byl rozporuplný a sociálně nespravedlivý systém, s velmi velkorysími podmínkami pro vznik nároku a rozsáhlými zabudovanými mechanismy sociální redistribuce. Obsahoval mnohá omezení a málo podnětů k individuálnímu úsilí. Na základě toho lze konstatovat, že systém sociálního zabezpečení produkoval:

- chudobu mezi zranitelnými skupinami obyvatelstva (např. lidé s handicapem),
- demotivaci, kdy nebyl důvod k výkonu nebo iniciativě, kdy všichni byli hodnoceni podle jiných kritérií (tzn. politických zásluh, společenského významu jejich postavení v hierarchii atd.) než podle vlastní práce a úsilí.

Je zřejmé, že soustava sociálního zabezpečení nejenže již nevyhovovala dosavadnímu vývoji, ale vůbec nebyla připravena řešit důsledky budoucího ekonomického vývoje – tržního mechanismu - zejména z následujících důvodů:

- systém byl statický, obsahoval řadu omezení – důchod vyjádřen pevnými částkami, jejichž zvyšování v souladu s ekonomickým vývojem nebylo Zákonem zaručeno. Důsledkem bylo zaostávání vývoje průměrné výše důchodu a vytváření rozdílů mezi důchody vyplácenými v různých obdobích,
- neexistence valorizačního mechanismu byla problematická především z hlediska předpokládaného růstu životních nákladů v následujících letech,
- chudoba oficiálně neexistovala, i když ji systém tvořil. Řešení nízkopříjmových skupin bývalo náhodné, ve formě sociálních dávek. Důsledkem byl vznik záplavy sociálních dávek pro nepracující, ale také pracující obyvatelstvo, které nebyly systematicky cílené a ve svém důsledku byly sociálně nespravedlivé,
- soustava nebyla připravena na budoucí demografický vývoj, jehož výsledkem bude zvyšující se podíl starých občanů, a tedy i zhoršování poměru počtu občanů pobírajících důchod a počtu výdělečně činných, platících příspěvky do systému,
- z hlediska legislativy byl systém zavedených dávek velmi nepřehledný, složitý (přes 60 typů dávek) a zastaralý,

- systém nedával prostor ani možnost zajištění se pro případ sociální události vlastním přičiněním, ani prostor pro rozhodování o odchodu do starobního důchodu podle individuálních možností a schopností,
- systém nepočítal se soukromým podnikáním a s novými druhy vlastnictví a příjmů, obvyklých v tržní ekonomice.

V rámci transformace sociálního zabezpečení a systému sociální ochrany obyvatelstva byly na počátku 90. let 20. století v České republice, v souladu se scénářem sociální reformy, zahájeny práce na vytvoření tří, na sebe navazujících, relativně samostatných systémů a to: **systému sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci**. Tyto systémy se od sebe liší ve třech hlavních aspektech:

- jakou sociální situaci řeší,
- jakým způsobem jsou dávky v jednotlivých systémech financovány,
- jakým způsobem jsou tyto systémy organizačně zabezpečeny.

Základními pilíři sociálního zabezpečení jsou:

- sociální pojištění,
- státní sociální podpora,
- sociální pomoc,
- sociální služby.

13.6.1 SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ

V rámci tohoto systému jsou řešeny takové sociální situace, na které se může občan předem připravit (pojistit) formou odložení části příjmu na budoucí nejisté sociální situace. V tomto směru jsou provozovány systémy důchodového pojištění, penzijního připojištění a nemocenského pojištění. Sociální pojištění je nejvhodnější formou pro zajištění sociálních potřeb občanů v případech, kdy se jedná o sociální událost spojenou se ztrátou příjmů z výdělečné činnosti.

V rámci sociálního pojištění odvádí zaměstnanci 6,5 % z vyměřovacího základu na důchodové pojištění. Zaměstnavatel pak 25 %, z toho 21,5 % na důchodové pojištění, 2,3 % na nemocenské pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti.

Osoby samostatně výdělečně činné odvádí 29,2 % z vyměřovacího základu, z toho 28 % na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti, pokud se účastní důchodového pojištění, a pokud se účastní nemocenského pojištění, odvádí 2,3 % z

vyměřovacího základu na nemocenské pojištění. Složky jednotlivých částí jsou následující:

NEMOCENSKÉ POJIŠTĚNÍ

Z nemocenského pojištění se vyplácí tyto dávky:

Nemocenské dávky

Jde o vyplácení dávek v nemoci. Současně platí, že nemocenská je vyplácena až od 4. dne pracovní neschopnosti. To znamená, že první tři dny jsou neplacené (karenční doba). Toto opatření zavedla vláda M. Topolánka. Cílem bylo zabránit vysokému počtu krátkodobých nemocenských. Nemocenské dávky vyplácí od 4. – 14. dne zaměstnavatel. Výše náhrady mzdy závisí na dosaženém průměrném výdělku, který zaměstnanec dosáhl v předchozím čtvrtletí. Náhrada mzdy má výši 60 % průměrného redukovaného výdělku. Od 15. dne nemocenskou hradí stát, a to v následující výši:

- od 15. do 30. dne pracovní neschopnosti zaměstnanci náleží nemocenská ve výši 60 % z redukovaného vyměřovacího základu,
- od 31. do 60. dne pracovní neschopnosti zaměstnanci náleží nemocenská ve výši 66 % z redukovaného vyměřovacího základu,

Nemocenské dávky jsou vypláceny za každý kalendářní den. Dlouhodobá nemocnost trvá od 61. dne nemoci a činí 72 % denního vyměřovacího základu. Maximální délka nemocenské činí 380 dní.

V říjnu loňského roku (2018) poslanci schválili zrušení karenční doby. Účinnost je platná od 1. 7. 2019. Zaměstnavatelé budou zaměstnancům vyplácet od 1. do 14. dne náhradu mzdy. Na oplátku se jim sníží odvod nemocenského pojištění o 0,2 procentního bodu. Vláda zrušení karenční doby odůvodňuje tím, že se po jejím zavedení zvýšila dlouhodobá nemocnost.

Peněžité pomoci v mateřství

Nahrazuje matkám po dobu mateřské dovolené ušlý příjem. Peněžitou pomocí v mateřství je možné čerpat osm týdnů před porodem. Žena, která porodila jedno dítě, může na mateřské zůstat 28 týdnů, pokud porodila víc dětí najednou, může mateřskou dovolenou čerpat 37 týdnů. Peněžité pomoci v mateřství se počítá na každý kalendářní den a činí 70 % z denního vyměřovacího základu/den. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství mají ženy, které v posledních dvou letech odpracovaly 270 dní. Počítá se pouze pracovní poměr, nikoliv brigáda nebo dohoda o provedení práce. Peněžitou pomocí v mateřství může pobírat i otec dítěte, pokud odváděl nemocenské pojištění. Otec dítěte může nastoupit na rodičovskou až od 7. týdne po narození dítěte a čerpat příspěvek po dobu 22 týdnů. Výše dávky je přitom počítána stejně jako v případě matky (ženy). Podmínkou je písemná dohoda s matkou dítěte o převzetí péče.

Peněžité pomoci v mateřství náleží pojištěnci, pokud splní následující podmínky:

- nemocenské pojištění trvá v den nástupu na mateřskou dovolenou (převzetí dítěte do péče),
- trvá ochranná lhůta z dřívějšího pojištění ke dni nástupu na peněžitou pomoc v mateřství (počátek 8. až 6. týdne před předpokládaným dnem porodu) nebo ke dni převzetí dítěte,
- v posledních 2 letech před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství byl minimálně po dobu 270 dnů účasten nemocenského pojištění – do této doby se počítá také doba studia, pokud bylo toto studium úspěšně zakončeno, a dále doba pobírání invalidního důchodu po invaliditu 3. stupně,
- nemá nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství za dobu, po kterou vykonává v pojištěné činnosti práci, ze které mu dávka náleží.

Ochranná lhůta u žen, jejichž zaměstnání skončilo v době těhotenství, činí 180 dnů, pokud pojištění trvalo po tuto dobu, v jiném případě tolik dnů, co trvalo pojištění; obecná ochranná lhůta činí 7 kalendářních dnů.

Dále náleží osobě samostatně výdělečně činné:

- Pokud její nemocenské pojištění trvá v den nástupu na mateřskou dovolenou (převzetí dítěte do péče), trvá ochranná lhůta z dřívějšího pojištění ke dni nástupu na peněžitou pomoc v mateřství (počátek 8. až 6. týdne před předpokládaným dnem porodu) nebo ke dni převzetí dítěte a je účastna nemocenského pojištění osob samostatně výdělečně činných minimálně 180 dnů v období 1 roku před porodem,
- má zaplacenou pojistnou částku za dobu účasti na nemocenském pojištění, z něhož je nárok na peněžitou pomoc uplatněn, a to včetně kalendářního měsíce bezprostředně předcházejícího kalendářnímu měsíci, v němž začala pobírat peněžitou pomoc v mateřství; podmínka zaplacení pojistné částky je splněna, pokud OSVČ zaplatí pojistnou částku do 3 měsíců ode dne vzniku nároku na dávku,
- nevykonává osobně samostatnou výdělečnou činnost po dobu pobírání peněžité pomoci v mateřství. (<https://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/penezita-pomoc-v-materstvi.htm>)

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Jde o pravidelnou měsíční dávku, vyplacenou zaměstnankyni, která byla z důvodu těhotenství a mateřství převedena na jinou práci, ve které má bez svého zavinění nižší výdělek. Často bývá tato dávka mylně zaměňována s peněžitou pomocí v mateřství

(mateřskou), která je vyplácena v těhotenství a mateřství a slouží jako částečná náhrada příjmu.

Příspěvek je určen:

- těhotné zaměstnankyni do konce 9. měsíce po porodu, pokud vykonávala práci, která je těhotným zakázána,
- zaměstnankyni, která nemůže vykonávat svoji práci, protože podle lékařského posudku ohrožuje její těhotenství, mateřství a kojení.

Smyslem této dávky je snížit negativní dopad převedení na jinou práci z důvodu těhotenství nebo mateřství.

Na příspěvek nemá nárok:

- zaměstnankyně pracující na základě dohody o pracovní činnosti,
- zaměstnankyně pracující na základě dohody o provedení práce,
- osoby samostatně výdělečně činné,
- pracující v zaměstnání malého rozsahu.

Vyrovňovací příspěvek se stanoví jako rozdíl denního vyměřovacího základu zaměstnankyně zjištěného ke dni jejího převedení na jinou práci a průměru jejích započitatelných příjmů připadajícího na 1 kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení. Denní vyměřovací základ je zjišťován stejně jako v případě peněžité pomoci v mateřství. (<https://www.cssz.cz/cz/nemocenske-pojisteni/davky/vyrovnavaci-prispevek-v-tehotenstvi-a-materstvi.htm>.)

Dávka otcovské poporodní péče – otcovská

Od 1. února 2018 se z nemocenského pojištění nově poskytuje dávka otcovské poporodní péče (otcovská).

Nárok na dávku má:

- pojištěnec, který pečuje o dítě, jehož je otcem,
- pojištěnec, který pečuje o dítě, které převzal do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí příslušného orgánu, pokud dítě ke dni převzetí do této péče nedosáhlo 7 let věku (muž i žena).

Základní podmínkou nároku na otcovskou je účast na pojištění (např. trvání pojištěného zaměstnání) v době nástupu na otcovskou. U osoby samostatně výdělečně činné je podmínkou nároku na dávku účast na pojištění jako osoby samostatně výdělečně činné alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházející dni nástupu na otcovskou.

Otcovská náleží, jen nastal-li nástup na otcovskou v období 6 týdnů ode dne narození dítěte nebo ode dne převzetí dítěte do péče.

Nárok na otcovskou nevzniká pokud:

- pojištěnci vykonávající pojištěnou činnost ve vazbě,
- odsouzení ve výkonu trestu odnětí svobody zařazení do práce a
- osoby ve výkonu zabezpečovací detence zařazené do práce.

Podpůrčí doba (doba poskytování dávky) činí 7 kalendářních dnů a začíná nástupem na otcovskou. Nástup na otcovskou nastává dnem, který si pojištěnec určí v období 6 týdnů ode dne narození dítěte nebo ode dne převzetí dítěte do péče. Nelze ji čerpat přerušovaně. Výplata dávky se nepřerušuje ani v případě úmrtí dítěte v průběhu podpůrčí doby. Otcovská se nevyplácí za dny pracovního klidu, pokud pojištěnci nevznikl nárok na výplatu otcovské alespoň za 1 kalendářní den, který měl být pro něho pracovním dnem. Výše otcovské činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den.

Ošetřovné

Ošetřovné náleží zaměstnanci, který kvůli péči o nemocného člena rodiny nemůže pracovat. Na dávku dosáhnou pouze zaměstnanci v klasickém pracovním poměru. Osoby samostatně výdělečně činné na dávku nárok nemají, ani když si nemocenské pojištění platí dobrovolně. To samé platí pro toho, kdo pracuje na dohodu o provedení práce nebo dohodu o pracovní činnosti. Přesto, že z výdělku odvádí zálohy na sociální pojištění. Podle Zákona o nemocenském pojištění, který podmínky čerpání ošetřovného upravuje, má na dávku nárok:

- Ten, kdo pečuje o dítě mladší 10 let: pokud onemocnělo, utrpělo úraz nebo mu zavřeli školu kvůli nepředvídatelné události typu chřipkové epidemie apod.
- Pečuje o dítě starší 10 let nebo jiného člena domácnosti: podmínkou je, že s ošetřovaným žijete ve společné domácnosti. Typicky jde o partnera nebo vlastní rodiče. V případě dětí žijících ve střídavé péči se za společnou považují obě domácnosti. Nezbytnost ošetřování musíte doložit potvrzením od ošetřujícího lékaře nemocného.

Podpůrčí doba – doba, po kterou lze ošetřovné čerpat – dělá maximálně devět dní. Případně šestnáct, pokud jde o rodiče samozivitele pečujícího o dítě mladší šestnácti let, které ještě neukončilo povinnou školní docházku. Dávku lze čerpat od prvního dne, kdy nemocný péči potřebuje. Při výpočtu ošetřovného je stejně jako u ostatních dávek nemocenského pojištění rozhodující denní vyměřovací základ.
(<https://www.penize.cz/duchody-a-davky/403277-osetrovne-2019-spocitejte-si-kolik-dostanete>)

Dlouhodobé ošetřovné

Je aktuální od 1. června 2018. Na dlouhodobé ošetřovné vzniká nárok tehdy, pokud je (stejně jako u krátkodobé dávky) zaměstnanec účastníkem nemocenského pojištění: minimálně 90 dní za poslední čtyři měsíce. Na dlouhodobé ošetřovné navíc dosáhnou i živnostníci a podnikatelé, kteří si nemocenské pojištění platí dobrovolně. Širší je také okruh osob, které mohou nemocnému péči poskytnout. Vedle rodičů či zákonných partnerů jde i o příbuzné v přímé linii. Těmi jsou tchyně, tchán, snacha, zeť, neteř, synovec, teta nebo strýc, ale i manžel, manželka nebo registrovaný partner těchto příbuzných. Druh nebo družka ošetřované osoby na dávku dosáhnou, jen pokud mají společné trvalé bydliště. Další podmínka je, že se péče poskytuje osobě, která má za sebou minimálně sedmidenní hospitalizaci a zároveň nelze předpokládat, že se její stav zlepší dřív než za 30 kalendářních dní. Předpoklad dlouhotrvajícího špatného zdravotního stavu musí potvrdit ošetřující lékař. Dlouhodobé ošetřovné lze ovšem čerpat pouze jedenkrát ročně – žádost musí být podaná vždycky po dvanácti měsících od předchozího čerpání. Není problém, pokud se příbuzní v průběhu pobírání dávky v péči vystřídají, vždycky ale po celých dnech. Zároveň nejde dlouhodobé ošetřovné čerpat na dítě, na které rodič pobírá peněžitou pomoc v mateřství nebo rodičovský příspěvek. Výjimkou jsou situace, kdy rodič onemocní nebo utrpí úraz a péči o dítě musí převzít druhý z rodičů. Dlouhodobé ošetřovné vyplácí okresní správa sociálního zabezpečení maximálně po dobu 90 dnů.

DŮCHODOVÉ POJIŠTĚNÍ

Postupným prováděním dílčích reformních kroků byl v roce 1995 přijat Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti k 1. lednu 1996. K průběžným změnám systému dochází doposud a většina z nich se snaží nastavit takové parametry, aby byla zabezpečena finanční udržitelnost celého systému při zachování přiměřené úrovně dávek (MPSV, 2018). Důchodové pojištění je založeno na principu sociální solidarity a průběžném financování. Placením pojištění jsou zatíženi všichni ekonomicky aktivní občané a podle odvedené výše se pak odvíjí i výše později vyplácených dávek. Na pojistném se podílí také zaměstnavatelské organizace. Stát garantuje systém důchodového pojištění jak ekonomicky, tak i právně. Systém je spravován Českou správou sociálního zabezpečení a všechny dávky jsou nárokové, tedy podmíněny splněním Zákonem stanovených podmínek (Arnoldová, 2012). Z důchodového pojištění jsou poskytovány tyto dávky:

- starobní důchod,
- invalidní důchod,
- pozůstalostní důchod – vdovský, vdovecký, sirotčí,
- dobrovolné pojištění.

Starobní důchod

Podmínkou nároku na starobní důchod je dosažení určité věkové hranice a získání potřebné doby pojištění. Věk odchodu do důchodu se liší u žen a mužů. Vliv má i počet vychovaných dětí. Potřebná doba pojištění se postupně prodlužuje, v závislosti na věku nebo důchodovém věku pojištěnce. Pro zjištění potřebné doby pojištění je rozhodující rok dosažení důchodového věku. Pojištěnci, který ke dni dosažení důchodového věku nezískal potřebnou dobu pojištění, nemůže být důchod k tomuto dni přiznán a nárok získává až později se splněním doby pojištění. V roce 2017 činila potřebná doba pojištění 33 let, pro rok 2018 byla navýšena na 34 let, v roce 2019 na 35 let.

Starobní důchod se dělí na dvě části - pevná část a zásluhová výměra. V roce 2018 byla pevná část 22 % a zásluhová 78 % důchodu. Vláda prosadila od roku 2019 změnu tohoto poměru na 25 % pevné části a 75 % zásluhové. Tato změna znamená, že důchody byly zvýšeny lidem, jež pobírají nižší důchody.

Ke konci roku 2018 činil průměrný starobní důchod 12 418 Kč. Od lednové splátky důchodu se však všechny důchody valorizovaly a průměrný důchod tak aktuálně dosahuje přibližně 13 300 Kč. Výpočet starobního důchodu je individuální záležitostí, kterou ovlivňuje konkrétní průběh pojištění. Vypočtený starobní důchod se následně pravidelně valorizuje. Průměrná částka starobního důchodu tedy stoupá.

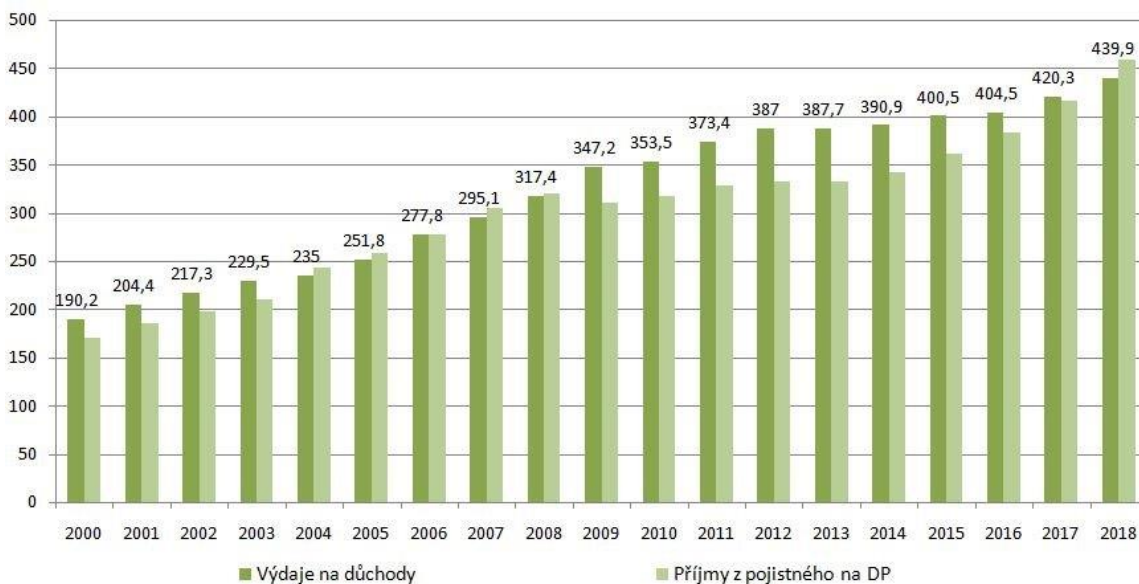
Legislativou je nepřímou stanovena i minimální částka starobního důchodu, která činí 4 040 Kč, neboť základní výměra důchodu činí 3 270 Kč a procentní výměra důchodu nemůže být nižší než 770 Kč. Měsíční částka starobního důchodu totiž závisí na výši osobního vyměřovacího základu a získané době pojištění. Osobní vyměřovací základ lze zjednodušeně nazvat průměrnou hrubou měsíční mzdou v současné hodnotě, kdy dřívější příjmy se přepočítávají na současnou úroveň pomocí koeficientů zohledňujících inflaci.

Osobní vyměřovací základ může být o desítky procent nižší než minimální mzda z těchto důvodů: dlouhodobá práce na zkrácený úvazek, mezery v pojištění a rozmělnění příjmů, dlouhodobá práce v minulosti za značně nižší minimální mzdu, než je nyní, dlouhodobý výkon samostatné výdělečné činnosti a placení sociálního pojištění z minimálního vyměřovacího základu. Negativně ovlivňuje částku starobního důchodu i nízká získaná doba pojištění. Každý rok pojištění hraje při výpočtu starobního důchodu velkou roli. Minimálně je nutné v roce 2019 získat dobu pojištění v rozsahu 35 let. Např. při výpočtu starobního důchodu v roce 2019 může mít žadatel o starobní důchod osobní vyměřovací základ ve výši 10 000 Kč, což není ani na úrovni aktuální minimální mzdy v částce 13 350 Kč.

Výdaje na důchody činí přibližně třetinu celkových výdajů státního rozpočtu. Vzhledem k hrubému domácímu produktu činí 8,3 %. Systém důchodového pojištění byl za posledních dvacet let v přebytku pouze pětkrát, jak je patrné z Obrázku 17.

Výdaje na důchodový systém činily minulý rok téměř 440 miliard korun a každý rok se zvyšují. Příjem důchodového pojištění byl loni rekordní a činil 458,6 miliard korun. Saldo důchodového účtu bylo nejvyšší za posledních 20 let a činilo 18,6 miliard korun.

Obrázek č. 17: Hospodaření systému důchodového pojištění v letech 2000 až 2018 (v mld. Kč)

Zdroj: <https://www.finance.cz/521206-vlada-komentar-duchody/>

Dle Zákona o důchodovém pojištění lze žádat i o předčasný starobní důchod. Základní podmínkou pro jeho získání je potřebná doba pojištění a dosažení věku stanoveného Zákonem. Předčasný starobní důchod je trvale krácený a při dosažení důchodového věku se jeho výše nepřeočítává.

Invalidní důchod

Na invalidní důchod má nárok pouze ten, který je uznaný invalidním (v prvním až třetím stupni invalidity), musí splnit potřebnou dobu účasti na důchodovém pojištění (pokud jste invalidní následkem pracovního úrazu, podmínku plnit nemusíte) a být mladší pětadesáti let. Zároveň bude invalidní důchod přiznán jen tomu, kdo nespĺňuje podmínky pro přiznání starobního důchodu.

Stupně invalidního důchodu se rozlišují podle poklesu pracovní schopnosti:

- invalidní důchod prvního stupně při poklesu o 35 až 49 procent,
- invalidní důchod druhého stupně při poklesu o 50 až 69 procent,
- invalidní důchod třetího stupně při poklesu pracovní schopnosti o 70 procent a víc. (<https://www.penize.cz/invalidni-duchod/403438-invalidni-duchod-2019-kalkulacka-a-souhrn-pravidel>)

Invalidní důchod se skládá ze dvou složek: základní a procentní výměry. Zatímco základní výměra je v roce 2019 3270 korun a je pro všechny stejná, procentní výměra závisí na počtu odpracovaných let, průměru hrubých výdělků za rozhodné období (letos rozmezí let 1986 až 2018) a stupni invalidity. Konkrétně:

0,5 % výpočtového základu pro invaliditu I. stupně,

0,75 % výpočtového základu pro invaliditu II. stupně,

1,5 % výpočtového základu pro invaliditu III. stupně.

Invalidní důchod může občan České republiky pobírat maximálně do pětadesáti let. Pokud jsou splněny určité podmínky, naváže na invalidní důchod starobní penze. V případě, že je starobní důchod nižší, navýší se na úroveň dosavadního invalidního důchodu. Žádost o invalidní důchod mohou občané podávat na okresní správě sociálního zabezpečení v místě trvalého bydliště. (<https://www.penize.cz/invalidni-duchod/403438-invalidni-duchod-2019-kalkulacka-a-souhrn-pravidel>)

Pozůstalostní důchod

Jak už bylo výše uvedeno, obecně platí, že podmínkou přiznání jakéhokoli důchodu je dostatečně dlouhá účast na důchodovém pojištění. Za zaměstnance ho jako součást sociálního pojištění odvádí zaměstnavatel, osoby samostatně výdělečně činné si hradí důchodové pojištění samy. Pokud jde o **vdovecký** a **vdovský důchod**, musí být podmínka splnění doby důchodového pojištění splněna, jinak pozůstalá osoba ztrácí nárok na pozůstalostní důchod. Nárok na vdovský a vdovecký důchod mají jen manželé. Registrovaní partneři ani druh a družka, žijící ve společné domácnosti, na pozůstalostní penzi nárok nemají. Vdovský či vdovecký důchod lze čerpat, jestliže zemřelý partner pobíral starobní penzi nebo invalidní důchod, případně ke dni smrti získal potřebnou dobu pojištění pro vznik nároku na invalidní důchod nebo splnil všechny potřebné podmínky pro přiznání starobního (i předčasného) důchodu.

Standardně se vdovské a vdovecké důchody vyplácí jeden rok od úmrtí manžela či manželky. Po uplynutí této doby pokračuje výplata pozůstalostního důchodu jen v přesně vymezených případech, pokud vdova či vdovec splňují stanovené podmínky.

Podmínkou platby je:

- pozůstalí pečují o nezaopatřené dítě,
- pozůstalí pečují o dítě závislé na péči jiné osoby v II. až IV. stupni,
- pozůstalí pečují o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela, se kterým žijí ve společné domácnosti a je závislý na péči jiné osoby v II. až IV. stupni,
- pozůstalí jsou invalidní ve III. stupni,

- pozůstali dosáhli věku alespoň o čtyři roky nižšího, než je důchodový věk muže stejného data narození, nebo svého důchodového věku, je-li důchodový věk nižší.

Pokud se pozůstali znovu vdají nebo ožení, ztrácí na vdovecký/vdovský důchod nárok.

Při výpočtu vdovského a vdoveckého důchodu se vychází ze dvou složek: základní a procentní výměry. Základní výměra je pro všechny stejná a v roce 2019 dělá 3270 korun, procentní výměra se stanovuje individuálně. U vdovských a vdoveckých důchodů odpovídá polovině procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu, na který by měl váš partner nárok v době úmrtí.

Nárok na **sirotčí důchod** mají nezaopatřené děti, kterým zemře rodič nebo člověk, který je na základě soudního rozhodnutí převzal do péče. Nárok na sirotčí důchod nevzniká tehdy, pokud zemře pěstoun nebo jeho zákonný partner. Pro přiznání sirotčího důchodu je potřeba, aby zesnulý rodič pobíral invalidní důchod nebo splnil podmínku nároku na starobní penzi nebo aby získal alespoň polovinu potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod.

Jinak je tomu u dětí zesnulých rodičů, kterým bylo víc než 28 a 38 let. U osob starších 28 let stačí účast na důchodovém pojištění po dobu jednoho roku během posledních deseti let před dnem úmrtí. U osob starších 38 let dělá limit dva roky účasti na důchodovém pojištění během dvaceti let před dnem úmrtí. Do limitu se ovšem počítají pouze aktivně placené roky důchodového pojištění. To znamená, že jde o roky, kdy za rodiče pojištění odváděl zaměstnavatel nebo si ho rodič jako OSVČ hradil sám. Naopak náhradní doby pojištění (péči o dítě do čtyř let, studium nebo péči o blízkého závislého na péči) se nezapočítávají.

O výši sirotčího důchodu rozhoduje stejně jako u ostatních penzí základní a procentní výměra. Základní výměra pro letošní rok je 3 270 korun, procentní výměra se vypočte jako čtyřicet procent procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu, na který by měl zemřelý rodič nárok.

Pokud zemrou oba rodiče, vznikne nezaopatřenému dítěti nárok na sirotčí důchod po každém z nich. V plné výši lze ovšem čerpat jen jeden z důchodů. Z vyššího dítěti případně základní i procentní výměra, z nižšího důchodu pouze procentní výměra. (<https://www.penize.cz/duchody/403542-vypocty-vdovsky-vdovecky-a-sirotci-duchod-2019-kdo-ma-narok-a-kolik-delaji>)

Dobrovolné důchodové pojištění

Pro přiznání starobního důchodu, jak už bylo výše uvedeno, musí být splněny dvě podmínky: dosažení důchodového věku a dostatečně dlouhá účast na důchodovém pojištění – jedné ze složek sociálního pojištění. Například penzisté, kteří odcházejí do důchodu v roce 2019, musí mít odpracováno 35 let. Sociální pojištění musí platit každý, kdo má příjem z výdělečné činnosti. To znamená, že je zaměstnaný, nebo podniká. Za

zaměstnanec odvádí sociální pojištění zaměstnavatel, osoby samostatně výdělečně činné si sociální pojištění odvádějí samy. Naopak ten, kdo výdělečnou činnost nevykonává, sociální pojištění odvádět nemusí. Může si ho ale platit dobrovolně a v budoucnu tak předejít problémům se získáním starobní, případně i invalidní penze. Je vhodné se informovat u České správy sociálního zabezpečení (ČSSZ) kolik dob pojištění (účasti na důchodovém pojištění) u vás eviduje. Každý občan může jednou ročně požádat o takzvaný **Informativní osobní list důchodového pojištění**. Pokud občanovi pár odpracovaných let pro přiznání důchodu chybí, může podat přihlášku k platbě dobrovolného důchodového pojištění. Přihláška k dobrovolnému důchodovému pojištění se podává na okresní správě sociálního zabezpečení v místě trvalého bydliště. V praxi je třeba rozlišit, jestli k tomu má občan jeden z důvodů **popsaných v zákoně**, nebo si ho chce platit **bezdůvodně**.

V praxi zákon uznává tyto případy:

Evidence na úřadu práce (ÚP) jakožto uchazeč o zaměstnání. Evidenci lze doplatit zpětně, bez časového omezení. Podmínkou je, že nejde o období, během kterého občan pobíral podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Studium na střední a vysoké škole, které musí být prokázáno vysvědčením, indexem nebo potvrzením od konkrétní školy.

Práce v cizině pro zahraničního zaměstnavatele.

Pokud si chce občan zaplatit dobrovolné důchodové pojištění bez důvodu, jde o následující:

Přihlásit se může jen ten, kdo se důchodového pojištění účastnil minimálně po dobu jednoho roku. To znamená, že byl jeden rok zaměstnaný nebo si pojištění hradil jako OSVČ. Nelze přitom započítat žádnou z náhradních dob pojištění jako je péče o dítě do čtyř let věku, doba studia na střední či vysoké škole po dosažení plnoletosti ani péči o osobu, která je závislá na péči druhé osoby.

Bez důvodu lze dobrovolné důchodové pojištění hradit nanejvýš 15 let. A to maximálně do doby, než vznikne nárok na starobní důchod. Zpětně navíc může občan doplatit jen jeden rok před podáním přihlášky. (<https://www.penize.cz/starobni-duchod/403562-dobrovolne- Duchodove-pojisteni-kdyz-vam-nechteji-priznat-penzi>)

PŘÍSPĚVEK NA STÁTNÍ POLITIKU ZAMĚSTNANOSTI

Slouží k zajištění rovnováhy na trhu práce a optimálnímu rozložení pracovních sil. Politika zaměstnanosti je tvořena čtyřmi pilíři:

✚ Podpora zaměstnanosti.

✚ Podpora podnikání.

- ✚ Podpora přizpůsobení změnám týkajících se zaměstnanců a zaměstnavatelů.
- ✚ Podpora rovných příležitostí přístupu k práci všech osob.

Nejvyšším orgánem zabývajícím se problematikou sociálního pojištění je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Nemocenské a důchodové pojištění spravuje Česká správa sociálního zabezpečení, v přenesené působnosti, a podle regionu pak Okresní správy sociálního zabezpečení. Výjimku tvoří hlavní město Praha, kde tuto odbornou činnost vykonává Pražská správa sociálního zabezpečení.

K ZAPAMATOVÁNÍ

Prvním pilířem sociálního zabezpečení v České republice je **sociální pojištění**. V rámci tohoto systému jsou řešeny takové sociální situace, na které se může občan předem při-pravit (pojistit) formou odložení části příjmu na budoucí nejisté sociální situace. V tomto směru jsou provozovány systémy **důchodového pojištění**, **penzijního připojištění** a **nemocenského pojištění**. Sociální pojištění je nejvhodnější formou pro zajištění sociálních potřeb občanů v případech, kdy se jedná o sociální událost spojenou se ztrátou příjmů z výdělečné činnosti. Z **nemocenského pojištění** se vyplácí tyto dávky:

Nemocenské dávky:

- peněžitá pomoc v mateřství,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,
- ošetřovné,
- dávka otcovské poporodní péče – otcovská,
- dlouhodobé ošetřovné.

Z důchodového pojištění se vyplácí následující:

- starobní důchod,
- invalidní důchod,
- pozůstalostní důchod – vdovský, vdovecký, sirotčí.

Za zaměstnance odvádí sociální pojištění zaměstnavatel, osoby samostatně výdělečně činné si sociální pojištění odvádějí samy. Naopak ten, kdo výdělečnou činnost nevykonává, sociální pojištění odvádět nemusí. Podle zákona odvádí sociální pojištění za vybrané skupiny občanů stát (státní pojištěnci). Občané, kteří si pravidelně sociální pojištění neplatili, si jej můžou platit dobrovolně a v budoucnu tak předejít problémům se získáním starobní, případně i invalidní penze. Je vhodné se informovat u České správy

sociálního zabezpečení (ČSSZ) kolik dob pojištění (účasti na důchodovém pojištění) u vás eviduje.

13.6.2 STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA

Druhý pilíř sociálního zabezpečení, státní sociální podpora, je financována na principu celospolečenské solidarity prostřednictvím daní odvedených do státního rozpočtu. Dávky se vypočítávají z životního minima. Je důležité si nyní vysvětlit pojmy, co je životní a existenční minimum.

Životní minimum

Životní minimum definuje Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů jako „*minimální hranici peněžních příjmů fyzických osob k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb.*“ (mvr.cz). Jednotlivé částky jsou uvedeny v Nařízení vlády č. 409/2011 Sb., o zvýšení částek životního minima a existenčního minima (Tabulka 21).

Tabulka č. 21: Výše životního minima v Kč měsíčně

Pro jednotlivce	3410
Pro první osobu v domácnosti	3140
Pro druhou a další osobu v domácnosti, která není nezaopatřeným dítětem	2830
Pro nezaopatřené dítě ve věku	
Do 6 let	1740
6 až 15 let	2140
15 až 26 let (nezaopatřené)	2450

Zdroj: www.mpsv.cz

Osoby, které se posuzují, pro účely životního minima jsou: rodiče, nezaopatřené děti, manželé a ostatní, které žijí ve společné domácnosti. Nezáleží na tom, zda tito jedinci v daném domě přechodně nežijí. Životní minimum domácnosti, lze zjistit sečtením životních minim jednotlivých členů dané rodiny. Vypočítává se tak, že nejprve se posoudí všechny osoby kromě dětí, ty se posuzují následně. Toto nejednotné rozdělení částek životního minima, dle jednotlivých osob v rodině, snižuje sumu vyplacených dávek u vícečlenných domácností, u kterých by docházelo k úsporám z příslušníků dané rodiny. Naopak více podporuje ty, kteří žijí v domácnosti samostatně. Kotýnková (2007) uvádí, že současná koncepce životního minima je více motivační, zejména pro nezaměstnané, k tomu, aby si hledali práci. Jak již bylo zmíněno, prostředky určené.

Existenční minimum

Existenční minimum definuje Zákon o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů jako: „*minimální hranici příjmu osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.*“ Výši existenčního minima určuje nařízení vlády o zvýšení částek životního minima a existenčního minima. V současné době jde o částku 2200 Kč. Existenční minimum je jednotné pro všechny, kdo toto minimum pobírají. Pro účely existenčního minima se tudíž nerozlišuje, kdo v dané domácnosti bydlí. Existují ovšem osoby, které nemají na existenční minimum nárok. Jde o nezaopatřené děti, občany ve starobním důchodu, zdravotně postižení ve třetím stupni a osoby, které mají přes 68 let.

Jak už bylo v úvodu podkapitoly uvedeno, dávky státní sociální podpory se odvíjejí od životního minima.

Proto rozlišujeme, tzv. dávky testovatelné, mezi které patří:

Přídavek na dítě

Přídavek na dítě poskytuje stát rodinám, které nejsou schopny hradit náklady spojené s výchovou a výživou dětí. Sociální dávka je adresována přímo samotným nezaopatřeným dítětem, nikoli jejich rodičům. Ti za dítě mladší osmnácti let pouze podávají žádost o přídavek na dítě. Za nezaopatřené zákon považuje dítě, které dosud nedokončilo povinnou školní docházku nebo studenta do šestadvaceti let věku. Základní podmínkou pro přiznání přídavku na dítě jsou nízké příjmy společně posuzovaných osob, které s dítětem žijí v jedné domácnosti. Konkrétní hranicí je **2,7násobek životního minima**. Přídavek na dítě se vyplácí měsíčně, výše dávky se odvíjí od věku dítěte, jak uvádí Tabulka 22:

Tabulka č. 22: Výše přídavků na nezaopatřené dítě

Pro děti do šesti let	500 Kč
Pro děti od šesti do patnácti let	610 Kč
Pro děti od patnácti do šestadvaceti let	700 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování podle www.penize.cz

Pokud rodina má příjem ze závislé činnosti ve výši životního minima, tedy 3410 korun, má nárok ještě na 300 Kč. Na zvýšení dosáhne rodina, kde uvedenému vyhoví alespoň jeden z rodičů.

Je pamatováno i na nezaopatřené děti starší osmnácti let, pokud žijí samostatně a mají vlastní příjem alespoň ve výši 3410 korun. Zvýšený příspěvek na dítě je pak následující:

Tabulka č. 23: Výše příspěvků na nezaopatřené dítě, žijící samostatně

Pro děti do šesti let	800 Kč
Pro děti od šesti do patnácti let	910 Kč
Pro děti od patnácti do šestadvaceti let	1000 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování podle www.penize.cz

Do příjmů, které o nároku na příspěvek na dítě rozhodnou, se vedle čisté mzdy či platu (po odpočtu daní a záloh na sociální a zdravotní pojištění) započítávají nejruznější dávky nebo výživné. Jde o:

- peněžitou pomoc v mateřství;
- rodičovský příspěvek;
- nemocenské dávky;
- podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci;
- výživné;
- starobní, invalidní a pozůstalostní důchod;
- příjmy z pronájmu.

Dávky v hmotné nouzi, příspěvek na bydlení, porodné nebo příspěvek na péči se v úvahu neberou. Vždy se posuzují příjmy za předchozí kalendářní čtvrtletí.

Osoby samostatně výdělečně činné dokládají poslední daňové přiznání – za každý měsíc se započte jedna dvanáctina ročních příjmů. Pokud OSVČ o dávku zažádá v období do posledního června 2019, musí k žádosti přiložit daňové přiznání za rok 2017. Kdo žádost podá až v červenci, prokáže příjmy prostřednictvím daňového přiznání za rok 2018. Zároveň platí: při podnikání v rámci hlavních činností se vždy započítá nejméně 50 % průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství, i když skutečný výdělek byl nižší. U vedlejší činnosti se příjem započítá ve skutečné výši.

Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení je nárokovatelný, pokud 30 % příjmu domácnosti nepokryje náklady na bydlení (v Praze 35 %), do kterých se vedle mzdy počítá i důchod, příspěvek v mateřství či rodičovský příspěvek a další sociální dávky. Náklady na bydlení se pak porovnávají s takzvanými normativními náklady, které určuje stát jako průměrné celkové náklady na bydlení podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Normativní náklady každoročně vyhláší vláda. Jednotlivé sumy se liší podle velikosti obce a počtu členů domácnosti. Do normativních nákladů se počítá nájemné (nebo srovnatelné náklady) a ceny služeb a energií.

Do rozhodného příjmu domácnosti se započítávají vedle čisté mzdy ze zaměstnání nebo čistého zisku ze samostatně výdělečné činnosti i některé sociální dávky:

- podpora v nezaměstnanosti;
- nemocenská, ošetrovné a mateřská;
- rodičovský příspěvek;
- přídavky na děti;
- starobní, invalidní a pozůstalostní důchody.

Vždy se posuzují příjmy za předchozí kalendářní čtvrtletí. (www.penize.cz)

Porodné

Sociální dávka je vyplácena jednorázově, při narození prvního dítěte rodině s příjmy nižšími než 2,7násobek životního minima ve čtvrtletí předcházejícím narození dítěte. Do rozhodného příjmu se vždy započítává čistá mzda (po odpočtu zdravotního a sociálního pojištění a daní) ze zaměstnání nebo čistý zisk z podnikání. Započítají se také některé sociální dávky:

- podpora v nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci;
- dávky nemocenského pojištění: nemocenská, ošetrovné, mateřská;
- důchody;
- sociální dávky.

Naopak rodičovský příspěvek a přídavky na dítě se v potaz neberou.

V praxi to znamená, že rodina ve složení matka, otec a jedno právě narozené dítě na porodné dosáhnou, pokud byl jejich průměrný čistý příjem ve zkoumaném období menší,

než 20 817 korun. Pokud jde o rodiče samoživitele, odpovídá hranice příjmů částce 13 176 korun.

Pokud se do rodiny narodí druhé dítě, zvýší se životní minimum, a současně i limit pro příjmy. Nově bude životní minimum odpovídat sumě 9 450 korun (pokud je prvnímu dítěti méně než šest let) a porodné bude schváleno, jestliže měsíční příjem rodiny v předchozím čtvrtletí nepřekročí 25 515 korun. Pro samoživitele s druhým čerstvě narozeným dítětem je hraniční příjem 17 874 korun.

V uplynulých letech bylo porodné plošnou dávkou. V roce 2011, za Nečasovy vlády, se stala testovatelnou sociální dávkou pro chudé. V roce 2010 čerpalo porodné zhruba devět tisíc rodičů měsíčně. Celkově se vyplatilo 117 584 dávek porodného a výdaje ze státního rozpočtu byly přibližně 1,5 miliardy korun.

Dávky nezávislé na výši příjmu – dávky netestovatelné – nesouvisí se životním minimem a jejich nárok vzniká bez ohledu na výši příjmu.

Mezi dávky netestovatelné patří:

Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek náleží tomu, kdo soustavně a řádně pečuje o dítě a je vyplácen v celkové výši 220 000 Kč a 330 000 Kč pro 2 a více dětí narozených současně, nejdéle do 4 let věku dítěte. Rodičovský příspěvek navazuje na mateřskou. Nárok na peněžitou pomoc v mateřství rozhoduje také o rychlosti čerpání rodičovského příspěvku. Celkovou sumu 220 tisíc korun (330 tisíc korun pro vícero dětí), nelze čerpat najednou. Příslušný úřad práce ji vyplácí postupně, v pravidelných měsíčních částkách. Výši měsíčního příspěvku (a tedy i rychlost čerpání) je sice možné volit a znovu měnit, ne ale libovolně. Vždy je stanovené určité maximum: jestliže rodič dosáhl na peněžitou pomoc v mateřství, odpovídá jedna dávka rodičovského příspěvku maximálně měsíční mateřské.

Pohřebné

Pohřebné je jednorázová dávka státní sociální podpory. Pohřebné je sociální příspěvek, který má pomoci uhradit náklady spojené s pohřbem nezaopatřeného dítěte nebo rodiče nezaopatřeného dítěte. Jedná se o sociální dávku nezávislou na výši příjmu žadatele. Tento příspěvek je určen tomu, kdo vypraví pohřeb nezaopatřenému dítěti nebo rodiči nezaopatřeného dítěte.

Splněny musí být současně dvě podmínky:

- žadatel musí mít trvalý pobyt a bydliště na území České republiky,
- zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území České republiky (v případě mrtvě narozeného dítěte tato podmínka neplatí).

Výše pohřebného je stanovena na 5 000 Kč. O pohřebné lze požádat zpětně, ale nejpozději do 1 roku ode dne pohřbení.

Dávky pěstounské péče byly v roce 2013 vyňaty ze systému sociální podpory a převedeny do Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Skládají z:

- příspěvku na úhradu potřeb dítěte (2,3násobek životního minima dítěte);
- odměny pěstouna;
- příspěvku při převzetí dítěte (slouží na úhradu věcí, které je potřeba pro dítě nakoupit a její výše se odvíjí od věku dítěte);
- příspěvku na zakoupení motorového vozidla (náleží pěstounovi, který se stará nejméně o 4 děti v pěstounské péči a dávka je vyplácena ve výši 70 % pořizovací ceny, maximálně však 100 000 Kč);
- příspěvku při ukončení pěstounské péče. Tyto dávky nevylučují jiné dávky sociální podpory (rodičovský příspěvek, příspěvek na dítě atd.).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Druhým pilířem sociálního zabezpečení v České republice je **státní sociální podpora**, která je financována z daní, vybraných na základě celospolečenské solidarity. Sociální dávky jsou vypláceny prostřednictvím příslušných úřadů práce. Sociální podpora je tedy část systému sociálního zabezpečení, která se aplikuje tam, kde už sociální pojištění nedosahuje, ale společnost se shoduje na tom, že v určitých životních situacích je potřeba rodiny, především ty s dětmi, zaopatřit.

Sociální dávky rozlišujeme dvojí: testovatelné a netestovatelné. U testovatelných dávek státní sociální podpory se posuzuje příjem žadatele. Dávky netestovatelné nepodléhají kontrole příjmu.

Mezi sociální **dávky testovatelné** patří:

přídavek na dítě;

příspěvek na bydlení;

porodné.

Mezi sociální **dávky netestovatelné** patří:

rodičovský příspěvek;

pohřebné.

Všechny sociální dávky jsou v kompetenci příslušného úřadu práce.

13.6.3 SOCIÁLNÍ POMOC

Třetí část sociálního zabezpečení je státní sociální pomoc. Je adresována občanům, kteří se vyskytli v náročné životní situaci a nejsou schopni ji zvládnout vlastními silami. Jde o stav hmotné nebo sociální nouze. Sociální pomoc může být poskytována formou peněžitých dávek, sociálních služeb nebo jejich kombinací. Mezi využívané nástroje patří sociální poradenství, sociálně-právní ochrana, sociální prevence, poskytování sociální péče nebo dávek sociální pomoci.

Sociální poradenství

Při odborném sociálním poradenství se poskytovatelé mohou zaměřovat na určité nepříznivé situace (špatný zdravotní stav, drogová závislost), na skupiny osob (senioři, zdravotně postižení), nebo se zaměřit na specifické oblasti (oběti trestných činů, lidé v dluhové pasti). Odborné poradenství mohou poskytovat občanské poradny, manželské a rodinné poradny, poradny pro zdravotně postižené nebo pro oběti trestných činů apod.

Sociálně-právní ochrana

Sociálně právní ochrana je poskytována nezletilým dětem a občanům, kteří nemají způsobilost k právním úkonům. Subjekty sociálně-právní ochrany se snaží aktivní vyhledávací činností zejména předcházet sociálně patologickým jevům (alkoholismus, toxikomanie, prostituce), případně minimalizovat jejich důsledky.

Sociální prevence

Cílem služeb sociální prevence je především zabránění sociálnímu vyloučení ohrožených osob a předcházení situacím, vedoucím k tomuto vyloučení. Jedná se například o ztrátu domova, závislosti na návykových látkách, problémy v rodinách, dlouhodobou nezaměstnanost apod. Mezi služby sociální prevence patří například raná péče, azylové domy, domy na půl cesty, kontaktní centra, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, terapeutické komunity, terénní programy.

Sociální péče

Snaží se zajistit fyzickou a psychickou soběstačnost osoby závislé na péči tak, aby se mohla v rámci možností zapojit do běžného života společnosti. Pokud to není možné, zaměřuje se sociální péče na zajištění důstojného prostředí a zacházení. Služby sociální péče jsou určeny především seniorům a osobám zdravotně nebo sociálně znevýhodněné. Můžeme zde zařadit domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, denní stacionáře, chráněné bydlení, pečovatelské služby.

Dávky sociální pomoci

Jedná se o finanční pomoc osobám s nedostatečnými příjmy. Lze ji rozdělit do dvou kategorií: **dávky v hmotné nouzi** a **dávky sociální péče**.

Dávky v hmotné nouzi – za osobu v hmotné nouzi je považován ten, jehož majetkové a sociální poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni přijatelné pro společnost. Současně není schopen si tyto příjmy zvýšit a vyřešit tak situaci vlastním přičiněním (prací, prodejem majetku apod.). Dávky v hmotné nouzi jsou:

- Příspěvek na živobytí – nárok na něj vzniká osobě nebo rodině v případě, že po odečtení přiměřených nákladů nedosahuje příjem částky na živobytí. Ta se stanovuje pro každou osobu individuálně a odvíjí se od částek existenčního a životního minima. Výše příspěvku se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby nebo rodiny a příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení.
- Doplatek na bydlení – řeší situaci nedostatečných příjmů k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nejsou dostatečné vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Výše je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (nájem, energie) zůstala osobě či rodině částka živobytí.
- Mimořádná okamžitá pomoc – je poskytována v zákonem stanovených situacích. Zahrnuje situace mimořádného charakteru, kdy osoba neplní podmínky hmotné nouze pro opakované dávky, ale v důsledku nedostatku finančních prostředků může dojít k vážné újmě na zdraví, k ohrožení sociálním vyloučením (propuštění z výkonu trestu, léčebny). Dále se pomoc poskytuje v případech vážné mimořádné události (povodně, požáry) nebo při problémech s jednorázovými výdaji (nákup ledničky u dlouhodobě nízkopříjmové rodiny, náklady v souvislosti se vzděláním dětí nebo vystavení duplikátů osobních dokladů). Všechny žádosti o mimořádnou okamžitou pomoc jsou posuzovány individuálně.

Jaké jsou podmínky pro přiznání dávek hmotné nouze?

Podmínky se liší podle konkrétních dávek pomoci v hmotné nouzi. Na příspěvek na živobytí i na doplatek na bydlení má nárok ten, kdo má na území České republiky své bydliště. Například, se zde dlouhodobě zdržuje, pracuje, žije zde s rodinou, jeho děti zde plní povinnou školní docházku nebo studují, a zároveň:

- má na území České republiky trvalý pobyt,
- má udělen azyl nebo doplňkovou ochranu,
- je cizincem bez trvalého pobytu na území České republiky, kterému tato práva zaručuje mezinárodní smlouva Evropská sociální charta,

- je občanem členského státu Evropské unie a je hlášen na území České republiky k pobytu po dobu delší než 3 měsíce,
- je občanem členského státu Evropské unie, kterému nárok na sociální výhody vyplývá z předpisu Evropských společenství (např. Nařízení Rady EHS), a dále jeho rodinný příslušník,
- je rodinný příslušník občana členského státu Evropské unie, který je hlášen na území České republiky k pobytu po dobu delší než 3 měsíce,
- je cizincem, který je držitelem povolení k trvalému pobytu jako tzv. dlouhodobě pobývací rezident v Evropském společenství na území jiného členského státu EU a kterému bylo uděleno povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky, nebo jeho rodinný příslušník, který dostal povolení k dlouhodobému pobytu na území České republiky.

Kdo naopak není v hmotné nouzi?

- kdo se prokazatelně nesnaží zvýšit svůj příjem;
- kdo není zaměstnán, nemá jinou výdělečnou činnost, ani není v evidenci uchazečů o zaměstnání;
- kdo je veden v evidenci uchazečů o zaměstnání, která bez vážných důvodů odmítne krátkodobé zaměstnání nebo účast v programu k řešení zaměstnání;
- kdo si způsobil pracovní neschopnost úmyslně, a nemá tedy nárok na plné nemocenské;
- samostatně výdělečně činná osoba, jejíž příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásil k nemocenskému pojištění;
- komu byla jako zákonnému zástupci dítěte uložena sankce za neplnění řádné školní docházky dětí;
- kdo je ve výkonu zabezpečovací detence, trestu odnětí svobody nebo vazbě.

Dávky sociální péče – pro zdravotně postižené občany, zahrnují příspěvek na péči, příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku. Příspěvky mají stanoveny vlastní podmínky pro poskytnutí. Zdravotně postižený občan také obdrží průkaz osoby se zdravotním postižením a má možnost využívat benefity, které z něj vyplývají.

Příspěvek na péči - může požadovat osoba, která je zdravotně handicapována odkázána na pomoc jiné osoby při zvládnání základních životních potřeb. Závislost se hodnotí ve čtyřech stupních a určuje se počtem úkonů vyjmenovaných v zákoně, které

není osoba schopna samostatně zvládat. O podmínkách nároku se přesněji hovoří v Zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Stupeň závislosti na pomoci jiné osoby určuje míru samostatnosti a soběstačnosti osoby v jejím přirozeném sociálním prostředí. Určení stupně závislosti předchází přiznání příspěvku na péči. Při posuzování stupně závislosti vychází OSSZ ze zdravotního stavu osoby doloženého nálezem ošetřujícího lékaře, z výsledku sociálního šetření, které provádí sociální pracovníce v místě bydliště žadatele a zjištění potřeb osoby, popřípadě z výsledků funkčních vyšetření a z výsledku vlastního vyšetření posuzujícího lékaře.

Pro posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat základní životní potřeby. Jde o 10 ucelených úkonů v oblasti každodenního života: mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, péče o zdraví, osobní aktivity a péče o domácnost.

Následně se podle počtu životních potřeb, které osoba nezvládá, určuje stupeň závislosti:

- I. stupeň - lehká závislost,
- II. stupeň - středně těžká závislost,
- III. stupeň - těžká závislost,
- IV. stupeň - úplná závislost.

Podle stupně závislosti se odvíjí i výše příspěvku na péči, která se liší u osob do 18 let a osob starších. Příspěvek lze použít pouze na výdaje, které souvisejí se zabezpečením pomoci a podpory osobě, která je závislá na péči jiné osoby. Může být tedy „spotřebován“ jako úhrada za péči, kterou zajišťuje poskytovatel sociální služby či asistent sociální péče, a samozřejmě také na výdaje, které vzniknou pečující osobě, tj. rodinnému příslušníkovi či jiné osobě, která není poskytovatelem sociální služby. Oba výše uvedené způsoby může příjemce kombinovat dle vlastní potřeby a dle individuálně zvoleného způsobu zajištění péče.

Tabulka č. 24: Výše příspěvku na péči v roce 2018

Stupeň závislosti	Děti do 18 let	Osoby starší 18 let
I. stupeň, lehká závislost	3 300 Kč	880 Kč
II. stupeň, středně těžká závislost	6 600 Kč	4 400 Kč
III. stupeň, těžká závislost	9 900 Kč	8 800 Kč
IV. stupeň, úplná závislost	13 200 Kč	13 200 Kč

Zdroj: Vlastní zpracování z www.finance.cz

V roce 2018 mohl být příspěvek na péči zvýšen až o 2 000 Kč měsíčně. Pouze u těch posuzovaných osob, které měly nízký příjem, a u dětí ve věku od 4 do 7 let, pokud byly závislé ve III. nebo IV. stupni. Maximální výše příspěvku na péči v roce 2018 činila až 15 200 Kč měsíčně.

Novela zákona:

Čísla v Tabulce 24 budou platit jen do března 2019. Novela týkající se Zákona o sociálních službách, která se projednávala na podzim 2018 a byla schválena. Navýšení proběhne ve dvou vlnách:

- První začne platit už 1. dubna, kdy dojde k automatickému navýšení příspěvku na 19 200 Kč pro děti i dospělé ve IV. stupni závislosti, pokud nevyužívají pobytové sociální služby. Při využití takových služeb částka zůstane stejná jako v předešlém roce, tj. 13 200 Kč.
- Druhá vlna začne platit od 1. července, díky čemuž se zvýší příspěvek na péči pro III. stupeň závislosti. Pro osoby mladší 18 let dojde k navýšení na 13 900 Kč, pro osoby starší na 12 800 Kč za předpokladu, že také nevyužívají pomoc poskytovatele pobytových sociálních služeb.

Žadatelem o příspěvek na péči nemusí být pouze občan ČR nebo osoba žijící na území ČR. Nárok mají i ti, kterým byl v naší zemi udělen azyl, popřípadě zde mají povolení k trvalému pobytu nebo jsou občany jiného členského státu Evropské unie. Nesmí se ovšem jednat o dítě mladší 1 roku.

Příspěvek na mobilitu - je jednou z dávek pro osoby se zdravotním postižením. Upravuje ho Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Příspěvek na mobilitu je opakující se nároková dávka, na kterou má nárok osoba starší 1 roku, pokud není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace. Podmínkou pro získání příspěvku je, že se osoba v kalendářním měsíci opakovaně dopravuje nebo je dopravována. Dávka je vyplácena měsíčně, a to v pevné výši 400 Kč.

Příspěvek na zvláštní pomůcku – je jednou z dávek, na který má nárok osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, těžce sluchově postiženou, těžce zrakově postiženou. Pokud jde o pomůcku do 10 000 Kč, je udělen příspěvek pro ty, kteří (společně s členy domácnosti) mají příjem nižší, než je osminásobek životního minima. Je-li pomůcka dražší jak 10 000 Kč, příjem se neposuzuje.

Organizaci a správu sociálního zabezpečení ČR upravuje Zákon č. 582/1991 Sb., který upravuje uspořádání sociálního zabezpečení, působnost **České správy sociálního zabezpečení, Okresních správ sociálního zabezpečení a orgánů státní správy v sociálním zabezpečení**. Ustanovuje výběr pojistného na důchodové a nemocenské pojištění a vymezuje práva a povinnosti občanů i zaměstnavatelů ve věcech důchodového

pojištění a zabezpečení, včetně státní sociální podpory, podpory v hmotné nouzi a sociální péče.

Nejdůležitější institucí, ovlivňující fungování všech tří institucí **Ministerstvo práce a sociálních věcí**, které však není v přímém kontaktu s občany. Občan České republiky se může v otázkách sociálního zabezpečení přímo obrátit na 3 instituce zřizované ze zákona. Jsou jimi:

- Česká správa sociálního zabezpečení – spravuje agendu pojistných dávek. Je financována ze sociálního pojištění odvedeného státu ekonomicky aktivními jedinci a vyplácí důchody i nemocenské dávky.
- Úřady práce – jsou financovány z daňových příjmů státního rozpočtu a vyplácí všechny nepojistné dávky, tedy dávky v nezaměstnanosti, dávky státní sociální podpory určené především pro rodiny s dětmi (přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné, pohřebné), dávky v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc) i dávky pro zdravotně postižené osoby (příspěvek na péči, mobilitu a na zvláštní pomůcky). Vyplácí ale i firmám příspěvky na zaměstnávání zdravotně postižených a dlouhodobě nezaměstnaných osob v rámci aktivní podpory zaměstnanosti a zabývá se poskytováním různých služeb, jako je podpora při rekvalifikaci.
- Obce a Kraje – zajišťují prevenci a aktivní práci s problémovými občany (protidrogová prevence, prevence kriminality, pomoc nepřizpůsobivým občanům), sociálně-právní ochranu dětí a rodin (práce s problémovými rodinami, podání návrhu na ústavní výchovu, zprostředkování osvojení nebo svěřením dítěte do pěstounské péče) a celou řadu sociálních služeb občanům (domovy důchodců, pečovatelská služba, domovy pro postižené, azylové domy, stacionáře).

K ZAPAMATOVÁNÍ

Sociální pomoc je třetím pilířem sociálního zabezpečení v České republice. Cílem je pomoci občanům, kteří se dostali do závažných sociálních situací, které nedokáží zvládnout vlastními silami.

Sociální pomoc může být poskytována formou peněžitých dávek, sociálních služeb nebo jejich kombinací. Mezi využívané nástroje patří:

- sociální poradenství,
- sociálně-právní ochrana,
- sociální prevence,

- poskytování sociální péče nebo dávek hmotné nouze.

Mezi dávky sociální péče patří:

- ✚ Příspěvek na péči – pobírá osoba, která splňuje podmínky ze zákona. Výše příspěvku se odvíjí od stupně závislosti na jiné osobě.
- ✚ Příspěvek na mobilitu – opakující se nároková dávka, na kterou má nárok osoba starší 1 roku, pokud není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace.
- ✚ Příspěvek na zvláštní pomůcku - má nárok osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, těžce sluchově postiženou, těžce zrakově postiženou.

Mezi dávky hmotné nouze patří:

- ✚ Příspěvek na živobytí – nárok na něj vzniká osobě nebo rodině v případě, že po odečtení přiměřených nákladů nedosahuje příjem částky na živobytí. Ta se stanovuje pro každou osobu individuálně a odvíjí se od částek existenčního a životního minima.
- ✚ Doplatek na bydlení – řeší situaci nedostatečných příjmů k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nejsou dostatečné vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory.
- ✚ Mimořádná okamžitá pomoc - je poskytována v zákonem stanovených situacích. Zahrnuje situace mimořádného charakteru, kdy osoba neplní podmínky hmotné nouze pro opakované dávky, ale v důsledku nedostatku finančních prostředků může dojít k vážné újmě na zdraví, k ohrožení sociálním vyloučením (propuštění z výkonu trestu, léčebny). Dále se pomoc poskytuje v případech vážné mimořádné události (povodně, požáry) nebo při problémech s jednorázovými výdaji.

13.7 Sociální služby

Sociální služby jsou součástí třetího pilíře státní sociální pomoci a jedním z nástrojů, kterým se řeší závažné sociální situace občanů v České republice. Podle Zákona č. 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, Zákona o sociálních službách je:

DEFINICE

„Sociální službou činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám, za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (www.mpsv.cz)

Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psychoterapie a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů. Cílem sociálních služeb je mimo jiné:

- podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, jeho návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování původního životního stylu,
- rozvíjet schopnosti uživatelů služeb a umožnit jim, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život,
- snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života uživatelů.

Základními činnostmi při poskytování sociálních služeb jsou pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Obsah základních činností u jednotlivých druhů sociálních služeb stanoví prováděcí předpis.

Součástí sociálních služeb jsou:

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence.

Sociální služby můžeme dále rozdělit na služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Pobytové služby jsou takové, které jsou spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb, ambulantní služby jsou ty, za kterými osoba dochází a její součástí není ubytování. Terénní služby jsou poskytovány v přirozeném prostředí klienta.

SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ

Poskytuje se osobám v nepříznivé sociální situaci, které hledají potřebné informace přispívající k řešení jejich situace. Základní sociální poradenství je součástí všech druhů sociálních služeb. Odborné sociální poradenství zahrnuje občanské poradny, manželské a rodinné poradny, sociální práci s osobami společensky nepřizpůsobenými, poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí, sociálně právní poradenství pro osoby se zdravotním postižením a seniory. Služba obsahuje poradenství, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

SOCIÁLNĚ ZDRAVOTNÍ SLUŽBY

Napomáhají k zajištění fyzické a psychické soběstačnosti osob, kterým jsou poskytovány; jsou určeny osobám, které již nepotřebují akutní zdravotní lůžkovou péči (dostatečná je zdravotní péče ambulantního rozsahu), ale současně jsou natolik nesoběstační, že potřebují pomoc druhé osoby při každodenních úkonech a tato pomoc jim z objektivních důvodů nemůže být zajištěna v domácím prostředí. Sociálně zdravotní služby jsou poskytovány v pobytových zařízeních sociálních služeb nebo v pobytových zdravotnických zařízeních. Služby sociální péče poskytované v rámci sociálně zdravotních služeb (včetně základních služeb) podléhají úhradě. Zdravotnické úkony jsou hrazeny z fondů veřejného zdravotního pojištění.

SOCIÁLNÍ REHABILITACE

Jedná se o soubor specifických činností zaměřených na nácvik potřebných dovedností osob se zdravotním postižením, směřujících k dosažení samostatnosti a soběstačnosti v nejvyšší možné míře s ohledem na její dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav. Cílem sociální služby je dosažení nalezení vhodného pracovního uplatnění. Proces sociální rehabilitace je integrální součástí poskytování sociálních služeb.

OSOBNÍ ASISTENCE

Poskytuje se v přirozeném sociálním prostředí osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v předem dohodnutém rozsahu a čase. Služba obsahuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně, pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

PEČOVATELSKÁ SLUŽBA

Poskytuje se dětem, osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, a to v přirozeném prostředí i ve specializovaných zařízeních. Služba obsahuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo

pomoc při zajištění stravy, pomoc při zajištění chodu domácnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu. Bezúplatně se poskytuje rodinám s nezaopatřenými dětmi v hmotné nouzi, rodinám, ve kterých se narodily současně tři nebo více dětí.

PRŮVODCOVSKÁ, PŘEDČITATELSKÁ A TLUMOČNICKÁ SLUŽBA

Poskytuje se osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž schopnosti jsou sníženy v oblasti orientace nebo komunikace, a napomáhá jim osobně si vyřídit vlastní záležitosti. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

SLUŽBY RANÉ PÉČE

Poskytují se rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je osobou se zdravotním postižením nebo jehož vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého sociálního prostředí. Služba je zaměřena na podporu rodiny a podporu vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby. Služba je poskytována především v domácnosti. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

PODPOROVANÉ BYDLENÍ

Jde o sociální službu, která je poskytována osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby; služba se poskytuje v domácnosti osob. Služba obsahuje pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

ODLEHČOVACÍ SLUŽBY

Jsou to ambulantní nebo pobytové služby poskytované osobám se zdravotním postižením a seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby, o které jinak pečuje osoba blízká v domácnosti; cílem služby je umožnit pečující osobě nezbytný odpočinek. Služba obsahuje pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

CENTRA DENNÍCH SLUŽEB

Poskytují ambulantní služby ve specializovaném zařízení s cílem posílit samostatnost a soběstačnost osob se zdravotním postižením a seniorů v nepříznivé sociální situaci, která může vést k sociálnímu vyloučení. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo

poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

STACIONÁŘE DENNÍ

Poskytují ambulantní služby ve specializovaném zařízení seniorům, osobám se zdravotním postižením a osobám ohroženým užíváním návykových látek, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby.

STACIONÁŘE TÝDENNÍ

Poskytují pobytové služby ve specializovaném zařízení seniorům, osobám se zdravotním postižením a osobám ohroženým užíváním návykových látek, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné osoby.

PEČOVATELSKÁ SLUŽBA

Služba obsahuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení a výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

DOMOVY PRO OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Poskytují dlouhodobé pobytové služby osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

DOMOVY PRO SENIORY

Poskytují dlouhodobé pobytové služby seniorům, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Služba obsahuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, aktivizační činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

AZYLOVÉ DOMY

Poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu.

DOMY NA PŮL CESTY

Poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež. Služba obsahuje následující činnosti:

- poskytnutí ubytování,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplatu.

CHRÁNĚNÉ BYDLENÍ

Jde o dlouhodobou pobytovou službu, která je poskytována osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Chráněné bydlení má formu individuálního nebo skupinového bydlení; osobě se poskytuje podle potřeby podpora osobního asistenta. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu.

KONTAKTNÍ CENTRA

Jsou to nízkoprahová zařízení navazující kontakt s osobami ohroženými závislostí na návykových látkách. Cílem služby je minimalizovat sociální a zdravotní rizika spojená se zneužíváním návykových látek. Služba obsahuje terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

TELEFONICKÁ KRIZOVÁ INTERVENCE

Jde o soubor metod a technik krizové práce s klientem v situaci, kterou osobně prožívá jako zátěžovou, nepříznivou a ohrožující, založený na jednorázovém nebo opakovaném telefonickém kontaktu tohoto klienta s pracovištěm telefonické krizové intervence. Služba je poskytována bezúplatně.

KRIZOVÁ POMOC

Je ambulantní nebo pobytová služba na přechodnou dobu poskytovaná osobám, které se nacházejí v situaci ohrožení zdraví nebo života, kdy přechodně nemohou řešit svoji nepříznivou situaci vlastními silami. Služba obsahuje poskytnutí ubytování, poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy), terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

NÍZKOPRAHOVÁ DENNÍ CENTRA

Poskytují ambulantní služby pro osoby bez přístřeší. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně (nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu) poskytnutí stravy (nebo pomoc při zajištění stravy). Služba se poskytuje bezúplatně.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní služby dětem a mládeži ohroženým sociálním vyloučením. Služba je určena rizikovým, neorganizovaným dětem a mládeži, kteří jsou ohroženi sociálně - patologickými jevy nebo mají vyhraněný životní styl neakceptovaný většinou společnosti. Základním prostředkem pro navázání kontaktu s cílovou skupinou je nabídka volnočasových aktivit. Cílem je zlepšit kvalitu života cílové skupiny předcházením, snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohli řešit svoji nepříznivou sociální situaci. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

NOCLEHÁRNÝ - poskytují ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování. Služba obsahuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, poskytnutí nebo zprostředkování informací. Služba se poskytuje za úplaty stanovenou poskytovatelem.

SLUŽBY NÁSLEDNÉ PÉČE

Jsou to ambulantní služby poskytující následnou péči osobám s chronickou psychickou poruchou a osobám závislým na návykových látkách, které absolvovaly ambulantní nebo ústavní léčbu ve zdravotnickém zařízení nebo které abstínují. Služba obsahuje terapeutické činnosti, pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

SOCIÁLNĚ AKTIVIZAČNÍ SLUŽBY PRO RODINY S DĚTMI

Jde o ambulantní služby poskytované rodině s dítětem, u kterého existují rizika ohrožení jeho vývoje nebo je jeho vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobě obtížné sociální situace, kterou rodiče nedokáží sami bez pomoci překonat. Služba obsahuje výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

TERAPEUTICKÉ KOMUNITY

Poskytují pobytové služby na přechodnou dobu pro osoby závislé na návykových látkách nebo osoby s chronickou psychickou poruchou, které mají zájem o začlenění do běžného života. Služba obsahuje tyto činnosti:

- poskytnutí stravy,
- poskytnutí ubytování,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů.

Služba se poskytuje za úplaty.

TERÉNNÍ PROGRAMY

Jsou služby poskytované osobám, které vedou nebo jsou ohroženy rizikovým způsobem života. Služba je určena pro problémové skupiny dětí a mládeže, uživatele drog, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba obsahuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje bezúplatně.

Poskytovatelé sociálních služeb (stát, kraje, obce, neziskové organizace) jsou povinni nabízet rozsah činností, které jim ukládá zákon. Jedná se o tzv. základní činnosti při poskytování sociálních služeb, které jsou považovány jako povinná nabídka vůči uživatelům služeb. Konkrétní rozsah činností je předmětem smlouvy mezi uživatelem a poskytovatelem služby. Mimo základní činnosti mohou poskytovatelé nabízet i další činnosti, které jim neukládá zákon. Jedná se například o nabídku kulturních, společenských či volnočasových aktivit nebo nabídku dopravy.

Standardy kvality sociálních služeb jsou součástí Vyhlášky č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Standardy kvality sociálních služeb představují soubor kritérií, jejichž prostřednictvím je definována úroveň poskytování kvality sociálních služeb v oblasti personálního a provozního zabezpečení sociálních služeb a v oblasti vztahů mezi poskytovatelem a osobami. Účelem standardů kvality sociálních služeb je:

- popis, jak má vypadat kvalitní sociální služba,
- měřítko pro porovnání kvality sociálních služeb.

Zajištění kvality sociálních služeb a tím efektivní využívání veřejných finančních prostředků.

Standardy kvality jsou užitečné jak pro uživatele sociálních služeb, tak i pro zadavatele (subjekty, které služby objednávají a platí z veřejných zdrojů – obec, stát). Umožňují porovnávat efektivitu jednotlivých druhů služeb, které pomáhají řešit stejný typ nepříznivé sociální situace, i efektivitu různých zařízení, která poskytují stejný druh služby.

DALŠÍ ZDROJE

Pro zájemce o sociální zabezpečení a sociální služby doporučuji následující publikace:

ARNOLDOVÁ, A. 2012. *Sociální zabezpečení I*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-3724-9.

HARTL, P. *Poradenství*. In: Matoušek, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál 2003. ISBN 978-80-262-0213-4.

KOZLOVÁ, L. 2005. *Sociální služby*. Praha: Triton. ISBN: 978-80-7254-662-6.

MATOUŠEK, O., a kol. 2007. *Sociální služby*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-310-9.

MOLEK, J., 2011. *Řízení organizací sociálních služeb*. Praha: VÚPSV, v.v.i. ISBN 978-80-7416-083-7.

MUSIL, L. 2004. *Ráda bych Vám pomohla, ale... Dilemata práce s klienty v organizacích*. Brno: Marek Zeman.

ŽIŽLAVSKÝ, M. 2006, *Ekonomická efektivnost poskytování sociálních služeb a jednání řadových pracovníků*. Sociální práce, roč. 6, č. 3, Brno: ASVSP, s. 72–81. ISSN 1213-6204.

OTÁZKY

1. Co je předmětem sociální politiky?
2. Vyjmenujte funkce sociální politiky.
3. Co je obsahem druhého pilíře sociálního zabezpečení?

SHRNUTÍ KAPITOLY

V této kapitole jsme se seznámili s teoretickými východisky sociální politiky. Definovali jsme si sociální politiku a zde je důležité připomenout, že sociální politika je zaměřena na všechny občany bez rozdílu ekonomické aktivity, věku, pohlaví, etnika a rasy. Předmětem sociální politiky je vždy sociální jev. To znamená, že se jedná o zaměstnanost ale i nezaměstnanost, udržování životní úrovně všech občanů v kontextu společenské doby. Prevence sociálně patologických jevů, vzdělanost populace a její zdraví apod. Proto se sociální politiky dělí do několika oblastí. První směřuje k určitému cíli. Prakticky se jedná vždy o problém, který je nutno řešit. To znamená, že se sociální politika zaměřuje na nezaměstnané – vytváří se aktivní politika zaměstnanosti, občany v důchodovém věku – důchodová reforma, nebo na děti a mládež - posílení školských zařízení, očkování dětí apod. Další oblast se zaměřuje na určitou demografickou skupinu. Jde o seniory, ženy samoživitelky apod. Třetí oblast se zaměřuje na ekonomickou jednotku, kterou může být rodina – vzniká rodinná politika nebo region – vzniká regionální politika.

Subjektem sociální politiky je ten, který sociální politiku aplikuje na někoho. Subjektem může být stát, EU, ale i podnik, firma nebo organizace či sdružení. Od subjektu se odvíjí objekt sociální politiky. To znamená, komu je sociální politika určena. Objektem sociální politiky je občan, stát, zaměstnanec, pracovník apod. Takže pokud je subjektem sociální politiky stát, objektem je občan. Pokud je subjektem sociální politiky EU, objektem je stát, který je součástí EU. Pokud je subjektem firma, objektem je zaměstnanec atd.

Sociální politika potřebuje celou řadu nástrojů, které umožňují aplikaci sociální politiky do života občanů a institucí. Rozlišujeme nástroje kolektivního vyjednávání (tripartita), plánování a programování, právní nástroje (legislativa a zákony), nástroje finanční, které zabezpečují občany státu, kteří se dostali do náročné sociální situace a současně zabezpečují financování služeb, které se k řešení sociálních situací vztahují. V neposlední řadě jsou to i nástroje specifické, mezi které patří média (prostřednictvím médií se dají ovlivnit občane a lze je motivovat např. ke zdravějšímu způsobu života, podávat informace apod.).

Funkce a principy sociální politiky souvisí s typem sociální politiky. Jak funkce, tak principy jsou různě posíleny. Záleží na typu sociálního státu.

Rozlišujeme funkce – redistributivní, stimulační, preventivní, ochranou a homogenizační. V sociálně demokratických typech sociálního státu je posílena redistributivní a homogenizační funkce. V konzervativních a liberálních typech sociálního státu převažuje funkce stimulační.

Principy sociální politiky souvisí s jejími funkcemi. Jde o principy – spravedlnosti, solidarity, subsidiarity a participace. V liberálních a konzervativních typech sociálního

státu jsou posíleny principy subsidiarity a participace. V sociálních státech, které jsou sociálně-demokratického typu, je typickým principem princip solidarity.

Sociální zabezpečení v České republice vychází z principu solidarity občanů. Obecně lze vyjádřit, že sociální zabezpečení poskytuje ochranu a pomoc lidem v případě: ohrožení zdraví a nemoci, nezaměstnanosti, zdravotního poškození a invalidity, pracovního úrazu a ne-moci z povolání, stáří, mateřství, rodičovství a úmrtí živitele. Charakter sociálního zabezpečení se radikálně změnil po roce 1989, jelikož reagoval na politické, ekonomické a sociální změny. Systém sociálního zabezpečení je tvořen třemi pilíři. Prvním pilířem je sociální pojištění. V rámci tohoto systému jsou řešeny takové sociální situace, na které se může občan předem připravit (pojistit) formou odložení části příjmu na budoucí nejisté sociální situace. V tomto směru jsou provozovány systémy důchodového pojištění, penzijního připojištění a nemocenského pojištění.

Sociální pojištění je nejvhodnější formou pro zajištění sociálních potřeb občanů v případech, kdy se jedná o sociální událost spojenou se ztrátou příjmů z výdělečné činnosti.

Druhým pilířem sociálního zabezpečení v České republice je **státní sociální podpora**, která je financována z daní, vybraných na základě celospolečenské solidarity. Sociální dávky jsou vypláceny prostřednictvím příslušných úřadů práce. Sociální podpora je tedy část systému sociálního zabezpečení, která se aplikuje tam, kde už sociální pojištění nedosahuje, ale společnost se shoduje na tom, že v určitých životních situacích je potřeba rodiny, především ty s dětmi, zaopatřit.

Sociální dávky rozlišujeme dvojí: testovatelné a netestovatelné. U testovatelných dávek státní sociální podpory se posuzuje příjem žadatele. Dávky netestovatelné nepodléhají kontrole příjmu. Mezi sociální dávky testovatelné patří: přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné. Mezi sociální dávky netestovatelné patří: rodičovský příspěvek a pohřebné.

Sociální pomoc je třetím pilířem sociálního zabezpečení v České republice. Cílem je pomoci občanům, kteří se dostali do závažných sociálních situací, které nedokáží zvládnout vlastními silami. Sociální pomoc může být poskytována formou peněžitých dávek, sociálních služeb nebo jejich kombinací. Mezi využívané nástroje patří: sociální poradenství, sociálně-právní ochrana, sociální prevence a poskytování sociální péče nebo dávek hmotné nouze.

Nedílnou součástí sociálního zabezpečení a jedním z nástrojů jsou sociální služby. Podle Zákona č. 108/2006 Sb. ve znění pozdějších předpisů, Zákona o sociálních službách je: „Sociální službou činnost nebo soubor činností podle tohoto Zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám, za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.“ (www.mpsv.cz)

Sociální služby dělíme na pobytové (domovy pro seniory, azylové domy apod.), terénní (dluhové poradenství, pomoc lidem bez domova přímo v terénu apod.) a ambulantní (poradenské služby). Většinu sociálních služeb si hradí klienti samy. K tomu slouží právě příspěvek na péči. Poradenství, kontaktní centra a nízkoprahová centra jsou bez poplatku. Stejně tak i krizové linky pomoci. Kvalita sociálních služeb je dána standardy kvality sociálních služeb, které jsou součástí Zákona o sociálních službách.

Pro zájemce o problematiku sociálních systémů, principů a funkcí sociální politiky jsou vhodné následující publikace autorů, kteří se věnují sociální politice, sociologii, sociální práci a filozofii.

KELLER, J. 2011. *Tři sociální světy - Sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: Slon, ISBN 978-80-7419-044-5.

LÁNSKÝ, O. 2015. *Je třeba zavrhnout liberalismus?* Praha: FILOSOFIA. ISBN 978-80-7007-439-8.

MATOUŠEK, O. 2010. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-818-0.

TOMEŠ, I. 2011. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-868-5.

ODPOVĚDI

1. Předmětem sociální politiky je vždy sociální jev.
2. Rozlišujeme funkce – redistributivní, stimulační, preventivní, ochranou a homogenizační.
3. Druhým pilířem sociálního zabezpečení v České republice je státní sociální podpora.

LITERATURA

ARMSTRONG, M. and J. TAYLOR, 2000. *Regional Economics and Policy*. 3rd edn. Oxford: Wiley-Blackwell. ISBN 978-0631217138.

BUČEK, M., ŠTEFAN R. a J. TVRDOŇ, 2010. *Regionálna ekonomia a politika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN 978-80-8078-362-4.

FLORIDA, R., 2002. *The Rise of the Creative Class: And How It's Transforming Work, Leisure, Community, and Everyday Life*. 1st edition. New York: Basic Books. ISBN 978-14-6928-142-1.

HAMERNÍKOVÁ, B.: *Kultura a masmédiá v tržních podmínkách*. VŠE, Praha, 1995

HOBTA, V., REKTOŘÍK, J. a kol.: *Základy ekonomie a sportu*. Ekopress, Praha 2006

HOWKINS, J., 2001. *The Creative Economy: How People Make Money from Ideas*. USA: Penguin Books. ISBN 978-01-4188-022-8.

HUČKA, M., 2001. *Strukturální politika a její regionalizace v kontextu vstupu České republiky do Evropské unie*. Ostrava: Repronis.

CHWASZCZ, O., 2014. *Kreativní ekonomika a její role v hospodářském rozvoji státu*. [Disertační práce] Zlín: Univerzita T. Bati ve Zlíně, Fakulta managementu a ekonomiky.

JACKSON, P. M. a C. V. BROWN, 2003. *Ekonomie veřejného sektoru*. Eurolex Bohemia. ISBN 80-86432-09-2.

JEŽEK, J. et al., 2014. *Regionální rozvoj*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. ISBN 978-80-261-0462-9

KLIKOVÁ Ch. a I. KOTLÁN, 2006. *Hospodářská politika*. Ostrava: SOKRATES. ISBN 80-86572-37-4.

KLOUDOVÁ, J., I. ŠIMBEROVÁ, F. OCHRANA, M. MIKULÁŠTÍK, J. SVĚTLÍK a B. BALOG, 2010. *Kreativní ekonomika. Trendy, výzvy, příležitosti*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3608-2.

KOUCKÝ, J., J. KOVAŘOVIC a R. RYŠKA, 2008. *Evaluaace, učitelé a vývoj středního školství v ČR*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-369-6.

KRAUS, M. a E. ŽÁKOVÁ, 2014. *Kulturní a kreativní průmysly ve vybraných zemích Evropské unie*. Praha: Institut umění - Divadelní ústav. ISBN 978-80-7008-324-6.

MACHÁČEK J., TOTH P. a R. WOKOUN, 2011. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1936-7.

MAIER, G. a F. TÖDTLING, 1998. *Regionálna a urbanistická ekonomika*. Bratislava: Iura Edition. ISBN: 80-8044-049-2

OCHRANA, F., 2010. Teoreticko-metodologická východiska zkoumání problému „kreativní ekonomiky“ a náměty na další interdisciplinární výzkum. In: J. KLOUDOVÁ, eds. *Kreativní ekonomika. Trendy, výzvy, příležitosti*. Grada Publishing, s. 189-198. ISBN 978-80-247-3608-2.

PEKOVÁ, J., J. PILNÝ a M. JETMAR, 2008. *Veřejná správa a finance veřejného sektoru*. 3. vyd. Praha: ASPI. ISBN 978-80-7357-351-5.

POSTRÁNECKÝ, J., 2013. Strategie regionálního rozvoje České republiky 2014–2020. *Urbanismus a územní rozvoj*, 16(6).

POSTRÁNECKÝ, J., 2010. Regionální politika a regionální rozvoj v České republice. *Urbanismus a územní rozvoj*, 13(5).

PRŮCHA, J., 2019. *Odborné školství a odborné vzdělávání: fungování systému, problémy praxe a výzkum*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7598-158-5.

REKTOŘÍK, J., V. HYÁNEK, I. MALÝ, M. ŘEŽUCHOVÁ, J. SOUKOPOVÁ, S. ŠKARABELOVÁ, J. ŠELEŠOVSKÝ, J. ŠPALEK, D. ŠPALKOVÁ, M. WILDMANNOVÁ, Z. ZIGOVÁ, B. BINKA, V. HOBZA, L. MATIESKA, P. POVOLNÝ, J. PILNÝ a J. VILÁŠEK, 2007. *Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru*. Praha: Ekopress. ISBN 978-80-86929-29-3.

SVOBODA, F., D. ŠPAČEK, E. BAKOŠ, J. ŠELEŠOVSKÝ, Z. ŠPAČKOVÁ, I. ŠTARHOVÁ, J. SOUKUPOVÁ, D. ŠPALKOVÁ, S. ŠKARABELOVÁ a M. PAVLÍK, 2017. *Ekonomika veřejného sektoru*. Praha: Ekopress. ISBN 978-80-87865-35-4.

STEJSKAL, J. a J. KOVÁRNÍK, 2009. *Regionální politika a její nástroje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-588-2.

Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020. 2013. Praha: MMR ČR.

STRECKOVÁ, Y., I. MALÝ, J. ŠELEŠOVSKÝ, A. HLAVÁČEK a J. REKTOŘÍK, 1998. *Veřejná ekonomie pro školu i praxi*. Praha: Computer Press. ISBN 80-7226-112-6.

TETŘEVOVÁ, L., 2008. *Veřejná ekonomie*. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-86946-79-5.

VANĚK, J. a R. ŠPERKA, 2014. *Informační systémy*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7248-855-1.

VITURKA, M., 2007. *Regionální ekonomie a politika II*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN: 978-80-2104-478-4.

Vybrané kapitoly z veřejné správy a regionálního rozvoje. 2018. Praha: Professional Publishing. ISBN 978-80-88260-19-6.

WOKOUN, R. et al., 1998. *Regionální politika a rozvoj v České republice*. Praha: MMR ČR.

Elektronické informační zdroje

ARTS LEXIKON, 2014. *Mapování kulturních a kreativních průmyslů*. [online]. [vid. 2019-04-06]. Dostupné z: http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Mapov%C3%A1n%C3%AD_kulturn%C3%A1Dch_a_kreativn%C3%ADch_pr%C5%AFmysl%C5%AF

Czech POINT. Mvcr.cz: oficiální internetová stránka Ministerstva vnitra ČR [online]. [vid. 25. února 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/czech-point-czech-point.aspx>

ČSÚ, 2019. *Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE)*. [online]. [vid. 2019-03-21]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/iSMS/klasstru.jsp?kodcis=80004>.

Česká republika – terciární vzdělávání. *European Commission* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-21_cs

Dlouhodobý záměr vzdělávání a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/dlouhodoby-zamer>

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v České republice na období 2015-2020. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-3>

Ekonomika školství. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-skolstvi>

Elektronický podpis. Jaknainternet.cz [online]. [vid. 25. února 2019]. Dostupné z: <https://www.jaknainternet.cz/page/1249/elektronicky-podpis/>

Elektronický portál územních samospráv. Mvcr.cz: oficiální internetová stránka Ministerstva vnitra ČR [online]. [vid. 28. února 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/epusa.aspx>

Financování vysokých škol. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/financovani-vysokych-skol-1>

FLORIDA, R. and I. TINAGLI, 2004. *Europe in the Creative Age*. [online]. [vid. 2019-03-22]. Dostupné z: http://creativeclass.com/rfcgdb/articles/Europe_in_the_Creative_Age_2004.pdf

Informační systémy Ministerstva financí ČR. Mfcr.cz: oficiální internetová stránka Ministerstva financí ČR [online]. [vid. 28. února 2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/informacni-systemy>

Informační systémy Ministerstva životního prostředí. Mzp.cz: oficiální internetová stránka Ministerstva životního prostředí [online]. [vid. 28. února 2019]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/informacni_systemy_zivotniho_prostredi

INSTITUT UMĚNÍ - DIVADELNÍ ÚSTAV, 2017. Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR. [online]. [vid. 2019-04-06]. Dostupné z: <https://www.idu.cz/cs/onas/veda-a-vyzkum/vedeckovyzkumne-projekty/704-mapovani-kulturnich-a-kreativnich-prumyslu-v-cr>

Justice.cz. Kurzy.cz [online]. [vid. 28. února 2019]. Dostupné z: <https://rejstrik-firem.kurzy.cz/obchodni-rejstrik/justice-cz/>

KARPÍŠEK, M. a kol., 2009. *Vyšší odborné školy na rozcestí. Analýza stavu a možného vývoje sektoru vyššího odborného vzdělávání*. [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/soubory/akreditaceVOS/PK_AnalyzaVOSzprava0910.pdf

KLOUDOVÁ, J., 2009. Kreativní ekonomika a její měření. *Ekonomický časopis* [online]. 57(3), 247-262 [vid. 2019-03-27]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/2175268-Kreativni-ekonomika-a-jeji-mereni.html>

Ministerstvo kultury ČR [online] [vid. 23. března 2019]. Dostupné z: https://www.mkcr.cz/assets/op-lzz/INTEGROVANA_STRATEGIE_PODPORY_KULTURY_DO_ROKU_2020.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, 2019. *Příprava Hlavních směrů vzdělávací politiky ČR 2030+*. [online]. [vid. 2019-06-03]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/1WI9DEn3RPDU30XH3a6F6z6oYCKvOgwzq/view?usp=sharing>.

MMR ČR, *Regionální politika*. [online]. Dostupné z: <https://mmr.cz/cs>.

Národní zdravotnický informační systém. Uzis.cz: oficiální internetová stránka Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR [online]. [vid. 28. února 2019.] Dostupné z: <https://www.uzis.cz/nas/informace-nzis>

Portál Města a obce online. Mesta.obce.cz: oficiální internetová stránka Portálu Města a obce. [online]. [vid. 28. února 2019.] Dostupné z: <http://mesta.obce.cz/>

Portál veřejné správy. Mvcr.cz: oficiální internetová stránka Ministerstva vnitra ČR [online]. [vid. 27. února 2019]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/portal-verejne-spravy.aspx>

Pravidla pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám pro rok 2019. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-6>

Právo na informace. Frankbold.org: oficiální internetová stránka právní poradny [online]. [vid. 25. února 2019]. Dostupné z: <https://frankbold.org/poradna/kategorie/pravo-na-informace/rada/kompletni-pruvodce-pravem-na-informace>

Státní informační politika. Vlada.cz: oficiální internetová stránka Úřadu vlády ČR [online]. [vid. 27. února 2019]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/statni-informacni-politika---cesta-k-informacni-spolecnosti--dokument-2089>

Teorie informace. Is.mendelu.cz/eknihovna: oficiální internetová stránka knihovny Mendelovy univerzity v Brně [online]. [vid. 24. února 2019]. Dostupné z: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=7017

Registr vysokých škol a uskutečňovaných studijních programů. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <https://regvssp.msmt.cz/registrvssp/cvssp.aspx>

Rejstřík škol a školských zařízení. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <https://rejstriky.msmt.cz/rejskol/>

Strategie vzdělávací politiky 2020. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020>

Usnesení č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [vid. 2019-05-18]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Vyhláška č. 10/2005 Sb. o vyšším odborném vzdělávání. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlaska-c-10-2005-sb-o-vyssim-odbornem-vzdelavani>

Výkonové ukazatele F: vysoké školy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: https://dsia.msmt.cz/vystupy/vu_vs.html

Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský Zákon). *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších Zákonů (Zákon o vysokých školách). *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky* [online]. [vid 13. dubna 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-111-1998-sb-o-vysokych-skolach>

SHRnutí STUDIjNÍ OPORY

První kapitola seznámila čtenáře se základními poznatky z oblasti veřejného sektoru a jeho charakteristickým rysům. Fungování veřejného sektoru je ovlivňováno několika skupinami faktorů, mezi které řadíme faktory ekonomické, historické a geopolitické, demografické, kulturně-náboženské a politické. V části efektivnosti veřejného sektoru byly popsány faktory, které ji ovlivňují, tedy uspořádání společnosti, fungování tržního systému, konkurenční prostředí ve veřejném sektoru, financování a systém řízení veřejného sektoru.

Druhá kapitola byla zacílena na oblast veřejného školství - konkrétně regionálního školství. V kapitole byl popsán historický vývoj a jeho provazba do podoby dnešního regionálního školství. Z pohledu financování byla zmíněna i určitá specifika a připravované změny systému financování. Důležitou roli v regionálním školství sehrává také systém řízení a právní forma škol a školských zařízení.

Třetí kapitola navázala na regionální školství z pohledu terciárního vzdělávání. Do terciárního vzdělávání patří nejen vysoké školy, ale také vyšší odborné školy. V tomto smyslu hraje důležitou roli také legislativní vymezení. V části věnované financování vyšších odborných škol a konzervatoří jsme popsali roli státního rozpočtu a rozpočtů územních samosprávných celků při financování této formy vzdělávání. Popsali jsme si také jednotlivé typy výdajů, které konzervatoře a vyšší odborné školy využívají a neopomněli jsme ani problematiku normativního a nenormativního financování. V případě vysokých škol jsme pak zjistili, že existuje poměrně výrazný rozdíl mezi způsobem financování vzdělávací a tvůrčí činnosti na veřejných a státních vysokých školách a školách soukromých.

Čtvrtá kapitola je orientována na regionální politiku, která představuje tu část hospodářské politiky, která se týká vybraných ekonomických i mimoekonomických aktivit směřovaných přímo do vybraných regionů nebo na vybraná území. Důvody, které existenci regionální politiky podmiňují, můžeme členit do několika skupin, a to na důvody ekonomické, sociální, environmentální a politické. Dále jsme si definovali cíle regionální politiky, kterými jsou snižování regionálních disparit, podpora ekonomického růstu a zkvalitňování životních podmínek obyvatel, a to za podmínky společenské a environmentální odpovědnosti. Také jsme si obecně vyjmenovali nositele regionální politiky.

V páté kapitole byl popsán koncept environmentální politiky a vymezeny klíčové pojmy. K environmentální politice lze přistupovat dvěma způsoby dle toho, jakou má daná země nastavenou hospodářskou politiku. Jedná se pak o klasický nebo neoklasický přístup, kdy samotná ČR se řadí pod klasický přístup. V další části jsme si popsali koncept trvale udržitelného rozvoje včetně všech nástrojů, které jsou využívány. Blíže

jsme si popsali operační program Životního prostředí, který je zásadním finančním zdrojem v tomto programovacím období.

Šestá kapitola uvádí zdravotní politiku zahrnující dva druhy aktivit: aktivity zaměřené k léčení a aktivity zaměřené na ochranu a podporu zdraví neboli prevence. Hlavním subjektem zdravotní politiky je stát. Stát garantuje dostupnost zdravotní péče z hlediska finančního, časového a místního. V rámci zdravotnictví se na fungování zdravotní politiky podílejí další státní i nestátní subjekty - zdravotní pojišťovny, komory, asociace, nadace apod. Na základě zdravotního pojištění může být občanovi poskytnuta zdravotní péče různými formami. Jde o primární, sekundární a následnou péči. V České republice jsou povinně zdravotně pojištěny všechny osoby, které mají trvalý pobyt na území státu. Zdravotní pojištění se platí zdravotním pojišťovnám, kterých v současné době působí na našem území sedm.

Sedmá kapitola koncentruje pozornost na kreativní ekonomiku, kde hlavním výrobním faktorem je myšlenka. Seznámili jsme se s pojmem kreativní průmysl, což je výstup kreativní ekonomiky. Zjistili jsme, že hlavním pilířem kreativní ekonomiky je kreativita, která se rozčleňuje na ekonomickou, uměleckou a vědeckou. Vyjmenovali a charakterizovali jsme stavební bloky kreativní ekonomiky, kterými je institucionální rámec, globální konkurence, inovační vlny, styl života, životní úroveň a kreativní pracovní síla. Byla popsána kreativní třída, charakterizovány její rysy a její dvě skupiny, super kreativní jádro a kreativní profesionálové. Byly popsány základní indexy kreativity.

V osmé kapitole byly vysvětleny různé přístupy k pojetí kultury a sportu. Spotřeba kulturních produktů sebou přináší několik pozitivních externalit, a proto stát usiluje o zajištění určitého standardu spotřeby kulturních statků. Protože stát nemá dostatek finančních prostředků na financování veškeré spotřeby kulturních statků a služeb, podporuje jen vybrané druhy statků. Kulturní politika byla dále vysvětlena v rámci postoje vlád ke kultuře prostřednictvím čtyř modelů (přístupů) státu. Tělesná kultura je uznávána jako důležitá složka kvality lidského života a má pozitivní přínosy pro společnost. Sport významně ovlivňuje různé druhy ekonomických činností a je organizován státem (hlavně prostřednictvím MŠMT) i dobrovolnými kluby podporovanými státem, a to například spolky.

Devátá kapitola popisuje základní systém vědeckého poznání, z pohledu základního výzkumu, aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje. Následuje popis historických souvislostí vědní politiky. Zvláštní pozornost je pak věnována institucím ve vědě a výzkumu a to včetně těch v České republice. Vedle toho jsou popsány základní vědní obory.

Desátá kapitola obrací pozornost čtenáře k informačním systémům ve veřejné správě. Seznámili jsme se poté i s resortními informačními systémy, kdy jde zejména o informační systémy ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy, které podporují jednu nebo více činností. Součástí resortních informačních systémů jsou i informační systémy samosprávy a veškerých institucí veřejného sektoru. Dále jsme si objasnili,

jakým způsobem fungují, a k čemu slouží datové schránky, Czech POINT a elektronický podpis.

Jedenáctá kapitola pojednává o významu materiálně technické základny pro způsob bytí lidstva. Má snahu upozornit čtenáře na základní souvislosti mezi systémovým uspořádáním společnosti a jejím materiálním vybavením. Její pozornost však není soustředěna na celý komplex „umělého“ světa, který si lidstvo vybudovalo na základě poznání a osvojení přírodních zákonů, ale soustřeďuje se na problematiku infrastruktury. Kapitola se tak snaží postihnout význam a základní formy prvků, které propojují jednotlivé subjekty ve společnosti. Jsou tudíž systémově nezbytné, neboť tato propojení, jejich charakter a rozsah předurčují společenské struktury.

Dvanáctá kapitola přibližuje čtenáři politiku bydlení. Seznámili jsme se s vývojem bydlení v ČR, se základním rozdělením bytů dle vlastnictví. Bytový fond je rozdělen do několika sektorů, z toho nadpoloviční většinu tvoří vlastnické bydlení. Definovali jsme si Státní fond rozvoje bydlení, jehož posláním je podpora rozvoje bydlení v ČR. Máme hned několik nástrojů na podporu bydlení v ČR. Řadí se zde několik ministerstev, ale také podpora v rámci dotačních programů. Mezi hlavní otázky ohledně bydlení patří jeho financování. Je mnoho možností, jak je financování možné řešit, hypoteční úvěry, úvěry ze stavebního spoření nebo účelové spotřebitelské úvěry.

Třináctá kapitola uzavírá studijní oporu tématem sociální politiky a ekonomiky sociálního zabezpečení. Sociální politika potřebuje celou řadu nástrojů, které umožňují aplikaci sociální politiky do života občanů a institucí. Rozlišujeme nástroje kolektivního vyjednávání (tripartita), plánování a programování, právní nástroje (legislativa a zákony), nástroje finanční, které zabezpečují občany státu, kteří se dostali do náročné sociální situace a současně zabezpečují financování služeb, které se k řešení sociálních situací vztahují. Funkce a principy sociální politiky souvisí s typem sociální politiky. Jak funkce, tak principy jsou různě posíleny. Záleží na typu sociálního státu. Rozlišujeme funkce – redistributivní, stimulační, preventivní, ochranou a homogenizační. V sociálně demokratických typech sociálního státu je posílena redistributivní a homogenizační funkce. V konzervativních a liberálních typech sociálního státu převažuje funkce stimulační.

PŘEHLED DOSTUPNÝCH IKON

	Čas potřebný ke studiu		Cíle kapitoly
	Klíčová slova		Nezapomeňte na odpočinek
	Průvodce studiem		Průvodce textem
	Rychlý náhled		Shrnutí
	Tutoriály		Definice
	K zapamatování		Případová studie
	Řešená úloha		Věta
	Kontrolní otázka		Korespondenční úkol
	Odpovědi		Otázky
	Samostatný úkol		Další zdroje
	Pro zájemce		Úkol k zamyšlení

Název: Ekonomika odvětví veřejného sektoru

Autor: **Jan Nevima, Kamila Turečková, František Varadzin, Ivona Buryová, Pavel Tuleja**

Vydavatel: Slezská univerzita v Opavě
Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné

Určeno: studentům SU OPF Karviná

Počet stran: 285

Tato publikace neprošla jazykovou úpravou.